

20—21 maj

Debatter m. m.

Måndagen den 20 maj

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Wennerfors (h) ang. viss nyligen uppdagad spionageverksamhet	5
fröken Bergegren (s) ang. barns medborgarrättsliga ställning.	5
herr Lorentzon (vpk) ang. bortforslingen av muddermassor.	16
herr Haglund (s) ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet.	18
herr Fredriksson (s) ang. åtgärder mot silikos.	28

Tisdagen den 21 maj fm.

Svar på interpellationer av:	
herr Larsson i Luttra (cp) ang. differentieringen av avgifter vid kommunala vårdinstitutioner.	33
herr Börjesson i Falköping (cp) ang. omläggningen av postdistributionen.	34
herr Rask (s) ang. ökad trafiksäkerhet för cyklister.	35
Anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m. . .	38
Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi.	43
Organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m.	55
Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension.	56
Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.	67
Rättsvården.	80
Ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.	84
Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten.	89
Stöd åt befrielseströrelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea.	97
Skolans arbetstider.	103

	Sid.
Tisdagen den 21 maj em.	
Skolans arbetstider (forts.).....	109
Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.....	115
Rikskonserter m. m.	126
Avgift för innehav av navigeringsmottagare.....	135
Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet	138
Verkan av i annat nordiskt land verkställd kontroll av elmateriel ...	145
Förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället	147
Lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomst- rätt och servitut, m. m.....	147
Upplysningskampanj beträffande de straffades problem	152
Redogörelse för verksamheten inom Europarådet.....	158
Redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation.....	160
Viss kreditgaranti åt svensk varvsindustri.....	164
Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stock- holm.....	165
Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m...	174
Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärde- beskattningen.....	181
Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering	190
Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verk- samhet och förvaltning.....	193
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Nilsson i Bästekille (h) ang. ersättning till minkgårdsägare för vissa förluster.....	195
herr Hamrin i Jönköping (fp) ang. åtgärder med anledning av för- säljning av avlysningsapparater.....	195

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 21 maj fm.	
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 47, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	38
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 103, ang. anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m.....	38
— nr 104, ang. anslag till atomenergiverksamhet samt teknisk prov- ning och standardisering.....	43
— nr 105, ang. godkännande av förslag till allmän beredskapsstat, m. m.....	55
— nr 106, ang. organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m.....	55
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 45, om procentsatsen för uttag av av- gift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension...	56
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 45, om utredning rörande allmänna pen- sionsfonden m. m.....	67
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 36, ang. rättsvården.....	80

	Sid.
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. tillägssjukpenningen vid barnsbörd	84
— nr 36, om frivillig sjukpenningförsäkring för ålderspensionärer . . .	84
— nr 38, ang. ändrad lydelse av 1 och 6 §§ lagen om socialhjälp	84
— nr 42, ang. rätten till sjukpenning vid utlandsresa	84
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 38, ang. ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.	84
— nr 42, om framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten	89
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. ändrade former för reglering av priserna på fisk, m. m.	97
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 5, om stöd åt befrielserörelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea	97

Tisdagen den 21 maj em.

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 107, ang. skolans arbetstider	109
— nr 108, ang. vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.	115
— nr 110, ang. försäljning av en fastighet i Sundsvall	125
— nr 111, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvfondens rätt till arv	125
— nr 112, om viss ändring i statens pensionslöneförordning m. m. . .	126
— nr 113, i anledning av riksdagens revisorers berättelse i vad avser räkenskapsgranskningens organisation inom den statliga förvaltningen	126
— nr 114, ang. rikskonserter m. m.	126
— nr 115, ang. avgift för innehav av navigeringsmottagare	135
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 38, om åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet	138
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 47, ang. rätten att utföra skolskjuts .	145
— nr 49, ang. påföljderna vid oljeutsläpp från fartyg	145
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 35, ang. verkan av i annat nordiskt land verkställd kontroll av elmateriel	145
— nr 36, om förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället	147
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 46, ang. lag om förnyelse av vissa in-teckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m. .	147
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 48, ang. lag om förnyelse av vissa in-teckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m. .	147
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 38, om en upplysningskampanj beträffande de straffades problem	152
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrive-lse med redogörelse för verksamheten inom Europarådets minis-terkommitté under år 1967, dels skrivelse från den svenska parla-mentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med redogörelse för församlingssessionerna under år 1967	158
— nr 7, ang. redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation	160
— nr 8, ang. godkännande av konsularkonvention med De Socialis-tiska Rådsrepublikernas Union	164
— nr 9, ang. godkännande av 1968 års internationella kaffeavtal . .	164

	Sid.
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 116, ang. kostnader för FN-styrkan på Cypern.....	164
— nr 117, om viss kreditgaranti åt svensk varvsindustri.....	164
— nr 118, ang. uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm	165
— nr 119, ang. teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.....	174
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 43, om ändring i kommunalskattelagen, m. m.	181
<i>Bankoutskottets</i> utlåtande nr 29, om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering.....	190
— memorial nr 41, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	192
— nr 42, ang. verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.....	193

Måndagen den 20 maj

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 10 innevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. viss nyligen uppdagad spionageverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som yttrade:

Herr talman! Med anledning av herr Wennerfors' interpellation angående viss nyligen uppdagad spionageverksamhet vill jag meddela följande:

Genom den spaningsverksamhet som från svensk sida bedrivits har klarlagts, att den östtyska underrättelsetjänsten hade ett agentnät under uppbyggnad i Sverige. Personer bosatta i Sverige har kontaktats för detta ändamål eller på annat sätt varit föremål för uppmärksamhet från östtyska underrättelsemän. En östtysk sovvagnskonduktör har av den svenska säkerhetspolisen avslöjats som kurir i det aktuella agentnätet.

Den svenska säkerhetspolisen har omhändertagit fyra radiosändare, s. k. snabbsändare, som funnits nedgrävda på svenskt område. Vidare har säkerhetspolisen på olika platser påträffat terrängbrevlådor för förmedling av underrättelsematerial. Dessa radiosändare och brevlådor har också ett direkt samband med ovannämnda agentnät.

Vidare anförde

Herr **WENNERFORS** (h):

Herr talman! Jag är övertygad om att statsministern har ytterligare informationer utöver vad som återfinnes i detta svar. Men även om redogörelsen är kort, ber jag att få tacka statsministern för svaret.

Detta innebär nämligen att uppgifterna i den första kommunikén från polisen är riktiga. Att regeringen konstaterar detta för den breda allmänheten är väsentligt, då det ger många en tankeställare om vad som sker i vårt närområde trots bl. a. talet om Östersjön som ett fredens hav.

Det är tragiskt att behöva påpeka detta, men vi måste vara på vår vakt gentemot vissa östersjöstaters intresse för svenskt territorium. Vad som är särskilt allvarligt är att det inte är fråga om den vanliga informationsverksamheten utan om förberedelser för ren femtekolonnverksamhet. Kanske borde ändå statsministern i sitt svar ha kunnat beröra den smugglingsverksamhet som på ett både raffinerat och fräckt sätt, tydligen med östtyska myndigheters goda minne, utgjort en pusselbit i denna spionageaffär.

Herr talman! Statsministerns svar är mycket kort. Jag har i ärendets nuvarande läge försökt vara lika kortfattad.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Berggren har

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

ställt vissa frågor till mig beträffande barns medborgarrättsliga ställning.

Den första frågan gäller, om det finns eller pågår någon utredning om de eventuella nackdelar av ekonomisk eller social natur som här i landet bosatta barn av främmande nationalitet kan ha av att inte vara svenska medborgare och om regeringen har för avsikt att verka för en utjämning av möjligen förekommande olikheter mellan utländska och svenska barns ställning i dessa avseenden.

Någon utredning som är inriktad speciellt på de frågor som fröken Bergegren nämner föreligger inte.

Emellertid är i Sverige bosatta barn av främmande nationalitet i de allra flesta avseenden redan tillförsäkrade samma förmåner i ekonomiskt och socialt hänseende som tillkommer svenska barn. Barn med utländskt medborgarskap har bl. a. rätt till allmänt barnbidrag, bidragsförskott, sjukförsäkringsförmåner, socialhjälp och utbildning i grundskola och gymnasium. För rätt till bidragsförskott krävs dock att vårdnadshavaren är svensk medborgare. Folkpensionsförmåner, t. ex. barnpension, utgår fortfarande i princip endast till svenska medborgare.

Fröken Bergegren har vidare frågat mig om jag anser att vår nuvarande medborgarskapslagstiftning ger tillräckliga möjligheter att naturalisera här i riket födda barn som inte förvärvat svenskt medborgarskap vid födelsen, fastän en av föräldrarna är svensk, och om regeringen har för avsikt att väcka förslag i Nordiska rådet, Europarådet eller FN i syfte att befrämja en enhetligare internationell lagstiftning för att värna barnens rättmätiga intressen i medborgarrättsligt avseende.

Här i riket fött barn i äktenskap mellan svensk kvinna och utländsk man blir inte svensk medborgare vid födelsen, om det enligt lagen i faderns hemland automatiskt förvärvat hans medborgarskap. I andra fall blir barn i så-

dant äktenskap svensk medborgare vid födelsen. Barn utom äktenskap blir svensk medborgare vid födelsen om modern är svensk medborgare. Så är inte fallet med barn utom äktenskap till utländsk kvinna och svensk man, men sådant barn får automatiskt svenskt medborgarskap, om föräldrarna ingår äktenskap med varandra.

Barn som inte blir svensk medborgare vid födelsen kan senare få sådant medborgarskap genom naturalisation. Det är möjligt att inom ramen för vår nuvarande medborgarskapslagstiftning tillämpa en generös praxis i dessa ärenden. Denna möjlighet utnyttjas också. Vanligast är att barnet upptas till svensk medborgare tillsammans med utländsk fader eller moder. Utländsk man som är gift med svensk kvinna brukar numera naturaliseras redan efter omkring fem års hemvist i Sverige, om han uppfyller villkoren i fråga om vandel och försörjningsförmåga och äktenskapet haft viss varaktighet. Är mannen medborgare i annat nordiskt land kan han naturaliseras efter ännu kortare tid. Självständig naturalisation av barn under 18 år efter ansökan av vårdnadshavare förekommer också. Är vårdnadshavarna två krävs i överensstämmelse med föräldrabalkens regler att ansökan görs av båda.

Emellertid har Sverige liksom flertalet andra västerländska länder som princip att försöka undvika dubbla eller flerfaldiga medborgarskap, eftersom dessa kan medföra allvarliga olägenheter för den enskilde, bl. a. skyldighet att fullgöra militärtjänst i två eller flera länder. Med hänsyn härtill är vi som regel mindre benägna att bevilja naturalisation, om barnet inte förlorar sitt tidigare medborgarskap genom att upptas till svensk medborgare. I många länders medborgarskapslagstiftning saknas bestämmelser om förlust av medborgarskap, när landets medborgare får medborgarskap i annat land. Jag kan emellertid meddela att

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

regeringen inom kort kommer att föreslå riksdagen att godkänna en inom Europarådet upprättad konvention som syftar just till att begränsa förekomsten av flerfaldiga medborgarskap. En av grundsatserna i den konventionen är att en person som efter egen ansökan blir medborgare i en stat skall förlora sitt tidigare medborgarskap. Det är min förhoppning att konventionen skall vinna en så allmän anslutning, att det i framtiden blir möjligt för oss att använda naturalisationsinstitutet i betydligt större utsträckning än för närvarande.

Om äktenskap mellan svensk kvinna och utländsk man upplöses och modern får vårdnaden om makarnas barn, naturaliseras barnet när modern begär det. Inom justitiedepartementet har gjorts vissa undersökningar av förutsättningarna för en liberaliserad praxis vid naturalisation även av barn i bestående äktenskap mellan svensk kvinna och utländsk man. Detta arbete har resulterat i att vi i samförstånd med de övriga nordiska länderna nu naturaliserar barn i äktenskap mellan svensk kvinna och man från annat nordiskt land, så snart föräldrarna ansöker där om. Samma praxis tillämpas beträffande österrikiska barn. Det har också visat sig möjligt att på ett smidigt sätt få medverkan från myndigheter i andra länder, t. ex. Västtyskland, i de fall det behövs för att undvika dubbelt medborgarskap vid självständig naturalisation av barn.

Jag vill också framhålla att medborgarskapslagarna i åtskilliga av de länder, varifrån invandrare söker sig till Sverige, inte obetingat föreskriver förvärv av faderns medborgarskap för utomlands fött barn, då modern har främmande medborgarskap. Av denna typ är lagstiftningen i t. ex. Bulgarien, Jugoslavien, Rumänien, Sovjetunionen och Tjeckoslovakien. Barn i äktenskap mellan svensk kvinna och man från något av dessa länder torde därför enligt

vår medborgarskapslag bli svensk medborgare vid födelsen, om denna äger rum här i landet.

Även om man i princip bör sträva efter att förhindra dubbla medborgarskap, kan det i vissa fall komma i fråga att naturalisera barn på vårdnadshavares önskan, även om det skulle medföra dubbelt medborgarskap för barnet. Jag tänker då framför allt på barn i sådana äktenskap där fadern är att anse som politisk flykting och därför i realiteten inte åtnjuter sitt hemlands beskydd. Om det i det enskilda fallet föreligger ett särskilt behov av att barnet upptas till svensk medborgare, bör man också i andra fall kunna göra avsteg från principen. Sådant behov kan t. ex. anses föreligga för att ge barnet möjlighet att få sådana sociala förmåner som nu är förbehållna svenska medborgare.

Samtidigt med förslag att godkänna en svensk anslutning till Europarådskonventionen om begränsning av fall av flerfaldigt medborgarskap avser regeringen att föreslå riksdagen att godkänna en inom FN utarbetad konvention om begränsning av statslöshet. Propositionen kommer också att innehålla förslag om lättnader för medborgare i annat nordiskt land att förvärva svenskt medborgarskap.

Det är f. n. inte aktuellt från regeringens sida att ta initiativet till ytterligare internationella överenskommelser på medborgarrättens område.

Vidare anförde:

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min interpellation.

Nuförtiden växer ganska många barn upp här i landet utan att vara svenska medborgare. Det gäller dels barn till flyktingar som har kommit hit och barn till invandrad arbetskraft, en invandring som pågår i stigande omfattning,

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

dels barn i s. k. blandäktenskap. Fler och fler svenskar väljer numera sin äktenskapspartner i andra länder eller inleder utomäktenskapliga förbindelser med utländska medborgare.

För de barn som sålunda saknar svenskt medborgarskap kan naturligtvis i vissa fall komplikationer uppstå, speciellt i de fall då den ene föräldern är svensk medborgare och den andre utländsk medborgare, bl. a. på grund av barnens känslomässiga bindning till båda föräldrarnas hemland och den fullt begripliga inställningen hos den svenska föräldern, som upplever att hon själv behåller sitt svenska medborgarskap medan barnen har ett annat medborgarskap.

Det kan naturligtvis därtill komma att innebära ett allvarligt otrygghetsmoment och många gånger en fara för barnens rättssäkerhet, när förhållandena inte förlöper normalt för familjen och barnen. Vi anser väl här i Sverige att alla barn, som växer upp här, bör ha i stort sett samma ekonomiska och sociala trygghet under sin uppväxttid. Det var orsaken till min första fråga, om det kunde innebära någon olägenhet för ett barn att växa upp här i landet utan att ha svenskt medborgarskap.

Av justitieministerns svar framgår att utländska och svenska barn i stort sett är likställda i ekonomiskt och socialt hänseende. Det finns några fall, där barnen tydligen inte har samma rättigheter, och det kanske kan övervägas om man inte borde försöka eliminera även de olägenheterna. I varje fall blir det väl aktuellt, om vi skulle komma in i ett integrerat Europa.

Beträffande möjligheterna för utländska barn att få svenskt medborgarskap har vi ju en ganska liberal lagstiftning. Först och främst kan noteras att flertalet av dessa utländska barn under sin uppväxttid så småningom kommer att bli svenska medborgare på grund av att familjen söker och får svenskt medborgarskap. När barnet har vuxit upp här

i Sverige och nått 18 år, har det ju också en självständig rätt att söka och få medborgarskap.

Sedan upplyste justitieministern om att vi med nuvarande medborgarskapslag har möjligheter att tillämpa en ganska generös praxis när det gäller att bevilja medborgarskap också åt barn, som inte är fyllda 18 år, samt att man även är generös i tillämpningen. Jag får väl ur svaret utläsa, att justitieministern också anser att man bör tillämpa lagen generöst i alla de fall då det kan ligga i barnens intresse och inte medföra några påtagliga nackdelar. Men givetvis måste man ta hänsyn till vårdnadshavarnas inställning. Att gå emot den enas av vårdnadshavarna uppfattning i det stycket kan knappast komma i fråga.

När det gäller den andra nackdel som kan följa med ett generöst beviljande av svenskt medborgarskap, nämligen att barnet kan få dubbelt medborgarskap, är jag nog helt och hållet av justitieministerns uppfattning, att det i regel inte är lyckligt för barn att ha dubbelt medborgarskap med vad det innebär av lojalitet mot två länder och risken att bli tvungen att fullgöra dubbel värnplikt, som det påpekas i svaret. Det är ju inte så att medborgarskapsrätten innebär bara rättigheter, utan den innefattar också vissa skyldigheter.

Vi kan nog göra den reflexionen att den svenska lagstiftningen gör att situationen för barn av främmande nationalitet här i Sverige inte är särskilt prekär så länge allting förlöper normalt. Med de möjligheter vi har att på liberala grunder naturalisera barnen, där vi särskilt tar hänsyn till medborgare från de nordiska länderna eller om en av föräldrarna är svensk, har väl barnen egentligen inga olägenheter att sitt utländska medborgarskap fram till den övre skolåldern. Därefter kan de ju skaffa sig självständig medborgarrätt och alltså få samma möjligheter

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

till fortsatt utbildning och skolning som svenska barn.

Det är när det uppstår komplikationer inom familjelivet som olägenheterna visar sig. Redan om familjen flyttar ur landet och bosätter sig i den andra föräldrarnas hemland kan det uppstå vissa besvärligheter, men framför allt om det uppstår söndring i äktenskapet och det blir tvist om vårdnaden om barnen så kommer ju olägenheterna i dagen, och dessa blir större ju större olikheter som råder mellan de båda föräldrarnas respektive hemländer.

Det har ju tyvärr hänt att den ena av föräldrarna i ett sådant här blandat äktenskap rättsstridigt har fört makarnas barn ur landet. Det har då varit omöjligt för de svenska myndigheterna att försöka utverka utlämning av barnet, såvida det inte förelegat speciella överenskommelser mellan de båda länderna. Detta är naturligtvis en mycket allvarlig sak som man verkligen måste begrunda hur man skall komma till rätta med.

Jag tror nu inte att det går att lösa problemet så som man ibland tänkt sig, genom att vi generöst skulle kunna bevilja svenskt medborgarskap åt alla barn som har en svensk förälder och som är bosatta här i landet, ty detta skulle ändå inte undanröja risken med det dubbla medborgarskapet, som jag anser att vi inte skall utsätta barnen för. Det hjälper oss inte att åberopa barnets svenska medborgarskap om myndigheterna i det andra landet inte erkänner detta utan håller på sin rätt att betrakta barnet som medborgare i sitt land.

Här finns såvitt jag förstår ingen annan möjlighet än att försöka nå överenskommelser på det internationella planet. I det avseendet har bl. a. på svenskt initiativ väckts en motion i Europarådet med begäran om undersökning huruvida man inte skulle kunna få till stånd en konvention som reglerar utlämningsförfarandet i de fall då

en förälder egenmäktigt och mot den lagliga vårdnadshavarens önskan för bort ett barn från hemvistlandet. Jag får väl hoppas att detta skall leda fram till resultat så småningom. Men även om man lyckas lösa denna detaljfråga, berör det bara ett begränsat avsnitt av världen, inte ens hela Europa. Vi vet ju att det numera blir allt vanligare att blandäktenskap ingås mellan parter från länder i alla världsdelar, länder där familjerättsliga principer, nationella sedvänjor och religiösa uppfattningar i hög grad avviker från våra. Då är naturligtvis riskerna för svåra konflikter betydligt större. Jag har inga illusioner om att man genom internationella överenskommelser snabbt skall kunna lösa dessa mycket intrikata problem, men det är såvitt jag förstår den enda väg vi har att gå.

När justitieministern nu upplyser om att den svenska regeringen för närvarande inte överväger några nya initiativ för att få till stånd ytterligare överenskommelser på medborgarskapsrättens område, så tar jag inte det som ett uttryck för någon negativ inställning från regeringens sida. Det positiva intresse som Sverige har visat när det gäller att biträda de konventioner, som hittills har upprättats i syfte att underlätta en gemensam praxis på detta område, tror jag mig kunna tolka så, att regeringen också i fortsättningen på alla sätt kommer att försöka bidra till alla de reformer och alla de överenskommelser som kan leda fram till en bättre likformighet på detta område på det internationella planet och till lösningen av problem som visserligen kanske inte berör så många människor men som för dem de berör ofta kan vara av djup tragisk innebörd.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Jag har med stort intresse lyssnat till och även läst stats-

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

rådets svar på fröken Bergegrens interpellation angående barns medborgarrättsliga ställning. Även om det vid en hastig genomgång kan vara svårt att rätt tolka innebörden av svaret vill jag ändå med herr talmannens benägna tillstånd ta till orda i frågan.

Jag har tidigare varit och är också för närvarande inblandad i dessa frågor genom motioner i riksdagen. Medborgarskapslagen var som alla vet uppe till behandling i riksdagen förra våren med anledning av motionerna I: 437 av Thure Dahlberg och II: 556, där jag var ensammotionär. I dessa motioner hade vi begärt en översyn av vår lagstiftning i de stycken som rör barns medborgarskap i de fall då den ena föräldern är utländsk medborgare och den andre svensk samt barnen i fråga är födda och bosatta här och sålunda känner sig som svenskar — de tror också i de allra flesta fall att de är det — men enligt vår medborgarrättslagstiftning är de ändå utlänningar.

Frågan väckte mycket stor uppmärksamhet både i pressen och, naturligtvis, bland alla de människor som beröres av dessa frågor. Debatten i riksdagen — och i synnerhet här i andra kammaren — var också mycket engagerad. Åtskilliga talare uttryckte sin oro, för att inte säga sin häpnad, över att vår situation som invandrarland med alla de problem som därmed sammanhänger inte hade påverkat första lagutskottet till ett mera positivt ställningstagande till det i motionerna framförda önskemålet om en översyn av medborgarslagstiftningen.

Första kammaren följde ända utskottets förslag om avslag på motionerna, medan andra kammaren tog en mycket klar ställning för motionskravet om översyn av lagstiftningen. Röstsiffrorna blev 119 mot 65. Jag nödgas relatera detta, herr talman, eftersom det finns ett visst samband med det och med interpellationen i dag.

Resultatet av denna kammares ställ-

ningstagande i frågan måste ju bli att motionskravet skulle komma igen. Det gjorde det också redan första motionsdagen, den 12 januari i år, och motionen är i denna kammare undertecknad av 24 ledamöter från fyra olika partier. Behandlingen av detta motionspar, I: 16 och II: 65, har emellertid av första lagutskottet uppskjutits till höstsessionen. Enligt vad jag erfarit har man gärna velat höra statsrådets svar på fröken Bergegrens och fröken Mattsons interpellationer, som ju gäller samma fråga i båda kamrarna, innan utskottet tar ställning. Och då jag vet, hur ytterligt sällsynt det är att ett utskott ändrar sitt ställningstagande i en fråga, har statsrådets svar i dag ett mycket stort intresse för frågans vidare behandling.

Nu vill jag på intet sätt ens antyda att den ärade interpellanten, som ju tillhör nämnda utskott, liksom interpellanten i första kammaren, inte skulle vara intresserad av en lösning på de problem frågan gäller. Jag vet nämligen att fröken Bergegren den 24 januari i år väckte en motion i Europarådet — nyss omnämnd av henne själv — vilken syftade till att på vidare basis komma till rätta med en del av de problem som kan uppstå då människor av olika nationaliteter bildar familj och där slitningar sedan uppstår — ofta med rena kidnappningen av barnen som följd. Jag vet alltså detta, men man kan ju se saker och ting ur olika synvinklar och bedöma svårigheterna och vägarna till en lösning av problemen på olika sätt.

Då det gäller det lagbrott som kidnappning innebär har jag den uppfattningen att man inte löser det problemet genom en ändring av medborgarrättslagstiftningen i ett enskilt land. Det är helt enkelt ett lagbrott, och där delar jag fröken Bergegrens uppfattning om önskvärdheten av samarbete i långt vidare sammanhang för att komma till rätta med det problemet.

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

De rent sociala sidorna av medborgarrättsproblemet, som statsrådet berör i sitt svar, har inte varit det primära för mig i detta sammanhang, även om dessa delproblem är synnerligen viktiga. Jag anser nämligen att de problemen kan lösas genom en generösare sociallagstiftning, på det sätt som vi i många hänseenden redan har gjort i vårt land. Nej, det primära för mig har varit och är alltså att de barn, som föds, lever och bor i detta land, som går i skola här, som får sin fortsatta utbildning här och vilkas ena förälder — vare sig det är modern eller fadern — är svensk medborgare, också får medborgarrätt i detta land, som ju är deras hemland. Jag tror inte att vi når detta resultat utan ändring av vår medborgarrättslagstiftning. Jag tror heller inte att vi har tid att invänta en lösning av problemet på europeisk eller knappast ens nordisk basis — jag anser nämligen att denna fråga brådskar.

Vi har i vårt land flera tiotusental barn och ungdomar som är, eller rätt snart kommer upp i de känsliga tonåren och som är svenskar men ändå enligt lagen utlänningar. Ingen människa svävar väl i dag i okunnighet om vad minoritetskänsla och känsla av främlingskap innebär för den enskilde och vad det kan innebära också för samhället.

Det är alltså detta, herr talman, som har varit och är det primära för mig och för alla mina medmotionärer i detta sammanhang vid årets riksdag. Jag anser att vår lagstiftning i detta avseende faktiskt innebär en diskriminering av en del av vårt folk liksom den är en klar diskriminering av kvinnan i hennes egenskap av förälder.

Statsrådet redogör i sitt svar för de möjligheter som barn och ungdomar i denna situation har att erhålla medborgarrätt i sitt hemland Sverige. Statsrådet säger att det är möjligt att inom ramen för vår nuvarande medborgarskapslagstiftning tillämpa en generös praxis i dessa ärenden och att denna möjlighet

utnyttjas. Det verkar således som om det i dag skulle vara en mera generös tillämpning av bestämmelserna då det gäller självständig naturalisation av barn och ungdom än det var för ett år sedan. Jag fick nämligen då den uppgiften av en ansvarig tjänsteman, att det hörde till undantagen att man medgav naturalisation för barnet, om saken inte samtidigt var aktuell för fadern. Att denna uppgift överensstämde med det verkliga förhållandet kunde också lätt konstateras. Statsrådet förklarar ju också att det är vanligast att barnet upptages till svensk medborgare tillsammans med utländsk fader eller moder och att detta numera är möjligt redan efter fem års hemvist i Sverige.

Men — och det tycker jag är ganska viktigt i detta sammanhang — fadern måste alltså bli svensk medborgare och därmed avstå från medborgarskapet i sitt eget hemland, om hans barn skall få medborgarrätt i det land som är deras hemland. Måste vi alltså vidhålla detta krav? Det är ju ändå barnets medborgarrätt det är fråga om. Och det kan ju också vara på det sättet att fadern har så starka bindningar till sitt hemland att han gärna vill ha kvar sitt medborgarskap där.

Och även om tillämpningen av lagen skulle vara så generös, herr talman, som man kan frestas att tro om man här hastigt lyssnar till statsrådets svar, måste det ändå alltså till ett ansökningsförfarande för erhållande av medborgarrätt när det gäller tiotusental unga människor i detta land, som egentligen är svenskar. Det är detta som jag anser vara djupt diskriminerande, ty det är i många sammanhang inte samma sak att vara naturaliserad medborgare som att vara infödd medborgare.

Statsrådet kommer sedan i sitt svar in på det dubbla medborgarskapet och meddelar att regeringen inom kort kommer att föreslå riksdagen att godkänna en inom Europarådet upprättad konvention, som syftar till att begränsa fö-

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

rekomsten av flerfaldiga medborgarskap. Detta kan givetvis vara riktigt när det gäller vuxna människor. Men när det gäller barn och ungdom under 18 år, som befinner sig i den situation jag här har talat om, hoppas jag verkligen att man inte genom denna konvention helt stänger möjligheten för oss i Sverige att godkänna det dubbla medborgarskapet för dem, upp till exempelvis 18 års ålder. Jag anser att de själva då bör ha möjlighet att välja sin faders eller moders medborgarskap.

Statsrådet nämner i sitt svar en del länder — Bulgarien, Jugoslavien m. fl. — där man inte obetingat föreskriver förvärv av faderns medborgarskap för utomlands fött barn, vilket mor har främmande medborgarskap. Han säger att barn i äktenskap mellan svensk kvinna och man från något av dessa länder enligt svensk medborgarskapslagstiftning torde bli svensk medborgare vid födelsen, om denna äger rum här i landet.

Herr talman! Vi kunde förra varen, när denna fråga var aktuell i riksdagen, läsa i tidningarna om just sådana äktenskap där fadern hörde hemma i något av dessa länder och barnen således faktiskt var statslösa — detta utan att föräldrarna hade en aning om förhållandet, förrän det eventuellt blev fråga om någon utlandsresa och barnet inte kunde få vare sig svenskt eller utländskt pass. Barnet hade på pastors-expeditionen blivit inskrivet på faderns medborgarskap utan något som helst resonemang med föräldrarna. Det är ju så det går till. Följaktligen vet föräldrarna i de allra flesta fall inte ens om, att deras barn är utlänningar eller t. o. m. statslösa. Jag skulle vilja fråga statsrådet, om det till våra pastorsexpeditioner har utgått något meddelande, som ger den personal som arbetar där kännedom om dessa problem och därmed gör det möjligt för dem att hjälpa föräldrarna.

Avslutningsvis säger statsrådet att det

för närvarande inte är aktuellt att från regeringens sida ta initiativ till ytterligare internationella överenskommelser på medborgarrättens område. Jag måste givetvis beklaga detta, eftersom Sverige i så hög grad är ett invandrarsland, men jag hoppas att det inte innebär att statsrådet anser att en översyn av vår svenska medborgarskapslagstiftning är obehövlig. Jag har i varje fall inte velat tolka statsrådets svar på det sättet.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Fru Rosa Svensson har i år liksom i fjol hållit ett utomordentligt upplysande anförande i denna fråga. Det skulle kanske inte behöva sägas mer, men för att visa att verkligen många är engagerade vill jag inte underlåta att delta i denna diskussion.

När jag såg att fröken Bergegren och fröken Mattson hade väckt interpellationer i denna fråga tänkte jag omedelbart: Nu har de kommit på bättre tankar, nu känner de litet samvetskval för att de i fjol förhindrade att barn i äktenskap mellan svensk kvinna och utländsk man i Sverige får leva på samma villkor som helt svenska barn. Uppenbarligen var det inte så. Fröken Bergegren vill fortfarande ha en diskriminering och anser, att ett barn av främmande nationalitet — som hon kallar en svensk kvinnas barn, fött i Sverige — egentligen inte har någon olägenhet av den.

Justitieministern vitsordade, att det finns en del sociala förmåner, som dessa barn inte får, till skillnad från andra barn i Sverige. Jag märker, att justitieministern glädjande nog inte har den inställning, som interpellanten visade i diskussionen i fjol, då hon menade att dessa barn ju ändå fick gå i grundskola och kunde få socialvård och att det då inte var så mycket att säga om saken. Justitieministern anser däremot, att man både bör och kan gå längre för att

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

skapa jämställdhet i fråga om sociala förmåner.

Svaret är ändå kringgående, om man ser till de missförhållanden, som måste ligga i botten för interpellationen. Svaret utlovar en konvention mot flera medborgarskap, utlovar FN-initiativ för statslösa och lovar att fäder från nordiska länder skall kunna skiljas från andra utländska fäder och kanske kunna få medborgarskap snabbare och därmed också deras barn få en bättre förtur. Om modern inte gifter sig med barnets far vägras barnet naturligtvis inte att bli svensk medborgare — det är uppenbarligen själva giftermålet med en utlänning som fortfarande är diskriminerande. Jag tror att det ligger en stark fördom bakom denna inställning.

Om bara fadern är skötsam, säger justitieministern, kan han få svenskt medborgarskap efter fem år, och då blir barnet också värt att ta upp i den svenska gemenskapen. Men om fadern är mindre skötsam, får barnet sota härför — då kan det inte bli svensk medborgare. Hur bra modern än är, är barnet inte värt att bli svensk medborgare. Tanken är djupt inhuman. Det borde vara på tiden att göra slut på denna konventionella främlingsmotvilja. Jag vill inte skylla justitieministern för att hysa en sådan känsla, ty han har inte gått in på den frågan, men jag spårade den hos interpellanten och hos dem, som i föl gick emot ett förslag till ändring — i denna kammare lyckades de inte, ty här segrade de som ville ha en modernare syn, men i första kammaren lyckades de.

Att en mor skall behöva hos polisen begära främlingspass och uppehållstillstånd för sitt eget i Sverige födda barn måste vara otidsenligt. Justitieministern påpekade, att om fadern är från något av de de socialistiska länderna, får barnet inte hans medborgarskap — fru Svensson har redogjort för hur det går i många sådana fall. Men om fadern är från någon av de fascistiska dikta-

turerna, om han är grek eller spanjor, *måste* barnet tillhöra en sådan nation; då kan barnet inte godtas som svenskt.

Det är kanske för mycket begärt, att fröken Bergegren skall engagera sig för att häva diskrimineringen av ett litet barn till en svenska, som varit nog fördomsfri att gifta sig med en utlänning. Men vi som i Stockholm lever i daglig kontakt med flyktingar och inflyttad utländsk arbetskraft — och det gör vi i Stockholms arbetarkommun — förstår inte, att deras barn med svenska flickor skall betraktas som främlingar och behandlas sämre än helt svenska barn.

Jag vet, att justitieministern kan resa en del invändningar mot mitt engagerade sätt att tala härom, men justitieministern kan inte resa invändningar i sak. Jag kan inte tro, att vare sig interpellanten eller justitieministern kan påstå, att det är just att anse att barnet till en svensk flicka, som gifter sig med en grek, inte är lika mycket värt som ett svenskt — gifter hon sig inte, kan det däremot godkännas. Eftersom jag själv snart kan bli mormor till ett sådant barn, kan jag föreställa mig, hur jag skall behöva be om tillåtelse för att flytta till en annan ort och ha ungen med mig där. Jag kan föreställa mig, att andra tycker, att det barnet skall behandlas sämre; men begär inte, att de som ser det på nära håll, skall tycka det! Här måste vi få en ny syn.

Det är ledsamt, att de, som är engagerade i arbetet för lika villkor, ett ögonblick kan vilja ha kvar denna diskriminering. Jag förutsätter att, hur än justitieministern svarar och hur än interpellanten engagerar sig för att hindra utvecklingen i detta fall, båda kamrarna i höst kommer att fatta beslut, vari krävs, att barn till svenska mödrar och utländska fäder får leva på lika villkor med svenska barn och att diskrimineringen omedelbart skall hävas.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

Herr talman! På det här området likasom på så många andra är det alltid en avvärjningsfråga hur långt man skall anses sig kunna acceptera en olägenhet — i detta fall det dubbla medborgarskapet — för att åstadkomma det som fru Eriksson i Stockholm i sitt engagerade anförande betecknade som en förmån. Det är svårt att se hur man på detta område skall kunna göra någonting annat än söka sig fram via internationella överenskommelser, och i det avseendet håller vi nu på att få ett bättre tillstånd. Som framgick av svaret är lagstiftningen i Östeuropa numera sådan, att barnen i de exempel, som anförts, från början blir svenska medborgare. Meddelande härom har gått ut från centrala folkbokförings- och uppboränsnämnden, och detta bör så småningom tränga igenom.

När det gäller Västeuropa gör denna europarådskonvention det möjligt för flertalet länder att ge barnen svenskt medborgarskap utan att barnet behöver få det dubbla medborgarskapet med dess olägenheter. Det är riktigt att så inte blir fallet med ett barn som har en spansk fader. Men, fru Eriksson i Stockholm, hur skall man ställa sig till ett sådant här fall, där ett barn till en spansk fader och en svensk moder får svenskt medborgarskap och, efter att ha fullgjort sin värnplikt här i Sverige, skall på grund av det dubbla medborgarskapet vara tvunget att fullgöra värnplikt också i Spanien?

Ett av fru Erikssons exempel måste bygga på ett missförstånd. Fru Eriksson tog nämligen exemplet, att en svensk kvinna föder ett barn utom äktenskapet och fadern är en utländsk man — i detta fall en grek. På grund av att modern är ogift blir det barnet svensk medborgare. Om kvinnan sedan gifter sig med den grekiske mannen får barnet även grekiskt medborgarskap, men det förlorar inte sitt svenska medborgarskap. I denna situation får barnet alltså dubbelt medborgarskap, trots

att vår lagstiftning egentligen syftar till att undvika det.

Fröken Bergegren ansåg sig kunna konstatera att en generösare praxis numera tillämpas. Jag kan vitsorda att det är riktigt. Jag handlade personligen alla medborgarskapsärenden fram till den 11 november förra året. Det råder inget som helst tvivel om att det inte var bara undantagsfall som vi tog upp; vi behandlade även andra fall.

I debatten har också de komplikationer berörts som uppstår när det blir slitningar i äktenskapet och den utländske fadern kidnappar barnet och lämnar landet. Detta är en besvärlig situation, ty i allmänhet har fadern då sett till att barnet införts i hans pass; barnet har alltså inte eget pass som man i förväg kan ta hand om. Men genom riksdagsbeslutet förra året om förändringar i föräldrabalken gäller från den 1 januari i år vissa regler som gör, att man mycket snabbt kan ingripa och försöka förhindra det hela före gränspassagen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Jag vet att fru Erikssons hjärta klappar varmt för alla människor som befinner sig i minoritet eller blir illa behandlade, och det har jag all respekt för. Men jag har litet svårt att förstå fru Erikssons angrepp på mig, ty jag har inte den inställningen att barn av utländska föräldrar skulle diskrimineras. Det är inte det som är motivet för mitt ställningstagande. Vad jag menar är att om vi skall söka en lösning på detta problem skall vi göra det på ett sätt som verkligen blir till nytta för barnet. Och ett ensidigt beviljande av medborgarskap från svensk sida är inte alltid till fördel för barnet. I den mån det kan vara det bör vi vara generösa, och jag tror att den nya svenska medborgarskapslagstiftningen ger oss stora möjligheter att vara generösa i de fall det verkligen behövs.

Jag tycker inte att vi skall säga att

Svar på interpellation ang. barns medborgarrättsliga ställning

det är diskriminerande att ha ett annat medborgarskap. I detta fall gäller det ju barn som har föräldrar av två nationaliteter. Vi måste också ta hänsyn till den andra föräldrarnas känslor. Det är inte sagt att den utländske fadern eller modern betraktar det medborgarskap som barnet har såsom diskriminerande. Vi kan inte dra några generella regler, ty i sista hand måste det ju ändå bli föräldrarnas sak att avgöra vilket land barnet skall tillhöra.

För barn som växer upp här i landet blir det väl helt naturligt att man söker medborgarskap här, men det kan också finnas goda skäl för att föräldrarna önskar att barnet skall få medborgarskap i den andra föräldrarnas hemland. Jag tror att vi i grund och botten är ense om att vi skall vidtaga alla åtgärder vi kan för att skapa så likvärdiga villkor som möjligt för alla barn här i landet, men vi kanske har delade uppfattningar om vilka vägar som är möjliga att gå.

När det gäller att lösa dessa frågor får vi kanske inte tänka så mycket rent känslomässigt på hur man reagerar vid första ögonblicket, utan det viktiga är att se till att vi finner lösningar som blir hållbara och till gagn för barnet i det långa loppet. Sådana lösningar kan vi endast nå genom samverkan på det internationella planet.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag förstår justitieministerns rekommendation att flickorna bör ha barnen med en utländsk man, innan de gifter sig med honom. På det sättet slipper de söka medborgarskap för barnen. Det har jag ingenting emot, men inte alla tycker om det tillvägagångssättet. Somliga tycker att det är bättre att gifta sig först.

Fröken Bergegren sade, att man inte kan tala om diskriminering. Bestämmelserna är diskriminerande för det barn, som inte är svenskt, det kommer vi inte ifrån. Fröken Bergegren säger,

att man i första ögonblicket kanske reagerar på detta sätt. Jag skulle tro, att den mamman som har ett barn med en utländsk far reagerar så inte bara i första ögonblicket, utan hon får kanske länge hålla på och reagera på detta sätt, ty hon har en diskriminerad ställning gentemot sitt barn, och barnet är icke likvärdigt.

Jag hoppas att det går att lösa detta problem utan att man skall behöva invänta internationella överenskommelser på alla punkter.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Vi skall också komma ihåg en annan sak när vi resonerar om dessa frågor. Det är att medborgarskapslagstiftningen har kommit till efter ett intimt samarbete mellan de nordiska länderna. Det var kommittésamarbete, det var överläggningar på departementsplanet, och för första gången hände det att man också hade överläggningar på det parlamentariska planet, nämligen mellan de olika parlamentsutskotten.

Enligt Helsingforsöverenskommelsen skall vi inte ändra gemensam lagstiftning utan överläggningar med de andra länderna. Det framgår av interpellationssvaret att vi på svenskt initiativ haft överläggningar för att underlätta naturalisation av barn, vars ena förälder tillhör annat nordiskt land. Men vid dessa överläggningar visade det sig också att man i de andra länderna inte var intresserad av att ta upp en principdiskussion om medborgarskapslagstiftningen.

Fru SVENSSON (s):

Herr talman! Här talar vi om diskriminering och vi talar om dubbelt medborgarskap. Vi accepterar dock det dubbla medborgarskapet i så många fall. Om exempelvis en svensk man gifter sig med en amerikansk kvinna, godkänner vi det dubbla medborgarskapet för deras barn eftersom barn

Svar på interpellation ang. bortforslingen av muddermassor

till amerikansk medborgare alltid får amerikanskt medborgarskap oavsett om det är fadern eller modern som är amerikansk medborgare och oavsett var någonstans i världen detta barn föds. Detta borde väl säga oss någonting även om vi inte behöver acceptera allt som är amerikanskt.

Jag vill citera ur ett anförande här i riksdagen under förra året: »Vid parallellen till det fall där barnets moder är svensk och fadern är utlänning är förhållandet det omvända: nämligen där fadern är svensk och modern utlänning. I ett sådant äktenskap blir barnet utan vidare svensk medborgare. Alltså blir utländska kvinnors barn svenska medborgare och svenska kvinnors barn utlänningar, om föräldrarna är gifta.»

Detta är betecknande, och jag tycker inte att vi skall ha kvar en dylik diskriminering i svensk lagstiftning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4**Svar på interpellation ang. bortforslingen av muddermassor**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Lorentzon har frågat chefen för jordbruksdepartementet om han anser nuvarande bestämmelser tillfredsställande när det gäller att på ett från sanitär synpunkt godtagbart sätt trygga bortforsling och tömning av muddermassor och — om så inte är fallet — om han överväger några initiativ i syfte att skärpa dessa bestämmelser samt att säkerställa en effektiv kontroll över deras efterlevnad.

Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

Herr Lorentzons fråga synes närmast ha aktualiserats av en ansökan till vattendomstol att i visst vattenområde få

utsläppa muddermassor, som i varje fall delvis består av fast avfall. På en sådan åtgärd är bestämmelserna i 8 kap. vattenlagen tillämpliga. Bestämmelserna, som enligt kapitelrubriken handlar om avloppsvatten, gäller uttryckligen även »utkastande, utsläppande eller uppläggande av fast avfall från samhälle eller fastighet så, att vattendrag, sjö eller annat vattenområde därav kan förorenas». För att uppmuddrade avfallsmassor från industri skall få utsläppas i ett vattenområde gäller enligt lagen att olägenhet av någon betydelse inte får uppkomma. Dessutom skall hänsyn tas till vad som är ekonomiskt rimligt. Lagen ger också möjlighet att vägra utsläpp i ett vattenområde om annan lämpligare och mindre känslig utstjälpningsplats kan användas utan oskäligen kostnader.

Av detta framgår, att gällande lagstiftning ger möjlighet att komma till rätta med föroreningar av tippmassor i de fall åtgärden blir föremål för vattendomstols prövning. Det har också förekommit att domstol vägrat tillstånd till utsläppande av muddermassor på grund av de olägenheter som skulle uppkomma.

Vad jag nu har sagt utesluter emellertid inte att en översyn av bestämmelserna på området kan vara motiverad. Bestämmelserna är nämligen ganska svåröverskådliga. Statens naturvårdsverk har i en framställning till Kungl. Maj:t den 10 januari 1968 begärt en översyn av vissa delar av 8 kap. vattenlagen och föreslagit att denna översyn sker i samband med beredningen av immissionssakkunnigas förslag till immissionslag. Naturvårdsverket berör i sin framställning bl. a. problemen med muddring och tippning från vattenvårdssynpunkt. Framställningen har remissbehandlats. Vid den beredning av immissionssakkunnigas förslag som nu pågår inom justitiedepartementet undersöks även möjligheten att göra en översyn av vattenlagens bestämmelser

Svar på interpellation ang. bortforslingen av muddermassor

om vattenförorening. Vad resultatet härav kan bli är det emellertid för därefter för tidigt att uttala sig om.

Det problem som herr Lorentzon tar upp är endast en begränsad del av de aktuella miljövärdsfrågorna. Inom regeringen följer man dessa frågor med stort intresse. Sålunda har åtgärder vidtagits för att samordna och intensifiera forskningen på området. En ändamålsenlig organisation för övervakning och tillsyn har byggts upp. En genomgripande översyn av planväsendet i syfte att göra den översiktliga planeringen effektivare förbereds. Som jag nyss nämnade pågår arbetet med en lagstiftning på grundval av immissionssakkunnigas förslag och avsikten är att den nya lagstiftningen skall träda i kraft den 1 juli 1969.

Vidare anförde:

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Då min partivän herr Lorentzon på grund av sjukdom är förhindrad mottaga interpellationssvaret, har jag ombetts att göra detta.

Jag tackar statsrådet Kling för svaret. Jag tar fasta på statsrådets uttalande i svaret att det, även om gällande lagstiftning ger möjlighet att komma till rätta med föroreningar av tippmassor, inte är uteslutet att en översyn av bestämmelserna på området kan vara motiverad. Jag vill nog instämma i påståendet att nuvarande lagstiftning skulle kunna vara tillämplig på sådana här förhållanden. Här erinras om 8 kap. vattenlagen. Likväl bryts mot dessa bestämmelser, de är inte klara nog för att kunna utnyttjas.

En översyn är alltså påkallad. I det fall som interpellanten har byggt sin interpellation på har Nedre Norrbygdens vattendomstol tidigare medgivit att muddermassor får tömmas inne i Örnsköldsviksfjärden. Interpellanten uttalade farhågor för att, trots alla de opinionsyttringar i saken som har före-

kommit, förnyat medgivande skulle lämnas till Mo och Domsjö fabriker att tippa muddermassor inne i fjärden.

Farhågorna i interpellationen besannades. Sedan interpellationen väckts har nämligen vattendomstolen på nytt medgivit att man får tömma muddermassor. Domstolsutslaget har överklagats av naturvårdsverket. Det är alltså mycket tydligt att den översyn av lagbestämmelserna som statsrådet talar om — lagbestämmelser som han betecknar som ganska svåröverskådliga — bör komma till stånd. Framför allt är det nödvändigt när det gäller den kvicksilverspridande industrin. Där måste finnas bestämmelser som utesluter alltför, skall vi säga subjektiva bedömningar och generositet i uttolkningen av bestämmelserna.

Justitieministern tar också upp frågan om kontrollen av bestämmelsernas efterlevnad. Naturvårdsverkets åtgärd att överklaga Nedre Norrbygdens vattendomstols dom i det åberopade målet är onekligen ett positivt inslag i den eljest ganska trista bilden inom detta område. Det är, anser jag, befogat att tala om en trist bild, när ett centralt statligt verk nödgas ingripa. Det aktualiserar enligt min mening hela frågan om vattendomstolarnas uppgifter och om ett eventuellt överlämnande av vattendomstolarnas uppgifter till naturvårdsverket.

De lokala hälsovårdsnämnderna tycks genom oklarheten i nuvarande lagstiftning befinna sig i en mycket svår situation, då de har att väga mellan å ena sidan andan och innehållet i hälsovårdsstadgan och å andra sidan hänsynen till bolagens ekonomiska intressen, som gång på gång — det ser vi exempel på — verkligen representerar den moderna tidens baggböleri. Jag vill därför ta fasta på den passus i statsrådets svar som nämner att en ändamålsenlig organisation för övervakning och tillsyn har byggts upp. Den är behövlig, och personligen tror jag mycket på

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet
naturvårdsverkets både ambition och förmåga.

Eftersom justitieministern här nämnt att immissionssakkunnigas förslag till ny lagstiftning skall träda i kraft den 1 juli 1969, vill jag emellertid utnyttja tillfället att — som jag gjort tidigare från denna talarstol — än en gång beklaga att denna lagstiftning inte kom till stånd redan den 1 juli 1968, som immissionssakkunniga själva föreslog.

Jag ber med detta, herr talman, att än en gång få tacka statsrådet för interpellationssvaret.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Anledningen till att det inte var möjligt att få fram den här nya lagstiftningen till den 1 juli i år var att det uppstod stor tveksamhet om man verkligen, såsom immissions-sakkunniga hade föreslagit, borde överlämna ifrågavarande ärenden enligt immisionslagen till vattendomstolarna eller om man inte hellre borde tillämpa ett koncessionsförfarande. Det är helt enkelt detta som föranlett dröjsmålet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

**Svar på interpellation ang. finansiering-
en av de politiska partiernas verksamhet**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Haglund har frågat mig om regeringen överväger att ta något initiativ till att en tillfredsställande offentlig redovisning kommer till stånd om hur de olika partierna finansierar sin verksamhet.

Frågan om offentlig redovisning av de politiska partiernas finansiering har utretts i början av 1950-talet av särskilda sakkunniga, partifinansierings-sakkunniga, och den har också be-

handlats av riksdagen vid ett flertal tillfällen.

Det är utan tvivel av väsentligt intresse för väljarna att de får kännedom om vilka organisationer, företag och intressegrupper som ger ekonomiskt stöd till olika partier som tävlar om regeringsmakten. Den offentliga debatt som förts i detta ämne på senare tid har lett till att vissa intressanta upplysningar har nått allmänheten. Informationen till allmänheten är emellertid fortfarande bristfällig. Frågan kan lösas genom lagstiftning eller genom överenskommelse mellan partiledningarna.

Mot tanken på att genom lagstiftning ålägga de politiska partierna att redovisa hur de finansierar sin verksamhet har brukat invändas dels att en redovisningsskyldighet lätt skulle kunna komma i konflikt med valhemligheten, dels att det är svårt att utforma lagregler i ämnet som inte kan kringgås. Dessa invändningar har hittills ansetts ha visst fog för sig.

Riksdagen har för flera år sedan efterlyst en överenskommelse mellan partiledningarna om tillförlitliga ekonomiska redovisningar som tillåter jämförelser mellan partierna. Som alla vet har det parti jag företräder inga som helst betänkligheter mot att medverka till en sådan överenskommelse, men jag måste med beklagande konstatera att beredvilligheten inte är lika stor på alla håll.

En frivillig lösning av redovisningsfrågan i överensstämmelse med riksdagens önskemål är enligt min mening att föredra. Men jag vill inte utesluta att man kan nå vissa resultat genom lagstiftningsåtgärder utan att inkräkta på valhemligheten eller andra demokratiska värden. Denna fråga kommer att undersökas närmare i lämpligt sammanhang.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min interpellation. Detta svar är ett berömvärt koncentrat av vad som förekommit och vilka åtgärder som har vidtagits i fråga om finansieringen av de politiska partiernas verksamhet. Alla känner vi ju till den utredning som gjordes av parti-finansieringssakkunniga i början av 1950-talet.

Inom vårt parti har vi sedan vid många tillfällen aktualiserat denna fråga i motioner och interpellationer. Resultatet av detta har jag delvis angivit i min interpellation, där jag bl. a. citerade vad konstitutionsutskottet skrev i sitt utlåtande nr 15 år 1966. Jag skall här be att få upprepa en del av detta citat: »Skulle emellertid svårigheter uppkomma för partierna att åstadkomma överenskommelser, borde det ankomma på Kungl. Maj:t att överväga, om något initiativ borde tagas i syfte att främja en lösning.»

Utskottet hemställde — som jag också har nämnt i interpellationen — att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad sålunda anförts. Detta bifölls.

Detta var en av anledningarna till att jag framställde min interpellation. Av svaret framgår också att statsrådet alltså anser att en frivillig överenskommelse vore den mest önskvärda och bästa lösningen. Även på den punkten delar jag herr statsrådets uppfattning. Men jag vill ge uttryck för några förhoppningar om och ange några skäl för att man kan tro på en offentlig redovisning. Jag menar nämligen att man kan tro på en frivillig överenskommelse. De borgerliga partierna lägger ju i dagen en aktningvärd aktivitet både här i riksdagen och i den offentliga debatten, och de har nu ganska effektiva och aktiva parti- och riksdagskanslier. Det borde därför inte saknas personella eller andra resurser för att göra en redovisning om de olika partiernas sätt att finansiera sin verksamhet. Det är en

av orsakerna till att jag fortfarande tror på en offentlig redovisning.

För det andra — och med det skall jag sammanfatta vad jag tänkt säga — kan man ställa ännu större förhoppningar till beredvilligheten till en offentlig redovisning därför att det nu lämnats uppgifter om det naturliga sambandet mellan näringslivet och de borgerliga partierna. Jag syftar naturligtvis här på de uppgifter som lämnats vid ASEAs bolagsstämma om ett anslag på en halv miljon kronor och även på uppgifterna i Åke Ortmarks bok »Maktspellet i Sverige». Jag har utgått från att om de uppgifterna inte var riktiga, så skulle det ha varit en ambition hos de borgerliga partierna att vederlägga dem. Ortmark skriver bl. a. i kapitlet »Huvudfrågor», med underrubriken »Kampen om regeringsmakten»: »Storföretagsamheten är ett borgerligt maktcentrum, om man så vill ett utpräglat högercentrum. Storföretagsamheten har haft samma betydelse för de borgerliga partier som LO för socialdemokratin.»

Jag hoppas att Ortmark har rätt. Jag hoppas det främst därför att vår parlamentarism och demokrati då skulle vinna i klarhet, samtidigt som det skulle underlätta för enskilda medborgare att ta definitiv ställning till frågan: Socialdemokrati eller borgerlig regim och inriktning i framtiden? Inom arbetarrörelsen är vi nämligen stolta över att kunna säga att bakom det socialdemokratiska partiet står den svenska fackföreningsrörelsen, fackförbunden och LO. Alla vet ju också att LO har satsat 2,5 miljoner till valrörelsen. Skogsarbetareförbundet har satsat 100 000 kronor, vilket är det största anslag man någonsin beviljat till arbetarrörelsen och vårt parti.

Skulle det inte vara en styrka också för de borgerliga partierna att kunna säga till den svenska väljarkåren och den stora allmänheten att bakom oss i valrörelsen står det svenska näringslivet, t. ex. Arbetsgivareföreningen och

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

Sveriges industriförbund? Då skulle vi få två klara linjer i vårt parlamentariska system och i vår debatt inför valrörelsen, vilket skulle underlätta för väljarna att ta ställning.

Det är dessa önskemål som jag har knutit till resonemanget om en frivillig redovisning, och med den förhoppningen tackar jag än en gång för svaret på min interpellation.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! Herr Haglund konstaterade att de förhandlingar mellan partierna, som man talade om i konstitutionsutskottet för rätt länge sedan, inte har kommit till stånd. Vi kan väl säga att skrivningen i utskottets utlåtande den gången innebar att initiativ skulle tas från regeringspartiets sida eller från Kungl. Maj:ts sida. Om det gäller informella förhandlingar om överenskommelser är ju detta regeringspartiets sak snarare än Kungl. Maj:ts. Herr Haglunds yttrande innebär alltså i själva verket en kritik mot regeringspartiet och dess ledning för att initiativ till sådana förhandlingar inte tagits.

Enligt min mening finns det fortfarande anledning att ställa vissa frågor till regeringspartiet beträffande storleken av dess inkomster. Det förhåller sig inte så som justitieministern säger i svaret, att regeringspartiet lämnat ingående uppgifter härom, medan man inte skulle ha gjort på samma sätt inom andra partier — beredvilligheten att lämna uppgifter skulle där inte ha varit lika stor. Får jag fråga justitieministern: Kunde vi inte till att börja med få reda på storleken av de samlade utgifter som regeringspartiet hade under 1966 för sin verksamhet inklusive valrörelsen? Vi har kunnat läsa i Dagens Nyheter att partiet centralt disponerade 19 miljoner kronor. Men till detta kommer ju betydande belopp som disponerats regionalt och lokalt.

Från folkpartiets sida har vi upplyst om de *totala* inkomsterna — alltså även

om inkomsterna på det lokala planet. Men vi saknar ännu kunskap om hur stora de samlade socialdemokratiska inkomsterna var under år 1966. Jag tycker att justitieministerns uttalande automatiskt skulle få till konsekvens att han gav upplysning om denna siffra. Då bör han emellertid också nämna något om omfattningen av det stöd som ges genom att fackföreningsrörelsen ställer arbetskraft till förfogande. Alltså: Hur många månader har hur många människor, avlönade av LO och fackförbunden, till dominerande del varit sysselsatta på arbetstid med valarbete o. d.? Därom vet vi fortfarande ingenting.

Jag tycker det finns anledning slå fast detta, att folkpartiet har i stort sett lämnat en redovisning över de totala kostnaderna, medan socialdemokratin icke lämnat någon motsvarande redovisning.

Herr Haglund förvånade mig genom att hänvisa till Åke Ortmarks siffror. Dessa siffror har inte blivit vederlagda, sade herr Haglund. Men vi inom folkpartiet har ju redovisat att den största posten i vår budget var anslag från staten — det rörde sig om 42 procent. Därefter kom, framgår det av vår redovisning, medlemsavgifter, smärre insamlingar bland sympatisörer, tombolor och lotterier med ungefär 32 procent och sedan, som den minsta posten, insamlingar från medelstora och större företag med 27 procent, d. v. s. ungefär fjärdedelen av budgeten.

Åke Ortmarks siffror saknar, såsom framgår av dessa uppgifter, all kontakt med verkligheten. Hur är det möjligt att herr Haglund kunnat undgå att observera detta? Åke Ortmark talar om bidrag på 5 miljoner bara från en enda grupp inom näringslivet, när vi har redovisat att totalbeloppet för insamlingar från medelstora och större företag — från alla håll — var 2,7 miljoner. — Att Åke Ortmark fortsätter att trycka sina helt ovederhäftiga siffror

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

innebär ju att ingen människa hädan-efter kommer att bry sig om någon siffra som härstammar från honom. Jag är emellertid glad att herr Haglund gav mig tillfälle att här påvisa hur man fortsätter att sprida helt lögnaktiga siffror.

Jag skulle tro att en ordentlig redovisning från socialdemokratiskt håll skulle visa att partiets kostnader för år 1966 ligger någonstans mellan 30 och 40 miljoner kronor. Skulle det inte ha intresse att få fram en sådan siffra? Vår siffra är som sagt redovisad.

Herr talman! Jag har emellertid begärt ordet inte främst för att påvisa detta utan för att hänvisa till en annan omständighet. Justitieministern säger i sitt svar: »En frivillig lösning av redovisningsfrågan i överensstämmelse med riksdagens önskemål är enligt min mening att föredra.» Det är bra; jag delar den uppfattningen.

Men när herr Wedén för offentlig debatt har framlagt ett betydelsefullt förslag tycks detta inte bli föremål för någon närmare kommentar, ännu mindre något svar från den socialdemokratiska ledningen. Herr Wedén, folkpartiets ordförande, har sagt följande offentligt: »Det finns enligt vår mening skäl för att en ny utredning även överväger ett system enligt vilket partierna skulle avstå från alla slag av bidrag från företag, ekonomiska föreningar, fackliga och andra organisationer samt övriga juridiska personer. Vi reser ingen invändning häremot om andra partier är beredda att förfara på samma sätt.»

Det vore av stort intresse att höra om justitieministern vill ställa i utsikt ett positivt socialdemokratiskt intresse för en överenskommelse, vilken som nämnt måste innebära att även fackliga organisationer upphör att ge bidrag. Den bör naturligtvis vara effektiv. Resonemangen skulle kunna gälla frågan hur man uppnår tillräcklig effektivitet.

Jag förstår att herr Haglund inte riktigt skulle tycka om en sådan överenskommelse, ty den skulle beröva honom varje möjlighet att fortsätta att antyda vad han mycket väl vet inte finns, nämligen ett samband mellan insamlingsaktioner inom oppositionen — och, jag hoppas och tror, även inom socialdemokratien — å ena sidan och partiernas ståndpunkter på andra sidan. Inte tar väl socialdemokratien ställning i en viss fråga *på grund av* att ni får bidrag? Nej, försök att binda ihop bidrag med ståndpunkter tillhör ett slag av argumentation som man på socialdemokratiskt håll enligt min mening bör hålla sig för god att fortsätta. För vår del har vi hela tiden hävdat att det inte får finnas något samband mellan ekonomiska bidrag å ena sidan och de ståndpunkter som vi intar å andra sidan.

Herr talman! Jag anser att herr Wedéns förslag till en lösning av dessa problem är ytterst betydelsefullt. Det skulle bl. a. sanera den demokratiska debatten här i landet på ett välkommet sätt. Jag efterlyser från regeringshåll kommentarer och besked, hurvida man är villig att närmare resonera om en lösning av frågan efter sådana linjer.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Egentligen finns det inte alls någon utbredd motvilja mot att redovisa vilka små resurser ett parti har. Folk inbillar sig att vi har så mycket pengar att röra oss med. Jag kan nämna att inom vårt parti har både Stockholms-Högersns förbund och Stockholms läns högerförbund de senaste åren lämnat en allt utförligare redovisning. Men hur reagerar människor då? Många blir mycket förvånade över att det över huvud taget går att driva politiskt arbete med så små penningssummor; andra blir uppbragta ty de anser att valhemligheten står på spel, och det måste man ta hänsyn till.

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

Varför reagerar man då på det sättet? Ja, det kan ytterst bero på att många människor i detta land är ut-satta för andras otillbörliga påverkan för sin politiska uppfattnings skull. Det är särskilt allvarligt när detta till och med övergår i rena trakasserier. Vi har många exempel härpå, och jag har förståelse för dessa människors krav på att allt skall göras för att valhem-ligheten skall bevaras. Till detta hör tyvärr frågan om kollektivanslutning-en; denna odemokratiska företeelse är en grundorsak till många människors stora skepsis mot en helt öppen redo-visning.

Det är bl. a. en uppgift i justitiemi-nisterns svar som jag finner vara av intresse. I det sista stycket säger justitieministern att »man kan nå vissa re-sultat genom lagtiftningsåtgärder utan att inkräkta på valhemligheten eller andra demokratiska värden». Jag skul-le vara tacksam om justitieministern ytterligare kunde belysa hur detta möj-ligen kunde gå till.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Ohlin ställde vis-sa konkreta frågor till mig, och jag skall hesvara dem så gott jag kan på rak arm.

Jag har givetvis inte något siffer-matierial med mig här, men herr Ohlin vet lika väl som jag att i partiets års-berättelse redovisas inkomster och ut-gifter. Detsamma är fallet med parti-distriktens och arbetarkommunernas årsredogörelser. Där finns alltså ett rik-haltigt matierial.

Herr Ohlin efterlyste något initiativ från regeringen för överläggningar om en överenskommelse på detta område. Jag misstar mig nog inte om jag säger att vi tog upp sådana frågor i samband med de överläggningar som ägde rum innan partistödet infördes.

Vad beträffar herr Wedéns förslag

kan jag närmast säga följande: Inom det socialdemokratiska partiet redovi-sar vi samarbetet mellan socialdemo-kraten och fackföreningsrörelsen. Vi kan gå med på att företagen skall ha samma rätt att samarbeta med de par-tier med vilka de känner intressege-menskap; det är inte moraliskt förkast-ligt ur min synpunkt att de lämnar sådana bidrag. Men inom socialdemo-kraten hävdar vi bestämt att väljarna skall ha samma rätt till kunskap om de borgerliga partiernas relationer till företagsamheten som de har om det socialdemokratiska partiets relationer till fackföreningsrörelsen.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Till herr Ohlin vill jag säga att understödets storlek egentligen inte är huvudsaken, utan huvudsaken är huruvida det förknippas några vill-kor med bidragen och varifrån dessa kommer. För arbetarrörelsens del har detta aldrig varit någon svårighet; vi har publicerat i dagspressen vilka fack-föreningar och vilka fackförbund som har lämnat anslag. Vi har även privata insamlingar bland partimedlemmarna, och resultaten av dessa redovisas i respektive verksamhetsberättelser.

Jag kan givetvis stå här och säga att vår valrörelse ibland kostar 10 miljoner men att den ibland kostar 15 eller 20 miljoner, vad vet jag. Man måste näm-ligen summera ihop alltsammans, och skall man ta med allt det som höger-ledaren vid sitt besked i höstas sade att högern var villig att redovisa, så vet jag sannerligen inte vilka summor vi kommer upp till. Men jag kan lämna den konkreta upplysningen, att en val-rörelse för oss i allmänhet kostar mel-lan 10 och 15 miljoner kronor. Det är det minsta. Men därtill kan man natu-rligtvis räkna in vad valrörelsen kostar i våra distriktsorganisationer, kretsor-ganisationer och lokalorganisationer. Det hela är alltså en fråga om hur långt

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

ner i organisationen man skall gå. Om herr Ohlin vill, så kan vi presentera alla dessa siffror.

Axel Iveroth sade inför ett politiskt seminarium i Västtyskland år 1964, att högern valåret 1966 skulle få 3,8 miljoner och folkpartiet 2,3 miljoner av, som det heter, juridiska personer, d. v. s. diverse företag och ekonomiska föreningar. Dessa uppgifter har jag hämtat från Dagens Nyheter den 1 oktober 1967.

Vad vi syftar till är, som det tidigare sagts, en renlighetsåtgärd, som går ut på att man skall redovisa från vilka företag och från vilka personer pengarna kommer. Vad är det för märkvärdigt i det? Vi tycker inte alls att detta är någonting märkvärdigt, ty vi uppger det fullt öppet. Vi väntar alltså fortfarande på motsvarande redovisning från de borgerliga partierna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Justitieministern försökte göra gällande, att jag mycket väl vet hur stora de socialdemokratiska utgifterna är. Det var ju otur för herr Kling, att herr Haglund sedan uppträdde och började tala om valkostnader på 10 miljoner, 15 miljoner eller kanske 20 miljoner. »Vad vet jag?», sade herr Haglund. Nej, varken herr Haglund eller någon annan vet hur stora dessa samlade kostnader är. Så är det, herr justitieminister!

Får jag redovisa vad som står i kommentaren till den socialdemokratiska tabellen, som partiet överlämnade till Dagens Nyheter och varav det framgår att de centrala utgifterna är ungefär 19 miljoner kronor? I kommentaren heter det:

»Om man skall få en något så när rättvisande bild av vad hela den socialdemokratiska partiapparaten kostar skall man först och främst lägga partidistriktens kostnader till de utgifter på närmare 20 miljoner kronor som social-

demokratiska partistyrelsen hade under 1966. Västmanlands partidistrikt kan betraktas som ett genomsnitt för riket. Totalt finns det 27 partidistrikt. Det skulle betyda att partidistrikten kostar i runt tal 5,5 miljoner, det vill säga en totalkostnad på 25 miljoner kronor.» Detta är Dagens Nyheters gissning.

Vidare heter det: »Sedan pågår också verksamhet vid 2 400 arbetarkommuner i landet, men dessa kostnader är mycket svårare att beräkna.»

Nog borde väl det socialdemokratiska partiet kunna få in dessa uppgifter — om de nu finns. Varför tar man inte in dem och summerar ihop dem? Vad är det som gör att ni säger, att vi kan resa runt till de 2 400 arbetarkommunerna och få reda på dessa siffror och att vi kan summera ihop dem? Vad är det, herr justitieminister, som gör att inte Ert parti redovisar de *samlade* kostnaderna utan bara påstår att alla siffror finns? När Ni socialdemokrater begär ökad upplysning är väl det första Ni borde göra att tala om den saken.

Herr Haglund upprepade sedan talet om krav på politikens inriktning från givarnas sida. Det förhåller sig emellertid så, herr Haglund, att vi aldrig accepterar något samband mellan bidragen och en diskussion om vår politik. Jag har fått den frågan ibland: Varför ger då företagen bidrag, som uppgår sammanlagt till en fjärdedel av vår budget? Jo, de gör det därför att den politik vi för — sådan den nu är och opåverkad av någon givare — som alla vet inte går ut på socialisering o. d. Vi har den uppfattningen att det är bäst för Sveriges folk, inte minst för löntagarna att vårt land för en näringspolitik som i huvudsak bevarar konkurrens på lika villkor och enskild äganderätt, främjar kapitalbildningen, skapar ett näringsvänligt klimat o. s. v. Det tycker företagen, som får ta vår politik sådan den är, är att föredra framför det socialdemokratiska partiets politik. Alla företag tycker det inte.

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

Det finns undantag, men de flesta tycker det. Vidare vet de att det socialdemokratiska partiet får så stora anslag från fackföreningsrörelsen, och de tycker att andra partier som företräder en bättre politik — en politik som är bättre för hela folket — inte skall behöva arbeta med alltför underlägsna finansiella resurser. Starkt underlägsna är resurserna givetvis i alla fall. Företagen tycker att det på något sätt är mera demokratiskt, om inte socialdemokratin blir den enda grupp som har stora resurser för sitt politiska arbete. Så enkelt är det. Det finns inget samband med bidragen på så sätt att de påverkar vår politik. Människorna får acceptera vår politik sådan den är — och det gör de också!

Nu vill herr Haglund att vi skall tala om vilka personer eller företag som ger bidrag — men den saken avgör de själva! För övrigt har en tidigare utredning klargjort att redovisningsskyldighet i det fallet lätt skulle komma i konflikt med valhemligheten. Den saken var man såvitt jag minns enig om här i riksdagen. Skälen gäller fortfarande. Därmed är herr Haglunds resonemang borta.

Justitieministern överraskade mig verkligen. Herr Wedéns konstruktiva förslag — som verkligen skulle sanera denna debatt och göra att vi slapp ifrån odiösa beskyllningar av det slag som herr Haglund har givit prov på — skulle rensa den demokratiska debatten. Ni skulle väl också innerst inne uppskatta att inte frestas att komma med sådana argument. Om det förslaget har vi inte fått någon kommentar från regeringen. Justitieministern hade i allt väsentligt ingenting att säga om den tanken. Jag vill bara upprepa att vi från vårt håll önskar uppta ett resonemang mellan partierna om *frivilliga överenskommelser*, som leder till en begränsning av den art som herr Wedén föreslagit. Beträffande frivilligheten står vi alltså på samma standpunkt

som regeringen. Jag efterlyser fortfarande besked från regeringen, huruvida man där är intresserad eller ej av herr Wedéns förslag.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Ohlin efterlyser fortfarande konkreta sifferuppgifter från mig, nu i detta ögonblick från denna talarstol, trots att jag upplyst om att jag inte går omkring med socialdemokratiska partiets bokslut i fickan.

Herr Ohlin sade att man inom folkpartiet var intresserad av att få i gång överläggningar om hur partifinansieringen går till, och han erinrade om herr Wedéns förslag. Jag har redan något uttalat mig om detta förslag. Kanske skall jag lägga till frågan: Hur har herrar Ohlin och Wedén tänkt sig att förslaget skall genomföras? Skulle man lagstifta om saken och införa kraftiga straffsanktioner för ett bolag som över-skred ifrågavarande förbud eller skulle man träffa en överenskommelse mellan partierna och bolagen? Jag tror inte att det finns så stora möjligheter att komma fram på den vägen.

Nej, herr Ohlin, det är inte siffermaterialet i och för sig som är så intressant härvidlag. Jag har inte heller påstått att bolagen genom att ge anslag till partierna köpt respektive partier. Det intressanta i sammanhanget är att folkpartiets politik måste vara så attraktiv för bolagen, att dessa anser det lönsamt att satsa pengar på folkpartiet. Jag tycker också att det framgick av låt mig säga näst sista satsen i herr Ohlins senaste anförande, att han i viss mån också har denna uppfattning — även om han sade något om att bolagen tycker att det är så förfärligt synd om folkpartiet, att man helt enkelt av sportsmanship ger också folkpartiet litet grand.

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag är tillfredsställd över och tacksam för herr Ohlins stora intresse för att vi skall få en ordentlig redovisning av hur de olika partierna finansierar sin verksamhet. Vad det socialdemokratiska partiet beträffar tror jag mig våga säga, att vi skall göra allt vad vi kan för att få till stånd en sådan redovisning. Och vi kommer att ta upp resonemangen med tämligen stor optimism efter den deklaration som här avgivits om att de borgerliga partierna är positivt inställda till en överenskommelse.

Jag kan samtidigt lova herr Ohlin att om det blir en sådan offentlig redovisning, så skall vi inte besvära riksdagen mera i frågan. Under sådana förhållanden behövs inte alls någon lagstiftning; lagstiftning på detta område är för mig inte alls något huvudintresse. Vad jag vill ha är en klar redovisning, och jag betraktar herr Ohlins inlägg här i dag som ett besked om att folkpartiet hyser ett positivt intresse för att resonemang om saken tas upp.

Frågan om vilka villkor som kan vara knutna till bidragen och vilket samband som kan finnas går det ju att diskutera hur länge som helst. Vad det socialdemokratiska partiet beträffar skulle jag vilja säga, att bidragen inte förknippas med några villkor alls, ty verksamheten bygger på en för den fackliga och politiska sidan gemensam ideologi. Pengarna satsas alltså för en gemensam linje — det vi inte kan genomföra på den fackliga sidan försöker vi genomföra på den politiska sidan.

Jag trodde att det även på det borgerliga hållet rörde sig om en gemensam ideologi, och det är därför jag frågat: Gör inte de svenska finansintressena så, att de engagerar de borgerliga politiska partierna, som har en med dessa finansintressen gemensam ideologi, för att få gehör för sina synpunkter här i riksdagen? Jag skulle känna de svenska företagarna mycket

dåligt om jag trodde att de inte har den initiativförmågan, att de kontakter de politiska organisationer som de anser sig ha nytta av.

Och jag vill erinra om, herr Ohlin, att det inte var så lätt att få fram uppgifter om partistödet från ASEA, för att ta ett exempel. Det hela gick till så att SSU köpte en aktie och sålunda fick tillträde till bolagsstämman, där man kunde klämma fram detta erkännande, att 0,18 promille av koncernomsättningen gick till stöd åt olika organisationer. På frågan vart pengarna gick och vad stödet gällde svarade herr Nicolín — jag citerar Dagens Nyheter: »Det gäller både utbildning, idrott och politik. I första hand går pengarna till ändamål som anknyter till Aseas intressesfär, till organisationer som främjar en näringsvänlig utveckling, baserad på fri företagsamhet och privat äganderätt.»

Jag kan tänka mig att detta stämmer mindre på arbetarrörelsens organisationer än på de borgerliga partierna.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Justitieministern förklarar att han inte går omkring med det socialdemokratiska partiets siffermaterial rörande kostnader och inkomster i fickan. Det kan jag förstå att han inte gör, ty enligt sina egna uppgifter skulle han då också gå omkring med material från de 2 400 arbetarkommunerna. Det skulle kanske fylla fickorna väl mycket. Men herr justitieministern skulle väl ändå ha kunnat be någon på kansliet att använda en additionsmaskin och sedan tala om för honom hur stora de samlade kostnaderna var. Det är fortfarande en hemlighållen siffra.

En annan sak är också märklig, herr justitieminister. Ni uppträder i riksdagens andra kammare för att svara på en interpellation om partifinanserna. Det borde då vara naturligt, för det första att Ni skaffade Er möjlighet att

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

tala litet om hur det förhåller sig inom Ert eget parti, för det andra att Ni var beredd att något kommentera det förslag som har framförts av ordföranden för det största oppositionspartiet. Herr Kling verkar något överraskad över dessa mina djärva tankar, men jag undrar om det inte ändå förefaller naturligt att ett statsråd är beredd att svara på frågor som har så direkt samband med interpellationen.

Herr Haglund förklarade att han var intresserad av att få fram siffrorna, och jag konstaterar det med tillfredsställelse. Däri ligger också ett indirekt erkännande av att herr Haglund är medveten om att siffrorna inte finns uträknade i dag.

Beträffande tanken på frivilliga överenskommelser har utredningen visat att det naturligtvis alltid finns problem att lösa. Justitieministerns uttalande begränsades nu till att han var skeptisk rörande en överenskommelse härvidlag, men det räcker inte som kommentar till herr Wedéns förslag. Ni bör väl vara beredd att resonera om möjligheterna att lösa dessa problem och kunna uttrycka någon mening om huruvida inte detta skulle vara en naturlig lösning på detta problem, som i någon mån av och till har förgiftat debatten i den svenska demokratin.

Herr Kling gör vidare gällande att om folkpartiet får vissa bidrag från näringslivet, innebär det att man finner folkpartiets politik överensstämman med egna intressen. Jag har redan förklarat att många, även en del som ger bidrag, inte gillar folkpartiets politik på mer än vissa punkter. Man säger att den i alla fall i stort sett är bättre eller mindre skadlig för land och folk, för den ekonomiska utvecklingen och för näringslivet än en mera socialiseringsbetonad politik.

Nu tycktes herr Kling vilja antyda att om kretsar inom näringslivet anser att vår politik är bättre eller i något fall mindre dålig än den socialdemo-

kratiska, skulle det på något sätt visa att folkpartipolitiken främjar vissa intressen och inte ett allmänt intresse av ekonomisk utveckling. Menar verkligen en medlem av den svenska regeringen år 1968 att det finns dominerande intresse motsättningar mellan de svenska företagen och de svenska löntagarna? Står Ni kvar på den primitiva ståndpunkten, herr justitieminister, att det inte finns några väsentliga gemensamma intressen för löntagare, företagare och övriga medborgare i detta land? Kan det inte vara så att en viss politik, som Ni vet att vi tror på och som är mindre socialistisk än Er, i vida kretsar ärligen bedöms vara bättre ur hela folkets synvinkel och också är det? Vi är övertygade om att vår politik är vida bättre för landets löntagare än den politik som Ni — bl. a. efter Ert program att döma — företräder. Det finns alltså ingen sådan intresse motsättning som justitieministern byggde sin senaste antydan på.

Herr Haglund talade om kontakter med näringslivet. Det skulle väl vara ett allvarligt misstag, om inte oppositionspartierna lika väl som regeringen hade kontakter med näringslivet! Vi har inget Harpsund och inget näringspolitiskt råd dit vi bjuder företrädarna för näringslivet; regeringen har alltså mer organiserade kontakter än vi. Men inte är väl kontakterna ett fel, herr Haglund? Om det inte är fel att ni och vi har kontakter med dem, varför då anföra detta som ett argument för att misstänkliggöra vår position i dagens fråga?

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Herr Ohlin tar i så att man förstär att det är en mycket ömtålig man trampar på, när man börjar tala om en offentlig redovisning av partiernas inkomster.

I övrigt uppehåller sig herr Ohlin fortfarande vid frågan om siffermate-

Svar på interpellation ang. finansieringen av de politiska partiernas verksamhet

rial. Han tycker, att när jag får en interpellation av detta slag skall jag låta någon sätta sig vid en additionsmaskin. Men, herr Ohlin, den interpellation som är ställd till mig handlar inte om siffrornas storlek utan om framläggande av en offentlig redovisning.

Herr Ohlin menar väl inte att det skulle råda åsiktsgemenskap mellan aktieägarna och löntagarna på alla punkter? Vad som var förvånande i herr Ohlins anförande var att han menade att folkpartiets politik var mindre skadlig än socialdemokraternas för näringslivet. Det är väl inte att ställa anspråken så värst högt; folkpartipolitiken är alltså skadlig i alla fall?

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr justitieminister, det sade jag inte — jag sade att det inom näringslivet fanns de som ansåg att folkpartiets politik visserligen inte motsvarade vad de önskade men dock var mindre skadlig än den socialdemokratiska. Det är ett faktum att så förhåller det sig. Vi själva anser, som jag senare förklarade — men justitieministern slumrade väl till då — att vår politik främjar näringslivets utveckling och produktionen på ett sätt som överensstämmer med löntagarnas, företagarnas och andra befolkningsgruppers intressen.

Hela detta tal om den ofrånkomliga intressemotsättningen mellan löntagare och företagare borde tillhöra ett förgånget skede i den svenska demokratin; i så fall skulle debatten bli mer saklig än den för närvarande är.

Beträffande siffermaterialet bara en sak: justitieministern påstod att siffermaterial förelåg från socialdemokratisk sida beträffande era samlade utgifter. Ni påstod, att Ni inte hade några betänkligheter mot en redovisning. Men då måste väl redovisningen omfatta de totala siffrorna? Ni påstod felaktigt, att någon sådan benägenhet tyvärr inte fanns på andra håll.

Påståendet att Edra totalsiffror finns offentliggjorda är inte riktigt. Men får jag fatta justitieministerns sista yttrande på det sättet, att Ni tar tillbaka påståendet i Er första replik till mig, så är ju alltid något vunnet. Då kommer väl herr justitieministern att sluta upp på herr Haglunds sida och försöka få fram det sammanställda materialet.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Herr Ohlin tycks också ha slumrat till. Jag sade nämligen, att materialet fanns tillgängligt men inte här i denna sal.

Herr **HAGLUND** (s):

Herr talman! I fråga om siffermaterialet vill jag bara ännu en gång säga, att dessa siffror finns ute bland våra organisationer. När herr Ohlin nu visar ett så positivt intresse, så hoppas jag att vi skall kunna komma till ett resultat i underhandlingarna om hur vi skall redovisa våra finanser.

Herr Ohlin skall inte här göra sig märkvärdig och inte komma ihåg vilket det stora problemet för partifinansieringssakkunniga var. Det var ju hur partierna skulle redovisa sina finanser. Efter långa överläggningar kom man fram till hur man skulle göra en uppdelning på anslag och medlemsavgifter.

Nu skall jag komma med ett påstående, som jag inte är alldeles säker på är riktigt, men i så fall får ni väl rätta mig. Jag har emellertid för mig att vi även i höstas skrev till de borgerliga partierna och inbjöd till en diskussion om hur redovisningen skulle ske. Men nu tar jag alltså detta intresse från herr Ohlins sida som ett tecken på att vi inom kort skall kunna träffa en överenskommelse om hur en sådan redovisning skall ske.

Att det förekommer kontakter mellan näringslivet och de borgerliga partierna har jag tagit som en naturlig sak, men frågan är hur intima dessa kontakter är

Svar på interpellation ang. åtgärder mot silikos

och hur finansieringen och den politiska verksamheten kopplas ihop.

Herr **OHLIN** (fp):

Herr talman! En samlad redovisning av inkomstkällorna är vi, herr Haglund, det enda parti som givit.

Justitieministern säger att siffrorna finns tillgängliga, eller vilket uttryck han nu använde. Men siffrorna är inte hopadderade. De finns alltså på över 2 400 ställen. Eller var finns de? Om ni inte kan säga hur stora summorna är, kan ni möjligen säga var siffrorna finns och vad orsaken är till att en sammanställning inte har offentliggjorts.

Jag föreslår att ni inköper en ny additionsmaskin och sedan meddelar offentligheten resultatet av de beräkningar ni därmed kan göra. Tills vidare vet vi inte hur stora edra utgifter var. Det måste väl ändå justitieministern vara beredd att erkänna. Det är inte fråga om att Ni inte har dessa siffror med Er i dag, utan det är fråga om att de inte har offentliggjorts och att den som skulle vilja beräkna siffrorna måste göra mycket detaljerade undersökningar och omfattande beräkningar, som det borde ankomma på det socialdemokratiska partiet att göra, om partiet vill påstå att det ordentligt redovisar de faktiska siffrorna.

Herr **HAGLUND** (s):

Herr talman! Jag vill till herr Ohlin bara säga, att dessa siffror finns offentliggjorda i arbetarkommunernas verksamhetsberättelser, i partidistriktens verksamhetsberättelser och i partistyrrelsens verksamhetsberättelser. Allt detta är offentliga handlingar.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **KLING**:

Herr talman! Jag vet inte riktigt hur herr Ohlin vill ha det. Är det en partiangelägenhet att dessa siffror läggs ihop eller ankommer det på Kungl. Maj:t

att sitta och addera siffrorna? I det ena ögonblicket säger herr Ohlin, att vi borde skaffa oss en additionsmaskin i departementet... (Herr *Ohlin*: I partiet, sade jag.) Nej, vi i kanslihuset, sade herr Ohlin, men nu har det tydligen blivit en partiangelägenhet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. åtgärder mot silikos**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Herr Fredriksson har frågat vilka åtgärder jag avser att vidta med anledning av de resultat som redovisats i en undersökningsrapport om yrkessjukdomen silikos.

Den undersökningsrapport som nämnts i interpellation har lagts fram av arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet. I rapporten konstateras bl. a. att drygt 900 fall av silikos har anmälts under de senaste tio åren. Även om en jämförelse med tidigare inträffade sjukdomsfall i stort sett visar en nedgång, är det oroväckande att sjukdomsfallen inom vissa sektorer av bl. a. stenindustrin visar en oförändrad eller t. o. m. ökad frekvens.

Undersökningsrapporten ger anledning att sätta in ytterligare åtgärder mot silikosen. Arbetarskyddsstyrelsen och arbetsmedicinska institutet har i anslutning till undersökningsrapporten vidtagit olika sådana åtgärder. Dessa avser uppföljning av silikossituationen på arbetsplatserna, anvisningar om tekniska skyddsanordningar, utveckling av undersökningsmetoder, utbildning av provtagningspersonal och effektivisering av det s. k. silikosregistret.

Det bör också nämnas att medel tydligen har anvisats från yrkesskadeför-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot silikos

säkringsfonden för ett tekniskt utvecklingsarbete i syfte att minska risken för silikos.

Med anledning av undersökningsrapporten har jag under förra månaden haft överläggningar om silikosfrågan med representanter för bl. a. arbetarskyddsstyrelsen, arbetsmedicinska institutet och LO. I enlighet med ett förslag från LO har arbetarskyddsstyrelsen därefter beslutat tillsätta en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta en plan för lösning av silikosfrågan. I denna arbetsgrupp kommer att ingå representanter för arbetsmarknadsparterna. Meddel för arbetsgruppens verksamhet har anvisats genom beslut den 26 april i år.

Vidare anförde:

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag tackar socialministern för svaret på min interpellation.

Svaret är ganska kortfattat och säger inte mycket om vilka praktiska åtgärder statsrådet anser böra vidtagas i fortsättningen, men det är ändå positivt så till vida, att det redovisar vilka åtgärder som redan vidtagits med anledning av den undersökningsrapport som jag nämnt i min interpellation. Statsrådets positiva intresse framgår också av hans initiativ att uppta överläggningar om silikosfrågan med representanter för bl. a. arbetarskyddsstyrelsen, arbetsmedicinska institutet och LO, vilka överläggningar resulterat i tillsättande av en arbetsgrupp med uppgift att utarbeta en plan för lösning av silikosfrågan. Jag tar fasta på formuleringen att man syftar till en lösning och hoppas att man skall lyckas med det i framtiden.

Att riskerna för silikos är betydande vid många arbetsplatser framgår av den utredning om denna lungsjukdom som arbetsmedicinska institutet och arbetarskyddsstyrelsen presenterade i början på 1967. Sedan blev det emellertid tyst om hela saken, och då blev jag rädd

för att ärendet skulle bli liggande hos någon myndighet och där begravas i tysthet. Det var egentligen detta som var anledningen till att jag interpellerade i frågan.

Som jag nämnde i min interpellation har jag liksom socialministern funnit silikosundersökningsrapporten mycket oroande. Jag har länge varit oroad av de silikosriskerna som finns på många arbetsplatser inom industrin. Det var också främst mina erfarenheter från gruv- och järnindustrin och de besvärande dammproblem man där har som gjorde att jag intresserade mig för silikosfrågan och tillsammans med några kammarledamöter motionerade härom år 1962. Vi tog då upp silikosproblemet och föreslog vissa åtgärder samt framhöll att de förebyggande åtgärderna mot denna starkt invalidiserande sjukdom lämnade mycket övrigt att önska. Vi ansåg att man borde kartlägga vilka arbetsplatser som är speciellt riskfyllda i detta avseende och utarbeta lämpliga indikationsmetoder för bedömning av silikosrisken vid dammig arbete samt föreslå tekniska lösningar för dammbekämpningen. Vi menade också att man borde upprätta ett centralt register för silikosfall, lämpligen vid statens institut för folkhälsa, och att uppkomstbetingelserna för nyinträffade fall borde nogga undersökas. Motionen bifölls av riksdagen, och det är väl detta som är den egentliga anledningen till att undersökningen kommit till stånd.

Jag var mycket oroad 1962, och inte har min oro stillats genom den rapport som nu lagts fram. Att i runt tal 25 000 personer är sysselsatta i arbeten, där de löper risken att drabbas av sjukdomen — de befinner sig med andra ord i en riskzon — känns inte precis lugnande. Förekomsten av ett så stort antal låt mig säga latent fall synes vara ett verkligt motiv för att intensifiera de dammbekämpande åtgärderna. Hur många av dessa 25 000 som kommer att

Svar på interpellation ang. åtgärder mot silikos

få silikos vet vi inte — vi hoppas naturligtvis att det inte skall bli någon. Men i vetskap om att 900 fall anmälts till försäkringsinrättningarna under de senaste tio åren torde man kunna dra den bestämda slutsatsen, att åtskilliga kommer att drabbas av sjukdomen.

Det är riktigt som socialministern påpekar i svaret, att utredningen konstaterat att någon nedgång av frekvenssiffrorna skett under senare år, särskilt inom den kemiska industrin. Men det konstateras också att det finns områden — inom kvarts- och stenindustrin — som uppvisar en oförändrad och t. o. m. ökad sjukdomsfrekvens. Detta finner jag mycket alarmerande, allra helst som silikos är en så allvarlig sjukdom. Det finns ingen medicinsk profylax mot sjukdomen; den som en gång fått den kan aldrig bli av med den. Tidigare trodde våra medicinska experter att om en silikosskadad arbetare bytte sysselsättning och placerades på en dammfri arbetsplats, så skulle sjukdomen stanna upp i sitt förlopp och inte förvärras. Nu har forskarna emellertid konstaterat att så ingalunda är fallet — sjukdomen hejdas inte om en person som har lindrig silikos placeras på en dammfri arbetsplats. Sjukdomen kan ändå så småningom bli helt invalidiserande. Detta är ju fruktansvärt.

Frågan är alltså snarare av teknisk än av medicinsk art. Det är på arbetsplatserna som åtgärderna i första hand skall sättas in — det är där man skall se till att sjukdomen inte uppstår. I rättvisans namn skall erkännas att det görs en hel del med dammättningsprov och utsugning av dammhaltig luft, för att nämna några exempel, på arbetsplatserna. På många håll har de dammhygieniska förhållandena också blivit bättre än tidigare. Men det är inte tillräckligt — det framgår med all önskvärd tydlighet av den gjorda utredningen. Det kan klart utläsas att 25 års strävanden inte fört oss så mycket när-

mare målet: att få bort denna yrkes sjukdom.

Jag vill säga att jag betraktar utredningen som mycket förtjänstfull — jag har framhållit detta redan i interpellationen och jag upprepar det gärna. Utredningen ger enligt min mening underlag för sådana förebyggande åtgärder som innebär en verklig effektivisering av kampen mot silikosen. De föreslagna åtgärderna torde emellertid inte vara tillräckliga. Det problemkomplex man har att brottas med är väldigt och måste angripas på bredast möjliga front och med största möjliga kraft. En samlad satsning måste därför till.

Nu när vi genom utredningen vet hur illa det ligger till på detta område får vi inte underlåta att vidtaga några åtgärder för att komma till rätta med problemet. Tillräckliga ekonomiska resurser måste ställas till vederbörande myndigheters förfogande. Socialministern sade i svaret att medel ställs till arbetsgruppens förfogande, och jag hoppas att dessa skall vara tillräckliga, så att gruppen kan genomföra sitt arbete på ett effektivt sätt. Företagen måste också få bestämda direktiv beträffande sina skyldigheter vad gäller förebyggande åtgärder. Om arbetarskyddskungörelsen behöver skärpas, bör det också ske. Problemet måste, som jag sade, angripas på bredast möjliga front och på alla områden.

Jag vill, herr talman, slutligen uttrycka min tillfredsställelse över att socialministern har visat ett positivt intresse för denna fråga och över att denna arbetsgrupp har tillsatts. Jag hoppas att den snabbt skall kunna redovisa ett förslag till samlade åtgärder. LO har i sitt yttrande över rapporten enligt min mening tagit upp i varje fall de väsentligaste av de åtgärder som nu snarast bör utredas och genomföras. Denna sjukdom har krävt alltför många onödiga offer, alltsedan den drabbade stenarbetarna i Orsa under 1700-talet. Orsa kom också av samtiden att karak-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot silikos

teriseras som änkornas och de oförsörjda barnens socken.

Jag skall inte, herr talman, ta upp de ekonomiska aspekterna och inte heller frågan om ersättningen till de silikosskadade, eftersom jag inte har berört den sidan av saken i min interpellation. Kanske ändå det förslag, som yrkesskadeutredningen framlade om ersättning till dem som drabbas av silikos, skulle behöva tas upp till övervägande. Det kan vara något för socialministern att tänka på. Jag tackar än en gång för svaret.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Fredriksson sade att han hade känt oro beträffande vad som hade företagits efter det att rapporten hade lagts fram. Jag vill svara att utredningen sedan år 1967 har remissbehandlats, och när remissvaren hade kommit in togs de överläggningar med bl. a. LO upp, som jag nämnde i mitt interpellationssvar.

Jag vill gärna understryka att silikos är en svår sjukdom. Allt måste göras för att så långt som möjligt förebygga riskerna.

Om jag förstod herr Fredriksson rätt var han nöjd med svaret, men han antydde i ett sammanhang att han gärna såg att omedelbara åtgärder i någon form vidtogs. Jag vill meddela att möjlighet har beretts att snabbt färdigställa kartläggningen av de arbetsplatser där det finns risk för silikos. Arbetsmarknadsstyrelsen kommer nämligen i samarbete med arbetsmedicinska institutet att som beredskapsarbete för ett antal gymnasiingenjörer fullfölja denna uppgift. Ett tjugotal ingenjörer kommer att ägna sig åt denna viktiga verksamhet.

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara uttrycka min glädje och tillfredsställelse över

de uppgifter, som socialministern senast har lämnat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Vid föredragning av den å bordet vilande motionen nr 1226, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 122, angående begränsning av svavelhalten i eldningsolja, hänvisades motionen, såvitt avsåg vissa skattepolitiska åtgärder, till bevillningsutskottet och i övrigt till lagutskott.

§ 8

Föredrogs, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtanden nr 6—9, statsutskottets utlåtanden nr 116—119, bevillningsutskottets betänkanden nr 37 och 43, bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 29, 41, 42 och 44—46, första lagutskottets utlåtande och memorial nr 37 och 38, andra lagutskottets utlåtanden nr 43—46, jordbruksutskottets utlåtanden nr 28—31 samt allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 37 och 39—42.

§ 9

På hemställan av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista skulle uppföras dels andra lagutskottets utlåtande nr 45 och bankoutskottets utlåtande nr 45 i nu nämnd ordning närmast efter statsutskottets utlåtande nr 106, dels jordbruksutskottets utlåtande nr 28 och bevillningsutskottets betänkande nr 37 i nämnd ordning sist.

§ 10

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 121, i anledning av Kungl. Maj:ts

i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1968/69 till prisreglering m. m. jämte motioner,

nr 122, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret jämte motioner,

nr 123, i anledning av motioner angående materielbeställningar för försvaret i sysselsättningsfrämjande syfte,

nr 124, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa organisations- och anslagsfrågor rörande försvaret jämte motioner,

nr 125, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1968/69 jämte motioner,

nr 126, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av viss staten tillhörig fast egendom m. m., och

nr 127, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1967/68 i vad propositionen avser ändrad metod för prisreglering av vissa beställningsbemyndiganden inom försvarsdepartementets verksamhetsområde;

bevillningsutskottets betänkande nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968

(nr 25), m. m. jämte motioner; samt andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 33, i anledning av motion om förbättring av de värnpliktigas ekonomiska och sociala förmåner,

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslagsfrågor m. m. rörande det militära försvaret och civilförsvaret, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte motioner i ämnet, och

nr 47, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

§ 11

Anmälades motionen nr 1227, av herr *Jansson m. fl.*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 122, angående begränsning av svavelhalten i eldningsolja.

Denna motion bordlades.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.10.

In fidem

Sune K. Johansson

Tisdagen den 21 maj

Kl. 10.30

§ 1

Herr talmannen meddelade, att fru Heurlin enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 20—den 24 innevarande maj.

Fru Heurlin beviljades ledighet från riksdagsgöromålen under angivna tid.

§ 2

Svar på interpellation ang. differentieringen av avgifter vid kommunala vårdinstitutioner

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Larsson i Luttra har frågat mig, om jag är beredd att vidta åtgärder för att skapa lagstiftningsmässigt underlag för ett sådant system med differentierade vårdavgifter på ålderdomshem och liknande institutioner som nu tillämpas i ett stort antal kommuner.

Interpellationen har samband med ett utslag av regeringsrätten som meddelades i mars i år. Regeringsrätten upphävde ett kommunalt beslut om att vårdavgifter på ålderdomshem skulle differentieras med hänsyn till vårdtagarnas ekonomiska förhållanden.

Mot bakgrunden av bl. a. regeringsrättens utslag överväger man inom socialdepartementet de praktiska problem som är förknippade med gällande rätt på det här området.

Vidare anförde:

2 — Andra kammarens protokoll 1968. Nr 26

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret, som visserligen var något orakelmässigt men som jag ändå tolkar som klart positivt.

Svenska kommunförbundet har i skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende föreslagit en bestämmelse i socialhjälpslagen, som medger kommunerna att tillämpa ett differentierat vårdavgiftssystem. Kommunerna har ju varit i god tro att så kunde ske redan nu. I skrivelsen från Kommunförbundet konstaterar man också att systemet med differentierade avgifter har gammal hävd och i själva verket torde vara jämnårigt med tanken på till inackorderingshem omvandlade fattigvårdsanstalter.

I dag tillämpar flertalet kommuner detta system. Sjukförsäkringsutredningens i fjol avgivna betänkande ger exempel på att man i statligt utredningsarbete har grundat sina förslag på systemets laglighet. Även socialstyrelsen har accepterat det. Kommunförbundet konstaterar att kommunerna alltså i det fallet befinner sig i gott sällskap. Men det hjälper ju inte, och därför förutsätter jag att ett förslag kommer att framläggas, som ger det lagstiftningsmässiga underlaget för kommunernas beslut om avgifterna.

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Larsson i Luttra här anfört. Jag har själv varit något inblandad i denna sak och har skrivit en fråga riktad till socialministern, men då kommunikationsministern nu har lämnat ett interpellationssvar i ärendet — han var

Svar på interpellation ang. omläggningen av postdistributionen

väl också rätt forum i det fallet — vill jag som sagt här bara instämma i vad herr Larsson i Luttra sagt. Det är viktigt att denna fråga lägges till rätta.

Herr Larsson sade att systemet med differentierade avgifter har gammal hävd, och man kan väl inte direkt säga att systemet är orättvist, men klarhet bör ändå skapas. Man är ju nu också på väg att rätta till det. Även när det gäller landstingets vårdtagare har vi en del orimligheter. Där är det förmyndare som sköter verksamheten. Det systemet har vi påtalat många gånger. Även den saken kommer väl snart att rättas till. Vi har ju en utredning som sysslar med den saken, nämligen den s. k. Perssonska utredningen. Det är viktigt att vi får rätsida på dessa ting. De inkomster som kommunerna behöver för ändamålet måste på något sätt skaffas fram. Utgifterna är stora och ekonomin behöver förbättras genom större inkomster på den kommunala sidan utan att den enskildes rätt trädess för nära.

Herr talman! Med det anförda vill jag som sagt bara instämma i vad herr Larsson i Luttra tidigare anför.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. omläggningen av postdistributionen**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Börjesson i Falköping har frågat mig, om jag uppmärksammat den försämring i postservicen som omläggningen av postdistributionen kan medföra för vissa kunder och om jag vill redogöra för hur informationen om ifrågavarande omläggning skett.

Den nyligen genomförda omlägg-

ningen av postdistributionen är att se som ett led i postverkets strävanden att genom lämpliga rationaliseringsåtgärder göra det möjligt att upprätthålla en post- och betalningsförmedling, som svarar mot allmänhetens berättigade krav och som sker med tillämpning av rimliga befordringsavgifter.

Genom omläggningen av transport- och sorteringsorganisationen och det i anslutning därtill införda postnummersystemet kommer sålunda uppsamling, sortering, befordran och utdelning av brevposten att ske snabbare och säkrare än tidigare. Beträffande den s. k. A-posten — brev, postkort, betalningshandlingar, ilpaket och tidningar med utgivning minst två gånger i veckan — räknar man i dagens läge med att ca 85 procent av den post som inlämnas på eftermiddags- eller kvällstid den ena dagen kan, oberoende av vilka distributionsavstånd det gäller, utdelas nästa dags morgon. Efter omläggningen räknar man med att kunna höja procenttalet till 95. I fråga om den övriga posten — den s. k. B-posten, d. v. s. paket och trycksaker etc. — är målet, att om den avlämnas i tid för befordran med eftermiddags- eller kvällslägenheterna den skall nå centralorten i utdelningsområdet (brevområdet) till kl. 12.00 följande dag och kunna utdelas senast därpå följande dag. Detta kan i en del fall innebära senare ankomsttider för B-posten.

Herr Börjesson har också frågat på vad sätt postverket informerat om ifrågavarande omläggning. Informationsarbetet har innefattat distribution av material till riks- och lokalpress samt Sveriges Radio angående omläggningens syfte och innebörd. Lokal annonsering har skett över hela landet om de ändrade posttiderna. Genom postverkets kundtidning, som har en upplaga på 70 000 exemplar och som distribueras till de större postkunderna, har information lämnats vid flera tillfällen. Genom postkontoren och postverkets

Svar på interpellation ang. ökad trafiksäkerhet för cyklister

konsulentorganisation har direktkontakter tagits med de större företagen och tidningarna för diskussion av inlämningstiderna och för att säkra snabast möjliga postbefordran. För genomgång av pressens problem i sammanhanget har poststyrelsen för övrigt haft upprepade sammanträden med Svenska tidningsutgivareföreningen och fack- och konsumentpressen. Listan på informationsinsatser skulle kunna göras längre, men det anförda bör räcka för att göra klart, att postverket inte skytt några mödor, när det gäller att informera om omläggningen.

Vidare anförde

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation. Av statsrådets redogörelse framgår att den s. k. A-posten, d. v. s. brev, postkort, betalningshandlingar etc., nu distribueras snabbare och säkrare än tidigare. Detta vill jag notera med största tillfredsställelse. Däremot är det beklagligt att den s. k. B-posten, d. v. s. paket, trycksaker etc., genom i vissa fall längre befordringstid distribueras senare än A-posten. I det fall jag anført i min interpellation kommer B-posten inte att vara uppsorterad förrän under eftermiddagen. Det säger sig självt att detta vållar förseningar och arbetsanshopningar för de företag m. fl. som berörs härav.

Den försämrade distributionen av B-post innebär även nackdelar för organisationerna, som i stor omfattning använder sig av trycksaksförsändelser vid meddelanden, kallelser o. s. v. till sina medlemmar. I det av mig nämnda exemplet blir även brevlådetömningen tidigarelagd med en timma — även denna åtgärd innebär en försämring av postdistributionen.

Jag hoppas att man när erfarenheter vunnits av omläggningen av postdistri-

butionen skall vidta åtgärder i syfte att förbättra distributionen av B-posten.

Informationen om omläggningen synes ha skett på ett tillfredsställande sätt, även om man kunde ha efterlyst en mera allmänt genomförd annonskampanj om denna i tidningarna.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. ökad trafiksäkerhet för cyklister

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Rask har frågat mig, om jag är beredd att medverka till att förhållandena ur trafiksäkerhetssynpunkt förbättras för cyklisterna. Herr Rask framhåller bl. a. det angelägna i att cykeltrafiken i möjligaste mån skiljs från övrig trafik och då särskilt biltrafiken.

Jag vill i anslutning här till nämna att vägplaneutredningen enligt sina direktiv har att utreda bl. a. frågan om en för cykeltrafik bättre anpassad planering av gator och vägar. I de riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet, som i december 1967 utgavs av planverket och vägverket, finns för övrigt vissa anvisningar om separering av trafik av olika slag.

I samband med övergången till högertrafik vidtogs en mängd informationsåtgärder för att öka cyklisternas kunskaper och göra dem mera trafikmedvetna och för att påverka bilisterna att visa större hänsyn för de oskyddade trafikantgrupperna. Denna informationsverksamhet fortsätter nu och vidareutvecklas av de myndigheter och organisationer som är engagerade i trafiksäkerhetsarbetet.

Svar på interpellation ang. ökad trafiksäkerhet för cyklister

Vidare anförde:

Herr RASK (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation.

Statsrådet hänvisar till vägplaneutredningen, och jag förutsatte att han skulle göra det. Men jag hade tänkt mig att han också skulle säga något därutöver, eftersom frågan om ökad trafiksäkerhet för den stora grupp som cyklisterna utgör är högst väsentlig. Statsrådet hänvisar också till den informationsverksamhet som pågår och vidareutvecklas av de myndigheter och organisationer som är engagerade i trafiksäkerhetsarbetet. Men jag tror inte att detta är tillräckligt, utan det måste helt enkelt skapas bättre förutsättningar för de människor som cyklar.

I den broschyr angående riktlinjer för stadsplanering med hänsyn till trafiksäkerhet, som har utgivits av statens planverk i samverkan med statens vägverk och som jag återopat i min interpellation, anges bl. a. som önskvärt att det i den framtida trafikplaneringen skiljs mellan cykeltrafiken och biltrafiken. Forskargruppen Scaft, som studerat möjligheterna till ökad trafiksäkerhet genom samhällsplanering, har i sin utredning enligt min mening gjort en riktig bedömning. I förordet till den nämnda broschyren heter det att planverket och vägverket »kommit till slutsatsen att resultaten av de genomförda studierna och de principiella tankegångar som där kommit till uttryck är av det värde att de bör läggas till grund för utformningen av vår trafikmiljö».

Jag är medveten om att en helt genomförd differentiering för dagen är något verklighetsfrämmande — det måste vara ett mål på mycket lång sikt. Men när det gäller starkt trafikerade vägar, tillfartsleder och gator och vägar inom städer och tätorter vore en differentiering redan nu försvarbar. En

sådan differentiering skulle medföra bättre framkomlighet för såväl bilister som cyklister. Eftersom cykeln är ett både billigt och smidigt fortskaffningsmedel tror jag att en ökad trafiksäkerhet för cyklisterna också skulle innebära samhällsekonomiska vinster. Många drar sig för närvarande säkerligen för att ge sig ut i trafikvämlet med en cykel, åtminstone på starkt trafikerade vägar och gator.

Det har uppgivits att av antalet trafikdödade är omkring 25 procent cyklister och mopedister. Därför måste helt enkelt sådana åtgärder vidtagas att cyklisterna som trafikanter kan få en känsla av trygghet till liv och lem. Läger man därtill att cyklisterna till mycket stor del är barn och äldre blir frågan om trafiksäkerhet ännu angelägnare.

I en hel del andra länder har man kommit betydligt längre än vi gjort i vårt land när det gäller detta avsnitt av trafiken. I Belgien, Holland och Västtyskland har man i vägplanerna fastställt vissa program för cykelleder. Programmen går ut på en hel differentiering. Det går inte att bortförklara en jämförelse med dessa länder med att det cyklas betydligt mindre i Sverige än där. Man räknar nämligen med att antalet cyklar i bruk i Sverige ligger vid 1,5—2 miljoner och antalet mopeder vid cirka 800 000.

Detta är den ena och väsentligaste anledningen till att jag framställde min interpellation. Men cykelns betydelse som medel att öka allmänkonditionen och den fysiska spänsten bör inte heller nonchaleras. Organisationer och enskilda har gjort goda insatser när det gäller propagandan för cykeln som medel att bygga upp och hålla kvar fysisk spänst.

Från läkarhåll bedöms cykelmotionerandet som mycket lämpligt och stärkande. Från karolinska sjukhuset publicerades för en tid sedan resultaten av en undersökning. Man konstaterade att regelbunden cykelåkning kan ge än-

Svar på interpellation ang. ökad trafiksäkerhet för cyklister

da upp till 15 procent bättre kondition. Det är väl också på det sättet att en förbättrad allmänskondition kan vara av stort värde på skilda områden i vårt samhälle.

Även ur dessa synvinklar anser jag att förutsättningar ur trafiksäkerhetssynpunkt måste beaktas.

Vad jag vidare syftade till med min interpellation var att framföra tanken att arbeten med iordningställande av cykelleder med fördel kunde ordnas som statliga eller kommunala beredskapsarbeten. Statsrådet säger i detta fall ingenting i sitt svar. Men jag vill uttala som min åsikt att dylika arbetsobjekt borde anses lämpliga. Samtidigt vill jag understryka att jag är medveten om att undersökningar måste göras beträffande behovet av sådana arbeten och att planläggning i detta avseende äger rum. Statsrådet hänvisar i sitt svar till vägplaneutredningen. Jag kan bara hoppas att denna snart blir färdig och att förslag kommer att läggas fram om en för cykeltrafik bättre anpassad planering av gator och vägar.

Jag vill än en gång tacka för svaret.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill gärna instämma i herr Rasks omdöme att cykelåkning är ett värdefullt medel när det gäller att befrämja konditionen och att cykling är nyttigt över huvud taget.

Jag anser naturligtvis också, i likhet med herr Rask, att det är väsentligt ur trafiksäkerhetssynpunkt att man beaktar cyklisternas situation i trafiken. Huruvida utbyggnaden av cykelleder kan lämpa sig som beredskapsarbeten låter sig väl svårigen bedömas från denna talarstol. I den mån vägbyggnadsarbeten är aktuella som beredskapsarbeten får man bedöma om sådana objekt bör få prioritet.

Jag utgår från att såväl vägverket som trafiksäkerhetsverket har sin uppmärksamhet riktad just på de frågor,

som herr Rask har berört i sin interpellation. Med tanke på det samband som dessa frågor kan ha med förhållandena i andra länder kan jag dessutom nämna, att en beredning pågår inom Nordisk vägtrafikkommitté beträffande enhetliga vägtrafikregler för de nordiska länderna. Där diskuteras bl. a. utformningen av särskilda bestämmelser om trafik med cykel och moped.

Jag vågar sålunda påstå att vi har uppmärksamheten riktad på cyklisternas problem i detta sammanhang. Jag räknar med att de skall komma att ägnas tillbörlig hänsyn i både vägbyggnadet och trafiksäkerhetsarbetet.

Herr RASK (s):

Herr talman! Statsrådet Lundkvists senaste yttrande uppfattar jag som betydligt mera positivt än själva svaret. Jag är medveten om att frågan om cykelleder som beredskapsarbeten kanske inte direkt ligger under kommunikationsdepartementet. Som jag framhöll i mitt första inlägg förutsätter jag emellertid en planläggning, och denna planläggning görs väl inom statsrådet Lundkvists departement. Det var från denna utgångspunkt jag ansåg att statsrådet även i detta avseende kunde ha sagt någonting positivt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Föredrogs och hänvisades till lagutskott den å bordet vilande motionen nr 1227.

§ 6

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 121—127, bevillningsutskottets betänkande nr 42 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 33 och 37.

Anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m.

§ 7

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 47, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan att ärendet måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 8

Anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag för budgetåret 1968/69 till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m. jämte motioner.

I propositionen nr 1 hade Kungl. Maj:t (bilaga 9, punkt VI: 1, s. 149—150 i utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1968) föreslagit riksdagen att a) till Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kr. samt b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 630 000 000 kr. för bankens förpliktelser.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 170 av herr *Holmberg m.fl.* och II: 226 av herr *Bohman m.fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte a) avslå Kungl. Maj:ts förslag att till Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 200 milj. kr. samt b) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill

ett i förhållande till Kungl. Maj:ts förslag med 180 milj. kr. reducerat belopp av 450 milj. kr.,

dels de likalydande motionerna I: 609 av herr *Ernulf* och II: 761 av herr *Andersson* i Örebro m.fl., vari hemställts såvitt nu var i fråga att riksdagen måtte besluta att för budgetåret 1968/69 till Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB anvisa ett investeringsanslag av 180 milj. kr.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 609 och II: 761 samt med avslag å motionerna I: 170 och II: 226, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, till Teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 200 000 000 kr.,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 170 och II: 226 såvitt nu var i fråga bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti intill ett belopp av 630 000 000 kr. för bankens förpliktelser.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Virgin, Kaijser, Ottosson, Turesson* och *Björkman* (samtliga h), som ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 170 och II: 226 såvitt nu var i fråga avslå Kungl. Maj:ts förslag och yrkandet i motionerna I: 609 och II: 761 om anvisande av medel till teckning av ytterligare aktier i Sveriges Investeringsbank AB,

2. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 170 och II: 226 såvitt nu var i fråga avslå Kungl. Maj:ts förslag om bemyndigande för fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten ytterligare garanti för bankens förpliktelser;

2) av herrar *Nyman* (fp) och *Edström* (fp), fru *Elvy Olsson* (cp) samt

Anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m.

herrar *Johan Olsson* (cp), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Mattsson* (cp), *Mundebo* (fp), *Westberg* (fp) och *Sterne* (fp), som under förutsättning av bifall till reservationen 6) vid utskottets utlåtande nr 102 ansett att utskottets hemställan bort ha i reservationen angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! För ungefär ett år sedan tillkom Investeringsbanken. I statsverkspropositionen 1967 förekom den under ett annat namn — Investeringsfonden för utveckling, eller någonting liknande — men efter endast ett par månader uppträdde den plötsligt i en ny skepnad. Den blev hastigt en ny statlig bank.

Denna bank tillkom under delvis ganska uppseendeväckande former. Man åsidosatte de arbetsformer som i vårt land har brukat följas vid beslut i för hela vår ekonomi viktiga frågor. Förslaget kastades fram lösryckt ur sitt sammanhang, och det var otillfredsställande utrett. Det grundades på ofullständiga promemorior, och remisstiden var rekordkort. Här var det nämligen bråttom. 500 miljoner kronor skulle investeras. Sannolikt var det läget på arbetsmarknaden som ingav regeringen oro, och avsikten med Investeringsbanken var väl mer att avleda uppmärksamheten från något som kastade en skugga på regeringens handlingskraft. Allmänheten bibringades uppfattningen att nu skulle regeringen ändra trenden på arbetsmarknaden. Något stort skulle ske.

Det finns dock, herr talman, ingen anledning att ha något slags repetitionskurs i argument och motargument från förra årets debatt. Föredragningslistan för dagens plenum är ändå tillräckligt lång. Det sades förra året att ytterligare 500 miljoner kronor skulle investeras i år. Några rev har regeringen i alla fall

tagit in, ty nu är det fråga om »bara» 200 miljoner kronor. Enligt finansplanen skall återstoden — alltså 300 miljoner kronor — emellertid komma nästa år.

Hur mycket har egentligen denna statliga investeringsbank lånat ut av den kapacitet som den har på 2 500 miljoner kronor? Enligt uppgift lär ännu icke en enda krona vara utlånad. Det enda vi egentligen hittills hört är att underhandlingar pågår om vissa projekt, men längre har det tydligen inte kommit. Vi vet alltså inte någonting om bankens placeringar förrän någon gång längre fram — om det blir före valet i höst eller om det blir efter valet är väl tveksamt. Det är alltså ganska klen beställt med insynen i denna bank.

Utskottets majoritet uttalar, att den »anser det väl motiverat att bankens kapacitet byggs ut». — Ja, vanliga läsare skulle kunna tyda detta så, att utskottet sitter inne med informationer som är undandragna oss reservanter och allmänheten, när utskottsmajoriteten på så lösa grunder kan påstå att den finner det väl motiverat att kapaciteten byggs ut, fastän man ännu icke har lånat ut en enda krona av dessa 500 miljoner och icke heller en enda krona av de 2 500 miljoner som banken har möjlighet att låna ut.

Investeringsbanken är undantagen från bank- och fondinspektionens kontroll. Ännu mera angeläget vore det väl då att riksdagen, som representerar folket och skattebetalarna, fick litet större insyn i bankens verksamhet.

I sitt tal vid riksbankens jubileumsbankett i Stadshuset i förra veckan sade ordföranden i bankofullmäktige, statssekreterare Feldt, ungefär så här om riksbankens styrelse: Den håller sina sammanträden inom strängt lyckta dörrar. Likadant är det med Investeringsbanken, och så är det väl också med andra banker, men Investeringsbanken är slutet som ett ostron. Varför skulle

Anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m.

inte Investeringsbanken kunna tillämpa samma principer för offentlighet som andra kreditföretag? Det blir allt vanligare här i landet att stora företag publicerar halvårsrapporter. Detta är en utveckling som jag tycker man bör uppmuntra och som vi hälsar med tillfredsställelse. Det finns banker som publicerar sina balanser med ännu kortare intervall. Det är angeläget att vi får bättre insyn i Investeringsbankens verksamhet; hittills har vi inte sett någonting härom. Det finns inget skäl att ytterligare öka aktiekapitalet i Investeringsbanken med 200 miljoner kronor.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 1 av herr Virgin m. fl.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Till detta utlåtande finns fogad en reservation av centerns och folkpartiets företrädare i statsutskottet, vilka har yrkat dels att teckningen av ytterligare aktier i Investeringsbanken skulle begränsas till 180 miljoner kronor i stället för de 200 miljoner kronor som föreslås i propositionen, dels motsvarande begränsning av fullmäktiges i riksgäldskontoret tecknade garanti.

Bakgrunden till vår reservation är, vilket också angetts i reservationen som en förutsättning, ett bifall till reservationen 6 i statsutskottets utlåtande nr 102. I det sammanhanget ställdes från center- och folkpartihåll ett yrkande om en ökning av lånemöjligheterna till statens hantverks- och industrilånefond med 20 miljoner kronor och vi föreslog samtidigt motsvarande begränsning beträffande teckningen av ytterligare aktier i Sveriges investeringsbank.

Herr talman! Då vår reservation nr 6 i statsutskottets utlåtande nr 102 redan fallit genom det beslut som riksdagen tidigare har fattat, måste jag självfallet avstå från att yrka bifall till reservationen 2 i statsutskottets utlåtande nr 103. Jag kommer vid en vo-

tering om högerens förslag om avslag på ytterligare aktieteckning i Sveriges investeringsbank att rösta för utskottsmajoritetens förslag.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Vi hade vid föregående års riksdag en ganska ingående diskussion om Investeringsbanken. I det beslut som då fattades förutsattes att man under årets riksdag skulle bestämma om ytterligare aktieteckning.

Det förslag som nu framlagts ligger något lägre än det man då talade om, men det kan inte ändra något beträffande själva principen. Herr Björkman säger att förslaget var lösligt och att ofullständiga promemorior låg till grund för förra årets beslut. Den som något känner till förhållandena inom näringslivet måste dock vara klart medveten om att en ytterligare utvidgning av investeringsmöjligheterna är nödvändig, framför allt för vissa industriföretag, som eljest skulle riskera att drabbas av samma öde som i motsvarande läge på 1920- och 1930-talen mötte många företag inom näringslivet. Jag vill alltså tillbakavisa talet om att banken skulle vara ofullständigt förberedd då beslutet fattades förra året.

Sedan talade herr Björkman om hur mycket banken hade lånat ut. Inte en krona, säger herr Björkman. Herr Björkman bör ändå komma ihåg att Rom inte byggdes på en dag. Banken har ännu inte haft ett år på sig att verka. Enligt vad jag vet har den ändå haft betydande kontakter inom näringslivet, där man dock ännu inte varit helt färdig med de projekteringar för utveckling som banken skulle stödja.

Om herr Björkman lugnar sig något och anpassar sina krav på banken till en normal utvecklingstakt, blir säkerligen också herr Björkman medveten om att denna bank har en betydande uppgift att fylla inom svenskt näringsliv. På ett område har man tagit kontakter, och de organisatoriska åtgärder-

Anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m.

na är såvitt jag är rätt underrättad så långt framskridna att man kan gå till handling omedelbart. Det är en uppgörelse med Sparbankernas bank om speciellt stöd åt småindustrin, som därigenom ges en bättre chans i det nuvarande konjunkturläget.

Jag tror att detta är något som herr Björkman borde beakta, alldenstund man praktiskt taget vid varje riksdag från borgerligt håll har motionerat om vidgat stöd till småindustrin samtidigt som man under diskussionerna sökt inge folk den falska föreställningen, att socialdemokraterna på något underligt sätt skulle vara motståndare till småindustrins utveckling.

När herr Björkman talar om att det i denna bank skulle föreligga en bristande insyn, undrar jag vilken insyn man har i Enskilda banken, Svenska handelsbanken eller Skandinaviska banken. Visserligen ger dessa banker offentliga redovisningar, men den insyn som skulle kunna vara intressant ur allmänhetens synpunkt saknas säkerligen också där. Därför bör Sveriges investeringsbank kunna få arbeta i någon lugn och ro. Den kan då bli en betydande faktor när det gäller det svenska näringslivets utveckling.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Herr Lindholm och jag har säkerligen inte olika meningar om banksekretessen; man får inte insyn i vad en styrelse har för sig innanför de slutna dörrarna. Investeringsbanken är emellertid en även för svenska förhållanden ovanligt sluten bank — den är, som jag sade förut, tyst som ett ostron och ingenting får man veta om den.

Detta med Sparbankernas bank är ett intressant projekt. Investeringsbankens pengar skall alltså slussas ut till företagen över Sparbankernas bank. Jag trodde inte att detta var avsikten med den statliga Investeringsbanken.

Jag tycker emellertid, som jag sagt tidigare, att det är klen beställt med insynen. Denna insyn anfördes som ett av argumenten förra året. I de 100 debatterna som vi hade med socialdemokraterna den 15 september — då hade beslut redan fattats om Investeringsbanken, men den var ursprungligen en fond — sade man att löntagarna skulle få större inflytande och insyn. Hur mycket mer insyn har de egentligen fått sedan banken bildades?

Det finns desto större anledning att ställa denna fråga som Investeringsbanken enligt tidningsuppgifter avser att utnyttja den möjlighet den har enligt aktiebolagslagen att förlänga räkenskapsåret till 18 månader. Det betyder alltså att räkenskapsåret löper från den 1 juli 1967, när banken bildades, till den 31 december i år. Hade räkenskapsåret bara löpt till den 1 juli i år kunde vi kanske ha hoppats på att få en verksamhetsberättelse för första året några veckor före valdagen. Men det får vi inte på grund av denna förlängning. Vi får inte veta någonting om denna banks räkenskaper, placeringar och balanser förrän kanske i mars — april nästa år. Nog måste man säga, herr Lindholm, att efter allt tal om större insyn har denna faktiskt blivit mindre, och det kommer att dröja väldigt länge innan vi vet någonting om bankens verksamhet.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! När man startar ett företag av Investeringsbankens storleksordning behövs givetvis en viss tid för inkörning av verksamheten. Det är därför ganska naturligt att man inte omedelbart kan presentera vissa resultat. Däremot förekommer, enligt vad jag blivit underrättad om, kontakter med betydande industriföretag om kommande investeringar. Men dessa industriföretag måste väl själva ha tid på sig för att förbereda och planera den utvidgning av verksamheten, för vilken man

Anslag till teckning av aktier i Sveriges Investeringsbank AB m. m.

avser att få krediter genom Investeringsbanken.

När herr Björkman säger att han velat ha en redovisning före valet frestas man lätt att tro att man från högerhåll leker med tanken att göra detta till något slags valfråga. Men det kommer väl fler val, och då förmodar jag att vi för vår del kan ha en betydande nytta av att få presentera redovisningen.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Av respekt för kammarens dagordning ämnar jag inte öppna en debatt om Investeringsbanken. Men jag vill ändå göra ett kort inlägg, eftersom jag tycker att hyckleriet sällan har firat sådana triumfer som när herr Holmberg, herr Björkman och andra talar om bristen på insyn i Investeringsbanken.

Låt oss se vad det är fråga om! Den insyn som ni klagat på inte har förekommit är en insyn som gäller att uppgifter om bankens transaktioner med sina potentiella eller redan etablerade kunder skulle offentliggöras. Det finns inget intresse från bankens sida eller från aktieägarnas sida att på någon punkt lägga hinder i vägen för den informationen. Hindren kommer inte från oss och inte från banken — det vet herr Björkman mycket väl — utan hindren kommer från kunderna själva. I den mån en kund i Investeringsbanken inte vill ha sina relationer med banken offentliggjorda i pressen, tycker jag att vi skall respektera det — jag vill inte diskutera vilka motiv man kan ha härför — men man skall framför allt respektera det av den anledningen att syftet med banken är att den skall arbeta effektivt och göra en insats i svenskt näringsliv.

Ert krav på insyn av den typ ni vill ha och som kunder i andra banker är skyddade mot av banklagen reser ni inte av något intresse för Investeringsbanken, utan ert intresse är att för-

hindra och försvåra Investeringsbankens arbete.

Studerar man sammansättningen av bankens styrelse, finner man att det finns en effektiv insyn i banken. Det är verkligen — jag upprepar det — ett långt drivet hyckleri när man låtsas att Enskilda banken och Skandinaviska banken ger större insyn i sin verksamhet än vad Investeringsbanken gör. I Investeringsbankens styrelse sitter Metalls ordförande Åke Nilsson, där sitter Yngve Persson och där sitter ett antal riksdagsmän i sin egenskap av riksdagsmän. I vilken annan bank har det allmänna och löntagarna den insynen, herr Björkman?

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Liksom jag tydligen provocerade statsrådet Wickman har han provocerat mig genom att säga att han sällan skådat maken till hyckleri.

Jag har ingalunda begärt att ni skall tala om vilka kontakter och kunder banken har. Självfallet inte; det är ingen bank som gör det. Jag såg i en TV-intervju med statsrådet Wickman att det pågår överläggningar om, som det förefaller, ganska stora projekt. Det måste vara ganska stora projekt, eftersom man, trots att man har en lånekapacitet på 2 500 miljoner, ändå vill öka aktiekapitalet med ytterligare 200 miljoner kronor.

Jag förstår att inte heller kunderna vill ha någon publicitet kring sina kontakter med banken. Men jag är inte alldeles övertygad om att herr Wickman har rätt på varje punkt i vad han säger. Jag skall emellertid inte ge mig in på något som jag inte kan bekräfta. Vad jag talat om är riksdagens insyn i bankens verksamhet. Jag tog upp det förhållandet, att man förlänger räkenskapsåret till 18 månader, varigenom vi inte får någon redovisning från banken förrän någon gång in på nästa år. Jag tycker inte att det är hyckleri att

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

begära att riksdagen får veta litet mer om detta stora bankprojekt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammarén bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 103, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammarén bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammaréns ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammaréns ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 165 ja och 29 nej, varjämte 3 av kammaréns ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammarén hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

§ 9**Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1968/69 till atomenergiverksamhet samt teknisk provning och standardisering jämte motioner.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5**Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Utskottet kan på sätt och vis sägas ha haft flera skäl för att utforma sitt utlåtande rörande Atomenergis verksamhet så allmänt som det gjort även i år. Det är ju så att 1966 års atomenergiutredning har avgivit ett delbetänkande med förslag att Studsvik skall skiljas från AB Atomenergi och erhålla en särskild stiftelse som huvudman. Men den granskning av vår svenska atompolitik i stort som utredningen skall göra väntar vi alltjämt på, många av oss med viss otålighet — det skall erkännas. Vi vet genom propositionen att ingenting under det kommande året kommer att hända med Studsvik. Även Ranstad skall fortsätta i gamla hjulspår. Marvikenprojektet skall slutföras, ett kapitel som jag strax skall återkomma till. Samarbete har inletts med olika länder för framtagande och fullföljande av snabba reaktorer, men vilken roll Sverige skall spela i detta sammanhang är oklart. Tiden går och stora pengar slukas av en atompolitik som vi inte kan komma ifrån förrän vi bevittnat det slutliga ödet för den dyrbara men i övrigt dubiösa anläggningen Marviken. Jag skall be att på tal om vad detta bolag kostar oss få hänvisa till en liten skiss som på min begäran gjorts av riksdagens upplysningstjänst och som utvisar att vi under den senaste tioårsperioden på atomenergiverksamhet i dels Atomenergis, dels Vattenfalls regi satsat 1 680,8 miljoner kronor. Det innebär att vi har satsat genomsnittligt i det närmaste 161 miljoner kronor varje år under de senaste tio åren. Det vore kanske på tiden att man ett ögon-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

blick stannade och frågade sig: Vad har vi fått för dessa mycket stora anslagsbelopp? I stället skall vi fortsätta, i varje fall tills vidare, som om ingenting hade hänt.

Jag skall, som sagt, medge att i denna situation, när atomenergiutredningen arbetar, det inte är lätt att ställa upp några nya och djärva mål. Man har såvitt jag förstår ingen aning om dessa mål. Låt gå för att atomenergiutredningen skall framlägga riktlinjerna för det fortsatta arbetet. Men det är betydelsefullt att till dess en öppen och förutsättningslös diskussion snarast kommer i gång om atompolitikens framtid. Eftersom vi av bister erfarenhet vet att atombolagets ledning inte frivilligt bidrar till någon större offentlighet kring sina förhållanden hade det varit önskvärt att utskottsutlåtandet haft en sådan karaktär att det varit ägnat att stimulera den offentliga debatt som behövs i detta ämne. Så har tyvärr inte blivit fallet.

Jag vill emellertid klargöra att jag personligen inte har några gäss oplockade med utskottet. Jag vill tvärtom uttala min tillfredsställelse över den ton av vänlig förståelse som i år för första gången visats mina framställningar. Det inger onekligen ett visst hopp om att de kritiska synpunkter och de allt starkare krav på en grundlig reform av vår atompolitik, som jag under flera år här i riksdagen har talat för, kanske är på väg att äntligen vinna resonans även i de bestämmande kretsarna. Låt mig i klartext säga — jag ser att statsrådet Wickman tyvärr har lämnat kammaren — att det är många som ställt stora förhoppningar på statsrådet Wickman i detta fall och ännu inte har uppgett dem. Vi kan också förstå att han velat gå försiktigt fram och varit ängslig för att göra någonting förhasat.

I och med Marvikenanläggningens färdigställande, som är att vänta tämligen snart, står det klart, att vår atom-

politik nu går in i en helt ny och verkligt allvarlig epok. Bolagets ledning måste liksom en praktiskt taget enhällig expertis konstatera att denna väldiga och dyrbara anläggning i det utförande projektet nu har fått icke förmått att på något håll väcka intresse som en kraftproducerande anläggning. Inte nog härmed, herr talman: Tyvärr blir uppenbarligen hos ett stort antal experter den farhågan allt starkare, ju närmare sitt färdigställande Marvikenanläggningen kommer, att densamma kommer att resultera i kännbara årliga driftförluster. I så måtto skulle vi alltså erhålla ett nytt Ågestaverk, dock med den skillnaden att Ågestaanläggningen är byggd på en förstklassig teknologi, vilket dess värre inte kan sägas om Marvikenanläggningen.

På grund av de stora förlusterna måste ju på sin tid Stockholms stad avböja tanken på att överta Ågestaanläggningen. Detta beslut kanske dock nu kan bli ändrat genom de framförda planerna att bygga om Ågestaanläggningen till ett fjärrvärmeverk, vilket möjligen skulle göra detta företag ekonomiskt acceptabelt.

För Marvikenanläggningens del finns ingen sådan utväg. Situationen blir kanske ännu bedrövligare om de pessimister får rätt som befarar att Marvikenanläggningens utrustning med det omskrivna nukleära överhettningsystemet, som är förutsättningen för att driften skall kunna bli ekonomisk, på grund av säkerhetsskäl över huvud taget inte kommer att kunna godtas. Om detta skulle inträffa vore det ett totalt underkännande av den för projektets genomförande ansvariga bolagsledningen. Men även om det inte går så illa står det, som professor Torsten Gustafson i en artikel i Dagens Nyheter för någon månad sedan underströk, alldeles klart att en grundlig nyorientering av atompolitikens framtida uppläggning nu är oundgängligen påkallad.

Situationen är ju helt enkelt den att

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

efterfrågan på elkraft stiger mycket hastigare än vad man tidigare kunnat beräkna, både ute i världen och här hemma. Det konstateras i AB Atomenergis årsredovisning att man på alla håll måste revidera de tidigare prognoserna. Detta gäller även den svenska energikommitténs rapport från augusti och centrala driftsledningens utredning från december 1967. Utan att här fördjupa mig i de intressanta siffrorna vill jag helt kort konstatera, att man på alla håll i den västliga världen synes vara ense om att detta snabbt växande behov av elkraft måste tillgodoses genom kärnbränsle.

Hur står vi nu rustade, herr talman, för att klara detta snabbt växande behov av elkraft? Dess bättre finns av allt att döma ingen anledning till panik, eftersom Vattenfall, ett antal kommuner med Stockholm, Göteborg och Norrköping i tätan samt olika privata intressenter, där oskarshamnskonsortiet ligger längst framme, på egen hand tagit olika initiativ för att projektera flera anläggningar. Jag kan här nämna Ringhals vid Värö, Östersjöverket utanför Trosa, Oskarshamn, Barsebäck, Krängede utanför Gävle samt Stockholm, Göteborg och Norrköping. Dessa tillsammans torde kunna klara efterfrågan en bra bit in på 1980-talet utan att uppoffra de naturskönhetsvärden som vi äger i ännu oreglerade älvar — jag tänker givetvis främst på Vindelälven.

Samtliga dessa anläggningar bygger — såvitt vi nu kan veta med hänsyn till hur långt projekteringen framskridit — på lättvattenprincipen och ingen på den svenska blågula linjen som skall prövas i Marviken. Detta säger ju ändå en hel del.

Utöver de här i och för sig värdefulla mer eller mindre enskilda projekten skall man naturligtvis till det hoppfulla i bilden lägga det 30-årsavtal med Förenta staterna om inköp av anrikat uran, som träffades för vårt land genom handelsdepartementet och till vil-

ket avtal jag redan i fjol hade anledning att lyckönska.

Däremot står det fast att det statliga atombolaget inte kunnat lämna några direkta bidrag till denna utveckling genom ekonomisk produktion av egen elkraft. Dess insats har bestått i utbildning av en expertis, som naturligtvis är utomordentligt värdefull men som kanhända kunde ha fått motsvarande utbildning till helt andra kostnader i andra länder. Det måste beklagas att AB Atomenergis miljardsatsningar, förutom till expertisens erfarenheter, inte kunnat leda till några direkt produktiva resultat, och man kan som professor Gustafson fråga sig om vi inte skulle haft större glädje av att i stället för att uppbygga sådana oekonomiska anläggningar som Marvikens kraftstation göra ett antal mindre provanläggningar av olika typ, som skulle ha ställt sig billigare och som lättare och fortare kunnat anpassas efter den pågående mycket snabba utvecklingens krav.

Vi har i dag en stab av mycket skickliga experter, men när det gäller de praktiska anläggningar som igångsatts eller ännu inte är färdiga befinner vi oss långt efter utvecklingen i andra länder, där man har styrt in på en ny linje mot snabba och framför allt uransnåla reaktorer. Atombolagets fastläsning vid den svenska linjen med stora anläggningar har i förening med dess teknologi gjort att vi har halkat efter i utvecklingen. Nu får vi sätta vårt hopp till att de praktiska kraftproducenterna skall komma i gång i tillräckligt god tid.

Kan vi då våga förutsätta att den nya utveckling vi står inför mot mera effektiva och uransnåla reaktortyper bör anförtros åt samma personer som har kört fast i ett redan akterseglat system? Det är den frågan som i dag är den för framtiden avgörande. Vilka personer skall ha hand om atomenergins och atompolitikens utveckling under det nya skede som vi nu är på väg in i?

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Om det inte verkar förmätet, så vill jag mycket energiskt hävda som min mening att ett vaktombyte är absolut nödvändigt.

En av anledningarna till min tidigare kritik, som jag i dag tyvärr måste återkomma till, är den stränga sekretess som bolagets verksamhet alltså är insvept i. I ord deklarerar man bekännelser till öppenhet, men i praktiken får de anställda fortfarande inte uttala sig i ämnen av hithörande art utan ledningens förhandsgodkännande; i annat fall kan den fortsatta anställningen äventyras.

Med all respekt för många intressanta uppgifter i bolagets årsredovisning och i den magnifika situationsteckning som lämnades vid bolagsstämman måste jag ändå säga att även de dokumenten är ett uttryck för en säregen benägenhet att lägga till rätta och att med tystnad förbigå bekymmersamma eller i övrigt obehagliga fakta. Jag kan inte tänka mig att ett enskilt företag helt skulle ha förbigått de många miljoninvesteringar som jag här talat om och som inte på något sätt har berörts vid bolagsstämman. Att påminna därom måste vara enda sättet att ge ett riktigt perspektiv på företaget och dess verksamhet. Formellt kan man naturligtvis komma undan det genom att hänvisa till att pengarna inte bara har gått genom bolaget utan även genom vattenfallsverket, men det står ju ändå klart att det är atombolaget som är ansvarigt för pengarnas användning. Jag vill där påminna om professor Gustafsons uppgift i den av mig nyss apostroferade artikeln, i vilken han skriver att inte ens atomdelegationen har fått tillgång till erforderligt material. Som jag tidigare sagt är det omöjligt att få veta sanningen om situationen i bolaget genom att gå direkt till bolaget. Man måste, såsom jag tidigare påpekat, faktiskt gå smygvägar för att få fram fakta.

Motionsledes har jag även berört det

förhållandet att administrationskostnaderna är i behov av översyn och nedbantning. Jag är inte ensam om denna åsikt. I ett särskilt yttrande i anslutning till 1966 års petita betecknade en av styrelseledamöterna i bolaget, vilken har rik erfarenhet från enskild verksamhet på den privata sidan inom atomområdet, att administrations- och förvaltningskostnaderna är anmärkningsvärt höga. Då de uppställningar det gäller är otillgängliga för den utomstående och ointierade, framstår det som oundgängligt att även denna utgiftspost blir föremål för analys och granskning av utredningen genom expertis på samma nivå som bolagsledningen.

Beträffande framtida uppgifter synes det av nöden att vårt deltagande i utvecklandet av snabba reaktorer anförtrors fristående organ utan prestigebindning vid redan kapsejsade projekt och öppna för det nya som tekniken anvisar. Självfallet måste detta medföra utgifter, som dock, förvaltade på rätt sätt, bör bli av allra största värde. Med tanke på de stora och dyra projekt det gäller framstår det som självklart, att vi inte på egen hand skall ge oss in på anläggningar av typen Marviken utan att vi i stället bör integrera vår verksamhet med andra intressenter så snabbt och effektivt som möjligt. Även för denna uppgift torde det krävas nya målsmän.

Frågan om Studsviks framtid som centrum för forskning på det nukleära området behöver jag inte belysa, eftersom utredningen därvidlag redan givit uttryck åt en tanke som jag för flera år sedan var inne på, nämligen att vi självfallet inte skall bedriva forskningsanläggningen Studsvik i bolagsregi. Den måste omorganiseras, och jag tar för givet att så kommer att ske. Jag tycker dock att det borde ha varit möjligt för riksdagen och för statsrådet att redan i år göra ett principuttalande, eftersom utredningen lagt fram ett

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

förslag i denna riktning. Jag hoppas att omläggningen skall gå så snabbt som möjligt så att det inte även härvidlag blir en eftersläpning.

Beträffande den fortsatta uranbrytningen i Ranstad torde det efter den Önnesjöska utredningen stå klart för alla parter att det inte finns grund för AB Atomenergis tidigare utopier att verket skulle kunna bli affärsmässigt lönsamt genom en biproduktutvinning i stor skala. Inte heller har den tanken att man skulle kunna ekonomiskt försvara fortsatt brytning i Ranstad genom fyrdubbling av kapaciteten parallellt med utvinning av svavelsyra fått experternas godkännande. Statsrådet Wickman känner sig uppenbarligen rådvill och uppskjuter även detta ställningstagande till nästa års huvudtitel, och jag kan acceptera detta eftersom det inte är helt nödvändigt att fatta ett beslut härom detta år.

Allmänheten borde emellertid upplysas om hur uranfattiga våra kvantitativt mycket stora fyndigheter är. De hittills kända skiffrarna innehåller per ton endast futtiga 300 gram uran. Om vi enbart för nu överblickbara egna behov skulle bryta denna skiffer, skulle vi tvingas göra sådan åverkan på ett helt landskap som man svårigen kunde finna godtagbar ens i Västergötland. Detta omdöme gäller oavsett om man för att begränsa ytförstörelsen skulle gå över från dagbrott till brytning under jord. Slagghögarna skulle snart bli alldeles ohanterliga. Ranstadsverket kan i nuvarande eller i rimligt utbyggd omfattning endast marginellt bidra till vår uranförsörjning när den börjar få betydande omfattning. Säkerligen kan vi använda vår arbetskraft och våra pengar på ett riktigare sätt och beträffande uran i stället förlita oss på import. Hur mycket pengar skall vi i onödan satsa på Ranstad sedan det runnit bort inemot 2 miljarder på atomanläggningar som inte ger utbyte?

Denna fråga måste nu allvarligt re-

sas, och den får lov att besvaras i samband med det ställningstagande till hela vår atompolitik som bör komma att göras i nästa års statsverksproposition.

Herr talman! Jag tar med tillfredsställelse fasta på utskottets formulering, att utskottet inte ger sitt stöd åt det förhållandet att AB Atomenergi utan riksdagens hörande lämnar kommersiella företag i branschen subventioner. För mig har huvudsaken varit att få fästa uppmärksamheten på denna egendomlighet i bolagets även i övrigt ganska märkliga verksamhet.

I den artikel av professor Torsten Gustafson, som jag nyss omnämnde, står som avslutning följande, vilket jag gärna vill ha in i riksdagens protokoll:

»Atomenergiutvecklingen har hittills skötts på ett olyckligt sätt av statsmakterna. Även i andra sammanhang har man med oro sett den klyfta som uppstått mellan kanslihus och vetenskap. Nyss har nya män kommit till, både för utbildningsforskning och för atomenergiverksamheten, vilken förts över till ekonomiministeriet. Hittills har Atombolaget gett en provkarta på förfaringssätt som inte får förekomma i statlig verksamhet. De nya männen har nu chansen att bevisa att statsmakterna är kapabla att styra sådana statliga bolag och leda utveckling av vetenskaplig-tekniska problem.»

I det väsentliga delar jag, utifrån min lekmannamässiga bedömning, denna professor Gustafsons uppfattning. Det finns anledning att knyta förhoppningar till landshövding Lemne, som är ordförande i atomenergiutredningen, och hans medutredare. De torde vara oberoende och tillräckligt skärpta för att ta itu även med så, uppriktigt sagt, svåra och besvärliga uppgifter som dessa.

Vägen framåt i vår atompolitik bör annars inte vara alltför svår att bedöma. Jag hoppas att man nu, genom omläggning av kursen till förutsättningslös inställning, öppen för alla nya möj-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

ligheter som tekniken kommer att ge oss, skall kunna föra vår atompolitik ut ur det dödläge där den tyvärr under alltför många år har befunnit sig.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Ståhl slutade sitt anförande med att markera att han inte har något yrkande, och det innebär såvitt jag förstår att han åtminstone i detta avseende ansluter sig till utskottets uttalande.

För min personliga del måste jag säga, att om jag vore i herr Ståhls kläder skulle jag vara litet mindre bestämd i mina uttalanden. Ty det är ändå så att det bland världens främsta vetenskapsmän på detta fält råder skiljaktiga meningar. Vidare befinner sig verksamheten på området under stark utveckling. Därför är det kanske litet för tidigt att vara så tvärsäker om vilken lösning som är den enda riktiga och naturliga som herr Ståhl tycktes vara.

Det är tvärtom så att en betydande forskning alltså är nödvändig. På detta område förekommer samarbete med andra länders vetenskapsmän — ett samarbete som enligt uppgift har gett goda impulser och lett det svenska atomforskningsarbetet fram till en sådan nivå att vi i betydande utsträckning blivit självständiga. Det är klart att denna verksamhet medför stora kostnader. Det var vi medvetna om när vi första gången behandlade frågan om anslag till atomforskningen. Detta är ju ett nytt område som när det gäller utveckling kräver enorma belopp i förhållande till andra områden.

Om man gör en jämförelse mellan de kostnader vi har i Sverige och dem man har i andra länder vågar jag påstå att våra kostnader är relativt små i förhållande till vad som är fallet i åtskilliga andra länder som sysslar med atomenergiverksamhet.

Vissa utredningar pågår. Herr Ståhl nämnde dem också. Vi får väl avvakta

resultaten av dessa och anpassa vårt framtida handlande efter de erfarenheter man gör på detta område.

Herr talman! Jag hemställer om bifall till utskottets hemställan.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Eftersom det hävdats att jag talar med stora bokstäver ber jag att få påpeka att jag varje gång jag yttrat mig i detta ämne, och även i dag, har talat om att jag helt och hållet är lekman. Men vad har vi att göra såsom lekmän? Vi skall inte bedöma de tekniska detaljerna, utan vi skall ställa frågan: Är dessa pengar vettigt använda?

Som jag nyss sade har vi på tio år satsat 1 681 miljoner kronor av skattebetalarnas pengar. Är vi då inte skyldiga att ställa frågan: Är dessa pengar riktigt och rimligt använda? Det är riktigt att många andra länder använt mycket mer pengar än vi har gjort. Vi skall inte tala om Sovjetunionen och Amerikas förenta stater. Men vad har man i Amerika fått ut för dessa pengar? Jo, man har fått en kraftproduktion genom lättvattenssystemet som redan nu är av betydande omfattning och som under de närmaste tio åren kommer att bli det helt dominerande i USA.

Men vad har vi fått för våra pengar? Fortfarande praktiskt ingenting när det gäller tillskott till vår kraftproduktion. Vi har fått fram en expertis som vi naturligtvis skall sätta stort värde på och har nytta av, men det kanske vi hade kunnat få på ett mycket billigare sätt. Jag anser att man inte i längden utan vidare kan godtaga dessa förhållanden. Man måste ta ställning till om dessa pengar är vettigt använda. Om vi kommer fram till att vi även i fortsättningen måste satsa stora belopp på utveckling av atomenergiverksamheten måste vi se till att metoderna blir rimligare, riktigare och rationellare än de varit hittills. Därför är en omprövning absolut nödvändig.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Låt mig bara säga att jag finner det helt naturligt och i hög grad berättigat att herr Ståhl ställer en fråga beträffande de väldiga utgifter som i detta sammanhang har belastat statskassan och skattebetalarna. Det är alldeles klart att ett mycket tungt ansvar vilar på regeringen för denna politik.

Det är också klart att det, som herr Ståhl påpekade, har varit mycket svårt att få tillräcklig insyn i det arbete som pågått. Jag minns att man för några år sedan kunde konstatera — det tyckte åtminstone jag — att utskottet hade svårt att tillräckligt väl belysa vad som faktiskt ägde rum.

I betraktande av dessa förhållanden och med tanke på hur stor denna fråga är tycker jag att herr Ståhls efterlysande av — om jag så får kalla det — en svensk atomenergipolitik är synnerligen välmotiverat. Den omständigheten att en utredning sitter utgör enligt mitt sätt att se icke tillräcklig anledning för regeringen att iakttä tystnad i denna fråga. Jag vill, herr talman, uttala som min mening att det borde vara naturligt att regeringen gjorde något uttalande och inte bara kröp bakom att den har tillsatt en utredning.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag vill bara erinra om att det system som man arbetar med i Sverige inte är isolerat från atomenergiutvecklingen i andra länder. Detta system tillämpas i mycket hög grad också i Amerika. Att i dag — som herr Ståhl gör — med bestämdhet förklara att just ett visst system blir det som skall tillämpas i framtiden bör man akta sig för. Som vetenskapsman borde herr Ohlin känna till, att man i begynnelsen av en forskning kan arbeta med olika uppslag. Det är nämligen inte säkert att just ett av dessa är den slutliga lösningen, utan det kan också bli en kombination.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Herr Lindholm uppkallade mig till ett genmäle, ty hans uttalande till förmån för vad han kallar den svenska linjen och hans starka betonande av möjligheterna av att den har en framtid för sig gör mig verkligen orolig. Är det detta man i fortsättningsen ämnar satsa på och driva vidare, eller är man även inom det svenska atombolaget medveten om att man måste pröva nyare och effektivare metoder? Det går inte att påstå att tungvattenmetoden, som vi prövar i Marviken och som först var tänkt att bli den helt dominerande, kan mäta sig med den metod som nu mer och mer har vunnit insteg i Amerika. Man för ju nu in detta nya system i Marviken för att över huvud taget göra anläggningen något så när räntabel och från ekonomisk synpunkt vettig.

Jag vill bara ha en försäkran om att man inte fortfarande är fastlåst vid det hittillsvarande svenska systemet, ty det är vad jag fick anledning att förmoda efter vad herr Lindholm nyss sade. Jag efterlyser en uttrycklig förklaring att man är öppen för nya riktlinjer inom atompolitiken även i det svenska bolaget.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag vill göra ett tillrättaläggande, även om jag inte är säker på att herr Ståhl kommer att acceptera det. Jag tycker att det är viktigt att det — i varje fall i kammarens protokoll — i denna debatt fastslås att den motsättning, som herr Ståhl reser upp mellan å ena sidan den svenska linjen och å andra sidan den lättvattenlinje, som för närvarande har mycket stor marknadsframgång, ingalunda är så absolut som herr Ståhl vill ge intryck av.

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

Det kan vara svårt att precisera hur stor andel av tekniken som är densamma, men det är en mycket stor del. Verksamheten i Marviken, som herr Ståhl betraktar som ett monument över en misslyckad framtidsbedömning, utgör i verkligheten det nödvändiga tekniska förarbetet för att kunna bygga oskarshamnsreaktorn. Hela det svenska atomprogrammet har varit inriktat på att skapa en industriell kapacitet, som utan licensberoende kan offerera svenska reaktorer. Ser vi på resultatet som det är i dag och bedömer atomprogrammet utifrån detta resultat, måste vi konstatera att detta program — och jag understryker det — är en stor framgång. Beloppen har visserligen i och för sig varit stora absolut sett, men ser man dem i relation till förväntad installerad kapacitet på kärnkraftområdet, och ser man dem också i relation till våra totala resurser och sedan gör en jämförelse med vad dessa program har kostat utomlands, kommer man att finna att det svenska programmet har varit — internationellt sett — billigt. Inget av de länder som har satsat i förhållande till sina resurser i stort sett lika mycket som Sverige — detta gäller Danmark, Belgien, Nederländerna och Schweiz — står i dag i den situation där vi nu befinner oss, nämligen att de uppnått en egen industriell kapacitet på området. Ser vi till det resultatet har programmet alltså varit en framgång. Man kan göra en analogi och säga att vi har visat möjligheten att i Sverige driva fram en avancerad teknik till internationellt sett mycket låga kostnader. Det är ungefär samma förhållande här som beträffande ett annat projekt, som vi med rätta kan vara stolta över, nämligen utvecklingen av Viggen-projektet. Även detta är absolut sett ett mycket stort och dyrbart projekt, men vid en internationell jämförelse är det ändå med förhållandevis begränsade resurser som vi har lyckats genomföra det.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Jag vill bara till herr Ståhl säga att jag icke är så hårt bunden som han tycks vara. Om jag utgår från vad han sagt i år och vad han sade förra året finner jag att han tycks vara synnerligen stelt knuten till enbart en lösning på detta betydelsefulla område. Jag anser det vara djärvt av herr Ståhl att han, när bland de mest framstående vetenskapsmännen olika lösningar diskuteras, kommer och kräver att riksdagen skall definitivt binda sig för en av honom skisserad lösning.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag tycker det finns anledning att här något uppehålla sig vid det sätt på vilket Marvikens kraftstation kom till.

Marviken kritiseras nu ganska starkt, men jag vill påminna herr Ståhl om att samme professor Gustafson hade tillfälle att yttra sig om marvikenprojektet före dess tillkomst. Det förekom en debatt i Ingeniörsvetenskapsakademien, där — jag vågar säga det — hela den expertis som finns inom atomkraftsområdet i vårt land var samlad för att diskutera, huruvida Marviken vore ett klokt projekt eller ej. Det fanns vid det tillfället ingen som vågade säga, att det inte skulle vara användbart och att det inte skulle vara befogat att bygga kraftverket.

Hela expertisen var visserligen inte enig i alla stycken, men det fanns ingen som ansåg sig veta tillräckligt mycket för att kunna påstå att det skulle vara felaktigt, och därför fattades det också beslut i den riktning som skedde.

Vidare är det inte säkert, herr Ståhl, att den debatt som nu förs om lättvattenreaktors absoluta fördelar kommer att visa sig vara hållbar och stämma för framtiden. Det förhåller sig på det sättet, att de nu kända urantillgångarna har sin begränsning, och jag förmodar att det inte är herr Ståhl obe-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

kant att lättvattenreaktorns möjlighet att tillvarata energiinnehållet i uran är mycket låg. Det är bråkdelar av det verkliga energiinnehållet som man kan få ut i lättvattenreaktorn. Däremot blir utfallet betydligt bättre i tungvattenreaktorn. Vad som kanske är det viktigaste i det spel som försiggår är att få klarhet i denna utveckling innan man kommer fram till bridern, som vi väl alla önskar skall komma därför att de nu kända urantillgångarna icke skulle komma att räcka så förfärligt länge till. Man är fullt medveten om att bränslet till bridern skapas i mycket större procent i tungvattenreaktorn än i lättvattenreaktorn. Ur dessa synpunkter kan det därför vara riktigt att man har fullt klart för sig de bågge projektens möjligheter att skapa förutsättning för att ge atomkraft i fortsättningen.

De urantillgångar som nu är kända är relativt begränsade, och det måste vara angeläget att utvinna så stor del av energieffekten som står att få genom att skapa reaktorer av olika slag.

Landets möjligheter att behålla tekniker på detta område har i hög grad varit beroende av den verksamhet man varit beredd att sätta i gång inom landet. Det kan man inte komma ifrån, herr Ståhl. Det är inte lätt att göra detta enbart med hjälp av löften. Man kan inte stå och säga: Det skall komma någonting här, det skall bli något om ni bara stannar inom landet. Det har funnits tider då det förelegat stor risk för att de tekniker vi hade på detta område var färdiga att ge sig av till andra länder, speciellt då Amerika. Genom de åtgärder som vidtagits har vi lyckats behålla dessa tekniker så att vi nu kan få fram atomkraft i vårt land på ett rimligt sätt.

Jag tycker att herr Ståhls resonemang om den effekt man redan utvunnit i Amerika är betydligt överdrivet. De lättvattenreaktorer man nu har i Amerika är visst inte av den otroliga stor-

lek som man försöker göra gällande. Hittills är det fråga om relativt små experimentreaktorer, även om jag är medveten om att man nu planerar verkligt stora sådana på 1 000 mW o. d. Ännu är emellertid inte en enda sådan reaktor färdig och i drift. I Europa har vi heller inte någon så stor reaktor i drift. En av de största atomreaktorer vi kommer att få i Europa blir faktiskt den i Oskarshamn, som skall komma i gång på 1970-talet. Jag tror inte att det finns någon ännu av större storlek i Europa.

Det är klart att utvecklingen kostat mycket pengar, men jag vill inte gå med på att det finns tillräckliga skäl att hävda att vi handlat fel, även om det kan finnas anledning till försiktighet.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Herr Henningsson och jag är nog ganska överens. Jag har inte påstått att det för närvarande produceras några större energikvantiteter i de amerikanska lättvattenreaktorerna, men jag har sagt att de under 1970-talet kommer att spela en avgörande roll för den nya energiproduktion som behövs. Detta står jag fast vid.

Vidare är det naturligtvis riktigt att lättvattenreaktorerna måste betraktas som en övergångsform tills vi får en mera ekonomisk, snabbare och framför allt uransnålare reaktortyp. Men för närvarande och för att fylla de energibehov som uppstår under överskådlig tid vet vi att tungvattenreaktorerna inte förslår. Vi vet däremot att lättvattenreaktorn är användbar. Det är väl ingen slump att, såsom jag nämnde, alla de sex, åtta företag av olika typ som nu i vårt land projekterar kraftanläggningar med kärnbränsle bygger på lättvattenprincipen. Inget av dem reflekterar f. n. på tungvattenreaktorn, i synnerhet inte efter de erfarenheter man fått av Marviken.

Inte heller jag vill vara för katego-

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

risk, men jag tyckte att statsrådet var i tvärsäkraste laget när han talade om att Marviken oundgängligen var en förutsättning för att bygga oskarshamnsreaktorn. ASEA levererar för närvarande reaktorer och stora anläggningar till dem som är intresserade och eventuellt vill köpa. Jag tror inte att vare sig statsrådet eller den mängd av experter som han talar om i detta ämne vågar göra gällande att just Marviken skulle ge de nödvändiga erfarenheterna. De lär ha vunnits på många andra håll. Jag utgår från att statsrådet vill vara med om att ge den blivande atompolitiken i landet en sådan rationell utformning, att den verkligen kommer att spela en roll för vår kraftförsörjning.

Det är det målet vi vill nå. Vi får inte hålla på att leka med atomkraften i Studsvik och på andra håll och samtidigt exploatera de älvar som finns kvar i Norrland. I så fall blir det ingen vettig atompolitik. Vi måste snarast producera sådana kraftresurser av kärnbränsle att de fyller en verklig funktion.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! De kraftproducenter som i dag skall svara för elförsörjningen måste naturligtvis i sin utbyggnad av atomkraften välja den reaktortyp som de vet fungerar, även om de inte kan säga att det är den typ som i det långa loppet kommer att lösa problemet. Att de använder den typ som de vet fungerar i den storleksordning de vill ha är ingenting att förvåna sig över.

Man får emellertid inte blunda för det faktum att vi förmodligen kommer att få en blandning av såväl lättvatten- som tungvattenreaktorer om vi skall kunna få underlag för kommande bldreaktorer. I den utvecklingen kommer båda systemen att bli nödvändiga. Det kommer inte, herr Ståhl, att lyckas att med enbart lättvattenreaktorer skapa

tillräckligt med bränsle för de bldreaktorer som man vill ha i fortsättningen; under en övergångstid måste man ha även tungvattenreaktorer. Expertisen är fullständigt enig om att tungvattenreaktorns möjligheter att skapa underlag för plutonium är betydligt större än lättvattenreaktorns och har större värde för produktionen.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag tyckte att statsrådet Wickman var mycket tvärsäker, men herr Henningsson överträffade honom vida; han *vet* att i framtiden kommer det att behövas tungvattensteknik etc. Det är verkligen mycket sagt i en fråga som diskuteras. Vad man vet är att det för närvarande byggs och planeras en lång rad av lättvattenreaktorer; man vet att dessa fungerar och man kan beräkna att kostnaderna blir vad man anser måttliga. Beträffande tungvattenreaktorerna föreligger en mycket vagare bedömning. Tills vidare satsar man alltså på lättvattenreaktorerna. Det har talats om en eller annan tungvattenreaktor, men ingen vill bestrida att lättvattenreaktorerna dominerar.

Trots att man i Sverige har hållit på tungvattenreaktorn säger nu statsrådet Wickman att vår atomenergipolitik varit en framgång. Det är märkligt att om man gör vad som i teknikerkets kallas att satsa på fel häst betraktas det som en framgång. Herr Lindholm har inget annat att säga än att hundra procentigt säkert är ingenting på jorden. Nej, det är klart, men bedömningen i olika länder av sannolikheterna framgår av att man satsar på lättvattenreaktorerna.

Sverige kan ju, herr statsråd, liksom andra köpa tekniken för lättvattenreaktorer. Detta kostar naturligtvis en licensavgift, men den kostnaden är ringa jämförd med de väldiga belopp varmed man här rör sig. Därför var statsrådets försök att bygga upp Oskarshamnsverket på Marviken ett såvitt jag förstår

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

mycket svagt grundat försök. Det går mycket väl för ett land att skaffa sig lättvattenreaktorer utan att ha egna tungvattenreaktorer.

Under den svenska atompolitikens första år tror jag inte att man kunde resa några invändningar mot de satsningar som gjordes. Man visste för litet, och det fanns ingen grund för att hålla mer på den ena tekniken än på den andra, och det fanns vissa skäl som talade för tungvattenreaktorn. Om statsrådet Wickman vill åberopa att man på detta stadium här i Sverige räknade med möjligheten att vi själva skulle vilja framställa stridsmedel av kärnvapentyp, något som väl var en medverkande faktor på detta tidiga stadium, tror jag inte att någon vill motsäga honom. Men frågan är vad som inträffade något senare. Då framfördes bl. a. från ASEA-håll en mycket bestämd kritik mot den svenska linjen; man förklarade att den skulle komma att bli besvärlig och dyrbar. När staten bestämde sig för tungvattentekniken och lade ut beställningar på grundval härav var det kanske naturligt att ASEA:s deltagande i den debatten upphörde.

Professor Hannes Alfvén — vår världsberömda forskare som ju deltagit i atomenergiarbetet — framförde för åtskilliga år sedan en mycket kraftig kritik och förordade en bestämd omläggning av den svenska atomenergipolitiken. Detta gjorde ett starkt intryck på mig. Därefter har liknande synpunkter framförts från andra håll. Nog måste man väl säga att regeringen, när den sköt alla dessa invändningar åt sidan, tog på sig ett betydande ansvar.

Till detta kommer nu till sist att det, som herr Ståhl påpekade, varit så svårt även för utskottet att få någon riktig insyn i atomenergibolagets verksamhet. Statsrådet Wickman, som lovat att det skall bli så bra insyn i statliga företag, tycks inte ha någon riktigt bra hand med dessa företag. Statsrådet Wickman

lovade mig för ett år sedan att vi skulle få en väldigt fin insyn i Norrbottens järnverk. Det löftet avgavs med anledning av bolagets felaktiga investeringar i en valsverksanläggning men jag har mig inte bekant att statsrådet ännu har infriat detta löfte. Detta var emellertid en parentes, nu är det atomenergibolaget vi diskuterar.

När det gäller frågor av denna kolossala räckvidd borde det ha varit en öppnare redovisning från regeringen och alltså även från det statliga företagets sida. Det är en väsentlig sak. Det är inte fråga om att avslöja några tekniska hemligheter, utan det gäller just en allmän redovisning som jag har talat om. Här har det enligt min mening brustit. Jag är glad att herr Ståhl tog upp den här saken. Jag anser att den har en så stor betydelse att den bör diskuteras i denna kammare åtminstone en gång om året. Jag uttalar förhoppningen att regeringen inte av någon ogrundad prestigeöknska skall känna sig bunden utan vara villig att — på grundval av de resultat, som den pågående utredningen kommer fram till — utan förutfattade meningar ta ställning till den svenska atomenergipolitikens inriktning. Det gäller en mycket stor sak.

Herr LINDHOLM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett par påståenden av herr Ohlin som föranledde mig att begära ordet. Herr Ohlin gjorde gällande att det skulle föreligga svårigheter för utskottet att få insyn i atombolaget. Jag vill då meddela att utskottet har — inte i år men tidigare — haft föredragningar av representanter för atombolaget. Vi har därvid fått svar på samtliga frågor som vi ställt. Avdelningen inom utskottet har alltså inte haft några svårigheter att av bolaget få alla de uppgifter som avdelningen önskat. Även om vi inte i likhet med herrarna Ståhl och Ohlin är atomexperter, så har vi ändock haft tillfälle

Atomenergiverksamhet inom Aktiebolaget Atomenergi

att ställa frågor på det begränsade område där vi lekmän har möjlighet att röra oss.

Herr Ohlin sade bestämt att det blir mycket dyrare med tungvattenreaktorer än med lättvattenreaktorer. Men vi har ju ändå fått uppgiften att tungvattenreaktorerna om de blir tillräckligt stora i ekonomiskt hänseende kan konkurrera med lättvattenreaktorerna. Detta är alltså vad expertisen på området förklarat, och i någon mån får man väl rätta sig också efter dem som är fackmän och inte enbart efter en lekmanexpertis som den som uppträder här i dag.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Får jag fråga herr Lindholm om han tycker att man för en rimlig informationspolitik när man lägger så hård munkorg på de anställda som man gjort inom atomenergibolaget?

Herr **LINDHOLM** (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att munkorgen är hårdare inom atombolaget än inom andra, enskilda bolag som sysslar med teknisk utveckling. Jag tror inte att de anställda i ett enskilt bolag springer på gator och torg och talar om den tekniska utveckling bolaget sysslar med.

Herr **OHLIN** (fp) kort genmäle:

Herr talman! Här gäller det inte att avslöja några tekniska hemligheter. Här gäller det ett företag på vilket svenska staten och skattebetalarna satsar väldiga belopp — det rör sig om många hundratals miljoner. Det gäller frågan huruvida man utan risk för att några hemligheter rörande tekniken kommer ut skall sörja för så goda informationer som möjligt eller vidta åtgärder i begränsande syfte härvidlag.

Skulle man inte möjligen kunna tänka sig att staten någon gång kunde föregå

med gott exempel när det gäller möjligheter till insyn?

Herr **HENNINGSSON** (s):

Herr talman! Herr Ohlin påstod att jag framförde gissningar med en väldig tvärsäkerhet. Professor Ohlin är professor i nationalekonomi och inte i kärnfysik. Därför kan jag ha samma rätt att framföra mina synpunkter som herr Ohlin har att framföra sina, och jag gör det också.

Sedan vill jag gärna tala om för herr Ohlin att alla som har sysslat med dessa spörsmål är helt ense om att tungvattenreaktorns skapande av plutonium är betydligt överlägset det skapande av plutonium som också äger rum i en lättvattenreaktor. De förutsättningar som herr Ohlin talade om när det gällde vapenanskaffning gäller även här. Man vill skapa underlag för bridreaktorn. Det är inte alls någon skillnad; det är samma plutonium det är tal om. Man måste alltså i den långa kedjan ha en övergång mellan lättvattenreaktorn och tungvattenreaktorn till bridreaktorn.

Jag skall gärna hålla med herr Ohlin om att ASEA varit mycket kritiskt mot Marviken under viss tid. Men, herr Ohlin, det har också kommit mycket positiva uttalanden från ASEA. På den s. k. atomdagen 1966 uppträdde en docent Hannerz från ASEA här i Stockholm och förklarade att Sverige kunde känna sig lyckligt över att ha just ett sådant övergångsstadium som Marvikenreaktorn. Det betraktade Hannerz vid det tillfället som ett utomordentligt exempel på en nyskapelse för övergången mellan lättvattenreaktorn, tungvattenreaktorn och den bridreaktor man siktar på. Han ansåg att det var ett utomordentligt mellanting som här hade skapats, och detta uttalades alltså av ASEA:s specialist, docenten Hannerz.

Jag vet att det har framförts även andra uppfattningar från ASEA, men

Organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m.

orsaken till att ASEA haft olika uppfattningar skall jag inte gå in på.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Punkterna 6 och 7

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 105, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av förslag till allmän beredskapsstat för budgetåret 1968/69, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11**Organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 106, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m. jämte motioner.

Punkten 1**Organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m.**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! Man hade väl hoppats och väntat sig litet mera genomgripande förändringar i och med att utredningen om det nya materielverket blev färdigt. Men betraktar man det som hittills har åstadkommits måste man konstatera att det innebär ett skummande på ytan av detta stora problemkomplex.

Det är emellertid också viktigt att man är medveten om svårigheterna att

snabbt kunna få en ändring till stånd i detta stora problemkomplex. Men målet för den fortsatta utredningen måste vara en större integrering mellan de olika försvarsgrensförvaltningarna. Visserligen får man nu ett gemensamt krigsmaterielverk som skall inrättas den 1 juli enligt förslaget i propositionen. I princip ser jag detta endast som att man bygger på och har tagit ut vissa delar av de nuvarande verken och lagt dem i någonting som man kallar för administrativa avdelningen. Man hade hoppats att man mera hade tagit upp frågor som direkt berör materielverkets funktion, alltså de tunga posterna i det hela. Jag skall emellertid inte uppehålla mig vid det, utan jag förutsätter att den fortsatta utredningen ger möjlighet att återkomma till detta och att vi då verkligen kan tala om en integrering i detta sammanhang.

Ett annat problem som jag tagit upp i en motion som i och för sig är liten i förhållande till hela komplexet gäller problemet om personalens sammansättning i det nya verket. Försvarsministern anser att frågan om olika personalkategoriernas utnyttjande bör bli föremål för översyn. De kategorier som han då avser är den militära, civilmilitära och civila personalen.

I anslutning till denna fråga har statsutskottet haft att behandla en motion, vari vi understryker behovet av en utredning om personalens sammansättning och där det i övrigt också framförts synpunkter som jag anser böra bli beaktade vid utredningens fullföljande. Såvitt jag kan bedöma har utskottet i varje fall i ett väsentligt avseende tillmötesgått önskemålen i denna motion, nämligen då utskottet skriver att av motionärerna framförda synpunkter skall komma att prövas av utredningen. Jag kan därför helt acceptera utskottets skrivning i detta sammanhang, herr talman, och endast nöja mig med att på några punkter komplettera motionstexten. Om jag säger att

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

samtliga befattningar inom försvarets materielverk bör vara civila är det möjligen en och annan av kammarens ledamöter som reagerar och anser att detta måste innebära en helt ny ordning. Man jag vill understryka att försvarsministern i propositionen har sagt det vara önskvärt att för materielverkets chef inrätta en civil befattning som generaldirektör. Jag är personligen av den uppfattningen att om man kan ha en civil befattning på den högsta posten bör detta även kunna vara genomgående i det nya materielverket.

Jag vill emellertid understryka att den civila anställningsformen givetvis inte innebär att här aktuella tjänster skall reserveras för personer med endast civil yrkesbakgrund. Den stora fördelen med den civila anställningsformen ligger just däri att samtliga personalkategorier har tillträde till samtliga tjänster i förvaltningen. En militär tjänsteman kan således i konkurrens med civilmilitär eller civil ansöka om och erhålla en tjänst med civil status. Avgörande vid tillsättningen bör enbart vara sökandens förtjänst och skicklighet och inte kategoritillhörighet. Detta har utskottet också uppmärksammat och jag har, herr talman, inget bestämt yrkande utan ber att få ansluta mig till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Uddevalla (s):

Herr talman! Herr Göransson hade inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. På en punkt vill jag bekräfta vad han kunde utläsa i utskottets utlåtande, nämligen att en utredning kommer att tillsättas som bl. a. skall behandla frågan om personalens sammansättning. Utskottet har inhämtat att utredningen kommer att få sådana direktiv att de i motionen framförda synpunkterna beaktas.

Med det sagda ber också jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 2 och 3

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 29 mars 1968 dagtecknad proposition, nr 93, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

Härigenom förordnas, att den i 19 kap. 5 § lagen den 25 maj 1962 (nr 381) om allmän försäkring nämnda procentsatsen för uttag av avgift till försäkringen för tilläggspension skall utgöra tio procent för år 1970, tio och en fjärdedels procent för år 1971, tio och en halv procent för år 1972, tio och tre fjärdedels procent för år 1973 och elva procent för år 1974.

I samband med propositionen hade andra lagutskottet behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

1) de likalydande motionerna I: 953 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 1209 av herr *Bohman m. fl.*, vari föreslogs att avgiftsuttaget för ATP under perioden 1970—1974 skulle vara oförändrat 9,5 procent och yrkades att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagt lagförslag.

2) de likalydande motionerna I: 954 av herr *Ferdinand Nilsson* och II: 1210 av herr *Börjesson* i Glömminge.

Utskottet hemställde, att riksdagen med avslag på följande motioner, nämligen

A) I: 953 och II: 1209 samt

B) I: 954 och II: 1210, måtte bifalla förevarande proposition, nr 93.

Reservation hade avgivits av herrar *Hübinette* och *Ringaby* (båda h), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen — under förklaring att det i propositionen framlagda lagförslaget icke i oförändrat skick kunnat antagas — med avslag på motionerna I: 954 och II: 1210 samt med bifall till motionerna I: 953 och II: 1209 måtte antaga lagförslaget i den i reservationen angivna lydelsen.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av fru *Hamrin-Thorell* (fp) samt herrar *Eric Carlsson* (cp), *Edström* (fp), *Rimmerfors* (fp), *Gomér* (cp) och *Jonsson* (fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Riksdagen har i dag att ta ställning till den procentsats som skall ligga till grund för avgiftsuttaget till ATP för åren 1970—1974.

För närvarande är procentsatsen 9 och den skall enligt tidigare beslut höjas till 9,5 år 1969. Riksförsäkringsverket har lagt fram fem alternativa förslag och socialministern har stannat för alternativ C, vilket innebär att pro-

centsatsen höjs till 10 år 1970 och därefter med en kvarts procent om året till 1974, så att ATP-avgiften detta år uttas med 11 procent på den pensionsgrundande inkomsten. Även utskottsmajoriteten biträder C-alternativet och tillstyrker propositionen nr 93.

Högerpartiet har, i nuvarande situation, inte kunnat gå med på en ytterligare höjning av ATP-avgifterna och har därför i en reservation förordat alternativ E, d. v. s. oförändrat 9,5 procent som avses gälla för 1969 och i ytterligare fem år till 1974.

Vi tycker oss ha mycket starka argument för denna ståndpunkt. AP-fonden som i dag uppgår till cirka 20 miljarder kronor kommer 1974 att belöpa sig till minst 61 miljarder även med oförändrat uttag av 9,5 procent. Vi anser att riksförsäkringsverket även denna gång gjort alltför snäva beräkningar om fondavkastningens storlek, som verket beräknat till 4 procent under perioden 1970—1974, medan den i verkligheten hitintills har varit omkring 6 procent. Även om fondavkastningen bara blir 5 procent kommer ett oförändrat avgiftsuttag, som reservanterna förordar, att ge samma storlek på fonden eller omkring 64 miljarder kronor, som utskottsmajoritetens förslag om höjningar till 11 procent innebär.

Vidare kan man i de tabeller som finns redovisade i proposition nr 93 utläsa att även 4 procents fondavkastning räcker till för att betala alla utgående pensioner från ATP-systemet under den nu aktuella femårsperioden. Detta innebär att även med oförändrat uttag om 9,5 procent i ATP-avgifter till 1974 kan hela avgiftssumman under den aktuella perioden fonderas, och AP-fonderna kommer alltså att växa från 20 till över 60 miljarder under perioden. ATP-systemets säkerhet torde alltså inte vara i fara med reservanternas förslag om oförändrade avgifter. Det kan sålunda inte vara försäkringsnäs-

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

siga motiv som ligger bakom förslaget att nu ytterligare höja avgifterna, utan motiven måste vara politiska.

Vi är väl alla ense om att näringslivet skall bära upp ATP-systemet, som står och faller med näringslivets förmåga att betala avgifter. Av denna anledning är det anmärkningsvärt att varken socialministern eller utskottsmajoriteten med ett enda ord har berört den näringspolitiska situationen i dag eller i framtiden. Vi har företag och branscher som för närvarande har en otillfredsställande lönsamhet. Detta återspeglas bl. a. i statsrevisorernas berättelse, som jag här vill citera ett stycke ur. På s. 112 i riksdagens revisorers berättelse över granskningen 1967 står följande:

»Av riksdagens revisorers berättelse framgår att statsverkets utestående fordringar i fråga om skatter och övriga allmänna avgifter ökat från drygt 565 milj. kronor 1.1.1965 till 940 milj. kronor 31.12.1966 eller med ca 63 procent. För åren 1965 och 1966 ökade de belopp betr. ifrågakommande medelsslag som överlämnats för indrivning från drygt 628 milj. kronor 1965 till drygt 901 milj. kronor 1966 eller med ca 43 procent. Den kraftiga höjningen av oredovisade belopp förklaras delvis av ökningen av medel beordrade till indrivning. Höjningen hänger vidare samman med den pågående strukturrationaliseringen inom näringslivet med åtföljande likviditetssvårigheter och restföring av varuskatter, arbetsgivaravgifter och avdragna men ej redovisade A-skatter i mindre lönsamma företag.»

Det är sålunda åtskilliga avgifter som under denna period inte har kunnat drivas in. Skall vi då höja företagens avgifter ytterligare, när det redan nu tycks vara så illa ställt? Vi betalar nu endast cirka 82 procent av de B-skatter och avgifter som föreläggs oss. De som betalar B-skatt i Stockholm har det speciellt svårt. De betalar bara 74 pro-

cent. Skaraborgs län är det bästa länet i landet. Där betalar man 90 procent av sina skatter och avgifter. Kronofogdarna i landet får alltså redan nu med käppen och moroten försöka driva in 18 procent av våra B-skatter och avgifter. Bör vi inte försöka se till att vi får in de avgifter vi redan beslutat om innan vi går vidare med nya höjningar?

Jag ser det alltså som ett äventyrligt spel med hela ATP-reformen att redan nu i systemets initialskede driva upp avgifterna så högt att de förorsakar problem för näringslivet. Utskottsmajoriteten skriver aningslöst på följande sätt: »Den ökade belastningen på företagen med sannolikt något över 1 % räknat på de totala löneutgifterna kan inte anses vara av en sådan storleksordning att den inte kan godtas.» Det är ju inte bara fråga om 1 procent. Låt oss se på vilka ytterligare företagskostnader som tillkommer under år 1969.

Genom arbetstidsförkortningen, höjningen av ATP-avgiften och den extra löneskatten på 1 procent är redan 3,5 procent förhandsintecknade. Man får väl förmoda att till detta kommer 3,5 procent i ökad lönekostnad, som en industriarbetare måste begära för att täcka in en 3-procentig inflation. Då har han ändå inte fått någon reallöneförbättring. I realiteten är det alltså inte fråga om en ökning med 1 procent, såsom utskottet anger, utan med 7 procent av företagskostnaderna redan nästa år. Det är mot denna bakgrund, herr talman, som jag anser att vi måste gå försiktigt fram med höjningar av ATP-avgifterna för att inte äventyra hela ATP-systemet.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottets utlåtande.

Herr GOMÉR (cp):

Herr talman! Vid andra lagutskottets utlåtande nr 45 har jag tillsammans med övriga ledamöter från centerpartiet

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

samt ledamöterna från folkpartiet fogat ett särskilt yttrande, där vi framhåller angelägenheten av att konsekvenserna av ATP-fondens tillväxt uppmärksammas. Den från vårt håll väckta motionen i denna fråga har inte behandlats av andra lagutskottet, varför vi inte haft möjlighet att avge någon reservation.

Riksförsäkringsverket har i sina beräkningar kommit fram till att avgiftsuttag enligt de av verket angivna alternativen A, B och C är acceptabla från pensionssystemets synpunkt. Verket anser att avgiftsuttaget bör utformas så att försäkringen får en sådan ekonomisk grund, att kraftiga avgiftshöjningar kan undvikas i framtiden. Det är naturligt och nödvändigt att man undviker att överflytta kostnaderna för pensioneringen på kommande generationer. Detta är vi väl alla överens om, och om en sådan princip med hänsyn till pensionssystemets uppbyggnad är tillfredsställande bör vi gå in för den.

Samtidigt måste man, såsom en av reservanterna nyss framhållit, se till att pensionsavgifterna inte blir så stora att andra angelägna reformer inte kan genomföras och så att det uppstår allvarliga men för företagets förmåga att konsolidera sin verksamhet. Denna synpunkt har mycket förtjänstfullt utvecklats i remissyttrandena från bl. a. RLF och LO. Med hänvisning till gjorda beräkningar över den uttagsprocent som blir nödvändig har dessa remissinstanser avvisat ett av de två högsta alternativen och med anledning härav stannat för det förslag, som förordats av riksförsäkringsverket och som också departementschefen anslutit sig till.

Med den uttagsprocent som nu föreslås kommer tillväxten av fonden att bli mycket stor; därvidlag var vad som uttalades i reservationen helt och hållet riktigt. Men den risk som uppkommer på grund av fondens omfattning föreligger ju vid all makt- och kapital-

koncentration. I förslag från vårt håll har också flera gånger understrukits hur viktigt det är att undersökningar genomförs och ändringar i fråga om fondförvaltningen görs när så erfordras. Vi anser framför allt att en decentralisering av förvaltningen bör ske. Det förtjänar därvid undersökas hur man förfar på andra håll, exempelvis i Norge.

Vidare är det nödvändigt att undersöka vilken inverkan på näringslivet och samhällsekonomin som en kapitalkoncentration sådan som den föreslagna har.

Dessa frågor anser vi vara mycket viktiga, och de bör alltså utredas. Att en utredning görs ligger också i linje med vad riksdagen uttalade i anledning av ett utlåtande från andra lagutskottet år 1963.

Herr talman! Jag kommer att stödja andra lagutskottets förslag i utskottets uttåtande nr 45. Frågor rörande allmänna pensionsfonden behandlas även i det utlåtande från bankoutskottet — också med nr 45 — som står närmast på föredragningslistan. Till det utlåtandet har en reservation fogats vari begärs en skyndsam utredning angående ATP-systemets samhällsekonomiska verkningar, allmänna pensionsfondens inverkan på näringslivet och fondförvaltningens framtida utformning.

Beträffande förevarande utlåtande yrkar jag alltså, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Herr Ringaby framhöll att vi i nuvarande situation inte borde höja avgifterna till ATP. Jag vill i anledning därav påpeka att när vi för fem år sedan behandlade samma fråga ansågs det, i den dåvarande situationen, inte heller lämpligt att höja avgifterna. Och jag föreställer mig att med det resonemang herr Ringaby för kommer den situation, då det är lämp-

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

ligt att höja avgifterna, aldrig att inträda.

Frågan om ATP-avgiften samt fondens storlek och förvaltning var ju föremål för en mycket livlig diskussion då vi bestämde oss för att genomföra ATP. Även år 1963, då avgiften fastställdes för en femårsperiod, var diskussionen synnerligen livlig. Precis som i dag stod då två uppfattningar mot varandra, bakom vilka låg skilda meningar om fondens uppgift.

Alla minns säkerligen hur det var då vi genomförde ATP. Den riktning som herr Ringaby företrädde hävdade att vi genom ATP-reformen vältrade enorma bördor på den kommande generationen. Våra barn och barnbarn skulle få bära oss på sina ryggar, och vi fattade, sades det, med stort lättsinne ett beslut som skulle få allvarliga följder genom att vi så att säga skickade räkningarna för pensioneringen framåt. På en afisch kunde vi se ett litet barn som fick representera den kommande generation som det var så synd om.

Det var där fonden kom in i bilden. Då försökte vi förklara för herr Ringaby och hans vänner att ATP-pensioneringen visserligen skall finansieras genom ett fördelningssystem — som innebär att varje års pensionskostnader skall bäras av de aktiva och deras avgifter — men att ett renodlat sådant system utan tvivel skulle innebära en väldig övervältrning på framtiden med hänsyn till att antalet pensionärer kommer att bli så stort i förhållande till antalet aktiva.

Därför måste man bygga upp en stor fond som då skall hjälpa de aktiva att bära kostnaderna. Fondens uppgift motiverar detta. Jag vill citera vad departementschefen i propositionen säger: »Fondmedlen medverkar till en snabbar utbyggnad av produktionsapparaten och därmed till en produktionsökning. Vidare skall pensionsfonden medverka till en utjämning av kostnaderna

för tilläggspensioneringen så att avgifterna för utgående pensioner inte behöver bli så stora i framtiden som de måste bli om man inte hade en fondering.»

Högern har tydligen en annan och motsatt uppfattning. Dess representanter talar om ett överuttag av avgifter. Detta måste tydas på det sättet att man anser att vi i själva verket gör det för lätt för kommande generationer och satsar för mycket för att underlätta för dem som blir pensionärer omkring sekelskiftet. Men genom det föreliggande förslaget — som jag hoppas skall bli riksdagens beslut — fullföljer vi endast de ursprungliga planerna på en höjning av avgifterna. En höjning med en halv procent får betraktas som en väl avvägd höjning.

Riksförsäkringsverket har, vilket herr Ringaby klargjorde i sin redovisning, räknat fram ett par olika alternativa förslag. Det förslag som regeringen stannade för och som utskottsmajoriteten tillstyrkt anses tillfredsställande ur båda de synpunkter jag nyss har anfört, nämligen dels den samhällsekonomiska och dels pensioneringsaspekten.

Den uppfattning som andra lagutskottets majoritet alltså ställer sig helt bakom delas av Landsorganisationen och TCO. Den tredje stora löntagarorganisationen, SACO, kan tänka sig en långsammare avgiftsökning men hamnar ändå på samma linje som Landsorganisationen och TCO.

De remissinstanser som företräder företagarintressena tycker att det skulle räcka med ett lägre uttag. De anser att det alternativ som de förordat och som herr Ringaby och högern ställt sig bakom skulle räcka för de försäkringsåtaganden som gjorts. Om man ser frågan på mycket kort sikt och bara tar hänsyn till pensionsåtagandena är det naturligtvis ingen fara. Men det rör sig inte enbart om det.

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

Näringslivets förmåga att bära dessa kostnader behöver man enligt min uppfattning inte diskutera. Det är dock fråga om en mycket rimlig höjning, en halv procent. Detta motsvarar, vilket andra lagutskottet framhållit, bara en ökad utgift med 1 procent på den totala lönesumma som företagen har att betala.

Vi har i andra lagutskottet påpekat en annan sak, som jag gärna vill ytterligare understryka. När man diskuterar pensionsfondens storlek och avgiftsuttaget skall man inte utgå från att pensioneringen kommer att bli oförändrad i framtiden. Man bör i stället räkna med att pensionen kommer att förbättras i flera olika avseenden, och sådana förbättringar måste medföra ökade kostnader.

Låt mig nämna tre förbättringar som måste betraktas såsom självklara i en framtid — hur långt avlägsen den framtiden är kan jag däremot inte avgöra.

Kompensationsgraden kommer att ökas inom pensioneringen. Vi kan inte i en framtid stå emot kravet på en sänkt pensionsålder, och vi kan inte heller finna oss i en pension som bara är värdebeständig men inte standardbeständig.

För att bereda utrymme för sådana reformer inom pensioneringen måste man ha ett avgiftsuttag av den föreslagna storleken. Det innebär emellertid inte någon så stor belastning för företagsamheten som högern har velat göra gällande. Därför finns det också all anledning att yrka bifall till andra lagutskottets hemställan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Ringabys inlägg uppkallade mig till några kortare kommentarer. Låt mig emellertid först, herr talman, påpeka att det nu är tredje gången som riksdagen har att besluta om avgiftsuttaget för den allmänna till-

läggspensioneringen. Liksom tidigare skall beslutet gälla för en femårsperiod. Jag noterar att det denna gång inte har riktats någon erinran mot detta.

Däremot återkommer högern med sina gamla attacker mot ATP-avgifterna. Högern står här ensam. Mittenpartierna håller sig försiktigt i bakgrunden med utredningsyrkanden. Det är uppenbart att högern ännu inte kunnat acceptera den grundläggande inställning till fondbildningen, som har kommit till uttryck såväl vid införandet av tilläggspensioneringen som vid 1963 års riksdagsbeslut om avgiftsuttaget för innevarande femårsperiod. Det fastslogs då att en betydande fondbildning — låt mig understryka det — är motiverad både av pensioneringens eget intresse och med tanke på samhällsekonomi.

Fonderingen skall bidra till att avgifterna för utgående pensioner inte behöver bli så stora i framtiden som de skulle bli, om man inte hade någon fondbildning. I detta avseende vill jag hänvisa till att varken riks-försäkringsverket eller försäkringsinspektionen velat tillstyrka ett lägre avgiftsuttag än det som regeringen nu föreslagit.

Ett annat lika viktigt syfte med fondbildningen inom tilläggspensioneringen är att den skall medverka till en snabbar utbyggnad av produktionsapparaten och därmed till en fortsatt produktionsökning. Den allmänna pensionsfonden uppgår nu till över 20 miljarder kronor. Med tillämpning av det föreslagna avgiftsalternativet beräknas fonden stiga till närmare 65 miljarder kronor år 1974. Detta visar att sparandet i ATP-fonderna är en av våra viktigaste kapitalkällor för den fortsatta utbyggnaden av vår ekonomi.

Herr Ringaby talade i mycket kraftfulla ordalag om att vi nu nästan skulle äventyra hela ATP-systemet genom den föreslagna avgiftshöjningen. Det finns anledning understryka att kapitalbe-

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

hovan i framtiden utan tvivel kommer att vara mycket stort.

Jag vill erinra om att det på den kommunala sektorn föreligger ett växande investeringsbehov. Bostadsbyggandet önskar vi — nu och framdeles — hålla på en mycket hög nivå, och den industriella framtiden kommer att kräva relativt mera kapital bakom varje anställd. Strukturrationaliseringen av näringslivet ställer, det vet vi, stora krav på våra kapitalresurser, och eftersom vi inte släpper efter på kravet på full sysselsättning, blir frågorna om sparande och kapitalbildning mer och mer betydelsefulla. En kraftig investeringsverksamhet i samhället utgör också den säkraste grunden för framtida full sysselsättning och därmed för att pensionsförpliktelserna skall kunna fullgöras.

Vårt lands löntagare har blicken klar för ATP-fondens betydelse i detta sammanhang, och löntagarorganisationerna har tillstyrkt den av regeringen föreslagna ökningen av avgiftsuttaget. Mot detta står att högerpartiet nu, liksom för fem år sedan, anför ett pressat kostnadsläge för företagen såsom ett motiv mot en ökning av avgiftsuttaget. Det finns då anledning påpeka att den föreslagna avgiftshöjningen inte rör sig om mer än om cirka 0,2 procent per år, räknat på företagets hela lönesumma, eller sammanlagt 1,1 procent under hela femårsperioden.

Eftersom reservanterna berör frågan om beräkningsgrunderna för fondröskan vill jag påpeka att den beräkningsgrund som använts i riks-försäkringsverkets förslag är densamma som den försäkringsbolagen brukar använda vid beräkningsmässiga kalkyler av detta slag. Med en annan räntesats kan man visserligen komma upp till en större fondbehållning, men det avgörande för vilka kapitalresurser som ställs till samhällets förfogande är det ökade sparandet som sker via avgiftsuttaget.

Herr talman! Jag har med anledning av herr Ringabys inlägg velat göra dessa kommentarer. Det är otvivelaktigt en viktig fråga som här behandlas i kam-maren. Det är en viktig fråga för pensionstagarna inom pensionssystemet nu och för framtiden, men det är en viktig fråga också för vår samhällsekonomi och för utvecklingstakten i framtiden.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! Herr Bengtsson i Varberg framhöll — och det med all rätt — att man från företagarrhåll reagerat mot förslaget om ytterligare höjt avgiftsuttag. Statsrådet Aspling påpekade att företagen har fullt klart för sig värdet av AP-fonderna. Och statsrådet tillade, att det är en fråga som berör löntagarna i allra högsta grad. Det är alldeles riktigt.

Men minst lika viktigt är att företagen och näringslivet har möjlighet att göra sådana kalkyler att de kan inleverera dessa högre avgifter. Det är riktigt att det inte rör sig om så stora belopp — 1 eller 1,1 procent av den totala lönesumman på en femårsperiod — men dessa belopp kan plus alla andra pålagor förorsaka svåra problem i en dämpad konjunktur.

Mot denna bakgrund skulle jag gärna helt kortfattat vilja redogöra för hur åtminstone den näringsorganisation som jag representerar sett på den fråga det här gäller. Organisationen omfattar en tredjedel av det svenska näringslivet.

Även om en liten förbättring skett under den senaste månaden, kan vi inte komma ifrån att det svenska näringslivet för närvarande är inne i en konjunktursvacka. Även de mindre och medelstora företagen har för närvarande väldiga problem att brottas

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

med. Den strukturella omvandling inom flertalet branscher som pågått en längre tid torde med all sannolikhet fortsätta, och det finns ingen anledning att anta att denna utveckling snabbt kommer att brytas. Vi vill också framhålla att de oavbrutet stegrade produktionskostnaderna, bl. a. för arbetskraften som samtidigt är en följd av den handelspolitiska utvecklingen, har skärpt den internationella konkurrenssituationen och försvårat de enskilda företagens konkurrensförmåga avsevärt. Detta har betydelse även för denna sektor inom näringslivet, alltså de mindre och medelstora företagen, som ofta är underleverantörer till de stora exportföretagen. Härtill kommer verkningarna av den fortskridande arbetstidsförkortningen som herr Ringaby tidigare var inne på, och likaså det nya förslaget om en arbetsgivaravgift i samband med införandet av mervärdeskatten.

I nuvarande läge bör därför under alla förhållanden en ytterligare kostnadsbelastning på företagen undvikas, framför allt när man inom fondstyrelserna är av den bestämda uppfattningen att det av försäkringstekniska skäl inte är angeläget att för närvarande vidta en ytterligare avgiftshöjning.

Det är mot den bakgrunden som i varje fall den företagargenorganisation som jag representerar vid diskussionerna kring denna fråga stannat för ett avgiftsuttag på 9,5 procent. Sammanfattningsvis vill jag nämna tre punkter som varit avgörande. För det första kom vi när vi diskuterade denna sak till den uppfattningen att samtliga riksförsäkringsverkets presenterade avgiftsalternativ ger en fullt betryggande fondering. För det andra bör det svenska näringslivet i dagens läge inte belastas med ytterligare kostnadsökningar. För det tredje bör man stanna vid ett uttag av 9,5 procent med hänsyn till att en betydande fondbildning ägt rum

och att en fortsatt avsevärd fonduppbyggnad kommer att ske med redan nu beslutade avgifter.

Det torde därför, herr talman, inte föreligga någon som helst risk för vare sig ATP-systemet eller AP-fonderna om man stannar vid denna procentsats — i varje fall inte att döma av de uttalanden som ofta görs inom styrelsen, nämligen att det ibland medför vissa problem att placera alla de medel som nu strömmar in till fonden. Det rör sig om cirka 300 miljoner kronor per månad som skall placeras.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herrar Hübinette och Ringaby.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Det är självklart att herr Bengtsson i Varberg alltid tycker att vad Kungl. Maj:t föreslår är väl avvägt. Men man kan väl, herr Bengtsson i Varberg, diskutera Kungl. Maj:ts förslag utan att fördenskull äventyra pensionssystemet.

Visst belastar vi genom avgiftsuttaget kommande generationer! Jag skulle vilja uttrycka det så, att med höjda ATP-avgifter låser vi fast reformarbetet på andra områden för löntagarna fram till 1974. Reservationens förslag innebär däremot att det under denna tid skulle finnas ökat utrymme för andra reformer på 1,5 procent, vilket inte är så litet. Det är inte säkert att löntagarna hellre ser att ATP-avgiften höjes, ty pensionen blir inte bättre för det — den är ju fastställd efter inkomsten. Löntagarna har kanske andra önskemål för framtiden, som det finns större möjligheter att tillgodose, om man inte går så hårt fram med avgiftsuttaget.

Statsrådet Aspling brukar inte ta till överord i denna kammare — det är i varje fall ganska sällsynt — men när han i dag säger att högerpartiet går till attack mot pensionssystemet är det

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

enligt mitt sätt att se en oerhörd överdrift. Det kan väl inte vara en attack mot ATP-systemet, när oförändrade avgifter innebär att samtliga avgifter kan fonderas fram till 1974; mer liberal i fråga om avgiftsuttaget kan man knappast vara. Förmodligen går inte ens hela fondavkastningen åt för att täcka löpande pensionsutgifter. Det räcker med 4 procents fondavkastning härför, och den har de senaste åren varit 6 procent. Man kan alltså fondera hela avgiften och en del av fondavkastningen fram till 1974.

Vad vi diskuterar, herr Bengtsson i Varberg, är skillnaden mellan vad man måste ta ut i avgift för att klara pensionerna och vad man av politiska skäl anser bör tas ut. Av propositionen framgår att det räcker med 1,7 procent i ATP-avgift 1974 för att klara löpande pensionsutfästelser. Vad därutöver skall tas ut kan man diskutera; högerpartiet är inte ensamt om den uppfattningen. I bankoutskottets utlåtande sägs att man bör utreda dels hur stor fonden skall vara, dels hur den skall användas. Detta har även samband med avgiftsuttaget. Debatten gäller, som sagt, skillnaden mellan det avgiftsuttag som behövs, 1,7 procent, och vad vi sedan tycker oss ha råd att lägga på företagarna.

Vi skall komma ihåg att utbetalningen av ATP-pensioner ännu är mycket liten; fortfarande är folkpensionen det stora och kostnadskrävande. Antalet utbetalningar från tilläggspensionen, alltså ATP, beräknas år 1969 bli 320 000 medan antalet folkpensionsutbetalningar är 1 290 000. Tilläggspensionens totala kostnader beräknas 1969 bli 800 miljoner kronor och folkpensionens 6 865 miljoner kronor. Endast 9,5 procent av de båda pensionssystemen utgöres sålunda av ATP-pensioner.

Det är mot den bakgrunden vi bör diskutera hur stort avgiftsuttaget skall vara i initialskedet. Det är inte säkert att man behöver gå upp till det maxi-

mala uttaget redan vid starten, och det är egentligen detta frågan gäller.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än bifall till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Ringaby påpekade att jag alltid ställer mig bakom de förslag som regeringen lägger fram. Det är naturligtvis inte mer egendomligt att en socialdemokrat ställer sig bakom den socialdemokratiska regeringens förslag än att en högerman företräder högerpartiets ståndpunkter, något som herr Ringaby gör med den äran här i kam-maren.

Därtill kommer att regeringen alltid tar råd av förståndiga personer innan den lägger fram ett förslag. Jag redovisade också att riksförsäkringsverket hade utarbetat flera förslag, som hade skickats ut på remiss, varvid även löntagarorganisationerna yttrat sig. Herr Ringaby var en smula bekymrad för löntagarna och trodde att de skulle kunna vilja använda, som han sade, det ökade utrymme, som skulle uppstå om ATP-avgiften inte höjdes, till att förverkliga andra önskemål. Men löntagarorganisationerna har sagt att det utifrån sina bedömningsgrunder kan acceptera avgiftshöjningen. Om ATP-avgifterna inte hade höjts med en halv procent, är det väl ingenting som säger, att dessa pengar hade stannat kvar i företaget. Då hade arbetsmarknadens organisationer diskuterat, huruvida dessa pengar kunde användas till löneförbättringar. ATP-avgifterna innebär, att löntagarna för att bygga upp sin pensionering avstår från en motsvarande löneökning. Det är precis så man skall se även denna avgiftshöjning.

Högern vill med hänsyn till det presade kostnadsläget för företagarna inte höja ATP-avgiften. Detta är ett argument som alltid kan anföras. Men det är inte företagarna som drabbas av en

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

avgiftshöjning, utan det är löntagarna som får ta på sig denna avgiftshöjning; de avstår därigenom från en möjlig löneökning. Löntagarna har emellertid sagt sitt i denna fråga, och några bekymmer för deras skull behöver herr Ringaby alltså inte ha.

Trots att ni på högerhåll säger att det är så illa ställt för företagen, måste ni ändå bedöma situationen som gynnsammare än vad regeringen och andra lagutskottet gör, eftersom ni räknar med en bättre utveckling när det gäller avkastningen av medlen i pensionsfonden.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Högern har väl aldrig tyckt särskilt bra om ATP-systemet — vår stora allmänna pensionsreform. Det har vi historiska vittnesbörd om, men jag skall inte ta upp någon diskussion om den saken. Jag vill bara be herr Ringaby att höra upp litet bättre på vad jag säger. Jag sade nämligen att nu återkommer högern med sina gamla attacker mot ATP-avgifterna. Och jag tror att herr Ringaby kan hålla med mig om att det är riktigt. Detta är väl ändå en attack mot avgifterna, när ni inte vill vara med om en höjning.

Herr talman! Jag skall utöver detta tillrättaläggande bara göra ett par kommentarer. Herr Bengtsson i Varberg har redan understrukt en viktig sak, nämligen att löntagarna har slutit upp kring förslaget om en höjning av avgifterna. Löntagarna anser det utan tvivel vara mycket viktigt med en sådan höjning både ur den synpunkten att pensionsåtagandena skall kunna infrias och ur den samhällsekonomiska aspekten.

Allmänna pensionsfonden har ju redan — det vill jag betona — haft en mycket gynnsam och betydelsefull inverkan på företagens möjligheter att få sina olika kapitalbehov tillgodosedda. Man skall observera att fonderna inte

ligger stilla utan de arbetar i hög grad i det svenska samhället. I slutet av 1967 gick 44 procent av fondmedlen till bostadsbyggandet, 35 procent till industrin, 13 procent till kommunerna och 8 procent till staten.

Det visar att den kapitalbildning som förekommer inom ATP-systemet är av utomordentlig betydelse för vårt näringsliv och för vår samhällsekonomi. Jag underströk i mitt förra anförande att ATP-fonderna är en av våra viktigaste kapitalkällor för den fortsatta utbyggnaden av vår ekonomi. Däri består ju, herr Ringaby, det helt naturliga samband som jag har en känsla av att högern inte inser eller inte vill inse, nämligen att vi genom fonderna har möjlighet att i hög grad stimulera den ekonomiska utvecklingstakten, upprätthålla full sysselsättning och alltså lägga en god grund just för pensionssystemets framtida stabilitet.

Det är detta sammanhang som jag har en känsla av att i varje fall högern inte vill förstå, och det är detta jag funnit anledning att påpeka.

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag vill bara göra ett kort genmäle.

Herr Bengtsson i Varberg sade att vi, samtidigt som vi talar om att företagssamheten har det besvärligt här och var, tycks bedöma framtiden mer optimistiskt än socialdemokraterna gör, eftersom vi räknar med en högre fondavkastning. Det har jag inte gjort; jag har faktiskt räknat med 4 procents avkastning, trots att den har varit 6 procent den senaste tiden. Förmodligen kommer den att bli mer än 4 procent. Nu har ju räntans höjd inte så mycket med det att göra — fondavkastningen beror också på annat än på hur räntan utvecklar sig. Men om man räknar med en högre ränta så kan det bero på att man tror på ett överhettat ekonomiskt klimat även i fortsättningen.

Procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension

Till statsrådet Aspling vill jag bara säga att jag kan hålla med om att han bara talade om en attack mot ATP-avgifterna och inte mot ATP-systemet. Men avgifter som ligger över de 1,7 procent som måste till för att klara pensionsåtagandena kan man ju attackera hur mycket som helst utan att man därför attackerar pensionssystemet som sådant, och det är också denna del av avgifterna som jag här har ställt under debatt.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Det har ju sagts en hel del i denna debatt, och det är kanske onödigt att förlänga den ytterligare, men det är några saker jag skulle vilja påpeka.

Det sägs alltid att starka företag innebär säkrare sysselsättning för de anställda. Det är alldeles riktigt. Ett svagt företag är ett osäkert företag ur löntagarens synpunkt. Jag tycker att det är belysande att man från socialdemokratiskt håll gör ständiga attacker mot företagens ekonomiska möjligheter att bereda sysselsättning och ge de anställda högre löner. Herr Bengtsson i Varberg erkände här i debatten att om man bara skall ta hänsyn till själva ATP-försäkringen — det är ju det det gäller — så räcker det med ett oförändrat uttag. Herr Bengtsson i Varberg sade också att det inte gör så mycket för företagen om man höjer avgiften med 1 procent. Nej, det kanske det inte gör. Men en halv procent där och en procent där gör en hel del.

Man bör inte se denna höjning isolerad från alla andra höjningar, utan man måste ta hänsyn också till alla andra beslut som fattats och som kanske kommer att fattas.

År 1960, när ATP-systemet infördes, ansåg man från socialdemokratiskt håll att det var en lämplig avvägning att ha en fond på 60 miljarder kronor år 1990.

År 1964 hade man kommit fram till att fonden skulle uppgå till 60 miljarder redan år 1980. Men man ansåg inte att det var en lämpligt avvägd storlek utan ville ha en höjning av avgiftsuttaget, trots att fonden skulle vara 60 miljarder tio år tidigare än man hade räknat med år 1960. I år räknar man med att fonden skall vara 60 miljarder redan år 1974, men man anser ändå inte att det är en lämplig avvägning, utan man vill i alla fall höja avgifterna.

Herr BENGTTSSON i Varberg (s):

Herr talman! Jag känner kammarens otålighet och skall inte förlänga debatten, men jag vill göra ett påpekande till herr Åkerlind. När jag sade att nuvarande avgift och fondbildning räcker för det ena ändamålet, nämligen att säkra pensioneringen, tillade jag »på kort sikt». Men vi måste ju bedöma denna fråga i dag precis på samma sätt som vi gjorde när ATP infördes. Skall vi kunna få systemet att fungera i fullfunktionsstadiet, skulle vi lägga på ifrågasvarande generation enorma kostnader om vi inte hade denna stora fond som vi nu bygger upp.

Jag ber alltså herr Åkerlind observera att jag sade »på kort sikt» och att detta bara gällde det ena ändamålet. Det andra ändamålet, som statsrådet tog upp här, nämligen AP-fondens betydelse för att öka produktionen, har ni helt förbisett inom högerpartiet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Ringaby begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Hübinette och Ringaby.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Ringaby begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 181 ja och 31 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13**Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.**

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 45, i anledning av motioner om utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 93, med förslag till lag om procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension, hade väckts bl. a. motionerna I: 952 av herrar *Bengtson* och *Dahlén* samt II: 1211 av herrar *Wedén* och *Eliasson* i Sundborn, vari hemställdes att riksdagen vid behandlingen av propositionen skulle besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående ATP-systemets samhällsekonomiska verk-

ningar, allmänna pensionsfondens inverkan på näringslivet och fondförvaltningens framtida utformning i enlighet med vad i motionerna anförts.

De nu nämnda motionerna hade hänvisats till bankoutskottet, medan däremot propositionen nr 93 samt vissa andra i anledning därav väckta motioner hänvisats till andra lagutskottet, som behandlade dem i sitt under nästföregående § redovisade utlåtande nr 45.

I anslutning till de förstnämnda motionerna hade bankoutskottet till behandling upptagit de vid riksdagens början väckta motionerna I: 266 av herr *Strandberg* och II: 335 av herrar *Mag-nusson* i Borås och *Björkman*, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts igångsätta utredning i syfte att — sedan allmänna pensionsfonden nått en med hänsyn till kravet på likviditet och risken för konjunkturförsämring fullt betryggande storlek och erfarenhet vunnits rörande storleken av arbetsgivarnas frivilliga avsättningar till egna pensionsfonder — begränsa de årliga pensionsavgifterna till allmänna pensionsfonden till vad som erfordrades för täckande av fondens löpande pensionsbetalningar under året.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 952 och II: 1211,

B. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 266 och II: 335.

I motiveringen anförde utskottet bl. a. följande.

Det i motionerna I: 266 och II: 335 framlagda förslaget om en genomgripande förändring av formerna för den fondbildning som ingår i tilläggspensionssystemet har flera gånger tidigare förelagts riksdagen och därvid avvisats. Till en del kan det uppslag som framförs i dessa motioner måhända komma

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

att beaktas vid den nyss omtalade utredningen. Utskottet vill dock uttala, att det enligt dess mening inte kan bli fråga om att de principer som hittills legat till grund för handhavandet av fondkapitalet skulle omprövas så fullständigt att den av motionärerna föreslagna ordningen skulle kunna aktualiseras.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Åkerlund* (h), *Enarsson* (h), *Mattsson* (cp), *Österdahl* (fp), *Regnéll* (h), *Berglund* (fp), *Börjesson* i Glömminge (cp) och *Löfgren* (fp), vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa

A. att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 952 och II: 1211 hos Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående ATP-systemets samhällsekonomiska verkningar, allmänna pensionsfondens inverkan på näringslivet och fondförvaltningens framtida utformning i enlighet med vad reservationerna anförts;

2) av herrar *Åkerlund*, *Enarsson* och *Regnéll* (samtliga h), vilka ansett att ovan intagna stycke i utskottets yttrande bort utbytas mot ett stycke av följande lydelse:

»I motionerna I: 266 och II: 335 föreslås ett system med en i viss mån decentraliserad förvaltning av de avgiftsmedel som enligt nuvarande ordning inflyter till allmänna pensionsfonden. Eftersom ett sådant system otvivelaktigt skulle medföra stora fördelar, är det enligt utskottets mening angeläget att en utredning därom kommer till stånd. Det förefaller också självklart att en lösning enligt de av motionärerna angivna riktlinjerna hör till de möjligheter som måste komma att övervägas vid den utredning som utskottet ovan berört. Med hänsyn härtill anser utskottet att någon särskild hemställan till Kungl. Maj:t i anledning av motionerna I: 266 och II: 335 inte är erforderlig.»

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herr *Börjesson* i Glömminge (cp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BERGLUND** (fp):

Herr talman! Vi är tydligen nödsakade att fortsätta ATP-debatten fast ur en annan synpunkt. Till bankoutskottet har nämligen överlämnats en motion, som omnämns i det särskilda yttrandet till andra lagutskottets utlåtande nr 45 och som herr Gomér efterlyste.

Den reservation som är knuten till bankoutskottets utlåtande nr 45 grundar sig på folkparti- och centerpartimotionerna I: 952 och II: 1211, där man i anslutning till behandlingen av propositionen nr 93 hemställer om en skrivelse till Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning angående ATP-systemets samhällsekonomiska verkningar, allmänna pensionsfondens inverkan på näringslivet och fondförvaltningens framtida utformning i enlighet med vad i motionerna anförts.

I samband med det beslut som nu fattats beträffande framtida uttag för täckandet av försäkringen för tilläggs pensionen måste tanken på dess framtida utformning komma med i bilden. Näringslivet har i säkerställandet av arbetstagarnas pensionsförmåner en av sina mest betydande kostnadsfaktorer. Avgiften till ATP bör vara så avvägd, att den täcker försäkringsmässiga åtaganden. Däremot kan man ifrågasätta huruvida näringslivet dessutom skall medverka till en kapitalbildning som medför ytterligare kostnadsökningar och därmed konkurrensbegränsningar, eller om det i fortsättningen endast skall tas ut den avgift som svarar mot den försäkringsmässiga delen. Detta problem har ju delvis ingående analyserats i den tidigare debatten.

Frågan är alltså hur mycket näringslivet kan tåla i detta avseende, LO har i ett yttrande anförts, att man måste vara försiktig, så att man inte tar ut mera av näringslivet än vad som verkligt behövs.

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

Vi på vårt håll eftersträvar ett effektivt näringsliv med en god produktionsutveckling som i fortsättningen kan uppfylla de krav som ställs vid avgiftsuttagningen till ATP. Vi anser det inte önskvärt att med dessa avgiftsuttag belasta näringslivet onödigt hårt. I andra lagutskottets utlåtande nr 45, som nyss behandlades, uttalas att det »med oförändrade regler på förmånssidan — beräknats att de influtna avgifterna jämte avkastningen av allmänna pensionsfonden under innevarande sekel varje år kommer att överstiga försäkringens utgifter».

Jag vill här citera vad som skrevs tidigare, när denna fråga behandlades i andra lagutskottet 1963. Då skrev utskottet på följande sätt om den utredning som då var aktuell:

»Enligt vad som framgår av de i propositionen» — alltså den dåvarande propositionen — »redovisade beräkningarna kommer pensionsfonderna redan under den femårsperiod för vilken avgiftsuttaget nu fastställs att uppgå till betydande belopp. Det skulle därför enligt utskottets mening vara värdefullt om de samhällsekonomiska verkningarna i olika avseenden av pensionssystemet blev föremål för utredning. En sådan utredning, som torde ha förutsatts vid pensionssystemets införande, bör också behandla frågor om fondbildningens inverkan på näringslivet, fondbildningens omfattning och fondförvaltningens framtida utformning.»

Den utredning, som tillsattes 1963, har endast delvis genomfört sitt uppdrag. Därför har vi föreslagit att ytterligare en utredning bör komplettera den som redan pågår. Det är nu hög tid att mera grundligt utreda hela denna fråga. I finansdepartementet har man som sagt också vissa utredningsplaner, och vi anser att ett tillgodoseende av motionärernas förslag är väl förenligt med de planernas förverkligande.

Jag skulle inte behöva säga mera om detta nu, eftersom den tidigare debat-

ten har givit vid handen att det finns vissa olösta frågor som man ändå måste se litet närmare på. Herr Bengtsson i Varberg var i sitt anförande i dag inne på den saken, när han framhöll att man måste ta under övervägande huruvida inte pensionsåldern i fortsättningen måste sänkas för att nå en standardförbättring, alltså utöver den indexförbättring som numera finns inom ATP. Det måste också övervägas huruvida avgiftshöjningen och lönehöjningarna står i rimliga proportioner till varandra.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationen 1 av herr Åkerlund m. fl.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Diskussionen på de två punkter vi här behandlar har flutit samman ganska mycket, och jag har förståelse för om kammarens ledamöter nu inte är intresserade av att fortsätta debatten. Jag skall därför inte förlänga den mer än nödvändigt.

Vi kan inte gå med på de borgerligas förslag. Det som de borgerliga föreslagit ser oskyldigt ut på ytan men är samma gamla käpphästar som de kört med sedan 1950-talet. De borgerliga är inte ens intresserade av att avgiftsuttaget alltid skall göras tillräckligt stort för att täcka vad som är försäkringsmässigt motiverat. Det är ganska anmärkningsvärt att det i den motion som folkpartiet och centerpartiet gemensamt lagt fram har föreslagits att vi skall räkna med att från försäkringsynpunkt tillfredsställande avgiftsuttag under vissa omständigheter skall kunna efterges. Man skall alltså inte betala full avgift.

I reservationen 1 har de borgerliga däremot vänt på frågan och gått ifrån folkpartiledarens och centerpartiledarens motion. Där skriver reservanterna att, »vad beträffar avgiftsuttagets storlek, denna diskussion givetvis skall gälla endast den del av avgiftsuttaget

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

som överstiger det från ren försäkrings-synpunkt erforderliga och som sålunda har en huvudsakligen samhällsekon-misk motivering». Detta är alltså ett underkännande av herrar Wedéns och Eliassons i Sundborn motion i detta ärende. Det är bra att man har upp-täckt det felaktiga i de åtgärder som folkparti- och centerpartiledningarna förespråkar på detta område.

Det är vidare anmärkningsvärt att högermotionärerna vill gå tillbaka till de förhållanden, som gällde under 1950-talet och som man då på löntagarhåll ville bli befriad från. I högermotionen framhålles under punkten 3 i samman-fattningen, att man skulle gå tillbaka till en frivillig fondering inom företagen. Frivillig för vem? För arbetsgi-varna naturligtvis, eftersom förslaget kommer från borgerligt håll.

Motionärerna anför vidare att pen-sionsutfästelserna härigenom skulle göras säkrare. På vilket sätt blir pen-sionsutfästelserna säkrare om arbets-givarna själva får ta hand om de peng-ar det gäller? Vi vet hur många kon-kurser som äger rum i dessa dagar. Hur kan säkerheten öka för pensionsutfästelserna när ett företag gör konkurs? ATP-fonderna är ju betydligt stabilare inrättningar än de flesta av de företag, som är dåligt ledda och dåligt skötta och som står inför risken att göra kon-kurs. Det måste vara något grundläg-gande fel i högerns uppfattning när man kan komma fram till sådana slut-satser.

Se t. ex. på familjeskyddet! Det gäl-ler ju inte bara skyddet för löntagaren utan även skyddet för hans familj. Hur skall den lilla försäkringstagaren och arbetstagaren frivilligt kunna ordna detta?

Nu begär man att Kungl. Maj:t skall utreda alla dessa frågor åt högerpar-tiet. Kungl. Maj:t som för tio år sedan avvisat dessa förslag skall alltså än en gång ta upp dem. Det vore väl lämp-ligare att man på högerpartiets kansli

skrev ut sina egna motioner, så att man inte behövde besvara Kungl. Maj:t med detta.

Vilka ytterligare konsekvenser har högerförslaget? Jo, de borgerliga vill att löntagarna skall läsas till företagen. Det skall alltså inte bli någon frihet för löntagarna att flytta från ett före-tag till ett annat. Det var ju den frihe-ten som vi ville uppnå genom att ATP-systemet gjordes generellt över hela arbetsmarknaden och inte knöts till nå-gon särskild arbetsgivare. Nu återkommer emellertid de borgerliga med för-sök att kedja löntagarna vid företagen genom att tvinga löntagarna att stanna kvar en viss tid hos samma företag för att de skall få sina pensionsförmåner. Det är precis samma politik som man drivit förr.

Det nämns i utskottets skrivning att det pågår utredningar om ATP-fondens förvaltning inom finansdepartementet. Jag hoppas att de utredningar som nu bedrives inom finansdepartementet ge-nomförs med utgångspunkt från de in-tressen som vi fört fram från löntagar-håll. Vi instämmer i vad högern beto-nade under 1950-talet, nämligen att detta är löntagarnas pengar. Det bety-der att löntagarna bör ha inflytande över dessa pengar.

Det är inte tillfredsställande att lön-tagarna har knuffats undan från och bara fått en mindre del av inflytandet över sina pengar. Av de nio ledamöter-na i fondförvaltningen för den andra fonden är tre arbetsgivarrepresentan-ter, en företrädare staten, en koopera-tionen och fyra löntagarna. Represen-tanter för löntagarna och kooperatio-nen har alltså tillsammans en svag ma-joritet. Enligt det ursprungliga försla-get beträffande fondförvaltningen, som regeringen lade fram i slutet av 1950-talet, skulle staten ha en tredjedel av inflytandet, arbetsgivarna en tredjedel och löntagarna bara en tredjedel. Vid ett regimskifte skulle den borgerliga sidan automatiskt få två tredjedelar av

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

inflytandet över de anställdas pengar. Detta reagerade vi emot vid 1950-talets slut, och ändringar vidtogs vilka dock inte gick tillräckligt långt.

Jag hoppas att löntagarna i och med de utredningar som finansdepartementet i fortsättningen genomför skall få det fulla inflytande över sina egna pengar, som de förtjänat. Det må för kontaktens skull vara en representant för staten och en för arbetsgivarna i fondförvaltningen, men sju av de nio ledamöterna bör komma från löntagarkåll, ty det är, såsom högern så riktigt framhållit, löntagarnas pengar det gäller. Löntagarna har icke i de privata företagen, kreditinstitutioner och banker en representation som ger en tredjedel av inflytandet.

Om man skall hävda principen, att arbetsgivarna skall ha inflytande över en tredjedel av fondstyrelserna när det gäller löntagarnas pengar, bör man i rättvisans namn ge löntagarna en tredjedel av inflytandet över bankerna och försäkringsbolagen och ställa en tredjedel av styrelseplatserna där till förfogande. Skall man byta styrelseplatser mellan sig, så skall man göra det och inte bara gå in för att arbetsgivarna tillförs en tredjedel av inflytandet över löntagarnas pengar.

Om nu finansdepartementet kommer att utreda denna fråga hoppas vi att utredningen görs i löntagarnas intresse och att resultatet inte blir en så svag kompromiss som förra gången.

Det är uppenbart, herr talman, att en borgerlig valseger skulle leda till att löntagarnas inflytande över sina egna fondpengar kommer att minska. Det finns ett samfällt intresse hos högern, folkpartiet och centerpartiet att, så fort man får den politiska makten i detta land, ta hand om löntagarnas pengar och lägga dessa under privat inflytande.

Vi står om några månader inför det avgörande valet. Löntagarna bör uppmärksamma de motioner — kanske en-

ligt många uppfattning i och för sig oskyldiga — som de borgerliga partierna lagt fram. Motionernas syfte är helt klart: löntagarna skall icke behärska sina egna ATP-pengar — dessa skall över i privat hand, och *därefter* kan de borgerliga tänka sig att ett pensions-system fungerar. Löntagarna skall icke ha medinflytande i svenskt näringsliv via sina egna pengar i företagen — det är den samfällda borgerliga lösningen, som man nu presenterar för väljarna inför det val som skall hållas om några månader. Jag hoppas inte bara att dessa »oskyldiga» motioner här förs åt sidan utan att hela den borgerliga attacken mot löntagarnas inflytande i näringslivet, mot löntagarnas inflytande över sina egna pengar, slås tillbaka av väljarna om några månader.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGLUND (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tyckte att herr Hagnell talade om mycket som inte hör hemma i denna debatt — i varje fall tog jag inte särskilt åt mig av vad han sade. Det är emellertid ett par saker som jag vill påpeka.

Herr Hagnell säger att våra motioner inte är så oskyldiga som de ser ut. Jag förstår inte hur herr Hagnell kan uttala sig på detta sätt, ty vi begär ju en parlamentarisk utredning som skall visa hur dessa ting bör behandlas för framtiden, så att avvägningen mellan avgifter och pensionsutbetalningar blir den riktiga.

Beträffande de försäkringsmässiga grunderna har vi reservanter inte på något sätt underkänt motionärernas skrivning. I motionen refereras nämligen LO:s uttalande på följande sätt: »Om ett från försäkringssynpunkt motiverat avgiftsuttag på ett påtagligt sätt skulle medföra en sådan belastning på näringslivet att dess produktivitetsutveckling fördröjes, måste en anpass-

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

ning ske efter de samhälls- och företags-ekonomiska förutsättningarna.»

Det skulle, herr talman, vara mycket att tillägga, men jag inskränker mig till att påpeka dessa två saker för herr Hagnell.

Låt mig också invända mot herr Hagnells sätt att ta alla de borgerliga i ett knippe. Jag behöver väl inte understryka att folkpartiet ställt sig positivt till ATP och att vi tidigare röstat för högre uttag av avgifter. Därmed faller alltså herr Hagnells påstående helt.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Berglund tycker att det är omotiverat att knyta ihop de borgerliga i en bunt. Jag tror inte att det är det. Från olika utgångspunkter kommer ni till ungefär samma resultat. Ni går med olika håvar — tre stycken — för att samla in sympatier från de röstberättigade. Det är den politik ni driver. När valet är över är det meningen att ni, om ni lyckas i era strävanden, skall bilda en regering, inte tre, såvitt jag har förstått. Därför är det fullt berättigat att ta alla rådisorna i en knippa.

Det är anmärkningsvärt att ni skall behöva frånga era egna partiledares motioner och krypa bakom remissutlåtanden, från vilka ni plockar lösa meningar. Om ni har skrivit fel i en motion vågar ni inte stå kvar vid det. Ni vänder i stället på frågan när ni utformar reservationen 1. Där står att det endast är fråga om det »som överstiger det från ren försäkringssynpunkt erforderliga». — Det är rakt motsatt linje mot den ni förordat i motionerna.

Det är nog inget tvivel om vad ni syftar till. Jag tror inte att ni vågar röra ATP-systemet när det gäller utbetalning av pensioner till löntagarna. Men ni kommer att ta hand om pengarna. Ni kommer inte att låta löntagarna ha makten över dem. Ni talar om risken för maktkoncentration på grund av löntagarnas medinflytande i nä-

ringslivet. Glömmer ni den maktkoncentration som redan finns? Den som existerar redan. Diskutera den någon gång i stället!

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Herr Hagnell har också kommenterat den motion som väckts i denna kammare av herrar Magnusson i Borås och Björkman. Det är alltså en högermotion, i vilken framförts önskemål om att man skall undersöka möjligheterna att decentralisera förvaltningen av de stora fondkapitalen.

Jag skall be att först få säga några ord om de tekniska synpunkter, som herr Hagnell anlade och som han menade talade till nackdel för det framförda önskemålet. Han sade att det föreslagna systemet skulle innebära osäkerhet beträffande möjligheterna att utbetala pensionerna i de fall när ett företag kommer på obestånd. I motionen har uttryckligen sagts ifrån, att man siktar till ett ömsesidigt garantiförhållande, d. v. s. att de företag som fortsätter att existera — och det skall vi väl ändå, herr Hagnell, hoppas att flertalet svenska företag kommer att kunna göra — skall svara för förbindelser utfärdade av företag som inte själva kan infria dem. Det är ett system som svarar mot det nuvarande PRI-systemet. Och detta har, såvitt jag vet, fungerat tillfredsställande.

Herr Hagnell anser också att man genom den i motionen föreslagna anordningen skulle knyta arbetskraften till företag på ett sätt som inte är acceptabelt. Kvalifikationstider räknar man med i många sammanhang. Man gör det också inom ATP-systemet, så principiellt är det inte någonting märkvärdigt. I och för sig är det väl inte heller önskvärt med hoppjerkeri. Arrangemang som främjar hoppjerkeri skall vi inte ha. Med det vill jag inte säga att vi skall lägga hinder i vägen för fritt byte av arbetsplats när sådant är motiverat.

Detta var alltså två tekniska detaljer,

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

beträffande vilka jag anser att motionen har anvisat klara utvägar att komma ifrån de svårigheter som herr Hagnell talade om.

Sedan vill jag något beröra frågan på det principiella planet. Herr Hagnell talar om »er». Han säger »ni» kommer att ta hand om pengarna och menar att »ni» skulle vara några helt andra än de som för närvarande förvaltar AP-fonderna. Ja, inte är det meningen att de politiska oppositionspartierna skulle ta hand om pengarna, om det är den adressen herr Hagnell tänker sig med sitt »ni». Och inte är det meningen att arbetsgivarna skall ta hand om pengarna, om nu herr Hagnell identifierar motionärerna och de politiska oppositionspartierna med arbetsgivarna. Detta motsatsförhållande förstår jag uppriktigt sagt inte; jag finner det vara ett utslag av den strävan att slå in kilar mellan olika kategorier av de människor som arbetar i det svenska näringslivet, som man tyvärr numera kan konstatera på så många håll i den socialdemokratiska agitationen.

Tanken är, herr Hagnell, att inte alla pengar med nödvändighet skulle behöva dras tillsammans i denna stora pott, där herr Hagnell sitter med och distribuerar dem, utan att de skulle få stanna närmare de arbetsplatser där resurserna skapas. Det är vanskligt med liknelser — de haltar alltid — men man skulle kanske kunna göra den jämförelsen, att det alltid uppstår en betydande energiförlust när elektrisk kraft skall ledas från den plats där den skapas till avsedda belägna konsumtionsorter. Något av detsamma gäller kapitalet. Man ser ofta att det arbetar effektivare och nyttigare, om det inte först dras samman i en stor pool, från vilken det sedan distribueras av människor, som har sin speciella uppfattning om hur detta skall göras. Det är alls inte säkert att det är till nackdel för löntagarna att man på det sätt som motionen siktar

till får arbetsplatser och företag, där det kapital, som skapats just på denna arbetsplats och inom detta företag, kan fortsätta att arbeta.

Jag noterade faktiskt ett yttrande av herr Hagnell, som gav en antydan om att han själv inte är främmande för denna tankegång. Han sade nämligen om de borgerliga partierna: Ni går med håven för att samla in de röstberättigades sympati. Det är väl en antydan om att herr Hagnell innerst inne har klart för sig, att ett förslag som detta kan vinna sympati hos de röstberättigade, hos människorna ute på de många arbetsplatserna, som frågar sig: Är det måntro riktigt, att vi av de resurser som skapas inom företaget skall sända så stora belopp upp till centrala instanser i Stockholm, att vårt företag sedan är hänvisat till att gå ut på lånemarknaden i en utsträckning som annars inte hade varit nödvändig?

Detta är tankegången i motionsparet. Jag noterar att den socialdemokratiska majoriteten inte ställer sig helt främmande för att den väg som anvisas skulle kunna vara framkomlig. Majoriteten säger nämligen i sin skrivning, att det uppslag som framföres i högermotionerna till en del måhända kan komma att beaktas vid utredningen. Det är en formulering som vi i och för sig hade kunnat helt ansluta oss till, men den följes av en brasklapp: man talar om de allmänna principerna, som inte på något sätt skulle få rubbas i detta sammanhang. Vi tycker från högerhåll att det är riktigare att lämna den utredning, som tydligen kommer, fria händer så att den förutsättningslöst kan överväga huruvida det inte kan vara skäl att i viss mån ompröva de regler, som nu gäller för inleverans av avgifter.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan under B med den motivering, som anföres i reservationen 2 av herr Åkerlund m. fl.

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Berglund talar om att folkpartiet har en positiv inställning till ATP, men det måste väl gälla nu på senare tid. Tidigare var det en annan linje. Den inom folkpartiet som hade en positiv inställning till ATP-fonderna var däremot herr Königson. Jag hade själv ett resonemang med honom här i riksdagen just den kväll när han de facto blev utesluten ur folkpartiet efter den deklaration, som folkpartiets dåvarande partiledare riktade mot honom. Herr Königson förklarade att han delade min uppfattning att det här var fråga om löntagarnas pengar och att löntagarna i princip borde ha hela inflytandet över fonderna; det rörde sig ju om förvaltningen av deras egna pengar. Den uppfattningen hade han. Han passade därför inte in i folkpartiet. Men vi får hoppas att han med hjälp av folkpartistiska röster genom KDS kommer tillbaka hit om ett halvt år.

Om man skall låta de enskilda företagen behålla löntagarnas pengar kommer detta naturligtvis inte att medföra att det uppstår någon ökad säkerhet jämfört med nu. Möjligheter kan tänkas där man försöker överbrygga de förluster som man vet kommer att inträffa i många av de privata företag som gör konkurs. Detta är det bästa man kan säga; att påstå att det skulle bli ökad säkerhet för löntagarnas pengar genom att alla möjliga företag skulle behärska dem är en helt orealistisk tanke.

Inte heller föreligger från högerhåll eller från de borgerliga partierna över huvud taget något förslag som visar att löntagarnas familjer skulle erhålla någon trygghet, om löntagaren skulle avlida i sitt arbete efter kort tids anställning. Vi har inte sett några förslag utarbetade på de punkterna, fastän ni har haft tio år på er att utarbeta sådana. Nu begär ni att Kungl. Maj:t skall utarbeta *era* förslag, vilka strider helt mot den linje som Kungl. Maj:t har

valt. Det är ganska naivt att begära att Kungl. Maj:t skall lägga ner tid på detta; ni har ju egna kanslier och ni har väl 10—12 miljoner kronor i parti-bidrag — ni kan ju använda dem.

Det skulle alltså uppstå risk för familjeskyddet, som nu finns i ATP, risk för den enskildes förtidspensionering och risk för den enskildes pensionering, om vi skulle följa den borgerliga linjen.

Jag sade inte, som herr Regnéll uppfattade det, att ni går med häven och samlar in de röstberättigades sympatier. Om ni hade gjort så, hade det ju varit riktigt. Jag sade i stället att ni går med *tre* håvar och samlar på olika håll in intressen som jag menar är motstridiga, och sedan skall ni bilda en gemensam regering. Det är där felet ligger med den politik som jag uppfattar såsom icke hederlig.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hagnell har i tidigare diskussioner använt samma argument när han har velat slå ner förslag från högerhåll. Han säger: Ni har själva ett kansli. Varför utnyttjar ni inte det kansliet till att lägga fram väl utarbetade förslag? Ni har partistöd, ni har 10 miljoner kronor som ni skulle kunna använda för detta ändamål. Det är naivt av er att räkna med att Kungl. Maj:t skall lägga ner tid på att utreda sådant som ni önskar få utrett.

Jag undrar, herr Hagnell, om det inte vore ännu mera naivt av oss att tro, att riksdagen med nuvarande majoritet vore beredd att godkänna förslag som i detalj har utarbetats inom högerkansliet. Dessa förslag skulle misstänkliggöras på alla sätt. Bara deras stämpelingsort, högerkansliet, skulle vara tillräcklig anledning för att herr Hagnell och andra med utpräglad aversion mot högerpolitik skulle förklara: Detta är en orimlighet; det kan vi inte vara med om. Någon sakdiskussion skulle inte kunna komma till stånd.

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

(Herr Hagnell (s): Jag ber att få instämma.)

Ja, där fick vi ett besked om hur fruktbart det skulle vara, ifall vi skulle komma med väl utarbetade förslag. Herr Hagnell skulle vända tummen ner utan någon som helst diskussion.

Däremot borde det väl vara tänkbart att vi påpekar brister som finns på den ena och det andra hållet och kunde få majoriteten i riksdagen med oss på ett utredningsyrkande, där utredningen kommer till stånd med den noggrannhet som brukar prägla utredningar i Kungl. Maj:ts regi. Ärendet skulle sedan komma tillbaka till riksdagen, och då kunde kanske rent av herr Hagnell vara med om att bifalla föreslagna ändringar på basis av en sådan utredning.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Jag vill bara erinra kammaren om att riksdagen år 1963 fattade beslut om att låta göra en översyn av AP-fondernas samhällsekonomiska verkningar. Det är denna reella översyn som ännu inte har skett. Vad vi begär är bara att man verkställer det som riksdagen här talat om under ett flertal år och också beslutat. Märkvärdigare än så är det inte.

Sedan måste jag göra några kommentarer till herr Hagnells resonemang. Han går tydligen in för taktiken att skrämma de LO-anslutna och löntagarna med att det skulle föreligga fara för deras framtida pensionstrygghet om man går med på reservationen. En sådan skrämseltaktik tror nog inte herr Hagnell själv på, men det politiska spelet är ju sådant att den alltid går att försöka använda.

Det var i synnerhet två punkter som jag noterade — egentligen noterade jag fyra — och som jag särskilt skulle vilja bemöta. Herr Hagnell frågade: Vad blir det för säkerhet för den löntagare som är anställd i ett företag som går i konkurs? Ja, vi vet i fortsättningen mycket litet om vilken säkerhet det blir. Vi

känner till arbetsmarknadspolitikens rent allmänna stöd men inte något mer. Men om man tar ut avgifter som ett företag inte kan bära och som på grund av högt kostnadsläge orsakar konkurs, frågar man sig: Vad finns det då för säkerhet för löntagarnas trygghet i fortsättningen? De får ATP för den lön som de har haft fram till dess att företaget klappade ihop. Men sedan vet man ingenting om hur det går.

Herr Hagnell trycker mycket starkt på att det är löntagarnas pengar. Han upprepar detta ideligen. Men vi har ett pensionssystem dit även den som inte är löntagare frivilligt får ansluta sig. Han får betala in avgifter. Då har väl också han rätt till sin andel i dessa pengar?

Herr Hagnell säger att det är löntagarnas pengar. Det är fel. Jag kan inte tänka mig att herr Hagnell bedriver något slags öronmärkning av de pengar som betalas in till ATP. Han säger: Där ligger löntagarnas pengar. Det är dem vi är intresserade av. Vad de fria yrkena betalar in intresserar oss inte.

Om en översyn skall göras bör denna ske i löntagarnas intresse, säger han. Vi ser inte denna sak så snävt, ty vi anser att denna översyn skall göras i hela samhällets och i samtliga medborgares intressen, för samhällsekonomin och näringslivets väl, vilket medför trygghet för de anställda.

Om jag nu skall ta upp alla mina noteringar vill jag även säga att herr Hagnell försökte rikta kritik mot vad som sägs i motionen jämfört med vad vi har skrivit i reservationen. Jag kan inte alls se att det är något sensationellt i detta. Vad vi med några ord sagt i motionen är följande: Om man tar ut avgifter så höga att näringslivet får svårt att betala in dem, kan detta få för näringslivet och samhällsekonomin skadliga verkningar. I nästa mening — som herr Hagnell väl inte läst — heter det: »Ett effektivt näringsliv med en god produktionsutveckling är en förut-

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

sättning för att i fortsättningen ett sådant avgiftsuttag skall kunna göras som krävs för att trygga kommande generationers pensionering.» Det ena hänger således samman med det andra. Man kan ju försäkra sig mot allting. Rent privatekonomiskt känner vi till att man kan överförsäkra sig så, att man inte klarar upp sina premier.

Vad vi uttalat strider inte i någon större utsträckning mot vad vi egentligen alla strävar efter, att samhället skall försöka få fram bästa tänkbara ålderdomsförsörjning. Frågan gäller bara var gränsen går. Det har vi tänkt att få veta genom en utredning av hur mycket näringslivet orkar med att betala i pensionsavgifter.

Herr talman! Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Börjesson i Glömminge sade beträffande frågan att låta de enskilda företagen svara för avgifterna, att vi vet mycket litet om vad som kommer att inträffa med dessa pengar vid konkurs. Herr Regnéll förklarade att tryggheten skall skapas genom att man tar ut en större avgift på de flesta håll i samhället för att kunna infria konkursföretagens löften som de själva inte kan hålla.

Det system som ni vill ha från borgerligt håll betyder att de hederliga företagen och löntagarna i deras företag utsätts för onödigt stora avgiftsuttag för att trygga löntagarna hos de misslyckade privatföretag som vi vet kommer att göra konkurs under de närmaste 20 åren — ty vi får väl tänka på litet sikt. Det kan bli ganska mycket pengar i de privata företagen som försvinner vid konkurser i framtiden när ert system blir utvecklat, om ni får hand om regeringsmakten! Det blir stora pengar som andra får betala! Fastän ni är känsliga beträffande avgifternas höjd är ni med ert system tvungna att ta ut för höga avgifter på de flesta håll

i samhället för att vara beredda att möta konkurser under de närmaste 20 åren. Ert system leder alltså till onödigt höga avgifter. När ni talar om risken för att avgifterna blir för höga, så att näringslivet inte kan utvecklas positivt, är det en anmärkning som i första hand riktar sig mot ert eget system. Har ni inte märkt det?

Herr Börjesson i Glömminge sade att jag inte själv tror på vad jag säger om faran för löntagarna. Jo, det gör jag, och jag tror att löntagarna också gör det. De som inte tror på det kommer att se att det var sant. Den dag ni har den politiska makten kommer ni att angripa ATP-fonderna. Ni kommer inte att genom dem ge löntagarna medinflytande i näringslivet.

Jag litar på högerpartiet — det skall vi ju göra säger partiet i sina annonser. Högerpartiet säger att det är löntagarnas pengar. Låt oss gå ut från detta i stället för från den devis som ni i centerpartiet satte upp när vi diskuterade ATP-frågan: »Löntagarna skall inte sitta i farbror statens knä.» Den devisen har ni fortfarande. Nu skall inte löntagarna ha inflytande över sina egna pengar utan ni skall ta dem Och dessutom räknar ni så fel på avgifterna att ni lovar lägre avgifter.

Det ena hänger samman med det andra, säger herr Börjesson i Glömminge när han citerar vad folkparti- och centerpartiledarna tillsammans har skrivit. Det hänger inte samman; det är två mot varandra stridande saker.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Det är några formuleringar och uttalanden av herr Hagnell som jag tycker inte bör passera utan kommentarer.

Herr Hagnell ställde mot varandra vad han kallade hederliga företagare och företagare som misslyckats. Detta skulle betyda att de företag som misslyckats har letts av ohederligt folk. Jag tror nog att herr Hagnell, när han tän-

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

ker närmare på det, är fullt medveten om att svårigheterna för vissa branscher — inte minst på grund av den näringspolitik som förts här i landet — blivit oöverstigliga för många företag. Fullt hederliga företagare kan misslyckas. Vi bör därför inte här i riksdagen använda formuleringar som stämplar dem som misslyckas som företagare såsom ohederliga.

Så hade herr Hagnell en del funderingar om att uttaget av avgifter skulle behöva bli högre om man hade ett sådant system, som skissats i högermotionen och där det ena företaget får svara för det andras förpliktelser. Men när man nu kalkylerar fram ATP-avgiftens höjd, föreställer jag mig att man på samma vis räknar med att avgifter icke kommer att inlevereras av alla betalningsskyldiga. Jag har inga preciserade uppgifter, men det lär väl vara så, herr Hagnell, att det är mycket väsentliga belopp av ATP-avgifter som icke inlevereras. Med andra ord: varje riktig kalkyl måste ta hänsyn till att en del av de avgifter som debiteras aldrig kommer att levereras in. Jag kan inte se att det på den punkten föreligger någon som helst skillnad till förmån för det nuvarande systemet.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara upprepa vad jag sade i mitt förra anförande, nämligen att vi bara begär ett verkställande av riksdagens beslut. Jag skall läsa upp ett kort avsnitt ur andra lagutskottets utlåtande år 1963:

»Det skulle därför enligt utskottets mening vara värdefullt om de samhälls-ekonomiska verkningarna i olika avseenden av pensionssystemet blev föremål för utredning. En sådan utredning, som torde ha förutsatts vid pensionssystemets införande, bör också behandla frågor om fondbildningens inverkan på näringslivet, fondbildningens omfatt-

ning och fondförvaltningens framtida utformning. Vad utskottet anför i fråga om en sådan utredning synes böra bringas till Kungl. Maj:ts kännedom.»

Det är bara det vi vill.

Jag vill sedan tillägga att LO i sitt remissyttrande sagt, att om avgifterna skulle bli för höga i början av 1970-talet, så kan det bli svårigheter för näringslivet.

Utskottets ordförande har även bemött herr Hagnells resonemang om att alla företag som kommer att gå i konkurs under de närmaste 20 åren skulle ledas av ohederliga personer. Det är verkligen ett ganska märkligt uttalande i riksdagens elfte timme.

Herr HAGNELL (s) kort genmäle:

Herr talman! Om ni vill ha mer detaljer kan jag gott säga att även hederliga företag liksom ohederliga kommer att göra konkurs. Men jag talar vid detta tillfälle om de ohederliga företagen, som vi har anledning att räkna med; herr Regnéll sade också alldeles nyss att de ohederliga företagen var ganska många, eftersom det är stora avgiftsbelopp som nu icke levererats in. Herr Regnéll räknar alltså med ett ganska stort antal företagare, som ohederligt icke betalar sina avgifter.

Om nu dessa företagare, som icke ens betalar sina löpande årliga avgifter, dessutom skulle ha hand om förvaltningen av de samlade fonderna, så skulle naturligtvis de undandragna beloppen bli ännu större — inte sant, herr Regnéll?

Herr Börjesson i Glömminge läste upp ett yttrande av andra lagutskottet 1963 om att man ville ha en utredning om pensionssystemets samhällsekonomiska verkningar. Men sedan dess har vi fått SOU 1967: 6, som handlar om det finansiella långtidsperspektivet och som redovisar en hel del förhållanden på detta område. Jag förstår att ni inte är nöjda med alla utredningsresultat.

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

Men det går inte, herr Börjesson, att utreda allting.

Herr Börjesson sade nyss, att vi borde utreda vilka avgifter som företagen kommer att tåla att betala framöver. Hur skall vi kunna utreda det? Vad vet man om hur konjunkturerna kommer att vara i slutet på 1970-talet? Kan ni utreda en sådan sak? Ni har kommit in i ett läge, där ni politiskt inte vågar ta ställning till de olika frågorna utan vill skicka över dem till Kungl. Maj:ts kansli för utredning. Ni säger: »Utred det och det åt oss, så skall vi sedan driva politik enligt era riktlinjer!» Ta ställning själva någon gång! Ni kan inte bedöma 1970-talet, och det kan inte heller Kungl. Maj:ts kansli. Låtsas då inte som om ni kan finna lösningar på era problem på en sådan utredning. Det går inte; det stämmer inte med verkligheten.

Det finns tillräckligt med problem på detta område att behandla utan att vi behöver drunkna i detaljerna. Huvudlinjerna är klara: De borgerliga kommer omedelbart efter en valseger att ta hand om fonderna, se till att löntagarna trycks undan från inflytande och föra över pengarna till de privata företag som finansierar de borgerliga partiernas valpropaganda.

Herr REGNÉLL (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag noterade att herr Hagnell själv kände sig litet bekymrad över att han hade dragit in hederlighet och ohederlighet i denna debatt. Det är begrepp som vi nog skall låta stå utanför den. Lika litet som i korrekt tid inbetalda avgifter till ATP är ett besked om hederlighet hos den som levererat in medlen, lika litet är oförmåga att betala in denna eller andra avgifter utan vidare ett bevis på ohederlighet. Det finns ett gammalt talesätt: Där ingenting finns att ta, där förlorar också kejsaren sin rätt. Det kan vara skäl att betänka det talesättet, herr Hagnell.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag hade inte tillfälle att höra herr Hagnells första anförande, men jag har hört replikerna, och de var ju innehållsrika. Förutom ett valtal för KDS levererade han talrika beskyllningar mot oppositionspartierna för ohederlighet och dessutom ett uttalande om att de tre borgerliga partierna efter valet skall bilda ett gemensamt parti. Det är litet svårt att föra en saklig debatt utifrån de utgångspunkterna.

När det gäller det framtida uttaget av ATP-avgifterna hade riksförsäkringsverket olika alternativ. Löntagarorganisationerna stannade för det lägsta av de tre alternativ som riksförsäkringsverket ansåg vara försäkringsmässigt motiverade — det hade ett par andra alternativ också som vi väl känner till. Även regeringen stannade för det lägsta av dessa tre alternativ, och det gjorde också folkpartiet och centerpartiet. På denna punkt råder det alltså enighet. Vad finns det nu därutöver i reservation nr 1 till bankoutskottets utlåtande? Jo, en anhållan om en parlamentarisk utredning angående ATP-systemets samhällsekonomiska verkningar, allmänna pensionsfondens inverkan på näringslivet och fondförvaltningens framtida utformning. Herr Hagnell sade alldeles nyss att det ju redan pågår en utredning och att man inte kan utreda allting. Men är det då inte underligt, herr talman, att utskottsmajoriteten på s. 3 i bankoutskottets utlåtande säger att det nu pågår förberedelser för en utredning, en utredning som herr Hagnell nyss påstod var obehövlig därför att det redan var en utredning tillsatt. Inte heller i detta fall är skillnaderna så stora; vi är alla överens om att det behövs en utredning, men herr Hagnell har inte observerat detta. Men vi yrkar på att det skall vara en parlamentarisk utredning. Detta är det sakliga innehållet i denna fråga.

Utredning rörande allmänna pensionsfonden m. m.

Herr HAGNELL (s):

Herr talman! Det sakliga innehållet i denna fråga är att den utredning som pågår inom finansdepartementet gäller pensionsfondernas förvaltning, men de borgerliga partierna vill ha en helt annan utredning, nämligen om fondernas allmänna verkan samhällsekonomiskt. Det är en helt annan sak. Herr Gustafson i Göteborg kom tydligen inte bara in i kammaren sedan debatten hade börjat — han var tydligen också ganska dåligt insatt i saken på förhand; annars skulle väl inte hans inlägg ha gjorts.

Jag har inte sagt att de borgerliga partierna är ohederliga. Herr Regnéll anförde att det kan föreligga svårigheter för privata företag att betala och sade att där ingenting finns att hämta, där förlorar också kejsaren sin rätt. Där ingenting finns att hämta för löntagarna, där förlorar också löntagarna sin rätt, skulle jag vilja säga med anledning av önskemålen att de privata företagen skall få sköta löntagarnas försäkringspengar, de pengar som löntagarna arbetar in under de aktiva åren och skall ha ut när de icke aktiva åren kommer. Det måste redan med de avgifter herr Regnéll själv knöt an till, när han talade om att det gällde stora belopp, bli frågan om ännu större belopp som kommer att rinna undan så att icke löntagarna kommer att få hand om dem den dag de skall ha dem. Då får dessa avgifter tas ut av andra löntagare och andra företagare som på grund av det samhällsekonomiska systemet får betala för dessa som icke klarar upp sina affärer. En del är hederliga — låt gå för det — men många av dem är icke hederliga utan tar chansen att sno åt sig pengarna.

Det är inget valtal för KDS, utan jag sade bara beträffande herr Königson att jag menar att han hade en bättre inställning, folktopist som han var, KDS:are som han tydligen har blivit, än vad flera folktopister i denna fråga

har. Jag vill hellre ha ett samarbete med herr Königson i dessa frågor än med de folktopister som är kvar inom partiet och följer den gamla linjen där. Den inställning som herr Königson hade sammanfaller bättre med löntagarintresset. Han menade att det var löntagarnas pengar och att löntagarna skulle ha inflytande över sina egna pengar. Ni har gått en annan väg: ni vill lämna över dem till det privata intresset som finansierar en stor del av er politiska verksamhet.

Det är riktigt att jag på en punkt sade att det efter valet skulle bildas en regering av de tre partierna. Jag råkade säga fel på den andra punkten när jag sade ett parti — jag ber om ursäkt för det. Jag tror inte ni kommer så långt, även om jag skulle uppskatta att ni gjorde det, så att vi fick ett klart alternativ till den socialdemokratiska regeringen. Jag tror att vår parlamentarism mår bra av klara alternativ i stället för att ni som nu kan gå omkring med tre håvar. Men så långt som till ett parti kommer ni nog inte. Jag tror inte ni kommer att gå längre om ni vinner valet än att ni skall försöka bilda en regering. Det är riktigt på den punkten, herr Gustafson i Göteborg, men det var också det enda som var riktigt i Ert anförande.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):
kort genmäle:

Herr talman! Under sina tidigare repliker kom herr Hagnell inte bara med beskyllningar mot folktopiet och centerpartiet för att de skulle undertrycka löntagarna och dylika fantasier utan framförde också beskyllningar om ohederlighet inte blott mot företagarna utan även mot oppositionspartierna.

(Herr Hagnell: Nej!)

Jag ser med tillfredsställelse att han nu tagit tillbaka den ena av dessa beskyllningar.

Rättsvården

Herr BERGLUND (fp):

Herr talman! Herr Hagnell attackerade folkpartiet i ett tidigare anförande på grund av dess inställning i ATP-frågan.

Jag skulle en gång för alla vilja säga herr Hagnell, att folkpartiet vid avgörandet om införande av ATP var det enda parti som hade ett verkligt motförslag, och folkpartiet stred för detta, eftersom det ansåg det vara betydligt bättre än övriga framlagda förslag. Jag tycker inte att det skall sägas något klandrande om folkpartiet av den anledningen. Vi vann inte den omgången, utan riksdagen antog det nuvarande systemet, som folkpartiet hela tiden varit lojalt mot, och vid debatterna har det gått med på framförda förslag om avgifternas uttagande.

Men, herr talman, eftersom debatten förts på det här sättet och då vi har olika synpunkter på en hel del frågor måste man fråga sig, om det inte vore riktigast att gå med på en parlamentarisk utredning, som skulle kunna klargöra många av de problem vi inte kan lösa i kammaren med en debatt.

Herr talman! Jag ber att ännu en gång få yrka bifall till reservationen.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Berglund begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i mom. A) i utskottets utlåtande nr 45, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Åkerlund m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Berglund begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 101 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. B

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som föreslagits i reservationen 2) av herr Åkerlund m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan med oförändrad motivering.

§ 14

Rättsvården

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 36, i anledning av motioner angående rättsvården.

I de likalydande motionerna I: 735 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.* och II: 946 av herrar *Svensson* i Vä och *Persson* i Heden hemställdes att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhänga om utredning och förslag åsyftande erforderliga lagstiftningsåtgärder för rättsvårdens upprätthållande i enlighet med rättens och humanitetens principer.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till förevarande motioner, I: 735 och II: 946, i

Rättsvården

skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet anför.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Erik Svedberg*, fröken *Mattson*, fru *Lindström*, herrar *Larfors* och *Ekström* i Björkvik, fru *Löfqvist*, fröken *Bergegren* samt herr *Martinsson* (samtliga s), vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

att förevarande motioner, I: 735 och II: 946, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

2) av herr *Ernulf* (fp), utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MARTINSSON (s):

Herr talman! I motionsparet I: 735 och II: 946 har några borgerliga ledamöter hemställt att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag åsyftande erforderliga lagstiftningsåtgärder för rättsvårdens upprätthållande i enlighet med rättens och humanitetens principer. Liknande motioner har behandlats vid 1966 och 1967 års riksdagar, men vid båda dessa tillfällen har motionerna avslagits. I år har emellertid första lagutskottets borgerliga ledamöter hemställt »att riksdagen måtte med bifall till förevarande motioner — — — i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet i det föregående anför».

Utskottsmajoriteten skriver också följande: »En anledning till att tillräckligt effektiva åtgärder icke vidtagits kan vara att det stora antalet utredningar på ifrågavarande område icke samordnats i erforderlig utsträckning. Om en sådan samordning kommer till stånd — genom en parlamentarisk utredning eller på annat sätt — torde möjligheterna ökas att utan onödigt tidsutdräkt genomföra de åtgärder som är önskvärda och möjliga.» De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har reserverat sig emot denna skrivning

och föreslår i stället följande: »Utskottet, som erinrar om att det åligger samarbetsorganet mot ungdomsbrottsligheten att bl. a. fortlöpande följa brottsutvecklingen och resultaten av samhällets åtgärder mot lagöverträdare samt att ta erforderliga initiativ, anser icke att något står att vinna med en omfattande utredning av den art motionärerna föreslagit.»

Man frågar sig vart motionärerna egentligen vill komma med den omfattande utredning de begär. En del av det som skrivits i motionerna syftar närmast till en förstärkning av poliskåren, men det har förefallit oss i första lagutskottet ganska märkligt att utskottet skulle vara rätt instans att diskutera en upprustning därvidlag. Riksdagen har ju tagit ställning till olika förslag i den vägen tidigare i vår, och för dagen finns det därför ingen anledning att göra något uttalande på den punkten.

Motionärerna har emellertid också tagit upp en annan fråga, som däremot hör hemma inom första lagutskottets område, nämligen en skärpning av lagstiftningen. Motionärerna är kritiska mot de nya initiativ som tagits på kriminalvårdens område. Ett betydande avsnitt återfinnes i motionen, där man skriver: »Ett omfattande intresse ägnas åt brottslingsvården, och detta är givetvis en angelägen uppgift. Understundom synes dock en viss brist på fast handlag komma till synes, resulterande inte bara i ordnande av fjällsemester åt brottslingar, som vanliga laglydiga medborgare inte har råd med, eller rymningar, ev. permitteringar, som resulterar i nya brott.»

Det skrivsättet tycker jag är betydande för hur motionärerna ser på den mycket uppmärksammade verksamhet som bedrivs av kriminalvårdsstyrelsen och som efter vad jag kan förstå har lett till mycket goda resultat.

Från vårt håll vill vi bestämt motsätta oss kravet på en utredning med uppgift att föreslå en skärpning av

Rättsvården

strafflagstiftningen. Vi har haft vår nuvarande brottsbalk sedan den 1 januari 1965, och enligt vår mening finns det ingen anledning att nu tillsätta en parlamentarisk utredning med syfte att göra ändringar i de straffsanktioner som brottsbalken föreskriver. Vi anser att vi behöver betydligt längre tid för att bedöma hur brottsbalken kommer att verka på sikt. Det är nu alltför tidigt att med ledning av erfarenheterna ompröva dess innehåll. Det är bakgrunden till att vi, liksom riksdagen gjorde 1966 och 1967 och liksom första kammaren redan gjort i anledning av förevarande utlåtande, icke velat biträda motionerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr SVENSSON i Vä (cp):

Herr talman! Jag skall liksom herr Martinsson inte bli långrandig, dels med anledning av att förevarande ärendet två år tidigare varit föremål för riksdagens behandling, dels med hänsyn till att vi så sent som i förra veckan diskuterade problem som i viss mån rör även de frågor det nu gäller. Jag kan därför i mycket stor utsträckning begränsa mitt inlägg.

Herr Martinsson har ju redan tidigare refererat innehållet i de motioner som ligger till grund för utlåtandet och som undertecknats av bland andra mig. Vi har där liksom vid de två tidigare tillfällena begärt en parlamentarisk utredning, som skulle komma fram till en gemensam bedömning av inte bara målen — de är ju viktiga — utan även de nästan ännu viktigare medlen, i syfte att åstadkomma vad inte bara vi motionärer utan även hela Sveriges riksdag och Sveriges befolkning i övrigt — i varje fall den laglydiga delen — önskar, nämligen en begränsning av den tilltagande brottsligheten. Vi menade att det därigenom skulle skapas ett underlag för de lagstiftningsåtgärder, som

kan erfordras, liksom för en upprustning avseende såväl barnavårdsnämndssom polis-, åklagar- och domstolsorganisationerna.

Något som vi anser inte minst viktigt är att få till stånd snabbare och effektivare samhällsåtgärder, som skulle kunna möjliggöra att den växande brottsligheten bromsades upp och pressades tillbaka. Det väller för närvarande fram en våg av allt fler och dess värre allt grövre brott samt alltmera utmanande och fräcka uttryck för brottsligheten i största allmänhet.

Såsom den föregående ärade talaren sade, har motionerna i denna fråga tidigare år avstyrkts av första lagutskottet och avslagits av riksdagen. I år har dock första lagutskottet, om än genom en lottmajoritet, tillstyrkt motionen i så måtto att man velat ge till känna vad utskottet anför.

Vad har då utskottet anför? Utskottet är liksom motionärerna medvetet om att det gjorts en hel del ansträngningar för att bekämpa brottslighetsutvecklingen, men de åtgärder som har vidtagits har tyvärr inte resulterat i den begränsning av brottsligheten, som vi ansett önskvärd, utan vi har i stället fått bevittna att brottsligheten ökat år efter år. Jag skall endast nämna ett par siffror.

Av statistiken över brott som kommit till polisens kännedom framgår det att totalt något mer än 500 000 brott anmäldes år 1967. Uppklaringsprocenten har beräknats till knappt 34, vilket innebär att drygt 330 000 av nämnda brott ej klarats upp. Det finns anledning tro att en stor del av dessa brott aldrig kommer att bli uppklarade. I synnerhet ökningen av antalet våldsbrott — det gäller mord, dråp och rån — inger stora farhågor. Antalet registrerade fall av mord och dråp har ökat från 133 år 1960 till 172 år 1967. Antalet rån uppgick år 1960 till 469 och steg år 1967 till 1 034.

Det är denna utveckling som är an-

Rättsvården

ledningen till att vi återkommit det ena året efter det andra och hävdade att något måste göras. Alla de tillsatta utredningarna har givetvis arbetat så gott de kunnat i syfte att komma till rätta med brottsligheten. Men detta har inte varit tillräckligt — samhället har inte på rätt sätt kunnat fylla den primära uppgiften att skydda medborgarna mot övervåld och skador till liv och egendom. I motionerna har vi — som den föregående ärade talaren mycket riktigt påpekade — framhållit att anledningen till att de hittills vidtagna åtgärderna inte blivit tillräckligt effektiva enligt vår mening är att verksamheten på ifrågavarande områden inte samordnats i erforderlig utsträckning. En dylik samordning bör, menar vi, komma till stånd genom en parlamentarisk utredning eller på annat sätt. Därigenom borde möjligheterna ökas att utan onödig tidsutdräkt vidtaga de åtgärder som behövs.

Detta är i stora drag den mening som vi uttalat i motionerna och som utskottet anslutit sig till i sitt utlåtande. Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Persson* i Heden (cp).

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Vi inom utskottsmajoriteten skriver i utlåtandet att statsmakterna sedan länge har sin uppmärksamhet riktad på brottsutvecklingen. Reservanterna framhåller att Kungl. Maj:t och myndigheterna följer brottsutvecklingen och resultaten av samhällets åtgärder mot lagöverträdare. Men, herr talman, frågorna har följts i många år — mer eller mindre noggrant och effektivt — men resultatet har inte svarat mot bevakningen och åtgärderna.

Den brottsutveckling som utskottet redovisar på sidorna 1 och 3 i utlåtandet — säkerligen känd av alla riksdagens ledamöter — är så skrämmande att den borde skaka oss alla, om vi nu

kan skakas av någonting. Bakom de kal- la siffrorna döljer sig förfärliga ting.

I sak torde det inte råda några delade meningar mellan oss inom utskottsmajoriteten och reservanterna om vikten av att söka komma till rätta med brottsutvecklingen.

Jag har tidigare företrätt den meningen, att nu arbetande utredningar räcker för att kunna ta de nya grepp på problemen som säkerligen behöver tas. Men brottsutvecklingen de senaste åren har kommit mig att undra om vi inte måste skärpa oss inför det faktiska skeendet. Därför har jag i år anslutit mig till utskottets hemställan »att riksdagen måtte med bifall till förevarande motioner, I: 735 och II: 946, i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet i det föregående anfört».

Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Rimmerfors* och *Keijer* (båda fp).

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Martinsson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 36, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Erik Svedberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropo-

Ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 101 ja och 106 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 1) av herr Erik Svedberg m. fl.

§ 15

Föredrogs vart efter annat andra lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av motion angående tilläggssjukpenningen vid barnsbörd,

nr 36, i anledning av motion om frivillig sjukpenningförsäkring för ålderspensionärer,

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 6 §§ lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp, jämte i ämnet väckta motioner, samt

nr 42, i anledning av motioner angående rätten till sjukpenning vid utlandsresa.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 16**Ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, m. m., jämte motioner i ämnet.

Genom en den 26 januari 1968 dagtecknad proposition, nr 19, vilken hän-

visats till lagutskottet och behandlats av tredje lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom,

2) lag angående ändrad lydelse av 6 § lagen den 20 december 1946 (nr 807) om handläggning av domstolsärenden.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås, att arrendator som enligt arrendeavtalet har rätt att på arrendestället uppföra eller bibehålla byggnad ges en lagfäst rätt till besittningsskydd. Förslaget skiljer mellan arrende för att tillgodose arrendatorns bostadsbehov (bostadsarrende) och arrende för att tillgodose en näringsdrivande arrendators behov av byggnad i förvärvsverksamheten (anläggningsarrende). Bostadsarrende kan avse såväl sommarstuga eller annat fritidshus som helårsbostad.

Beträffande *bostadsarrende* föreslås flera bestämmelser av tvingande natur som syftar till att trygga arrendatorns rättsställning. Arrendeavtal skall sålunda upprättas skriftligen med en minsta arrendetid om fem år. Sägs arrendet inte upp inom viss tid, förlängs det automatiskt. Är arrendestället bebyggt med hus som åsatts taxeringsvärde, har arrendatorn besittningsskydd i form av en rätt till förlängning av arrendeavtalet. Begär jordägaren oskälig avgift för en kommande arrendeperiod eller uppställer han annat obilligt villkor, kan avgiften nedsättas eller villkoret jämkas efter prövning vid domstol. Besittningsskyddet kan brytas endast på vissa i lagen angivna grunder. Arrendatorn tillerkänns desutom en vidgad rätt att överlåta arrenderätten.

När det gäller *anläggningsarrende* föreslås att avtalsfriheten för parterna

Ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.

skall behållas i högre grad än i fråga om bostadsarrende. Avtal skall dock upprättas skriftligen med bestämd arrendetid. Har ej annat avtalats, förlängs arrendet automatiskt, om uppsägning inte sker. Vidare får anläggningsarrendatorn, om ej annat avtalats, ett indirekt besittningsskydd i form av rätt till ersättning för förlust, om arrendeavtalet sägs upp utan befogad anledning. Också reglerna om överlåtelse av arrenderätten ändras i viktiga hänseenden.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1968. Bestämmelserna om besittningsskydd vid bostadsarrende föreslås gälla även avtal som slutits dessförinnan. I princip förutsätts dock att arrendet vid arrendetidens utgång skall ha varat under minst tio år.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen

A. de likalydande motionerna I: 780 av herrar *Alexanderson* och *Ernulf* samt II: 1010 av herrar *Nyberg* och *Tobé*, i vilka motioner hemställdes,

att riksdagen måtte för sin del besluta att 1, 3, 28 samt 43 §§ i 2 kap. lagen om nyttjanderätt till fast egendom skulle gälla även vid livstidsarrenden för bostadsändamål,

att reglerna om uppsägning av bostadsarrenden måtte ges ett fastare och klarare innehåll i enlighet med vad som anförts i motionerna,

att utskottet utformade erforderlig lagtext;

B. de likalydande motionerna I: 781 av herrar *Hermansson* och *Svanström* samt II: 1009 av herrar *Gustavsson* i Alvesta och *Johansson* i Växjö;

C. de likalydande motionerna I: 782 av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 1011 av herr *Svensson* i Vä m. fl., i vilka motioner hemställdes,

att riksdagen i anledning av propositionen nr 19 måtte besluta

att s. k. anläggningsarrenden måtte i

princip beredas motsvarande tryggad besittningsrätt som i lagstiftning i anledning av propositionen bereddes de s. k. bostadsarrendena; samt

att i propositionen avsedd lagtext måtte ändras i överensstämmelse härmed med beaktande av i motionerna framlagt förslag.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen — med förklaring att vissa ändringar borde göras i det i propositionen nr 19 framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom i vad det avsåg bostadsarrende — i anledning av motionerna I: 780 och II: 1010, såvitt avsåg frågorna om livstidsarrende och om frist för jordägarens meddelande enligt 2 kap. 77 §, samt med avslag på dels nämnda motioner, såvitt avsåg frågan om muntligt avtals giltighet i visst fall, dels motionerna I: 781 och II: 1009, såvitt avsåg frågan om angivande av skäl för uppsägning, måtte för sin del anta i utskottets hemställan angiven lydelse av 2 kap. 71 och 77 §§ nyttjanderättslagen;

B. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 780 och II: 1010, såvitt däri yrkats att 2 kap. 75 § punkt 6 i förslaget till lag om ändring i nyttjanderättslagen skulle utgå, bifalla propositionen i denna del;

C. att riksdagen måtte med avslag på dels motionerna I: 781 och II: 1009, såvitt däri yrkats ändring i bestämmelserna om anläggningsarrende, dels motionerna I: 782 och II: 1011 antaga det i propositionen framlagda förslaget i vad avsåg 2 kap. 85—89 §§ nyttjanderättslagen och punkt 3 i övergångsbestämmelserna; samt

D. att riksdagen måtte bifalla propositionen i de delar som ej omfattades av vad utskottet hemställt under A, B och C.

Reservation hade avgivits vid C. i utskottets hemställan av herrar *Nyberg*

Ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.

(fp) och Grebäck (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 782 och II: 1011 — med förklaring att vissa ändringar borde göras i det framlagda lagförslaget såvitt avsåge anläggningsarrende — och med avslag på motionerna I: 781 och II: 1009, såvitt nu var i fråga, för sin del dels anta i reservationen angiven lydelse av 2 kap. 85—89 §§ nyttjanderättslagen samt punkt 3 i övergångsbestämmelserna, dels besluta att i 2 kap. skulle införas en ytterligare paragraf, betecknad 90 §, av i reservationen likaledes angiven lydelse.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Till tredje lagutskottets utlåtande nr 38 har jag och herr Nyberg i denna kammare vid punkten C i utskottets hemställan fogat en reservation, i vilken yrkas att innehavare av anläggningsarrende skall åtnjuta samma direkta besittningsskydd som enligt propositionens och utskottsmajoritetens förslag skall komma innehavare av bostadsarrende till del. Detta vårt yrkande innebär ett bifall till motionerna I: 782 av herrar Ferdinand Nilsson och Nils-Eric Gustafsson och II: 1011 av herr Svensson i Vä m. fl., i vilka anføres att de skäl som föranlett förslaget om ett direkt besittningsskydd för bostadsarrenden gör sig gällande med samma styrka i fråga om anläggningsarrenden. Motionärerna hemställer att de regler om besittningsskydd som föreslagits för bostadsarrenden skall i tillämpliga delar gälla också anläggningsarrendena.

Utskottsmajoriteten säger: »Utskottet delar motionärernas uppfattning att de sociala skälen för ett direkt besittningsskydd i vissa fall kan vara lika starka när det gäller anläggningsarrende som beträffande bostadsarrende. Detta gäller t. ex. beträffande innehavare av mindre

företag som t. ex. kiosker vilka ofta är belägna på arrenderad mark. Sådana småföretagares situation kan behöva speciellt beaktas. Emellertid måste vid bedömningen hänsyn tas till de olikheter som otvivelaktigt finns mellan bostadsarrenden och anläggningsarrenden. Det torde sålunda få anses uppenbart att de ekonomiska synpunkterna spelar större roll vid anläggningsarrenden än vid bostadsarrenden. I sådana affärsrättsliga förhållanden bör i princip avtalsfrihet råda.»

Det är ganska märkligt att utskottsmajoriteten — och även Kungl. Maj:t i propositionen — ömmar så mycket för innehavarna av bostadsarrenden när det gäller besittningsskyddet men har så litet till övers för innehavarna av anläggningsarrenden. Man säger visserligen att det kan finnas sociala skäl för att också de senare borde ha ett besittningsskydd, men tillägger att eftersom det här gäller ekonomiska mellanhanden bör avtalsfrihet råda.

Jag tror att en väsentlig orsak till att så många innehavare av småföretag och småindustrier t. ex. här i storstockholmsområdet lämnar detta område är den osäkerhet de känner när de driver sin verksamhet i lokaler som är placerade på arrenderad mark. Även från ekonomisk synpunkt finns det utomordentligt starka skäl för ett direkt besittningsskydd vid anläggningsarrendena.

Utskottets majoritet har dock kommit till den slutsatsen, att ett starkt besittningsskydd för arrendatorn vad beträffar mark som är belägen inom tätbebyggt område kan vara ett hinder för samhället att ta denna mark i anspråk. Detta skydd kan lätt komma i konflikt med allmänna intressen i det fallet, varför ett direkt besittningsskydd inte bör införas. Arrendeupplåtelsen kan vidare hindra genomförande av plan och det föreligger risk för att tvister uppstår, säger man bl. a.

Vidare framhåller utskottsmajorite-

Ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.

ten, att fråga kan uppstå, huruvida lagreglerna om ersättning för skada som arrendeförhållandets upplösning medför för arrendatorn skall vara dispositiva eller tvingande, d. v. s. om de skall kunna medge frivilliga uppgörelser eller vara av tvingande natur. Men betänkligheterna, framhåller utskottet, gör sig gällande med mindre styrka i det sistnämnda fallet. »Man synes sålunda inte kunna bortse från risken att jordägarna vid arrendeavtalens ingående rutinmässigt kommer att göra förbehåll om att besittningsskyddsreglerna inte skall gälla. Dessa skulle i så fall komma att få endast ringa eller ingen betydelse.» Utskottet kommer, med andra ord, självt fram till slutsatsen att det indirekta besittningsskyddet är i högsta grad illusoriskt.

Men ändå anser utskottet att det för närvarande inte finns tillräcklig anledning att göra lagreglerna om besittningsskyddet tvingande. Skulle det visa sig att utvecklingen blir den nyss nämnda, torde dock framdeles lagändring på denna punkt böra övervägas. Det vill med andra ord säga, att utskottsmajoriteten är synnerligen tveksam, huruvida det indirekta besittningsskyddet innebär den säkerhet för innehavarna som kan vara önskvärd, men man ställer denna fråga på framtiden.

Vi reservanter anser att det finns tillräckliga skäl för att tillämpa samma regler för innehavarna av anläggningsarrenden som man föreslår skall komma innehavarna av bostadsarrenden till del, d. v. s. ett direkt besittningsskydd. Skyldigheten att flytta kan medföra svåra konsekvenser för exempelvis en industris drift. Det kan vara fråga om specialinredda byggnader och det kan medföra stora men att avbryta en industriell verksamhet under ett flyttningsskede. Industrin i fråga kan ha skaffat sig specialmaskiner, vilka är anpassade för de byggnader som för tillfället förhyrs. Genom att det

inte föreligger ett tillräckligt skydd tvingas man flytta från trakten och skaffa sig lokaler på annat håll.

Reservanterna menar att det föreligger synnerligen starka skäl för att föreslå införandet av samma direkta besittningsskydd för innehavarna av anläggningsarrenden som enligt förslaget skall komma innehavarna av bostadsarrenden till del.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid tredje lagutskottets utlåtande nr 38 vid punkten C fogade reservationen och i övrigt till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Torp (s):

Herr talman! Omfattningen av dagens föredragningslista är sådan att jag tror att kammarens ledamöter uppskattar att debattörerna i största möjliga utsträckning koncentrerar sig. Den föregående ärade talaren gjorde detta, och jag skall försöka att följa hans exempel.

Jag kan göra det så mycket lättare som jag i stort sett kan vitsorda hans redovisning av de synpunkter som utskottsmajoriteten framfört i tredje lagutskottets utlåtande nr 38. Jag skulle kanske kunna tillägga en liten kompletterande förklaring som herr Grebäck förbigick. Utskottet bekräftar att småarrenden kan komma i viss farozon då det gäller anläggningar och skriver: »Ett införande av optionsrätt torde också lätt kunna få återverkningar på andra delar av avtalen, t. ex. på så sätt att avgiftsnivån höjs. Förhandlingsläget i varje särskilt fall torde härvid bli avgörande.»

Jag tror att detta är mycket viktigt beträffande småarrendena. I varje fall lär man inte kunna säga att detta har samma sociala innebörd som vid bostadsarrenden. De oeffterrättliga förhållanden som vi tidigare har haft då det gäller bostadsarrende, då arrendatorerna efter några år nästan stuttit hjälplösa i jordägarens händer, hoppas vi kunna

Ändring i lagen om nyttjanderätt till fast egendom, m. m.

komma ifrån. Då det gäller de större anläggningsarrendena, d. v. s. sådana av industriell typ och övriga större kommersiella arrenden, får man ändå lov att förutskicka att vederbörande arrendatorer, innan de investerar en mängd pengar som de börjar bli oroliga över att eventuellt förlora, också ser till att de avtalsvägen skaffar sig ett skydd för framtiden.

Innehavare av större arrenden har betydligt lättare att skaffa sig juridisk sakkunskap, och de är många gånger själva ganska hårda förhandlare. För deras del tror jag därför att risken är betydligt mindre än den är för t. ex. kioskägare.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Herr Johansson i Torp anförde som ett skäl till att man inte skulle ge innehavare av anläggningsarrenden direkt besittningsskydd, att om de fick optionsrätt skulle arrendavgifterna springa i höjden. Jag kan med hänvisning till färska erfarenheter belysa hurdan situationen kan vara för en företagare.

Tillsammans med några andra kommunrepresentanter besökte jag i fredags en företagare i Stockholms förorter. Han har ett företag med åtta anställda och planerade att bygga ut verksamheten så att den gav arbete åt ytterligare åtta personer. Han hade kontrakt på ett år i taget. I planerna för området ingick emellertid att en väg skulle dras rätt igenom den byggnad som han hyrde av en privat innehavare. Den investering som han hade tänkt göra var ganska stor, men nu vågar han inte göra den utan känner sig tvungen att flytta. Om han hade haft optionsrätt och fått avtal på längre tid hade det inneburit en väsentlig skillnad.

Detta är inte ett enstaka fall — det

vimlar av dem inte minst i stockholmsregionen.

Herr JOHANSSON i Torp (s):

Herr talman! Det exempel som herr Grebäck anförde beträffande en person som var tvungen att flytta därför att en väg skulle dras fram är väl av ganska ringa relevans i detta sammanhang. Jag förutskickar att det var antingen Stockholms stad eller vägförvaltningen som skulle bygga ifrågavarande väg, och ingen optionsrätt lär kunna hindra någon av dessa myndigheter, om vägbygget är motiverat.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Grebäck begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herrar Nyberg och Grebäck.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Grebäck begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställ-

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

des. Därvid avgavs 144 ja och 57 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan oförändrad.

§ 17**Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 42, i anledning av motion om framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten.

Tredje lagutskottet hade behandlat en inom riksdagens andra kammare väckt och till lagutskott hänvisad motion, nr 891 av fru *Löfqvist m. fl.*

I motionen hemställdes, att riksdagen för sin del måtte antaga i motionen framlagt förslag till lag angående ändring av 1 § ensittarlagen, innebärande att den för tillämpning av lagen avgörande tidpunkten framflyttades från den 1 januari 1928 till den 1 januari 1948.

Utskottet hemställde, att motionen II: 891 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Johansson* i Torp (s) och *Nyberg* (fp), fru *Torbrink* (s) samt herr *Svenning* (s), vilka ansett att utskottet bort hemställa

att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 891 för sin del anta i reservationen framlagt förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **JOHANSSON** i Torp (s):

Herr talman! Vi är några reservanter som i detta ärende har anmält en från utskottets majoritet avvikande mening.

Utöver vad som framhålls i reservationen skall jag i största korthet ge en motivering för vår ståndpunkt.

Då ensittarlagen tillkom fyllde den ett mycket stort behov, och dess verkningar kan utan vidare sägas ha varit välsignelsebringande. Jag har en mångårig erfarenhet av denna lag, och jag vet i vilken omfattning den varit till skydd och hjälp för de s. k. ensittarna. Lagen har dock ett par skönhetsfläckar. Jag skall emellertid bara ta upp den som berörs i den motion, som ligger till grund för detta utlåtande.

Riksdagen antog, när den fattade beslut om denna lag, att det i fortsättningen inte skulle komma att byggas boningshus på arrenderad mark. Det antagandet höll inte. Man fortsatte av bara farten att bygga hus på arrenderade områden. Det uppstod situationer då det hade varit önskvärt att tillämpa ensittarlagen. Men bestämmelsen i lagen om det datum då nyttjandet skulle ha påbörjats lade ofta hinder i vägen här för.

Det gjordes ganska snart, som ni kanske känner till litet var, försök här i riksdagen att få en ändring till stånd, men man drog sig för det, därför att man ansåg att rättssäkerheten skulle bli lidande, om man på detta sätt gång efter annan flyttade den för tillämpningen av lagen avgörande tidpunkten, och så fick det bli som det var ända tills förra våren.

Jag har den uppfattningen — den hade jag också förra året då vi behandlade ändringsförslaget — att det ur rättssäkerhetssynpunkt ingenting betyder om man beslutar att skjuta fram den avgörande tidpunkten till 1928 eller 1948; rättssäkerheten är lika angripen eller oangripen — beroende på vilken synpunkt man anlägger — om man flyttar detta datum tjugo år mer eller mindre framåt i tiden. Men om detta datum flyttas tjugo år framåt, så kan man därigenom radda en del ensittare som annars skulle nödgas flytta och som nu

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

inte får stöd av ensittarlagen, därför att den enligt förra årets beslut bara gäller för boningshus som uppförts före den 1 januari 1928.

Det har sagts — det ligger naturligtvis någonting i det — att den lagändring som vi fattade beslut om under förra punkten om lägenhetsarrende och bostadsarrende neutraliserar dessa olägenheter och skapar större skydd åt arrendatorerna, men det är inte hela sanningen. Denna lagändring ger inte arrendatorn en ägares besittningsrätt — det är ett faktum som det är omöjligt att komma ifrån.

Det är dessa synpunkter som gör att jag anslutit mig till reservationen, och jag skall be, herr talman, att få yrka bifall till reservationen som innebär ett bifall till den av fru Löfqvist m. fl. väckta motionen.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Så sent som den 7 december förra året hade vi tillfälle att grundligt behandla det ärende som nu på nytt tas upp av tredje lagutskottet, denna gång i dess utlåtande nr 42. Det är alldeles riktigt att det som utskottet skriver i huvudsak är samma motion som tidigare — jag kan tillägga att motionen är ordagrant likalydande med den vi behandlade förra året. Under den behandling som ärendet fick i samband med tredje lagutskottets utlåtande nr 57 i höstas inträffade en malör, ett s. k. olycksfall i arbetet, i första kammaren. Där klubbades nämligen ärendet utan debatt.

I denna kammare kunde jag glädja mig över att så många av kammarens ledamöter tycktes ha samma uppfattning som jag i frågan, och röstningsresultatet visade, tycker jag, tydligt och klart att det finns ett stort behov av att rätta till det missnöje som ännu är rådande på detta område.

Efter det att kamrarna hade beslutat i ärendet i fjol och vi i och med detta hade fått till stånd en framflytt-

ning ifrån 1919 till 1928 av den för tillämpningen av lagen avgörande tidpunkten observerades detta ute bland de människor som är berörda av lagen. Jag måste deklarerat för kammaren att jag fått otaliga telefonsamtal och även en hel del brev, där man har påpekat förhållandena sådana som de i verkligheten är och där man också har uttryckt sin förvåning över att man nu stänger den dörr om vilken ensittarlagen sluter sig utan att man gör rent hus framför dörren innan man stänger den.

Vi är medvetna om att det ännu finns ett antal fastigheter byggda på mark enligt de s. k. 49-årskontrakten. Utskottet säger i år liksom i fjol att det kommer att ske en väsentlig förbättring även för ensittarna tack vare arrendelagen som vi nu har beslutat. Men, såsom herr Johansson i Torp nyss sade, vill jag framhålla att detta inte är hela sanningen. Utskottet har också varit betydligt försiktigare i sin skrivning i år än i fjol och under förutsättning att vi inte vid den kommande omröstningen skulle få en majoritet för ett ändringsförslag, kommer vi alldeles säkert att ganska snart märka hur det nya förslaget verkar för denna grupp av ensittare eller fastighetsägare.

Eftersom jag i höstas hade tillfälle att utförligt redogöra för ensittarlagens detaljer vad beträffar tidsbegränsningen samt för min och mina medmotionärers syn på det hela, skall jag inte i dag ta kammarens tid i anspråk med att upprepa vad jag har sagt inte bara i fjol utan ett par gånger tidigare. Några fakta utöver vad jag tidigare har sagt finns inte att tillägga. De faktiska bevisen beträffande de missförhållanden som råder är tydliga, och eftersom lagen ända från sin tillkomst har gällt retroaktivt och inneburit en social lagstiftning, anser jag att det rent juridiskt sett inte finns någonting som hindrar att vi fattar ett nytt beslut i frågan och flyttar fram tidpunkten till den 1 januari 1948.

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

Någon har sagt mig att vi i motionen krävt en onödigt lång tidsutdräkt. Det påstås exempelvis att det inte finns hus byggda på 49-årskontrakt så sent som 1947, och det är möjligt. Jag har inte haft möjlighet att göra en landsomfattande undersökning på denna punkt men ett är väl i alla fall säkert: finns det inte en fastighet byggd under ett visst år skapas inte heller några problem. Vad jag velat uppnå med att välja ett år så långt fram i tiden har varit det samma som i fjol, nämligen att knyta samman två sociala lagar och därmed bilda en enhet som kan skapa trygghet för vederbörande.

Herr talman! Jag skall inte trötta kammararens ledamöter mera i detta sammanhang — och inte heller mig själv! — utan ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till tredje lagutskottets utlåtande nr 42.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Som redan framhållits hade vi uppe den här frågan ganska sent under förra årets höstriksdag. Det beslut som då fattades med anledning av Kungl. Maj:ts förslag innebar dels framflyttning av inlösningsrätten för nyttjanderättshavare som tillträtt före den 1 januari 1928, dels en skärpning av bostadskravet för dem som hade fått nyttjanderätten mellan 1919 och 1928 och dels att lagen i dess helhet skulle upphävas från och med utgången av 1976.

På de två senare punkterna var vi eniga. I kammardebatten underströk också huvudmotionären att dessa två detaljer i lagförslaget hälsades med tillfredsställelse, och vidare uttrycktes från samma håll tacksamhet över framflyttningen till 1928 i fråga om inlösningsrätten.

I den debatt som då fördes — och jag har en känsla av att detta även gäller dagens — låg bakom kravet på en längre gående framflyttning helt sociala skäl, vilket betonades mycket

starkt. Det är väl också dessa motiv som ligger bakom årets motion. Personligen uppskattar jag bl. a. fru Löfqvist för det intresse som hon visat i denna fråga, jag skulle vilja säga det sociala patos som utgör bakgrunden till hela hennes strävan på denna punkt. Jag säger detta trots att jag inte helt kan dela hennes uppfattning. Hon har framfört denna fråga, som hon själv sade, vid flera tillfällen och detta visar kanske också att det inte är så enkelt att utan vidare slå fast det årtal från vilket lagen önskas ändrad.

1955 motionerade fru Löfqvist om en ändring fr. o. m. den 1 januari 1930. 1960 — fem år senare — var tidpunkten framflyttad till 1940, och 1967 och 1968 har den flyttats fram till 1948.

Givetvis var det inte helt utan orsak som regeringen och utskottets majoritet förra året stannade för den 1 januari 1928. Det bärande skälet härför var att den nya jorddelningslagen då trädde i kraft, en lag som inte bara innebar en jordpolitisk utan också en planpolitisk prövning av frågor som sammanhänger med inlösningsrätten. Därför ville man hänga upp inlösningsrätten på just detta datum.

Nu kan man fråga om det har funnits någon anledning för oss i utskottets majoritet att ändra uppfattning på grund av årets motion i detta ärende. Jag vill då erinra om att vi nyligen har antagit en lagändring i arrendelagstiftningen. Den lagändringen löser inte helt det problem vi nu diskuterar, det är riktigt, men en av reservanterna sade från denna talarstol att vi genom arrendelagstiftningen ändå kommer ifrån det förhållandet att arrendatorerna är hjälplösa i jordägarnas händer. Vi har sett på denna sak ungefär på samma sätt: arrendelagstiftningen förbättrar arrendatorernas ställning i så hög grad att det nu inte är ett lika starkt krav som tidigare att flytta fram tidpunkten för inlösningsrätten.

Vidare vill jag erinra om vad fru

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

Löfqvist sade i debatten här i kammaren förra året, nämligen följande: »När kontraktet går ut har jordägaren full rätt att säga till vederbörande att både han och stugan får flytta. 'Tomten är min', kan han säga, och det finns i dag ingen möjlighet att på laglig väg få kontraktet förlängt.» Detta var riktigt då, men sedan vi antagit ändringen i arrendelagstiftningen finns den möjligheten. Herr Johansson i Torp underströk också detta och påpekade att arrendatorerna inte längre sitter hjälplösa.

Jag vill understryka detta ytterligare genom att erinra om att när vi behandlade utskottets utlåtande i höstas förelåg ännu inte arrendelagstiftningen i färdigt skick utan endast som en lagrådsremiss. Då sade fru Löfqvist: »Jag har läst den, men jag har inte kunnat finna något ställe där denna speciella typ av arrende kan komma in i bilden.

Om jag på denna punkt nu kan få ett positivt besked, skall jag med nöje återta det yrkande om bifall till reservationen I, som jag nu avser att ställa.» Vi kan väl i dag säga att vi har fått det beskedet att arrendelagstiftningen ger skydd för en förlängd arrendetid.

Låt mig sedan till slut också erinra om ett par yttranden här i debatten. Reservanternas talesman herr Johansson i Torp sade att räntesäkerheten inte kommer i fara mera om vi flyttar fram inlösningsrätten till 1948 än om vi stannar för 1928. Men då kan man också säga att faran inte blir större om vi flyttar fram inlösningsrätten till 1968.

Fru Löfqvist citerade en fråga som hon ofta hört, nämligen: Varför gjorde ni inte rent hus på en gång? Ja, varför gör man inte rent hus med en gång och fastställer 1968 i stället för 1948?

Det finns också ett annat sammanhang med den 1 januari 1928, och det är den andra delen av lagförslaget som vi var överens om, nämligen att lagen

skulle upphöra fr. o. m. utgången av 1976. Tiden mellan den 1 januari 1928 t. o. m. utgången av 1976 täcker 49 års arrendekontrakt.

Herr talman! Fru Löfqvist slutade med att säga att vi helt nyligen har debatterat denna fråga, och därför skall jag också sluta med att yrka bifall till tredje lagutskottets hemställan.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Jag vill på ett par punkter bemöta herr Hammarberg. Jag börjar ungefär där han slutade, nämligen med hans fråga varför jag inte yrkar på att den för lagens tillämpning avgörande tidpunkten flyttas fram till 1968. Jag har tydligt motiverat detta dels i fjol, dels i min motion, där jag angivit varför jag valt året 1948. Anledningen härtill är att riksdagen år 1946 antog ett nytt bostadspolitiskt program, som med samhällets hjälp gav de enskilda individerna helt andra möjligheter att skaffa sig en bostad och samtidigt inköpa marken till denna. I dag finns det väl över huvud taget ingen som utan att vara ägare till ett oerhört stort kapital kan bygga sig en stuga på ofri grund. Med det lagförslag vi nyss antagit ser det dock ut som om ett sådant arrendesystem på nytt skulle kunna blomma upp, vars verkningar kanhända en kommande riksdag får brottas med om 20—30 år.

Jag är inte lika förtjust i alla delar i denna lag som herr Hammarberg tycks vara. Däremot vill jag inte förneka att jag har ett visst intresse av att människorna med hänsyn till arrendelagens tillkomst skyddas på andra områden. Men vad gäller den fasta bebyggelsen har jag säkerligen icke samma uppfattning som herr Hammarberg. Med detta anser jag att jag uteslutit åren 1948—1968. I och med denna period började nämligen kommunerna att sanera och planera på markområdet och dessutom att ställa utredningsmate-

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

rial och andra resurser till invånarnas förfogande för att underlätta för dem att bygga sina egna bostäder. Detta var något som inte tidigare hade förekommit, och det har skapat förutsättningarna för den situation som de människor jag nu pläderar för befinner sig i.

Man har undrat — jag vill minnas att jag också i fjol tog upp detta — varför människorna inte från början lånade upp så mycket pengar att de kunde köpa in också tomten när de byggde sina fastigheter. Jag har tidigare sagt att bakom detta låg två väsentliga skäl. För det första var människorna, i varje fall i de bygder som jag bäst känner till, oerhört fattiga och hade icke stora förutsättningar att klara större lån än vad som var nödvändigt för byggandet av stugan.

För det andra var småbrukarna på 1920- och 1930-talen — och det var företrädesvis dessa som arrenderade ut tomter på detta sätt — så pass hårt skuldsatta, att hypotekskassorna vägrade dem att avstycka mark för detta ändamål från sina fastigheter. Med anledning härav träffade arrendatorn och markägaren ofta en överenskommelse om att inlösen av tomten skulle få ske längre fram i tiden.

Jag vill i dag liksom jag tidigare gjort så fast att dessa löften i mycket stor utsträckning har uppfyllts, så att arrendatorerna fått köpa in den utlovade tomten. I en del fall har dock så inte skett. Detta har främst inträffat när grundfastigheten överlåtits på annat sätt än från far till son, d. v. s. när helt utomstående förvärvat fastigheten. En helt utomstående person har inte känt samma ansvar för ingångna avtal som de anhöriga till den ursprungliga ägaren haft.

Detta var en av detaljerna i detta sammanhang.

Vad gäller det rent juridiska ville herr Hammarberg genom ett citat göra mig uppmärksam på att det kunde ligga något av juridisk misshushållning i det

hela. Jag vill också anföra ett citat — det gäller ett uttalande av justitieråden Molin och Appelberg. Justitieråden framför först vissa negativa synpunkter — som jag också skall citera — men kommer sedan fram till det som jag velat anknyta till under hela den tid jag pläderat för denna fråga. Det heter i uttalandet:

»Förevarande lagstiftning är till sin innebörd uteslutande retroaktiv; detta framgår av den ovillkorliga bestämmelsen att för rätt till inlösen fordras, att det ifrågavarande området var ur jordägarens besittning samt på angivet sätt bebyggt vid viss förfluten tidpunkt, enligt gällande lag den 1 januari 1919. Lagen kan sålunda väl komma att äga tillämpning på framdeles skeende avtal beträffande ett sådant område; det därigenom uppkommande, strängt taget nya rättsförhållandet betraktas av lagen såsom en fortsättning av det förut bestående (det är den nyttjanderätts-havaren tillkommande äganderätten till husen, som är det förbindande ledet). Men upplåtelse av mark, som en jordägare första gången gör efter nämnda tidpunkt, beröres på intet sätt av lagen. Det skulle tydligen också vara mindre rimligt att stifta en lag, som tillade dylika i framtiden inträffade nya upplåtelser andra rättsverkningar än parterna avsåge, såvida ej lagstiftaren åsyftade att över huvud förhindra uppkomsten av sådana upplåtelser. Men är detta rätt, kan det ej heller vara rimligt eller riktigt att allteftersom tiden framskrider framflytta den tidpunkt för bebyggandet, som skall vara den avgörande, och alltså göra lagen tillämplig i fråga om upplåtelser, som vid den ursprungliga lagens tillkomst ännu ej skett, — — —».

Därefter kommer det som jag — såsom jag flera gånger understrukit — anser ägnat att inge förhoppningar. Det heter nämligen: »— — — naturligtvis såvida icke särskilda omständigheter tillkommit, som påkalla, att friköpning

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

medgives även till senare upplåtna och bebyggda lägenheter.»

Herr talman! Detta var alltså slutklämman i de båda justitierådens uttalande, som gjordes omkring år 1922. Det är just den omständigheten att någonting skett på detta område under årens lopp — jag syftar på den nya bostadspolitiken och allt som sammanhänger därmed — som gör att jag framhårdar i mina krav. Det är en enorm skillnad när det gäller att skaffa sig egnahem i dag och tidigare, när man bands av arrendekontrakt. Trots att de människor det gäller satsat arbetskraft och så mycket kapital som en liten inkomsttagare över huvud taget kunde åstadkomma för att skaffa sig en så tidsenlig bostad som möjligt är dessa människor i dag i den situationen, att de måhända tvingas lämna sitt hem mot endast en ringa penning i ersättning.

För att återgå till arrendelagen, så är jag medveten om att denna kommer att förändra situationen för en del. Men utskottsmajoriteten har inte skrivit så bestämt att jag vågar tolka dess uttalande så, att det gäller samtliga fall och täcker det verkliga behovet.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Fru Löfqvist åberopade någonting som jag hade sagt och med utgångspunkt från det citerade hon några jurister. Jag skall avstå från att citera vad juristerna sagt om detta. Skulle jag göra det och skulle vi lägga respektive uttalanden i två olika vågskålar skulle nog min vågskål väga tyngst. Betydligt fler än de som varit positiva har ställt sig tveksamma t. o. m. till en framflyttning till den 1 januari 1928.

Jag vill sedan återkomma till den tidigare av mig ställda frågan varför man inte vill gå fram till 1968 på en gång. Fru Löfqvist säger nu att man vill hänga upp en framflyttning på den änd-

ring i bostads- och byggnadslagstiftningen som trädde i kraft 1948.

1955 föreslogs den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten framflyttad till 1930, utan motivering. 1960 föreslogs tidpunkten framflyttad till 1940, utan något närmare angivet motiv att hänga upp en sådan framflyttning på. Jag har bara velat erinra om detta. Om man är rädd för att enstaka dylika nyttjanderättshavare fortfarande finns kvar, som man måste slå vakt om genom en framflyttning, hade man väl kunnat flytta fram tidpunkten till 1968 eller åtminstone 1967. En sådan framflyttning hade kunnat anknytas till den nya arrendelagstiftningen.

Till slut vill jag säga några ord om arrendelagstiftningen. Jag har i mitt förra anförande, mig veterligen, icke självt betygsatt arrendelagstiftningen, utan endast citerat ett yttrande av en av reservanterna, i vilket han betygsatte värdet av sagda lagstiftning. Med hänsyn till den betygsättningen hade jag hoppats att fru Löfqvist skulle vara nöjd, med utgångspunkt från vad hon sade i förra årets debatt, nämligen att om hon fick en sådan garanti skulle hon ta tillbaka sitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag tycker att fru Löfqvist egentligen skulle kunna vara ganska nöjd med vad som hände förra året, då riksdagen fattade beslut om den lagändring som innebar framflyttning av tidpunkten från den 1 januari 1919 till den 1 januari 1928. Fru Löfqvist var faktiskt själv en av tillskyndarna till lagändringen. Hon hade motionerat om att man skulle flytta fram tidpunkten från den 1 januari 1919 till den 1 januari 1930. Utredningen fick undersöka förhållandena, och ledamöterna inom utredningen hade till att börja med syn-

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

nerligen skiljaktiga meningar men fann så småningom att man lämpligen skulle kunna hänga upp ett beslut om framflyttning till den 1 januari 1928 på en del ändringar i jorddelningslagen som trädde i kraft sagda dag.

Aptiten växte emellertid tydligen. Under tiden som denna fråga utreddes hade fru Löfqvist hunnit tänka om och motionerade om en framflyttning, inte till 1930 såsom tidigare, utan till 1940. När den kungliga propositionen lades fram i fjol hade hon lagt till ytterligare åtta år och ändrat sitt motionsyrkande att avse år 1948. Nu försöker hon hänga upp en sådan framflyttning på ändringar beträffande möjligheterna att låna för att bygga bostäder, d. v. s. den nya bostadspolitikens införande 1946.

Fru Löfqvist säger att en hel del människor var så fattiga att de inte hade råd både att köpa tomt och bygga hus, utan de hyrde en tomt och byggde ett hus. Det kunde väl inte vara de fattiga människorna! Om man skulle kunna utnyttja de statliga lånen — barnrikelån, egnahemslån o. s. v. — måste man ha tomten och fastigheten att sätta som säkerhet. Den som skulle bygga på förhyrd tomt hade inga möjligheter att sätta fastigheten som säkerhet. Han fick i regel lov att ha det relativt gott ställt, så att han kunde skaffa pengar på annat sätt. Ville han använda de statliga egnahemslånen — nu heter det egnahemslån; tidigare talade man om barnrikelån — dög det minsann inte att komma med förhyrd tomt. Då skulle han ha tomträtt, men det har inte med den här saken att göra. Det ville alltså till att han ägde tomten.

De skäl som fru Löfqvist här åberopat kan knappast vara riktiga. Egentligen borde hon vara ganska nöjd med vad som hände förra året. Det var ändå på initiativ framför allt av henne och någon ledamot av första kammaren som denna fråga över huvud taget togs upp och den förlängning kom till som då beslutades.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! Herr Levin vill försöka överbevisa kammaren om att det har varit av ren aptit på att skriva motioner som jag har flyttat fram årtalet vid de olika tillfällen då jag har motionerat i detta ärende. Han glömmer då att det innan jag kom till denna kammare hade väckts flera motioner i samma fråga, också med olika data. Vad var anledningen till detta? Jag är övertygad om att den var precis densamma som till att jag har flyttat fram datum vid olika tillfällen. Efter hand som det blir känt att ärendet har behandlats här i riksdagen har nämligen allt fler som berörts av saken satt sig i förbindelse med mig och andra riksdagsledamöter och påpekat när deras kontrakt var skrivna. Herr Levin glömmer förmodligen också att han själv i sin hand har handlingar av denna typ, som jag skaffade fram under utredningens gång för att se dels hur kontrakten var avfattade, dels vilka år de var skrivna. Bland dessa kontrakt finns också det som jag hade möjlighet att visa kammarens ledamöter på TV-skärmarna i fjol och som var skrivet år 1934.

1934 är det senaste årtal jag känner till då ett 49-årskontrakt av denna typ är skrivet. Det är alltså inte därför att jag personligen känner människor som har tecknat kontrakt efter år 1934 som jag har föreslagit en framflyttning till år 1948.

I en privat diskussion med ett par av tredje lagutskottets ledamöter framhöll jag, då vid detta tillfälle min obalans på denna punkt påtalades, att tredje lagutskottet förmodligen som alla andra utskott hade initiativrätt. Det finns alltså möjligheter att utnyttja denna rätt och föreslå ett årtal som man anser är lämpligt, om man inte vill göra en mera genomgripande undersökning i ärendet. Det är inte alls säkert att det finns så många av dessa fall kvar.

Både herr Hammarberg och herr Levin påpekade att jag borde vara ytterst

Framflyttning av den för tillämpning av ensittarlagen avgörande tidpunkten

tacksam för att tidpunkten framflyttats 10 år. Om nu inte jag är tacksam för detta — jag är inte beroende av det — är åtminstone de tacksamma, som i och med fjolårets beslut fick möjlighet att köpa in sina tomter. De människor som har bebyggt tomter enligt samma kontrakt efter den 1 januari 1928 och låt oss säga fram till år 1934 — ett år som vi har faktiskt bevis på i de handlingar som herr Levin har fått — kan emellertid inte känna sig särskilt tacksamma. En hel del av dem har visst inte uttalat någon tacksamhet mot mig, utan har i stället tyckt att jag inte kunde argumentera tillräckligt kraftigt för att de skulle kunna få samma förmån som andra gavs i det nya lagförslaget.

Herr talman! Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Herr LEVIN (s):

Herr talman! Jag känner väl till dessa kontrakt, av vilka fru Löfqvist här visat upp ett. Hon har varit vänlig nog att ställa dessa handlingar till förfogande för mig, och utredningen och jag har tagit del av dem. Dessa handlingar har utgjort en del av det material som utredningen haft att stödja sig på vid ställningstagandet till frågan om framflyttning av den för tillämpning av lagen avgörande tidpunkten.

Jag kan påminna kammaren om att det för många år sedan gjordes en framställning om framflyttning av tidsgränsen — inte motionsvis, utan i form av en proposition. Meningen var då att framflyttningen endast skulle gälla en kortare tid, som inte ens tillnärmelsevis sträckte sig så långt som den lag i samma ärende vi antog i fjol. Framställningen avvisades emellertid av riksdagen under hänvisning till att man inte ville bygga vidare på en retroaktiv lagstiftning.

Fru Löfqvist visar inte någon större konsekvens när hon, varje gång hon har väckt dessa motioner, lägger på tio år ytterligare. Hade fru Löfqvist verkli-

gen den uppfattningen år 1955, att det skulle vara riktigt att fastställa 1948 såsom lämpligt gränsår, kan jag inte förstå varför hon motionerade om 1930 som lämplig tidpunkt, en annan gång ansåg att den borde flyttas fram till 1940, en tredje gång till 1948. Detta tyder inte på någon genomtänkt och konsekvent linje.

Fru LÖFQVIST (s):

Herr talman! För mig har inte prestige varit det viktigaste i detta ärende, utan det har förefallit mig att vara betydligt viktigare att fullfölja ärendet, allteftersom jag blivit upplyst om hur det över huvud taget har förhållit sig på denna punkt ute i landet och framför allt i det län som jag tillhör.

Om det bara gäller att vara konsekvent i alla sammanhang vill jag fråga herr Levin: Skall vi, i vilken situation som än uppstår och vad som än inträffar — även om vi innerst inne känner att den ställning vi tidigare intagit inte är riktig eller om vi inser att vi inte varit tillräckligt radikala eller framsynta i vissa frågor — ändå av prestigeskäl hålla fast vid vår tidigare, felaktiga linje?

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Löfqvist begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringspropositionen upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 42, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit

Stöd åt befrielseörelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea

reservationen av herr Johansson i Torp m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 94 ja och 101 nej, varjämte 12 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Johansson i Torp m. fl.

§ 18

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade former för reglering av priserna på fisk, m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19**Stöd åt befrielseörelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner om stöd åt befrielseörelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea.

I en i första kammaren av herr *Werner* väckt motion (nr 507) och i en i andra kammaren av herr *Hector m. fl.* väckt likalydande motion (nr 633), vilka hänvisats till utrikesutskottet, föreslogs att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle hemställa om effektiva påtryckningar och åtgärder mot Portugal inom FN, EFTA och andra internationella organisationer. Vidare före-

slogs i motionerna att riksdagen skulle hemställa att regeringen skulle uppta kontakt med »De Portugisiska Koloniernas Nationella Organisationers Sammanslutning» (CONCP) för att via denna organisation stödja befrielseörelsen i de portugisiska kolonierna.

Till utrikesutskottet hade vidare hänvisats två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Werner* (nr 524) och den andra inom andra kammaren av herr *Hector m. fl.* (nr 654). I dessa motioner föreslogs att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om förslag om stöd för det civila uppbyggnadsarbete som utfördes av »Rörelsen för Guineas och Cap Verde-öarnas självständighet» (på portugisiska Partido da Independencia da Guinea et Cabo Verde, förkortat PAIGC).

Utskottet hemställde, att motionerna I: 507 och II: 633 samt I: 524 och II: 654 måtte anses besvarade med vad utskottet anförde.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Lundström* och *Axel Andersson* (båda fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **HECTOR** (vpk):

Herr talman! Motionerna nr 633 och nr 654 i denna kammare upptar vårt lands förhållande till Portugals kolonialpolitik i dess afrikanska besittningar.

Hela vår tids historia handlar och kommer än mer att handla om västerländsk kolonialism och imperialism i motsättning till den tredje världens självständighetssträvanden. Det är ett invecklat spel, dolt av många dimridåer. Men till det uppbyggliga i vår tid hör det faktum att sanningen ändå förr eller senare tränger sig fram genom alla sådana ridåer. Vi har upplevt hur detta de senaste åren skett när det t. ex. gällt

Stöd åt befrielseströrelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea

Vietnamfrågan, som från början var ett dimhöljt problem.

När det nu gäller portugisiska Angóla, Moçambique och Guinea faller fakta än mer i ögonen. Sanningen borde vara överväldigande klar: vi har här att göra med ett den vite mannens terror- och diktaturvälde av det mest hänsynslösa slag. En överväldigande mängd vittnesbörd talar härom. Samtidigt vittnas om hur motståndsrörelsen alltmär växer. Där om kunde bl. a. representanter för denna motståndsrörelse berätta, vilka nyligen gästade vårt land på inbjudan av det socialdemokratiska partiet.

Hela det sätt på vilket befrielseströrelsen i exempelvis portugisiska Guinea, den s. k. PAIGC, arbetar och dess otvivelaktigt stora framgångar med hänsyn till den portugisiska arméns och administrationens materiella överlägsenhet tyder på att denna motståndsrörelse har den afrikanska befolkningens stöd och kan anses vara dennas legitima representant på samma sätt som FNL i Vietnam. Med tanke på det i flera rapporter, bl. a. till FN, väl dokumenterade uppbyggnadsarbetet av en civil administration, som pågår i de av motståndsrörelsen kontrollerade områdena, bör den ha alla förutsättningar att fungera som en oberoende regering i ett framtida självständigt Norra Guinea.

Enligt vår uppfattning borde vårt land understödja denna befrielseströrelse genom att efter konsultation med dess generalsekreterare Amilcar Cabral bistå PAIGC i dess civila uppbyggnadsarbete, såsom hemställts i motionen nr 633.

I april 1961 skapades under en konferens i Casablanca De portugisiska koloniernas nationella organisationers sammanslutning, förkortat CONCP. Denna organisation erkänns av de självständiga afrikanska staterna och grupperar inom sig befrielseströrelser från de portugisiska kolonierna, som vid regel-

bundna konferenser strävar mot samordning av befrielseströrelsen. Som vi framhåller i motionen nr 633 borde regeringen enligt vår uppfattning träda i kontakt med CONCP för att via denna organisation bistå befrielseströrelsen i de portugisiska kolonierna. Utskottet har dock utan någon som helst motivering avvisat denna möjlighet.

Däremot har man som alltid många ord till ursäkter och försök till förklaringar av vårt halvhjärtade och inkonsekventa agerande inför FN och EFTA då det gäller den portugisiska politiken. I motionen nr 633 föreslås att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om effektiva påtryckningar och åtgärder mot Portugal inom FN, EFTA och andra internationella organisationer.

Den tvehågsenhet och halvhjärtanhet som vårt land visat i denna fråga har just i dagarna givit ett betecknande resultat och utnyttjats av mycket cyniska krafter. Jag syftar på ett svenskt företags engagemang i det s. k. Cabora Bassa-projektet i Moçambique. Företagets anställda blir med en sorts utpressningstaktik ställda inför en svår samvets- och lojalitetskonflikt i valet mellan att vara med och bistå de portugisiska förtryckarna eller att mista sina jobb. I detta dilemma efterlyser de stöd genom klara besked från sina representanter i regering, FN och EFTA.

I detta sammanhang är det mycket beklagligt och förvånande att vår motion nr 23 i denna kammare inte kommer att behandlas förrän i höst. Den tar upp frågan om skärpta regler för svenska företags utlandsinvesteringar; den hade varit mycket aktuell i detta sammanhang.

Herr talman! Inte minst på grund av den situation som skildrats beträffande ASEA anser vi kraven i motionerna mycket motiverade. Jag ber att få yrka bifall till motionerna I: 507 och II: 633 samt I: 524 och II: 654.

Stöd åt befrielseströrelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Herr Hectors beskrivning av det förtryck och den grymhet, som Portugal utövar i sina kolonier, är sann och den upprör oss alla. Vi önskar alla framgång åt frihetsrörelserna där nere. Men tyvärr är politiken en det möjligas konst.

I sitt yttrande över de föreliggande motionerna framhåller utrikesutskottet, hur Sverige i olika sammanhang har uttryckt sitt starka fördömande av Portugals kolonialpolitik och förklarat att folken i de portugisiska besittningarna enligt vår uppfattning skall ha rätt att helt och fullt själva bestämma över sina egna angelägenheter och att det är orätt av Portugal att hindra dessa folk i deras frihetssträvanden.

Allt detta är välkänt för kammarens ledamöter genom regeringsförklaringar och kammardebatter. Vi vet också att denna uppfattning av svenska representanter upprepade gånger har framhållits i FN, som är rätt forum för behandling av denna fråga. Ett exempel härpå ges i utskottsutlåtandet på s. 2, där det meddelas att den svenske representanten i FN i november 1967 i sitt inlägg i den allmänna debatten i förvaltarshipsutskottet underströk »att Sverige förordade att församlingen skulle anta en i skarpa ordalag formulerad resolution som fördömde den portugisiska kolonialpolitiken samtidigt som den på ett konstruktivt sätt stödde områdenas frihetssträvanden». »Det var väsentligt», heter det vidare i utlåtandet, »att resolutionen, för att bli effektiv, stöddes av en stor och representativ majoritet av medlemsstaterna som uttryck för en bred världssopinion.»

Även i år begärs det i motioner här i riksdagen att Sverige skall utöva påtryckningar på Portugal i EFTA. Men EFTA är ingen politisk organisation. Det är helt enkelt en handelsorganisation, vars stadgar reglerar handeln medlemsstaterna emellan. Stadgarnas

paragrafer ger inte utrymme för något politiskt agerande. Vad menar motionärerna att Sverige skall göra i EFTA? Handeln flyter enligt antagna regler, regler som vi allesammans i full enighet på sin tid var med om att antaga.

Att med politisk motivering försöka utesluta Portugal ur EFTA är inte möjligt; stadgarna medger inte det. Om Sverige inte vill idka handel med Portugal enligt EFTA:s regler, är den enda utvägen den, att Sverige begär sitt utträde ur EFTA. Men det har inte motionärerna och inte heller någon annan begärt. Jag undrar vem i denna kammar som skulle önska att Sverige droge sig ur EFTA-samarbetet. Om en medlemsstat i EFTA vill vidta åtgärder mot en annan, skall det ske i FN, och vad FN i ett sådant fall kan besluta, kommer Sverige helt att rätta sig efter.

I det andra motionsparet, som behandlas i dei föreliggande utskottsutlåtandet, hemställs att riksdagen i skrivelse till regeringen måtte hemställa om förslag om stöd för det civila återuppbyggnadsarbetet i kolonierna. Utskottet redovisar en del sådana åtgärder, och jag förutsätter att alla har tagit del härav. Vi har under det gångna budgetåret satsat omkring 600 000 kronor bilateralt — det beloppet kunde gott vara större — för utbildning av afrikaner i de portugisiska besittningarna. Även på detta område har Sverige varit med om att ta initiativ i FN. Utskottet finner det angeläget att denna verksamhet fortsätter och utvidgas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan att motionerna må anses besvarade med vad utskottet anfört.

Herr HECTOR (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt som nu sades att vi i FN har varit med på en i skarpa ordalag formulerad resolution som fördömde den portugisiska kolonialpolitiken och som på ett konstruk-

Stöd åt befrielseströrelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea

tivt sätt stödde kolonialområdenas frihetssträvanden. Ja, dessa stora ord som vi använder låter ju mycket bra. Men när det kommer till kritan visar det sig att vi — som hände i detta fall — lägger ned vår röst och smiter undan.

Det är naturligtvis mycket svårt — det är jag medveten om — att agera mot Portugal inom EFTA. Men att det är möjligt att göra något framgår ju av utskottets skrivning: »Däremot finns i konventionen en uttrycklig hänvisning till förpliktelser enligt andra internationella åtaganden. Enligt dessa bestämmelser har en medlemsstat rätt att vidta åtgärder till fullgörande av förpliktelser enligt FN:s stadga i syfte att upprätthålla internationell fred och säkerhet.»

Det hör också till historien att några utskottsledamöter i ett särskilt yttrande velat understryka vad som sägs i motionerna.

Det är en mycket vacker gest att vi ger några hundratusen kronor hit och dit, men när det gäller dessa absolut världshistoriska avgöranden och dessa för vårt eget land i framtiden livsavgörande frågor, så räcker det inte med små gester utan det skall större solidaritet till. I kampen mellan förtryckare och förtryckta måste vi veta vår ställning.

Fru **RENSTRÖM-INGENÄS** (s) kort genmäle:

Herr talman! Sverige lade ned sin röst och smet undan, sade herr Hector. Det händer ibland att Sverige lägger ned sin röst i FN, ofta beroende på att de förslag som framställts — och som i och för sig kan vara riktiga och rättvisa — inte får ett sådant stöd att man kan förvänta någon praktisk handling som resultat. Varje gång man antar ett förslag som sedan inte kan bli verklighet får detta på FN:s prestige, och det är inte bra. I det fall jag förmodar att herr Hector syftade på gällde resolu-

tionsförslaget inte en fredsbevarande operation, utan det gällde sanktioner mot en stat, och det var ett förslag av den art, som jag nyss talade om.

Herr Hector ansåg att det inte hjälper de förtryckta folken ur förtrycket om vi ger dem några hundra tusen eller några miljoner kronor ytterligare. Ja, det anser jag också. Men i praktiken, vad kan vi göra? Skall vi skicka kanoner? Nej, endast genom FN kan vi göra en insats.

I det särskilda yttrandet som herr Hector åberopar säger de ledamöter, som undertecknat det, att de vet att det inte finns någon formell möjlighet att ta upp denna fråga i EFTA men att vi väl kan försöka göra det ändå. Jag tycker inte att en sådan argumentation är värd att åberopa.

Herr **GUSTAFSON** i Göteborg (fp):

Herr talman! Med anledning av vad herr Hector sade beträffande vår nedlagda röst i FN vill jag framhålla att Sverige på hösten förra året skärpte sin hållning gentemot Portugal. Man väddade också till de afroasiatiska staterna att vara med om en konstruktivt utarbetad resolution som Sverige skulle kunna stödja. Det gick inte denna gång, men jag har förhoppningar om att det skall bli möjligt att utöva ytterligare påtryckningar på Portugal.

Herr talman! I det särskilda yttrande som är fogat till utskottets betänkande återfinns namnen på folkpartiets två förstakammarledamöter i utskottet. Såväl herr Ohlin som jag deltog i debatten inom utskottet, men av »utskottstekniska» skäl blev vi inte antecknade som närvarande. Jag vill nu bara tala om att vi ansluter oss till detta särskilda yttrande.

Herr **ALEMYR** (s):

Herr talman! Det är med anledning av herr Gustafsons i Göteborg anföran-

Stöd åt befrielseströrelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea

de som jag begärt ordet för att få ställa en fråga till honom.

Det särskilda yttrande som är fogat till utskottets utlåtande är, såsom alla ärade ledamöter kan se, något av det tunnaste och det mest urvattnade som vi över huvud taget kan hitta. Man instämmer i utskottets konklusioner, men ändå har man förmodligen ett behov av att tillfredsställa någon smakriktning inom det egna partiet, och därför säger man, att man trots allt tycker att det skulle vara möjligt att inom EFTA:s krets pröva den portugisiska frågan.

Jag tycker att kammaren borde kunna få ett klarare besked ifrån folkpartiet om vad man menar med detta. Om vi är överens om det som står i utskottsutlåtandet, nämligen att det är andra vägar man har att gå när man skall fördöma och angripa den i och för sig vidriga portugisiska kolonialpolitiken, så frågar jag: Vilka åtgärder är det då folkpartiet anser att vi skall vidta inom ramen för EFTA-konventionen?

Det kanske inte skadar att erinra kammaren om att när Sverige år 1960 anslöt sig till EFTA-konventionen visste alla ledamöter i kammaren att Portugal var en diktatur. Alla kände till att Portugal bedrev en kolonialpolitik som vi från våra utgångspunkter icke kunde acceptera. Det enda parti som i kammaren då protesterade mot Portugal var det kommunistiska partiet. Ifrån folkpartiets sida sade man inte ett ord om detta. Det var en enda folkpartist som nämnde Portugal i kammarens debatt, nämligen den nu avgångne ledamoten herr Johansson i Öckerö, som tyckte att portugiserna borde köpa litet mera fisk av oss. Den ende folkpartist som då hade något att säga om Portugal var alltså en som tyckte att vi skulle handla mer med Portugal än vi dittills hade gjort och än vad som förutsattes i konventionen.

Vi har — och jag är gärna med om att beklaga detta — tagit in Portugal i

EFTA. Det finns inga formella möjligheter att där göra någonting åt den portugisiska kolonialpolitiken. Om folkpartisterna har hittat någon metod att lösa detta problem inom EFTA:s ram tror jag, herr talman, att det vore värdefullt om riksdagens andra kammare fick reda på vilken metod det rör sig om.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det beklagliga vad beträffar Portugal och dess kolonialkrig i Afrika är ju att det har skärpts oerhört sedan 1960, när EFTA-konventionen kom till. Vi har från vårt håll sagt att man bör i första hand inom FN verkligen utöva påtryckningar mot Portugal, och som jag framhöll förut har vi skärpt vår hållning. 1966 framlades det en resolution i FN, varvid vi inom utskottet lade ner våra röster på tre punkter och röstade mot resolutionen på den fjärde punkten. Vi höll över huvud taget inte något anförande eller hörde av oss alls. I år gjordes i FN dels ett bestämt uttalande där man fördömde Portugals kolonialpolitik och dess kolonialkrig i Afrika, dels riktade en vädjan till övriga länder att tillsammans åstadkomma en konstruktiv resolution som skulle kunna föra denna fråga ett steg vidare mot sin lösning.

Detta bör Sverige göra i första hand. Vi har alltid sagt, att i första hand bör man söka utvägar till frågans lösning inom FN men, och här kommer tillägg: Om det inte går att lösa frågan inom FN, bör vi ta upp den och utöva påtryckningar inom EFTA:s ram. Av herr Alemyr och från utskottets sida får vi visserligen höra att det inte går. Om den saken har emellertid experterna olika uppfattningar. Det har i tidigare debatter åberopats uttalanden från folkrättslig expertis, enligt vilka ingenting skulle hindra oss att göra det. Vi bör med de möjligheter som står oss till buds utöva påtryckningar på Portugals

Stöd åt befrielserörelserna i de portugisiska kolonierna och åt visst uppbyggnadsarbete i portugisiska Guinea

representanter. Först förklarar man från regeringens sida att det inte finns några sådana möjligheter. Strax där-efter berättar emellertid handelsminis-tern att han hade haft ett långt samtal med den portugisiske representanten vid ett ministermöte.

Det var i alla fall en liten början, men det bör finnas möjligheter att öka dessa påtryckningar. Ty en sak är vi ändå överens om, herr Alemyr: att Portugal för ett vidrigt krig i Afrika, och att vi inte bör avstå från några möjligheter att utöva påtryckningar.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Vi är naturligtvis över-ens om det sista som herr Gustafson i Göteborg sade, men jag vill upprepa min fråga: Vilka direkta åtgärder vill folk-partiet att vi skall vidta inom EFTA:s ram? Är det endast lunchsamtal eller liknande med portugisiska represen-tanter som herr Gustafson vill sträcka sig till eller är det någonting annat?

Herr Gustafson sade att experterna har delade meningar om huruvida man kan ta upp dessa frågor inom EFTA. Hänvisa, herr Gustafson, icke till ex-perterna utan tala om vilken uppfatt-ning folkpartiet har om våra möjlig-heter att realistiskt ta upp en diskus-sion inom EFTA om den portugisiska kolonialpolitiken.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Det intressanta är ju att herr Alemyr närmast tycks leta efter skäl att icke utöva påtryckningar på Portugal. Jag trodde att vi hade ett ge-mensamt intresse av att verkligen utöva sådana påtryckningar. Det bör i första hand ske inom FN:s ram, där vi skärpte vår hållning förra hösten och där vi måste skärpa den ytterligare. Går inte detta bör vi på olika sätt utöva på-tryckningar inom EFTA:s ram.

Från svensk sida har vi exempelvis begärt en genomlysning — här har vi

också de fackliga organisationernas stöd — av de olika villkoren på arbets-marknaden m. m. när det gäller EFTA:s medlemmar. Hittills har man inte gått med på någonting sådant, men man kan kanske göra det.

Nog finns det möjligheter att utöva påtryckningar, om det skulle visa sig att FN:s väg inte är framkomlig. Herr Alemyr och jag borde gemensamt för-söka göra någonting åt den här saken inom EFTA:s ram.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Jag hoppas att de ärade ledamöterna har klart för sig att jag inte är ute efter att finna skäl för att slippa utöva påtryckningar mot Por-tugal med anledning av dess kolonial-politik. Vi är överens om att den por-tugisiska kolonialpolitiken är vidrig och att vi skall använda alla möjligheter att försöka påverka den.

Utskottet skriver om EFTA — och folkpartiets representanter har inte haft någonting att invända häremot — att man inte kan använda organisationen för påtryckningar av den typ det här rör sig om. Det är nämligen, mina da-mer och herrar, fråga om påtryckning-ar i syfte att ändra den portugisiska ko-lonialpolitiken. Det som herr Gustafson i Göteborg talar om gäller en utredning om arbetsförhållanden o. s. v. i Por-tugal, och det är en helt annan sak.

Min fråga, herr talman, kvarstår så-lunda obesvarad: Vilka direkta åtgärder vill folkpartiet att vi inom ramen för EFTA skall vidta för att kunna med-verka till en ändring av den portugi-siska kolonialpolitiken?

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I det särskilda yttran-det har vi framhållit, att vi inte när-mare ingår på de formella förutsätt-ningarna i detta hänseende. Vi anser att det kan finnas sådana, och jag in-bjuder fortfarande herr Alemyr att till-

Skolans arbetstider

sammans med mig försöka pröva alla vägar för att undanröja det portugisiska förtrycket.

Herr HECTOR (vpk):

Herr talman! Behandlingen av den här frågan har, enligt min mening, gett ett par mönsterexempel på den fördömelse vi så lätt råkar in i.

För det första har vi lätt att använda mycket stora ord och deklarationer, medan vi i handling viker undan. För det andra — och här har det alldeles nyss givits ett mönsterexempel på detta — för man i varje fråga in oförmärkt, medvetet eller omedvetet, partipolitiska och partitaktiska intressen som i grunden förstör behandlingen av en så genomgripande och viktig mänsklig fråga som det nu gäller, nämligen stöd åt de förtryckta gentemot förtryckarna.

Jag ber att ännu en gång få yrka bifall till motionsparet.

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! Jag frågade herr Hector vilka praktiska åtgärder han kan föreslå. Vilken paragraf i EFTA-reglementet vill herr Hector att vi ska tillämpa? Där finns ju inte några andra än sådana som reglerar handeln; vilka konkreta åtgärder vill herr Hector då föreslå?

Herr Hector bara fördömer att andra människor använder starka ord och uttalar sin avsky, men att sedan ingenting blir gjort i praktiken. Tala nu om för oss, herr Hector, vilken väg Ni har hittat för att få ett slut på Portugals förtryck i sina kolonier!

Herr HECTOR (vpk):

Herr talman! Fru Renström-Ingenäs efterlyste konkreta åtgärder, men om hon läser vår motion så framgår det tydligt av den vad vi föreslår, nämligen »att riksdagen i skrivelse till regeringen hemställer om effektiva påtryckningar och åtgärder mot Portugal inom

FN, EFTA och andra internationella organisationer — — —».

Vi kan ju börja med det.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Av detta senaste anförande framgår med all önskvärd tydlighet att inte heller de som skrivit den kommunistiska motionen har läst EFTA-konventionen.

Överläggningen var härmed slutad.

Motionerna I: 507 och II: 633

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Motionerna I: 524 och II: 654

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 20

Skolans arbetstider

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skolans arbetstider jämte motioner.

I propositionen nr 64 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 8 mars 1968 föreslagit riksdagen att besluta att för skolväsendet och lärarutbildningsanstalterna i den utsträckning, som angivits i statsrådsprotokollet, från och med den 1 juli 1968 skulle gälla ett läsår om 40 veckor (280 dagar) och — med en övergångstid om två år — femdagars skolarbetsvecka.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 829 av herr Lidgard och fröken Stenberg

Skolans arbetstider

samt II:1072 av herrar *Turesson* och *Nordstrandh*, vari hemställts att riksdagen måtte fastställa läsårets längd till 39 veckor genom att minska antalet lov- och friluftsdagar,

dels de likalydande motionerna I: 830 av herr *Wirtén m. fl.* och II:1070 av herr *Källstad* och fru *Fränkel*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att man vid statens vuxengymnasier borde ha samma möjligheter att tillämpa femdagarsvecka som vid folkhögskolorna,

dels de likalydande motionerna I: 831 av herr *Wirtén m. fl.* och II:1073 av herr *Westberg m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta om en lektionstid om 40 minuter som grundläggande tidsenhet inom hela undervisningsväsendet,

dels motionen II:1023 av fru *Ryding m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta godkänna förslagen i propositionen med den ändringen att 39 veckors läsår bibehölles även vid genomförandet av 5-dagarsveckan i skolorna,

dels motionen II:1071 av herr *Nilsson* i Tvärålund, vari hemställts att riksdagen måtte uttala att, i den mån det vore nödvändigt för undervisningen, placeringen av läsåret under kalenderåret vid lantbruksskolor måtte kunna anpassas till vegetationsperioden på sådant sätt att undervisningen på bästa sätt tillgodosåges.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 829 och II:1072 samt II:1023 besluta att för skolväsendet och lärarutbildningsanstalterna i den utsträckning, som angetts i statsrådsprotokollet, från och med den 1 juli 1968 skulle gälla ett läsår om 40 veckor (280 dagar) och — med en övergångstid om två år — femdagars skolarbetsvecka,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 830 och II:1070 i vad de avsåge undersökning av de skolhygieniska

verkningarna av införandet av femdagarsvecka,

3. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 830 och II:1070 i vad de avsåge tillämpning av femdagarsvecka vid statens skolor för vuxna ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,

4. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 831 och II:1073 om en grundläggande tidsenhet för lektionerna inom hela undervisningsväsendet ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,

5. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 830 och II:1070 i vad de avsåge antalet lov- och friluftsdagar,

6. att riksdagen måtte med bifall till motionen II:1071 uttala att lantbruksskolornas läsår, i den mån det vore nödvändigt för undervisningen, anpassades till vegetationsperioden så att undervisningen på bästa sätt tillgodosåges.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande skolårets längd av herrar *Virgin*, *Kaijser*, *Wallmark*, *Turesson* och *Nordstrandh* (samtliga h), som ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionerna I: 829 och II:1072 samt II:1023 besluta att för skolväsendet och lärarutbildningsanstalterna i den utsträckning, som angetts i statsrådsprotokollet, från och med den 1 juli 1968 skulle gälla ett läsår om 39 veckor (273 dagar) och — med en övergångstid om två år — femdagars skolarbetsvecka;

2) beträffande en grundläggande tidsenhet för lektionerna inom hela undervisningsväsendet

a) av herr *Wirtén* (fp) och

b) av herr *Westberg* (fp), båda reservationerna utan angivna yrkanden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! Samtidigt som utbildningsministern lagt fram förslaget om

Skolans arbetstider

femdagarsvecka i skolan har han föreslagit att skolarbetsåret skall omfatta 40 veckor i stället för som nu 39 veckor. Han har grundat sitt förslag på uppfattningen hos majoriteten i den utredning om skolans arbetstider som verkställt och i vilken tre ledamöter av de fem har förordat 40-veckors arbetsår. De två övriga ledamöterna plus fyra av utredningens experter har stannat för 39 veckor.

När förslaget var ute på remiss röntes just frågan om det antal arbetsveckor som skolans läsår skulle omfatta ett mycket stort intresse från remissinstansernas sida. I propositionen säges att sympatierna för de båda alternativen är jämnt fördelade. Man redovisar att bl. a. skolöverstyrelsen, universitetskanslersämbetet, yrkesutbildningsberedningen, Svenska stadsförbundet och Svenska landstingsförbundet har uttalat sig för 40 veckor. Detta är riktigt. Även om en del yttranden inte är alldeles kristallklara i sitt förord för 40 veckors skolar kan man dock utläsa mer eller mindre starka sympatier för det. Men de stora och så många människor representerande organisationerna på arbetsmarknaden — LO, TCO, SACO och SR — har med skärpa förordat 39 veckor.

Detsamma har Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation och Målsmännens riksförbund gjort. Detta säger ganska mycket, eftersom dessa organisationer representerar praktiskt taget hela svenska folket. De vill alltså ha ett läsår på 39 veckor. Man har då anledning att fråga sig varför dessa organisationer engagerat sig så hårt för detta krav.

Jag kan tillägga, herr talman, att samma ställningstagande har gjorts av två statliga utredningar, nämligen 1963 års arbetstidsutredning och semester-spridningskommittén. De har motiverat sin ståndpunkt med att det av familjesociala och arbetsmarknadspolitiska 4* — *Andra kammarens protokoll 1968, Nr 26*

skäl måste uppkomma praktiska olägenheter om man har ett läsår på 40 veckor i skolan. Semesterspridningen som för många av oss, som sysslar med framför allt serviceyrkenas problem på landstingssidan, är en mycket stor angelägenhet, kommer att försvåras, om skolarbetsåret utsträcks ytterligare en vecka. Detta kan sägas vara en obetydlig detalj, men det är dock en realitet.

Slutligen har såsom skäl mot ett läsår om 40 veckor anförts, att man med hänsyn till industrins semestrar under sommaren härigenom minskar det knappa utrymme som står till förfogande för de tekniska gymnasiernas elever att skaffa sig den praktiska tjänstgöring som är obligatorisk för dem.

Det förhållandet att så många stora organisationer, som representerar den överväldigande delen av det svenska folket, har anförts så starka skäl för ett läsår om 39 veckor talar för bifall till reservationen 1. Jag ber därför att få yrka bifall till denna.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Med hänsyn till att tiden för middagsrasten snabbt närmar sig skall jag inskränka mig till att peka på alla de faktorer, som man måste ta hänsyn till när läsårets längd skall bestämmas. Det gäller skolans krav på rimlig tid för undervisningen, elevernas och lärarnas arbetsbörda, föräldrarnas och arbetstagarnas önskemål om semestertid, arbetsgivarnas intresse för spridning av semestrarna, elevernas praktik-tjänstgöring, värnpliktstjänstgöringens förläggning i tiden och till slut möjligheterna till betalt feriearbete för de elever som önskar sådant.

Väger man alla dessa faktorer, måste man komma till det resultatet, att de faktiska förhållandena — utöver det att de stora arbetstagarorganisationerna önskar detta — talar för ett läsår om 39 veckor. Jag vill starkt understryka vad de båda experterna i skolarbetsutredningen Andersson och Myrdal an-

Skolans arbetstider

för i sina särskilda yttranden angående läsårets längd. De menar, att det framför allt är de arbetsmarknadsmässiga och samhällsekonomiska skälen, som starkt talar för ett bibehållande av det nuvarande läsåret om 39 veckor. Enligt min uppfattning har man att ta största möjliga hänsyn till föräldrarnas semester, till semesterspridningen, till elevernas praktiktjänstgöring, till värnplikts-tjänstgöringen och andra sådana frågor.

Jag vill sluta med att säga, att vad gäller skolans krav på rimlig tid för sin undervisning och vad gäller elevernas och lärarnas arbetsbörda, så torde 40-veckors- och 39-veckorsalternativen i stort vara likvärdiga. Det är alltså inte dessa faktorer som blir avgörande utan de som jag nämnde inledningsvis.

Herr talman! Också jag ber att få yrka bifall till reservationen 1.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Glädjande enighet råder om att tiden nu har kommit för att införa femdagarsvecka i skolan. Det som diskuteras är väl närmast skolårets längd — om det skall vara 39 veckor eller 40 veckor. Vi har — och utskottsmajoriteten stöder oss därvidlag — stannat för 40 veckor. Två synpunkter har härvid varit vägledande.

Först och främst har vi inte velat minska antalet lov- och friluftsdagar. Vi har utgått från uttalanden av expertis som sagt att ifrågasvarande antal veckor ur både pedagogiska och medicinska synpunkter måste betraktas som ett absolut minimum. Med det pressade dagsschema som eleverna har vid en femdagarsvecka i skolan måste de få dessa dagar — friluftsdagarna men också lovdagarna — som andningspauser i den ordinarie arbetsrutinen.

Jag vill i detta sammanhang nämna att Svenska skolläkarföreningen i sitt remissyttrande ifrågasatt, om det inte vore lämpligt att förlänga läsåret med ytterligare en vecka för att möjliggöra

ett veckolångt lov under höstterminen. Skolhälsovårdsexpertisen — som i sådana här stycken naturligtvis måste tillmätas stor betydelse — har alltså närmast ansett att 40 veckor är ett minimum och har egentligen velat ha 41 veckor.

För det andra ser vi fram mot en integration av det gymnasiala skolväsendet — mellanskolan eller vad vi vill kalla den — och för att den integrationen skall bli möjlig är det viktigt att alla skolformer har samma längd på läsåret. Det har ju också starkt upplevts som ett rättvisekrav från yrkesskole- och facklärarnas sida och från yrkesskoleelevernas sida att de skall ha ett i stort sett lika långt läsår som det som gäller för gymnasier och fackskolor. För närvarande har de 42 veckors läsår, medan de andra har 39 veckors läsår. Här fick vi en möjlighet att införa det gemensamma läsåret — 40 veckor för alla. Det hade varit ytterligt svårt att genomföra en motsvarande operation ned till 39 veckor för yrkesskolan. — Vi skapar alltså förutsättningar för en integration av det gymnasiala skolestadiet.

Jag vill i detta sammanhang påpeka att den synpunkten framförts i debatten, att vi egentligen borde gå ett steg längre och införa 40-minuterslektioner även i yrkesskolan. I och för sig kan jag förstå det kravet — men frågan skall ju inte tas upp vid denna tidpunkt. Vi kan minska läsåret med två veckor utan att göra stora förändringar i läroplanerna. Däremot skulle vi absolut inte kunna minska lektionstiden med en tredjedel utan att samtidigt omarbeta läroplanen för yrkesskolan, och detta skall ju inte göras i samband med införandet av femdagarsvecka, utan hela denna fråga kommer upp under den behandling av yrkesutbildningsberedningens betänkande som nu pågår i departementet.

De skäl som anförts mot 40 veckor är, enligt min uppfattning, inte särskilt

Skolans arbetstider

skakande. Argumentet om värnpliktstiden, som förekommit på utredningsstadiet, kan inte vara särskilt starkt, eftersom inga invändningar mot förslaget har framförts av de militära remissinstanserna.

Miljöpraktiken är inte av den arten att den kan få ha något avgörande inflytande på läsårets omfattning för skolåret i dess helhet.

Slutligen vill jag beröra frågan om semesterspridningen. De undersökningar som gjorts har inte visat någon större entusiasm hos de svenska lärotagarna för en alltför långt gående spridning av semestrarna. I den mån man får en sådan spridning torde denna inte i någon avsevärd grad påverkas av om läsåret är 39 eller 40 veckor.

Motskälerna är alltså ganska skröpliga, men skälen för 40 veckor — integrationn av de olika skolformerna på gymnasie-stadiet och de mycket starka skäl som framförts från skolhälsovårdens representanter — har för oss varit avgörande.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Utbildningsministern sade att han inte velat minska antalet lov- och friluftsdagar och därför stannat för förslaget om 40 veckor. Om vi skulle gå in för 39 veckor, vilket jag förordat både i statsutskottet och här i kammaren, skulle det innebära att man i stort sett minskar antalet lov- och friluftsdagar med en per månad, men samtidigt får man fyra fria lördagar i månaden. Det blir alltså ett väsentligt större antal fria dagar än vi har för närvarande. Därför tror inte jag att risken för överansträngning är så förfärligt allvarlig och att dessa s. k. andningshål är så nödvändiga.

Integration av de olika s. k. gymnasiala skolformerna får inte, enligt min mening, tas som skäl för ändringar som eljest är olämpliga. Integrationen, likställigheten mellan olika skolformer, ligger väl på litet andra områ-

den än enbart dessa yttre former. Det fina ordet integration har blivit ett modeord, som används för att definiera en mängd ändringar av olika slag men som för många människor inte är mycket mer än en lek med ord.

Statsrådet Palme säger att skälen mot de 40 veckorna inte är så särskilt skakande. Det har jag inte heller sagt, men jag har understrukt — och kan göra det en gång till — att dessa skäl stöds av de organisationer som representerar den övervägande majoriteten av svenska folket.

Herr NORDSTRANDH (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle vilja ifrågasätta riktigheten hos ett par av statsrådet Palmes argument. Han ansluter sig alltså till utredningsmajoritetens uppfattning om behovet av ytterligare några lovdagar, som skulle ge de andningspauser han talar om. Inte från denna talarstol, men i propositionen hänvisar han bland andra remissinstanser, om jag inte minns fel, till skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet. Studerar man litet närmare, hur remissinstanserna tänkt sig sammansättningen av elevernas läsår — observera att det gäller elevernas läsår; det är skillnad mellan detta och det läsår som lärarna har — kan man konstatera, att skolöverstyrelsens och universitetskanslersämbetets konstruktion av läsåret i ganska hög grad överensstämmer med utredningsreservanternas förslag.

Statsrådet Palme upprepar vad som står i propositionen om praktikplatser, nämligen att de inte är av den arten att de kan få något avgörande inflytande. Det är nog ändå rätt allvarligt med den obligatoriska praktiken för de tekniska gymnasierna. Man skall anskaffa ganska många platser. Det rör sig inte om hundratal utan snarare om åtskilliga tusental; jag har ingen exakt sifferuppgift tillgänglig.

Skolans arbetstider

Naturligtvis kan det invändas, att en vecka inte spelar så stor roll — men den spelar dock en viss roll. Statsrådet underlåter att ge någon anvisning om hur man på annat sätt skulle kunna lösa detta problem bättre eller lika bra som om man hade 39 veckors läsår.

Det är riktigt, att militärerna har funnit sig i ändringen — ganska snällt, kan man tillägga — men det hindrar inte, att det kunde ha blivit bättre för dem, om man hade behållit 39 veckors läsår.

Det undandrar sig delvis mitt bedömande just nu, om man inte för att få samma antal veckor i läsåret kunde minska de 42 på yrkesskolan till 39. Går man ned till 40, är det kanske möjligt att också gå till 39, men det vill jag inte med säkerhet hävda.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Herr Nordstrandhs senaste fråga kan jag besvara med nej. Det var besvärligt nog att gå ned till 40 veckor för yrkesskolans del, även om det gick.

Herr Nordstrandh menar vidare att det inte spelar så stor roll om man har litet färre lovdagar. Vi har dock skolhälsovårdens alldeles entydiga yttrande att just med det pressande skolschema som nu tillämpas har dessa andningshål väsentlig betydelse. De är av större vikt för elevernas fysiska och psykiska hälsa än en förlängning av sommarlovet med en vecka. På den punkten är uttalandet alldeles entydigt.

Herr Turesson sade vidare att integration är ett modeord — det bör man alltså inte fästa sig särskilt mycket vid — och att man inte löser integrationsproblemet genom att ha ett gemensamt läsår.

Jag skall gärna använda ett annat ord, herr talman: en helhetssyn på det gymnasiala stadiet, planeringsmässigt och organisatoriskt, om det passar bättre. Men vill man ha denna helhetssyn, är

en av förutsättningarna att man har ett lika långt läsår; det är alldeles evident att så är fallet.

Beträffande remissinstanserna vill jag slutligen säga att jag naturligtvis haft tillfälle att resonera med ett antal av de tunga remissinstanserna i detta fall. Deras besked var entydigt ganska klart detta, att om man kunde åstadkomma ett gemensamt läsår för hela det gymnasiala skolväsendet, med den stora fördel som detta innebär för facklärarna och för yrkesskolans elever, vore det en så viktig sak, att den vägde tyngre än den eventuella nackdel som det skulle innebära att läsåret skulle bli 40 veckor.

Herr **TURESSON** (h) kort genmäle:

Herr talman! Det senaste statsrådet sade var mycket intressant. Men vi menige riksdagsmän har ju ingenting annat att hålla oss till än organisationernas skriftliga remissyttranden. Vad som förekommer vid privata samtal mellan deras representanter och statsrådet får vi inte reda på och det framgår inte heller av propositionen.

Herr **NORDSTRANDH** (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag fick alltså inte något svar av statsrådet beträffande konstruktionen av läsåret såsom det skisserats av skolöverstyrelsen och universitetskanslersämbetet och dess likhet med utredningsreservanternas uppfattning. Nå, det må vara!

Sedan tycker jag emellertid att statsrådet litet väl snabbt halkade förbi frågan om semesterspridningen. Jag vill understryka, att det både i slutbetänkandet från semesterspridningskommittén — som jag vill minnas den hette — och i ett remissyttrande om denna fråga utsades, att man avstyrkte förslaget om ett läsår på 40 veckor just med hänsyn till de familjesociala synpunkterna och svårigheten att öka se-

mesterspridningen. Detta ser man emellertid ingenting av i propositionen.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! För att här inte skall lämnas någon fråga obesvarad vidhåller jag att det inte förelåg någon större anslutning till tanken på spridning av semestrarna och att den här veckan inte spelade någon större roll.

UKÄ:s och SÖ:s förslag hade möjligen formellt sett vissa likheter med reservanternas, men de uppfattades i realiteten bland de berörda remissinstanserna som avgjort mera ogynnsamt

för deras del, inte minst för lärarkategorierna, än det förslag som vi nu har lagt på riksdagens bord.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta behandlingen av förevarande utlåtande samt behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.57.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 21 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1

Skolans arbetstider (forts.)

Herr andre vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande statsutskottets utlåtande nr 107, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående skolans arbetstider jämte motioner, nu komme att fortsättas; och lämnades därvid ordet, i enlighet med förut gjord anteckning, till

Herr KÄLLSTAD (fp), som yttrade:

Herr talman! Jag kommer att koncentrera mig på två saker, nämligen frågan om femdagarsveckan och frågan om läsårets längd, 39 respektive 40 veckor. Vi behöver anpassa skolans arbetstider till den övriga arbetsmarknadens. Det

är också önskvärt att det sker en samordning av läsåret för olika skolformer. Därför är det viktigt med införandet av femdagarsveckan. Allt flera grupper får fria lördagar, och skolan bör då anpassa sig efter ändrade förhållanden inom det övriga samhällslivet så långt det är möjligt från praktiska, pedagogiska och andra skolmässiga synpunkter.

Femdagarsveckan har nu varit föremål för försöksverksamhet under tio år. Denna försöksverksamhet började 1958/1959, och nästan genomgående är det positiva erfarenheter av försöksverksamheten. Jag har också fattat det så att den aktuella reformen när det gäller skolans arbetstid inte syftar till några ändringar i timplaner och avtal utan innebär att man lägger ut det i timplaner och avtal angivna måttet av arbetstid på ett annat sätt än förut. Det betyder då att den skolarbetstid som hittills legat på lördagarna nu måste läggas ut på de kvarvarande fem veckoarbetsdagarna eller kompenseras genom förläng-

Skolans arbetstider

ning av läsåret. Det har hysts farhågor för att det skulle bli alltför långa skoldagar, om man koncentrerar tiden till fem dagar. Botemedlet mot detta har blivit att alla lektioner skall ha en gemensam längd av 40 minuter och de fem skolarbetsdagarna förlängas, såvitt jag förstår, med i genomsnitt 20 minuter.

Lektionstidens längd skall vara 40 minuter för alla skolformer utom yrkesskolan, och det är kanske något egenartat. Vi har tidigare i dag talat om integrationen på det gymnasiala skolstadiet, och för att denna integration skall kunna äga rum måste de organisatoriska förutsättningarna härför föreligga. Något undantag för yrkesskolan borde sålunda inte göras. De längre arbetspass som är en nödvändighet inom den övervägande praktiskt inriktade yrkesutbildningen utgör inget hinder för inrättande av 40-minuterslektioner, eftersom dessa i likhet med vad som tillämpas inom andra skolformer vid laborativt och praktiskt arbete kan slås samman till längre arbetsperioder.

Utbildningsminister Palme nämnde också strax före middagspausen betydelsen av integrationen och sade att alla skolformer skall ha samma läsår, d. v. s. 40 veckor. Det skulle alltså gälla även yrkesskolan som tidigare haft 42 veckor. Men då borde väl samma lektionslängd kunna gälla i de olika skolformerna, d. v. s. 40 minuter. Ur skolsocial synpunkt måste det vara angeläget att yrkesskolornas elever får en med gymnasieskolornas övriga elever så likartad skolarbets tid som möjligt. För skolskjutsarnas skull bör arbetsdagen också sluta samtidigt, så att yrkesskolans elever i det avseendet inte sätts åsido. Kravet blir ännu starkare för de yrkes-skoleelever som bor på elevhem eller på annat sätt är inackorderade på skolornten.

Då utskottet alltså inte gått på denna linje när det gäller yrkesskolan får jag inskränka mig till att här anföra att frågan om en arbetstidsförändring för

yrkesskolan väl får tas upp i samband med prövningen av yrkesutbildningsberedningens förslag, när den nu inte kan tas upp som en skolarbets tidsfråga.

Lärårets längd har ju blivit en partiskiljande fråga. Övergår vi nu till femdagarsvecka och en förkortad lektionslängd om 40 minuter, kan man inte motsätta sig en ökning av läsåret med en vecka, från 39 till 40. Skolarbetet kan då bättre fördelas och läsåret, om cirka 172 läsdagar, blir inte så kompakt med en sådan anordning. Det behövs lungor, som det har sagts tidigare, viloinslag i skolåret för att det inte skall bli alltför stor hets. Läsåret behöver alltså uppluckras av vilopausar, d. v. s. friluftsoch lov dagar.

På denna punkt ansluter jag mig alltså till statsutskottets uttalande att eleverna får möjligheter att arbeta i ett lugnare tempo, samtidigt som de får fler tillfällen till samvaro med familjen och mera tid för fritidsverksamhet. Det är alltså pedagogiska, familjesociala och skolorganisatoriska skäl som talar för detta.

Från folkpartiets sida har vi också talat en del om de skolhygieniska frågorna. Jag vill bara helt kort nämna något om detta spörsmål. Vi har hemställt att riksdagen skulle uttala att de skolhygieniska verkningarna för elever och lärare av femdagarsvecka ytterligare borde undersökas.

Jag vill notera med viss tillfredsställelse att utskottet här skriver att man har all anledning att med största uppmärksamhet iakttaga de skolhygieniska effekterna av femdagarsveckan, och utskottet synes också utgå från att skolmyndigheterna på alla nivåer, liksom självfallet lärare, skolläkare, skolsköterskor m. fl., uppmärksamst följer utvecklingen i detta avseende.

I en motion från folkpartihåll har hemställts om ett uttalande från riksdagens sida att man vid vuxengymnasierna borde ha samma möjligheter att tillämpa femdagarsvecka som vid folk-

Skolans arbetstider

högskolorna. På den punkten vill jag endast understryka vad utskottet har anfört. »Även om mycket talar för den ståndpunkt i denna fråga som departementschefen intagit», säger utskottet, »är det inte uteslutet att önskemål om femdagarsvecka kan komma fram i vuxenskolorna och att man bör tillmötesgå dessa. Utskottet finner det därför rimligt att möjligheten att tillämpa femdagarsvecka vid ifrågavarande skolor hålles öppen för Kungl. Maj:t. Vad utskottet sålunda anfört bör av riksdagen ges till känna för Kungl. Maj:t.» Det är ett än så länge tillfredsställande svar på den fråga som har tagits upp i denna motion.

Jag vill i övrigt, herr talman, yrka bifall till statsutskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Westberg* (fp).

Vidare anförde:

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Herr Turesson redogjorde här för de skäl som vissa remissinstanser hade anfört för att behålla 39 veckors läsår. Statsrådet Palme redogjorde för de skäl som andra instanser, framför allt medicinskt och pedagogiskt sakkunniga, hade anfört för 40 veckors läsår och som alltså propositionen följer. Även utskottsmajoriteten har ansett att de skäl som redovisats härvidlag väger tyngre än de skäl som talar för den motsatta ståndpunkten.

Det finns ingen anledning för mig att här upprepa skälen. Jag skulle bara vilja tillägga ett par saker när det gäller de extra dagar som man alltså vinner.

Propositionens förslag medför, att skoldistriktet får större frihet när det gäller disponeringen av arbetstiden under läsåret. De skall inte vara bundna vare sig i fråga om när läsåret skall börja och sluta eller — ännu mindre —

i fråga om utplaceringen av lovdagarna. Med det större antalet lov dagar får man möjlighet till en hel del intressanta experiment. Det har talats om semesterspridning och hänsyn till förhållandena på arbetsmarknaden. Jag vill erinra om att sportlovsveckan, som från början var en försöksverksamhet i vissa skoldistrikt — framför allt i städerna — har blivit något av en institution. Den finns inte inskriven i någon författning, utan den har så att säga kommit av sig själv, och den har blivit mycket populär. Även om det inte finns någon undersökning som visar det, så säger all erfarenhet att massor av människor, som har möjlighet därtill, tar ut en semestervecka i samband med barnens sportlov. Härigenom får man en spridning av semestern för stora kategorier. Om man i några skoldistrikt skulle finna att det motsvarar ett allmänt önskemål, får man nu möjlighet — i varje fall om man blir av med Kristi Himmelsfärdsdag som helgdag — att plocka ihop en lovvecka även till höstterminen. Jag tror att en sådan lovvecka har goda utsikter att bli fullt ut lika populär som sportlovsveckan på våren. Många som har svårt att ta ut sin semester under vanlig semestertid skulle säkert finna att de har större glädje av att spara en vecka till barnens höstlov.

Att det sedan kan vålla besvär för föräldrarna att ha barnen hemma vissa dagar när de själva arbetar är självklart. Men detta gäller även under sommaren. Många föräldrar anser att just dagarna mellan skolavslutningen och midsommar är en av de besvärligaste tiderna på hela året. Det är lättare att ordna för de mindre barnen enstaka dagar under terminerna, och de större barnen kan mycket väl klara sig ensamma någon enstaka dag men däremot inte ett par veckor i sträck. Det är nog inte någon särskilt enhällig opinion bland föräldrarna som står bakom Målsmännens riksförbunds uttalande;

Skolans arbetstider

det finns många föräldrar som föredrar de udda lovdagarna. Dessutom får man ju lov att pröva sig fram — skoldistriktet har fått mycket stor frihet där vidlag.

Den fullständigt integrerade gymnasieskola som vi har väntat på så länge förutsätter en samordning mellan bl. a. nuvarande gymnasium och yrkesskola för att det hela skall flyta. Men denna integrerade gymnasieskola existerar ju ännu inte i sinnevärlden. När yrkes-skolepropositionen, som vi har väntat så länge på framläggs i höst, kan man på ett helt annat sätt överblicka detta, och i samband därmed får man bedöma vilka förändringar som behöver göras i yrkesskolornas kursplaner — det kommer att krävas ganska omfattande förändringar om det skall gå att minska tiden så pass kraftigt som det här är fråga om. I detta sammanhang vill jag framhålla att det ju inte bara är fråga om de timmar eleverna går i skolan. Man säger att yrkesskoleeleverna inte kan förstå varför de skall sluta senare än kamraterna som går i gymnasium och fackskola. Men om man ser till elevernas sammanlagda dagliga arbetstid så är det ju inte fråga om annat än att gymnasisternas och även fackskoleelevernas arbetsdag är mycket längre än yrkesskoleelevernas. Det har framlagts en hel del förslag på denna punkt — jag såg ett i någon av lärartidningarna, där man utgick från att gymnasisterna ganska snart skulle komma att få kontortid; de skulle gå till skolan klockan halv 9 på morgonen och komma hem halv 5 eller 5, och då skulle arbetsdagen vara avslutad. Läxarbetet skulle alltså skötas i skolan — man har ju startat en viss sådan försöksverksamhet.

Om vi då lägger om tiderna för gymnasier och fackskolor på det sättet och har skurit ned yrkesskolornas arbetstid så att den är lika lång som den nuvarande skoldagen i gymnasiet, får vi på nytt lägga till ett par timmar i yrkes-

skolan. Det är sådana hänsyn man måste ta innan man generellt kan bestämma sig för samma tid i båda skolformerna.

När det sedan gäller vuxenskolorna är vi inom avdelningsmajoriteten mycket tveksamma om det verkligen är lämpligt med femdagarsvecka. Dessa korta, ytterst koncentrerade kurser, som hålls på skolan, har ju inte på något sätt en normal arbetstid. Dessutom är det här fråga om riksskolor med elever från en stor del av landet. Det är tämligen uteslutet att eleverna under dessa korta och koncentrerade kurser skulle resa hem en gång i veckan. Det skulle slå sönder det hela.

När det gäller längre kurser — femveckorskurser — vilket är rätt vanligt, kan det finnas behov av några dagars sammanhängande ledighet i mitten då man kan resa hem. Man kan göra som i vissa riksinternatskolor, där man lägger ihop lovdagarna och får ledigt lördag, söndag och måndag och läser alla dagar under övriga veckor. Sådana möjligheter finns, men i så fall bör man rätta sig efter hur de olika skolorna har lagt upp tidsschemat. Visar det sig att det finns ett allmänt önskemål om femdagarsvecka, anser vi att möjligheten skall hållas öppen. För min del tror jag inte att några sådana önskemål uppkommer. Det skulle passa dåligt ihop med sådana skolors arbetssätt.

Det är endast när det gäller 39 eller 40 veckors läsår som här föreligger en reservation. I allt övrigt har vi nått enighet. Det gäller en stor omläggning för skoldistriktets del, men den har gått bra i de skolor där man haft försöksverksamhet. Med de nu betydligt större möjligheter som skolorna har fått att ordna sina förhållanden som det är lämpligt på varje enskild ort, hoppas vi att omläggningen skall bli smidig och lätt att genomföra och att resultatet skall bli bra.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Skolans arbetstider

Herr TURESSON (h):

Herr talman! I mitt första inlägg i denna debatt tillät jag mig antyda att jag kanske tyckte, att statsrådet Palme i sitt propositionsuttalande hade varit litet djärv, när han sade att åsikterna bland remissinstanserna om 39 eller 40 veckors skolarbetsår väjde ganska jämnt. Jag påpekade att de stora och, såsom jag föreställer mig, enligt allas vår åsikt tunga remissinstanserna — de som representerar den överväldigande majoriteten av svenska folket: LO, SACO, TCO, SR, Målsmännens riksförbund o. s. v. — hade biträtt förslaget om 39 veckors läsår och med skärpa hävdad att de ville ha det så. Till detta svarade statsrådet Palme, att han sedan hade haft privata samtal med företrädare för dessa organisationer; de hade då sagt, att de nog tyckte att det kunde gå lika bra med 40 veckors läsår. Jag fann mig då föranlåten att tala om, att vi ju inte kunde rätta oss efter annat än de officiella yttrandena från vederbörande organisationers ansvariga styrelser. Vad statsråden har för privata samtal kan vi inte ta hänsyn till, ty om dem vet vi intet.

Nu har fröken Olsson i sitt anförande före mig argumenterat på samma sätt. Hon sade att Målsmännens riksförbund visserligen hade biträtt förslaget om 39 veckors läsår, men fröken Olsson trodde inte att så värst många målsmän vill ha det så. Det intresserar oss naturligtvis förfärligt litet vad fröken Olsson tror, när vi vet att de ansvariga styrelseledamöterna i ett offentligt uttalande till regeringen har förklarat, att de vill ha 39 veckors arbetsår. Då spelar det ingen roll vad enskilda ledamöter av kammaren tror. Vi får rätta oss efter de offentliga handlingar vi har tillgång till, och de talar enligt min mening för att den övervägande delen av svenska folket vill ha 39 veckors läsår i skolan. Det är därför, herr talman, som jag ännu en gång yrkar bifall till reservationen.

Fröken OLSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte frågan om vad jag tror, utan det är frågan om vad jag vet. Herr Turesson vet lika väl som jag att Målsmännens riksförbund tyvärr representerar en ganska liten del av föräldrarna. Vi har inte remissinstanser som verkligen företräder alla föräldrar. Det är ett mycket stort framsteg att vi har fått Målsmännens riksförbund och det förbundet har ju inte heller funnits så värst länge. Vi skall naturligtvis rätta oss mycket efter vad den ansvariga ledningen där säger; det är inte frågan om annat. Men den representerar icke alla föräldrar i landet. Jag har sagt, inte att flertalet föräldrar men väl många föräldrar har bekymmer för dessa sommarveckor sedan skolan har slutat. Det är ett faktum. Om de är flera eller färre än de övriga föräldrarna vet varken herr Turesson eller jag.

Med anledning av uttalandet att opinionen skulle vara så fullständigt enhällig vill jag påpeka att remissvaren är ganska kortfattat redovisade. Redan av den redovisning vi har fått framgår ju att nästan samtliga remissorgan framhäver olika synpunkter, men sedan måste de ju sluta med att tillstyrka det ena eller andra alternativet. Att säga att det skulle finnas någon enhällig önskan från hela svenska folket att få behålla 39 veckors läsår och slippa de extra lovdagarna tror jag ändå är att gå för långt. Om man sedan kommer att bli nöjd i fortsättningen vet vi, som sagt, inte förrän det hela fungerat ett par år.

Herr TURESSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Olsson lät undslippa sig ett yttrande som hon kanske helst inte skulle vilja ha med i protokollet. Hon sade nämligen att remissyttrandena var mycket kortfattat redovisade i propositionen. Det är det jag

Skolans arbetstider

har antytt, fastän den omständigheten att jag är väluppfostrad har gjort att jag inte har velat säga öppet att i denna proposition är verkligen remissyttrandena inte bara kortfattat, fröken Olsson, utan även tendentiöst redovisade. Det är detta som är en av svagheter i statsrådets situation, och därför menar jag att vi måste gå till urkunderna och se på remissvaren i deras helhet, och det har jag gjort. Där är det minsann inte något svävande på målet. Jag har inte påstått att Målsmännens riksförbund och de andra stora organisationerna representerar alla föräldrar eller hela det svenska folket, men jag vågar bestämt hävda att de representerar betydligt fler föräldrar och betydligt fler människor än t. ex. fröken Olsson och jag.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Med anledning av att herr Turesson har refererat vad statsrådet Palme sade före middagsuppehållet och den form som referatet fick känner jag mig föränslan att gå upp och säga några ord.

Utredningen framhöll beträffande yrkesskolan, att man i den nya yrkesskolan skulle kunna räkna med samma arbetstid som i andra skolformer. Nu har vi inte, som statsrådet Palme sade före middagsuppehållet, att utgå från den nya yrkesskolans läroplaner, utan vi måste bygga på de läroplaner som gäller enligt den nuvarande ordningen. När departementet då hade att ta ställning till spörsmålet om 39 eller 40 arbetsveckor skulle man beakta frågan, om vi kunde få till stånd en ordning som möjliggjorde lika långt arbetsår för yrkesskolan som för gymnasiet och grundskolan. I den situationen konstaterades att man så att säga med skohorn skulle kunna få in yrkesskolans nuvarande läroplan i ett 40-veckorsschema medan det skulle vara omöjligt vid 39-veckorsschema. Detta var ett huvud-

argument för departementet vid ställningstagandet.

Detta diskuterade vi, som statsrådet Palme sade, med representanter för organisationerna. Det är mycket väsentligt att ha klart för sig att man i den diskussionen — vars förutsättningar alltså inte fanns med i det ursprungliga arbetsmaterialet från utredningen — från organisationshåll kom fram till att 40-veckorsläsåret, yrkesskolan inräknad, var en ganska rimlig lösning.

Herr NORDSTRANDH (h)

Herr talman! Jag tycker inte, att situationen blir så mycket bättre, när det gäller diskussionen om remissinstansernas åsikter, efter statsrådet Mobergs sista inlägg.

När herr Palme före middagsrasten gjorde gällande, att man hade talat organisationerna till rätta — det var väl vad han menade — på ett sådant sätt, att de nu var helt införstådda med 40-veckorsläsåret, vågar jag påstå, att det finns åtminstone en av de tunga organisationerna, kanske två, som icke lät sig talas till rätta eller instämde. Vi får väl ändå hålla oss till vad remissinstanserna skriftligen har sagt. Det är en smula lösaktigt tal, när man påstår, att de har ändrat sig därför att, som det sägs, en ny diskussionspunkt har förts in i sammanhanget.

Herr Källstad tog upp en annan fråga, som berörts i propositionen men som till min förvåning inte har beaktats tillräckligt av utskottet, nämligen frågan om lektionstidens längd inom hela skolväsendet. En förutsättning för skolarbetsutredningens arbete var, att det nuvarande lektionsantalet per vecka inom skolväsendet skulle bibehållas även vid i övrigt förändrade lärotider. Utredningen menade på sin tid att detta nödvändiggjorde kortare lektioner. Den föreslog därför 40-minuterslektioner inom hela skolväsendet. Det förslaget måste man också se mot bak-

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

grunden av en mycket välgrundad åsikt om att det för närvarande faktiskt inte finns ett entydigt svar på frågan om hur lång en lektionstid bör vara.

Vi har inte klart för oss vad som skall vara den lämpligaste tiden. Det finns lika mycket som talar för att 40-minuterslektioner, som vi nu skall ha i gymnasiet och grundskolan, skulle passa precis lika bra i yrkesskolan. Om det i vissa fall innebär olägenheter med denna kortare lektionstid, så har vi ju samma möjlighet som nu att lägga samman två eller flera lektioner till ett arbetspass. Principiellt blir det ändå samma lektionstid för alla skolformer. Jag tror liksom herr Källstad, att vi på längre sikt kommer att få gå över till samma lektionslängd för alla skolformer, alltså även för yrkesskolan inom det gymnasiala stadiet. Allt pekar i den riktningen.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Låt mig bara, för att undvika missförstånd, konstatera att såväl herr Källstad som herr Nordstrandh och departementet är fullt eniga om lektionstidens längd. Det står uttryckligen i betänkandet att frågan om 40-minuterslektioner i yrkesskolan prövas i samband med den stora frågan om yrkesskolans ställning i den gymnasiala organisationen. Det går, som statsrådet Palme sade före middagsuppehållet, inte att i det läroplanssystem vi arbetar med nu och kommer att arbeta med nästa år förkorta lektionstiden i yrkesskolan från 60 till 40 minuter. Det skulle minska undervisningen med en tredjedel. Men vi är överens om att vi i en helt sammanhållen mellanskola, där vi har yrkesskoledel, fackskoledel och gymnasiedel, skall få fram gemensam lektionslängd.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emelertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 107, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emelertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 154 ja och 34 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2—6

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 2**Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 108, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vidareutbildning av sjuksköterskor m. m. jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt D 38) beräknat medel till vissa kostnader för vidareutbild-

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

ning av sjuksköterskor m. m., hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 66 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 15 mars 1968 föreslagit riksdagen att

1. godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för anordnande av vidareutbildning av sjuksköterskor,

2. godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats angående statsbidrag till nämnda vidareutbildning,

3. besluta att barnmorskeläroanstalterna, centralskolan för specialutbildning av barnsjuksköterskor och statens distriktssköterskeskola skulle upphöra den 1 juli 1969,

4. bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa de avtal med landstingskommunerna och de landstingsfria städerna som erfordrades för avveckling av den under punkt 3) nämnda statliga utbildningen,

5. för budgetåret 1968/69 anvisa i propositionen angivna anslag.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 838 av fru *Lilly Ohlsson m. fl.* och II: 1082 av fru *Kristensson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att den i propositionen föreslagna vikariatstjänstgöringen under 4 veckor på barnmorskelinjen skulle ingå i den ordinarie utbildningen och förläggas till utbildningsanstalternas sjukhus samt att studiesociala förmåner skulle utgå under hela utbildningstiden, således under sammanlagt 50 veckor,

dels de likalydande motionerna I: 839 av fröken *Stenberg m. fl.* och II: 1084 av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels de likalydande motionerna I: 840 av herr *Wirtén m. fl.* och II: 1083 av herr *Källstad m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte uttala att vidareutbildningen tills vidare dimensionerades så att den kunde ta emot 70 % av de sjuksköterskor som utexaminerades från grundutbildningen varje år,

dels motionen II: 1081 av fru *Kristensson m. fl.*,

dels motionen II: 1085 av herr *Wennerfors*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att skolöverstyrelsen gäves i uppdrag att snarast utarbeta kursplan för anesthesiologi-komplettering för operationsassistenter och att direktiv till yrkesutbildningsberedningen utfärdades att snarast behandla frågan om en femterminers kursplan för operationsassistenter.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 840 och II: 1083, nämnda motioner i vad de avsåge omfattningen av de föreslagna vidareutbildningslinjerna i medicinsk och kirurgisk sjukvård samt i psykiatrisk sjukvård, godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för anordnande av vidareutbildning av sjuksköterskor,

b) godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats angående statsbidrag till nämnda vidareutbildning,

c) besluta att barnmorskeläroanstalterna, centralskolan för specialutbildning av barnsjuksköterskor och statens distriktssköterskeskola skulle upphöra den 1 juli 1969,

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att träffa de avtal med landstingskommunerna och de landstingsfria städerna som erfordrades för avveckling av den under punkt c) nämnda statliga utbildningen,

2. att riksdagen måtte för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa

a) till Barnmorskeläroanstalterna: Avlöningar ett förslagsanslag av 1 060 000 kr.,

b) till Barnmorskeläroanstalterna: Omkostnader ett förslagsanslag av 507 000 kr.,

c) till Utbildning av viss sjukvårdspersonal ett förslagsanslag av 747 000 kr.,

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

d) till Statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor: Avlöningar ett förslagsanslag av 3 437 000 kr.,

e) till Statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor: Omkostnader ett förslagsanslag av 5 796 000 kr.,

3. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 840 och II: 1083 i vad de avsåge vidareutbildningens dimensionering ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1085 om utbildningen av operationsassistenter,

5. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 838 och II: 1082 i vad de avsåge den föreslagna vikariats tjänstgöringen på barnmorskelinjen ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 838 och II: 1082 i vad de avsåge studiesociala förmåner under hela utbildningstiden,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 839 och II: 1084 om skolhälsovården,

8. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1081 om bidrag till eleverna vid statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor.

Reservation hade avgivits av herrar *Virgin, Kaijser, Wallmark, Turesson* och *Nordstrandh* (samtliga h), som ansett

dels att utskottet under 5. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 838 och II: 1082 såvitt nu var i fråga besluta att den i propositionen föreslagna tjänstgöringen under fyra veckor på utbildningslinjen för förlossnings- och mödravård skulle ha karaktär av utbildning i stället för tjänstgöring och förläggas till barnmorskeläroanstalterna eller kvinnokliniker med väldokumenterad erfarenhet av barnmorskeutbildning och för denna utbildning väl skolad personal;

dels att utskottet under 6. vid bifall till yrkandet beträffande 5. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 838 och II: 1082 såvitt nu var i fråga uttala att studiesociala förmåner borde utgå till eleverna på linjen för förlossnings- och mödravård under hela utbildningstiden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! Den proposition som behandlas i förevarande utlåtande från statsutskottet om sjuksköterskornas vidareutbildning har verkligen inte föranlett särskilt många motionsyrkanden. På en punkt är dock meningarna om departementschefens förslag starkt delade, nämligen när det gäller den speciella utbildningslinjen för förlossnings- och mödravård, alltså barnmorskornas utbildning.

I den utredning som föregått propositionen har experterna varit helt eniga om att den praktiska delen av utbildningen skall ha karaktären av verklig utbildning och inte av något slags tjänstgöring och att den skall äga rum på utbildningsanstalternas kvinnokliniker. Därigenom skulle man få garantier för tillgång till garanterat sakkunnig personal för handledningen och dessutom skulle den praktiska tjänstgöringen på bästa sätt kunna samordnas med den teoretiska utbildningen.

Remissinstanserna har haft olika åsikter om detta arrangemang. Remissinstanser med medicinsk erfarenhet har dock genomgående anslutit sig till experternas linje.

Skolöverstyrelsen och några andra remissinstanser har emellertid velat förorda en annan lösning av den praktiska utbildningen. Man har menat att denna inte skall ha samma karaktär som utbildningstiden i övrigt — det gäller ju här fyra veckor av sammanlagt 50 veckors utbildning. De fyra veckorna med praktisk utbildning skall — menar man — ha karaktären av avlönad vikariats-tjänstgöring. Vidare skall man enligt

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

SÖ:s förslag kunna förlägga den praktiska utbildningen till även andra kvinnekliniker än utbildningsanstalternas.

Det kan synas vara en besvärlig fråga att avgöra om denna del av utbildningen skall ha karaktären av utbildning eller vikariatstjänstgöring. Men med den entydiga ställning som de medicinska remissinstanserna intagit och med de principer vi numera har för sjuksköterskeutbildningen, ifrån vilken all praktisk tjänstgöring tagits bort i dess tidigare form av arbetskraftsinsatser, har det synts mig ganska enkelt att ta ställning i denna fråga.

Statsrådet har också varit tveksam och det med rätta. Han framhåller i ett uttalande i propositionen, att »den i studiegången inlagda vikariatstjänstgöringen på fyra veckor är enligt min mening en diskutabel lösning». Trots det har föredragande statsrådet lagt SÖ:s förslag till grund för propositionens förslag på denna punkt. Visserligen säger han att det är fråga om en försöksverksamhet, men det skall dock införas en fyra veckors vikariatstjänstgöring för de blivande barnmorskorna i deras praktiska utbildning.

Jag vill ännu en gång säga att statsrådets tveksamhet och hans karaktistik av förslaget såsom diskutabelt är utomordentligt välmotiverad. Möjligen skulle man kunna betrakta hans uttalande, att han vill betrakta detta som en försöksverksamhet, såsom något hoppfullt.

Statsutskottets majoritet har också varit tveksam. Man citerar praktiskt taget ordagrant statsrådets karaktistik av anordningen som diskutabel men accepterar förslaget, dock med en liten förbättring. Man vill nämligen inte gå med på att denna praktiska utbildning skall förläggas till vilken kvinnoklinik som helst, utan att det i möjligaste mån skall vara till utbildningsanstalterna eller till de kvinnokliniker där det finns dokumenterat erfaren personal för handledning. Jag vill gärna medge att

detta är en grad bättre än propositionens förslag, men det är ingalunda en god lösning.

Vi är fem av statsutskottets ledamöter — samtliga tillhörande högerpartiet — som inte har ansett att den kompromiss som utskottsmajoriteten åstadkommit går tillräckligt långt. Vi anser inte att den ger garanti för att det kommer att finnas tillgång till lämplig handledarpersonal.

Dessutom tycker vi att det är oriktigt att, sedan vi tagit bort den praktiska tjänstgöringen i form av arbetsinsatser inom all sjuksköterskeutbildning, därefter på nytt införa den när det gäller denna vidareutbildning. Det är enligt vår mening riktigare att låta även den praktiska delen av utbildningen ha renodlad utbildningskaraktär. Det har vi yrkat i reservationen till statsutskottets utlåtande nr 108. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag skulle vilja fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på ett motionspar — I: 839 och II: 1084 — som enligt min mening har blivit litet styvmoderligt behandlat. Det har kanske sin förklaring däri, att motionerna inte — det kan jag medge — är så väl skrivna att deras syfte framgår alldeles klart. Det kan också vara på det sättet att utskottet inte velat förstå syftet. I dessa motioner framförs ett yrkande, som syftar till en förbättring av skolhälsovården genom en väsentlig nedsättning av det antal barn som enligt skolstadgan skall ankomma på varje skolsköterska, respektive distriktssköterska i de fall sådana sjuksköterska jämväl fungerar som skolsköterska. Som motivering anför vi motionärer det stora behovet och den stora nyttan av en god och omfattande skolhälsovård.

Utskottet utlåter sig härom varken särskilt vänligt eller välmotiverat. Det heter, att i motionerna berörs inte »de ekonomiska konsekvenserna av de före-

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

slagna åtgärderna och ej heller de praktiska möjligheterna med hänsyn till personaltillgången att förverkliga dem». Med hänsyn härtill och även med hänsyn till att motionerna inte har något direkt samband med den vidareutbildning som behandlas i propositionen, heter det vidare, avstyrker utskottet motionerna.

Jag vill då säga, att frågan om direkt eller indirekt samband är skäligen likgiltig. Ett samband finns otvivelaktigt, nämligen däri att dimensioneringen av vidareutbildningen i skolhälsovård — vi kan studera tabellerna på sidorna 30, 32 och 33 i propositionen — givetvis är beroende av antalet skolbarn per sjuksköterska respektive distriktssköterska. En minskning av detta antal barn är synnerligen befogad, och kravet torde knappast i längden kunna avvisas.

Vi står alltså här, på något längre sikt, inför ett planeringsproblem. Vid planeringen av vidareutbildningen i skolhälsovård borde detta tas in i bilden så tidigt som möjligt — och det hade alltså funnits en möjlighet nu. Förutsättningen för en minskning av barnantalet per sköterska är dels ett tillräckligt antal grundutbildade sjuksköterskor, dels tillräckligt många sådana med vidareutbildning i skolhälsovård.

Jag skulle slutligen i anslutning till motionerna bara vilja säga, att utskottet enligt motionärernas mening borde ha beaktat det här förhållandet i sitt snäva avvisande av motionerna. Vi måste vara beredda — och det relativt snabbt — på att vidga och fördjupa utbildningen i skolhälsovård. Förhållandena vid skolorna är icke tillfredsställande som de är. En förutsättning för förbättring är att få i gång en vidgad vidareutbildning i skolhälsovård.

Herr WENNERFORS (h):

Herr talman! Av proposition nr 66 framgår den oklarhet som råder beträffande arbetslagets lämpliga sammansättning på sjukhusens operationsavdelning-

ar. Under de fyra, fem år som operationsassistenter varit i arbete på olika typer av operationsavdelningar har deras tekniska kunnande och arbetsinsatser vunnit allmän uppskattning, vilket inte minst kommer till uttryck i högtidliga sammanhang. Men i vardagslag råder det oklarhet hos myndigheterna om arbetslagets sammansättning, d. v. s. hur många av personalen som skall vara operationsassistenter. Ja, ibland förefaller det som om berörda parter — statliga myndigheter å ena sidan och landstingen å andra sidan — kastar en boll fram och tillbaka mellan sig. Landstingsförbundet har så riktigt anfört att »en mera långsiktig och samlad prognos skulle upprättas för vårdsektorn i dess helhet. Först därefter kunde vårdfunktionernas fördelning på olika personalkategorier bedömas och läggas till grund för utbildningsåtgärden.»

Sedan 1965 har vid upprepade tillfällen framförts förslag och önskemål om att operationsassistentutbildningen förlängs med en termin till fem terminer för fördjupad anestesilogisk utbildning. Frågan har emellertid inte i tillräcklig omfattning prövats av sjuksköterskeutredningen.

På s. 17 i propositionen anföres visserligen att utredningen utfört en undersökning beträffande möjligheterna att samordna utbildningen mellan operationssköterskor och assistenter, men har detta verkligen skett? Var finns den i så fall? Ingen har sett den. Ingen har kunnat visa upp den. Detta är anmärkningsvärt med hänsyn till att motsvarande problem beträffande assistenterna på röntgenområdet utan svårighet fått en i stort sett allmänt accepterad lösning.

I min motion nr 1085 i denna kammare har jag yrkat att yrkesutbildningsutredningen behandlar frågan om en femterminers kursplan för operationsassistenterna. Statsutskottets kommentar till detta är felaktig. Utskottet hänvisar till yrkesutbildningsberedningens »stora gula», d. v. s. läroplansbetänkan-

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

det SOU nr 48:1967. Jag vill gärna fråga statsutskottets representanter på vilka sidor operationsassistenternas utbildning behandlas. Såvitt jag har kunnat finna behandlas i detta betänkande läroplanerna på det vårdtekniska området upp till undersköterskenivån. I betänkandet behandlas inte denna utbildning av postgymnasial karaktär.

Låt mig också, herr talman, få erinra om yttrandet av arbetsmarknadsstyrelsen, som anför att riktlinjer för vidareutbildning av olika assistentkategorier måste dras upp snarast med hänsyn till de omfattande organisatoriska och administrativa uppgifterna för specialavdelningar, som utgör serviceorgan för ett sjukhus. Måtte nu bara detta påpekande om brådskan nå de öron det vederbör!

Herr talman! Med dessa kortfattade men, som jag hoppas, mycket övertygande argument och synpunkter yrkar jag bifall till motionen II:1085.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Anspråkslös som jag är till min natur hade jag räknat med att komma efter utskottets talesman, men av någon anledning har det tydligen blivit en omkastning. Jag vill i alla fall ställa mina frågor till den som kommer att tala för utskottet och hoppas att jag får svar på dem.

Har man sysslat litet med bl. a. frågor om barnmorskeutbildning, är det inte utan att både propositionen och utlåtandet sätter myror i huvudet på en. Man förstår inte riktigt vad motiveringen är bakom förslaget; jag syftar alltså närmast på den del av propositionen som handlar om vidareutbildning av barnmorskor. Jag skall dock inte gå in på sakfrågan, eftersom herr Turesson har utvecklat våra synpunkter.

Utskottsmajoriteten förklarar att denna fyraveckorstjänstgöring skall organiseras så att man får personal med väl dokumenterad lämplighet för handledaruppgiften. Det ställer sig då naturligt

att fråga hur man skall få en sådan personal, om utbildningen skall förläggas till andra ställen än utbildningsanstaltens sjukhus och de s. k. satellitklinikerna. Jag kan inte förstå det.

Om en elev som skall ut på praktisk tjänstgöring två veckor under sommartid på ett landsortslasarett — låt vara att det är ett större landsortslasarett — tycker jag att man har svårt att inse hur en sådan handledaruppgift skall kunna klaras, när vi känner till vilken brist det är på kvalificerad arbetskraft. Jag tror att det ligger mycket i den uppfattning som de båda professorerna som är föreståndare för de nuvarande utbildningsanstalterna har givit uttryck åt, nämligen att det enda som man kan räkna med att eleverna vinner på denna tjänstgöring är ökad erfarenhet av praktiskt rutinarbete — men detta är ju någonting helt annat än fördjupad erfarenhet i sådant som de egentligen skall utbilda sig för.

Jag skulle också vilja fråga utskottets talesman vilka sakliga skäl det finns för att gå emot det förslag som expertgruppen har lagt fram och den motion som jag och flera andra har burit fram. Förslaget innebär ingen förlängning av utbildningstiden; det är viktigt att framhålla detta. Det innebär inte några praktiska hinder för organiserandet. Föreståndarna för utbildningsanstalterna har också sagt att de kan ordna den praktiska förläggningen av denna utbildning eller tjänstgöring eller vad man skall kalla den till utbildningsanstaltens sjukhus och till satellitklinikerna.

Gentemot vad utskottsmajoriteten här påstår skulle jag dessutom vilja understryka att detta verkligen inte innebär någon fördröjning av igångsättandet av utbildningen. Jag skulle vilja veta, hur man vid ärendets behandling i utskottet har kunnat få den uppfattningen, att ett bifall till reservationen skulle innebära att hela denna utbildning skulle komma att fördröjas. Detta har man såvitt jag förstår fått fullständigt om bakfoten.

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

En fråga till! Man säger, att om erfarenheterna från försöksverksamheten visar att de fyra veckornas vikariats-tjänstgöring inte ger något nämnvärt värde ur utbildningssynpunkt, skall man ompröva frågan. Innebär då en sådan omprövning, att man helt enkelt stryker dessa fyra veckors vikariatstjänstgöring, eftersom den inte anses ha något värde, eller innebär omprövningen att man förändrar vikariatstjänstgöringen till en adekvat utbildning i stället? Detta tycker jag är en fråga, som det är väsentligt att få klarlagd.

För övrigt undrar jag hur man skall tolka utskottsutlåtandet, där det heter att man i den utsträckning detta är möjligt bör förlägga vikariatstjänstgöringen till utbildningsanstalternas sjukhus. Om det i praktiken skulle visa sig möjligt, vilket de båda professorerna har sagt, att helt förlägga vikariatstjänstgöringen till utbildningsanstalternas sjukhus, kan vi då konstatera att detta också ligger i linje med utskottsmajoritetens önskemål? Det skulle vara roligt att få ett besked på den punkten.

Jag ser nu att statsrådet Moberg hedrar kammaren med sin närvaro vid denna sena tidpunkt. För att undvika att behöva ställa en enkel fråga senare undrar jag om jag redan nu kan få direkt svar på en fråga, som inte behandlas i propositionen men som jag hade trott skulle komma upp där. Kan vi få veta när den utökning av barnmorskeutbildningen som riksdagen beställt redan hösten 1967 kommer till stånd? Någon gång i vintras sade statsrådet Moberg i ett svar till mig att besked därom skulle lämnas i samband med att skolöverstyrelsen lägger fram sitt utredningsförslag. Nu hittar jag inte något svar på denna fråga och skulle därför av statsrådet vilja veta när vi kan vänta ett sådant besked.

Men, herr talman, jag skulle också vilja säga några ord om ett annat ärendet. Jag har väckt motionen II:1081 tillsammans med herrar Eskel och Enskog.

Vi yrkar däri ett bibehållande av de avlöningsförmåner som nu utgår till elever vid statens institut för högre utbildning av sjuksköterskor. Enligt propositionen skulle dessa avlöningsförmåner endast utgå till deltagare i lärarkurser. Förslaget innebär således att vissa andra elevkategorier får vidkännas en klar försämring. Emellertid har man tänkt sig att detta institut ända fram till åren 1970—1971 övergångsvis också skall äga sig åt utbildning av avdelningssköterskor och anordna vissa administrativa kurser. Man drar emellertid in dessa avlöningsförmåner för de elevkategorier som inte har offentlig huvudman.

Motivet är ganska konstigt: Man säger att det blivit en tendens att allt fler elever som saknar offentlig huvudman söker sig hit, och det betyder att staten får en ökad ekonomisk belastning. Man tycker därför att det är på tiden att en förändring göres. Utskottet har under hand inhämtat att det finns en ökad tendens hos eleverna att lämna sina anställningar utan att begära tjänstledighet för studier eller sedan de förvägrats sådan av huvudmännen. Är det så att man förvägras tjänstledighet av en huvudman för att utbilda sig vidare i sitt yrke, vad är då naturligare än att man säger upp sin tjänst för att få frihet att förkovra sig så som man finner rimligt? Att de i det läget skall bestraffas med att inte få den tidigare medgivna avlöningsförmånen enligt lönegrad Ug 6 är förvånansvärt.

Att elever lämnat sin anställning utan att begära tjänstledighet kan naturligtvis tyckas konstigt, men det finns anledning att betona den egendomliga tendens som vissa huvudmän numera har att förbinda tjänstledighet för studier med s.k. slavkontrakt. Många huvudmän säger nämligen att skall ni få tjänstledighet måste ni förbinda er att efter tjänstledighetens slut tjänstgöra hos oss upp till tre år. Dessa s.k. slavkontrakt förklarar säkerligen den ten-

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

dens som utskottet säger sig ha märkt, men jag tycker inte att det är något skäl att i negativ riktning förändra en anordning som funnits ett par år.

På denna punkt har jag emellertid inte något yrkande, herr talman, utan jag yrkar endast bifall till den reservation som finns fogad vid utskottets utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Björkman* (h).

Fröken **OLSSON** (s):

Herr talman! Det är ett mycket stort ärende vi behandlar — hela vidareutbildningen av sjuksköterskor. Den är faktiskt i stort sett tänkt som en försöksverksamhet till att börja med. Vi vet inte hur många sköterskor vi kommer att behöva av olika slag. Vi vet inte heller alldeles säkert om utbildningstidens längd inom varje gren är den rätta. Vi får räkna med en hel del jämkningar under den närmaste tiden.

Det har också rätt nästan fullständig enighet utom just beträffande barnmorskornas vidareutbildningskurs, som alltså skall omfatta sammanlagt 50 veckor. Denna kurslängd är i och för sig rätt besvärlig, den omfattar två och en halv termin.

Vi försöker -- vilket diskuterades under föregående ärende — samordna skolterminernas längd för olika kurser. Det har inte visat sig möjligt i detta fall. Jag förmodar att det är en av anledningarna till att man försökt med sådana här extra anordningar. Vidareutbildningskursen omfattar alltså 44 veckor, därefter kommer ett fyraveckors vikariat och ovanpå detta en tvåveckorskurs. Det viktiga är, vilket ingen av de föregående talarna har nämnt, att barnmorskorna efter denna vikariats-tjänstgöring skall ha en avslutande kurs. Det är på det sättet vikariatstjänstgöringen kommer in i utbildningen. Eleverna skall ha fått pröva på självständigt arbete innan de anses färdigutbil-

dade. De kommer tillbaka med erfarenheter från denna praktiska tjänstgöring och kan alltså på ett bättre sätt tillgoda-göra sig den avrundande teoretiska kursen.

Det faller dock litet utanför ramen för vad man gör i de andra utbildningslinjerna. Det är därför som detta har kritiserats. Departementschefen finner det i viss mån diskutabelt. Avdelningen tycker detsamma. En del remissinstanser och reservanterna går ännu ett steg längre och finner förslaget misslyckat. Men alla, även de som nu vill ha dessa fyra veckors vikariatstjänstgöring, är överens om att det får betraktas såsom en försökstjänstgöring. Man skall se vad resultatet blir av det och hur det slår ut. Sedan får man komma tillbaka.

Det går säkerligen inte, som fru Kristensson sade, att stryka de fyra veckorna. Det tror jag inte kommer i fråga. Det är klart att vi måste ge den utbildning som verkligen behövs. Om det inte stämmer med våra begrepp om terminer och sådant, kan det inte hjälpas. Men det vållar givetvis en del praktiska besvärligheter.

Nu har utskottet tillmötesgått motionärerna och de remissinstanser som har varit bekymrade så långt, att det understryker att denna utbildning måste ske under sakkunnig ledning. Det har talats om att eleverna under denna vikariats-tjänstgöring kan komma att arbeta på sjukhus, där det inte finns läkare med gynekologutbildning och bara sjuksköterskor med grundutbildning — var nu detta sjukhus existerar.

Det är naturligtvis inte meningen, utan denna tjänstgöring skall vara ett led i deras utbildning. Går det att förlägga denna tjänstgöring till det utbildningssjukhus, där de har fått sin ordinarie utbildning, anser vi givetvis att det är det bästa. Där har de samma handledare. Då får tjänstgöringen den bästa effekten.

Nu förklarar dessa utbildningsanstalter, att de tror att de kan klara denna

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

verksamhet. Vi vet dock hur det är på hela vårdområdet. Den dåliga tillgången på praktikplatser utgör en flaskhals. Det kan bli svårigheter, och vi har inte velat gå så långt som att säga att tjänstgöringen *skall* förläggas till utbildnings sjukhus, utan till sjukhus, där det finns utbildad personal som kan handleda dessa nya barnmorskor.

Vidare är det väl ändå någon skillnad på barnmorskeutbildning och övrig sjuksköterskeutbildning; det visar bland annat utbildningstidens längd. Barnmorskorna har ju på ett helt annat sätt än sjuksköterskorna en självständig ställning. Det är väl närmast distriktsköterskorna som i det fallet kan jämföras med barnmorskorna, och distriktsköterska blir man ju inte bara genom en sådan här kurs, utan därutöver krävs åtskillig praktiktjänstgöring och dessutom ytterligare kurser.

Men barnmorskan kommer förr eller senare i den situationen, att hon på egen hand skall klara en förlossning. Det måste vara väldigt svårt första gången man befinner sig i den situationen, när den än kommer. Om hon nu får en tjänst som ett självständigt vikariat, där det finns äldre, mer kunniga barnmorskor och läkare tillgängliga men där hon under dessa betryggande omständigheter på egen hand får sköta förlossningar, får hon själv möjligheter att se vad hon duger till, och de som skall ansvara för hennes framtida legitimation får möjligheter att bedöma om hon över huvud taget kan klara dessa uppgifter på egen hand. Det är nog inte alldeles ur vägen att man på något sätt försöker ordna så, att eleverna får denna självständiga tjänst innan de lämnar utbildningsanstalterna.

Och, som sagt, detta är en försöksverksamhet. Visar det sig att denna ordning inte är till någon nämnvärd nytta, så får man försöka lägga upp det hela på något annat sätt.

Fru Kristensson frågade om det är i enlighet med utskottets mening, att den-

na vikariatstjänstgöring skall förläggas till utbildningssjukhusen. Ja, visst är det så! Det skall ske i all den utsträckning det är möjligt.

Frågan om avlöningen till sköterskorna är mycket besvärlig. Vi försöker nu få fram någorlunda enhetliga studiehjälsregler. Men just på sjukvårdens område har man haft alldeles speciella förhållanden.

Tidigare har, som fru Kristensson påminde om, sjuksköterskeeleverna varit arbetskraft på sjukhusen. Detta har man nu gått ifrån. Utbildningstiden skall ansås enbart till utbildning. Men denna vikariatstjänstgöring går ju inte att jämföra med den tid sköterskeeleverna var arbetskraft på sjukhusen; förslaget innebär att sköterskeeleverna helt enkelt får sköta en tjänst under en månad och får betalt för det.

När det gäller dem som deltar i den högre utbildningen har det hittills varit så, att huvudmännen beviljat dem tjänstledighet med lön, och de har sedan återvänt till sin huvudman. Det är detta fru Kristensson kallar för slavkontrakt, och det är fler som betecknar det så.

Det är nu inte så farligt med det slaveriet med den rika tillgång på platser som föreligger. Jag har själv som landstingsman varit med om att mitt landsting övertagit en sköterska från ett annat landsting det tredje året. Hon hade fått sin utbildning i ett landsting på villkor att hon skulle tjänstgöra tre år där. Efter ett år flyttade hon till ett annat landsting på villkor att detta övertog betalningen för de två åren, och det tredje året flyttade hon till vårt landsting på villkor att vi gentemot landsting nummer ett övertog återbetalningen för det första året.

Detta är ju en soppa utan like, som varken gagnar sköterskorna eller landstingen. Man måste åstadkomma en annan ordning. Men å andra sidan måste man ju förstå ett landsting, som har ont om folk och som inte ger en sköterska

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

ledigt för att gå på en kurs om man inte kan räkna med att ha nytta av henne i fortsättningen; det ställer ju alltid till svårigheter för huvudmannen. Men jag undrar ändå om det annat än i rena undantagsfall förekommit att man direkt vägrat en sköterska tjänstledighet och om det inte har varit så, att det just då inte funnits möjlighet att lösgöra henne och att man därför inte när hon själv önskat det kunnat ge henne ledighet utan velat förlägga den till annan tidpunkt. Men när bestämmelserna utformades beträffande lön till dem, som inte har någon huvudman, räkna de man med att de skulle utgöra undantagsfall — de flesta hade huvudmän.

När de nu i stor utsträckning i stället för att ta tjänstledighet har sagt upp sina tjänster, eftersom de ändå fått ut sin lön, har läget blivit ett annat än tidigare.

Vi strävar nu efter att få enhetliga bestämmelser. Den gången när detta institut inrättades fanns inte den nuvarande studiehjälpen. På sjukvårdsområdet råder emellertid alldeles särskilt besvärliga förhållanden, som har lett till att i synnerhet landstingen på grund av bristen på folk har fått lov att ta på sig stora kostnader för utbildningen. Även när det gäller sköterskeskolorna har landstingen tidigare betalat ett visst bidrag till eleverna, jag tror i regel 400 kronor i månaden. Detta system har numera slopats, sedan eleverna nu i stället får studiemedel i vanlig ordning. Det synes nödvändigt att så småningom få till stånd någon form av samordning på detta område. Överenskommelser måste träffas mellan landstingen och staten om hur dessa frågor skall ordnas.

När det gäller operationsassistenterna — den enda fråga som jag tror återstår obesvarad från min sida — har utskottet hänvisat till att det pågår en del utredningar och att det är skolöverstyrelsens sak att göra upp kursplanerna för utbildningen på ett sådant sätt, att de fyller de krav som man kan ställa i

det avseendet. Vi anser att det inte nu finns någon anledning att skriva till Kungl. Maj:t i denna fråga, eftersom ändå en del saker kommer att hända på detta område.

En mycket viktig fråga gäller också skolsköterskorna, men vi förstår egentligen inte vad den har med förevarande proposition att göra. Motioner väcktes emellertid, som remitterades till utskottet, och vi hade därför inte annat att göra än att ta upp dem till behandling. Men vi har sagt, att vi inte kan ta ställning utan att undersöka hur många sjuksköterskor det skulle gå åt i detta fall, eftersom det råder en sådan brist på dem. Vi kan inte utan vidare säga att vi skall ta ytterligare en hel del sjuksköterskor till skolhälsovården. Vi måste veta både vad det betyder i personalåtgång och kostnadsmässigt.

Fru Kristensson undrade vad vi menade med att vi inte skulle fördröja utbildningen för barnmorskor och skolsköterskor. Vi ansåg oss inte utan vidare kunna biträda motionerna utan att själva inhämta ytterligare upplysningar från de remissinstanser som hade yttrat sig tidigare. Men det fanns helt enkelt inte tid till det genom att propositionen kom nu i slutspurt och vi ansåg att det var så angeläget att få hela frågan igenom. De justeringar som kan behöva göras får ske i efterhand. Huvudsaken är att verksamheten omedelbart kan komma i gång.

Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag på samtliga punkter.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag tycker det finns anledning att tacka fröken Olsson för hennes positiva inlägg. Jag tror det kommer att bli av stort värde för dem, som skall tillämpa det beslut som riksdagen kommer att fatta i dag — fröken Olsson säger nämligen att hon tolkar utskottsutlåtandet så, att det är i enlighet med utskottets önskemål om det skulle visa

Vidareutbildning av sjuksköterskor m. m.

sig möjligt att helt förlägga vikariats-tjänstgöringen till utbildningsanstaltens sjukhus. Detta anser jag är tillfredsställande.

Det är ju givet att man därmed inte drar ut konsekvenserna av motionen, nämligen att man också skulle kalla vikariatstjänstgöringen för utbildningstid med de konsekvenser som det kan ha. Jag tror att utvecklingen kanske kommer att tillgodose de önskemål, som motionärerna har haft, så att det verkligen blir fråga om en utbildning.

Fröken Olsson sade dock, att vi alla känner till att praktikplatserna utgör en flaskhals och att detta skulle vara ett skäl till att man får lämna flera möjligheter öppna och att man skall undersöka vilka möjligheter eleverna har att på egen hand klara förlossningsfall. Jag skulle emellertid vilja säga, att det framstår som litet vanskligt att de blivande mammorna skulle vara något slags försökskaniner. Om de skall vara det får man i varje fall ha garantier för att det ordnas med handledning, så att man kan vara trygg för att ingen olycka inträffar.

Beträffande slavkontrakten håller jag med fröken Olsson om att det är »en soppa utan like». Man borde kunna klara problemet med ett clearingförfarande olika huvudmän emellan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 1085; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 5

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets

hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 5) i utskottets utlåtande nr 108, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Virgin m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 35 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 6—8

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 3

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 110, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en fastighet i Sundsvall,

nr 111, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv,

Rikskonserter m. m.

nr 112, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om viss ändring i statens pensionslöneförförordning m. m., och

nr 113, i anledning av riksdagens år 1967 församlade revisorers berättelse i vad avser räkenskapsgranskningens organisation inom den statliga förvaltningen.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 4**Rikskonserter m. m.**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 114, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående rikskonserter m. m. jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen nr 1 (bilaga 10, punkt B 13) beräknat medel till Rikskonserter m. m., hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 45 under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden för den 8 mars 1968 föreslagit riksdagen att 1. godkänna de riktlinjer som i statsrådsprotokollet angivits för anordnande av rikskoncertverksamhet fr. o. m. den 1 juli 1968, 2. godkänna de grunder för finansieringen av rikskoncertverksamheten som angivits i statsrådsprotokollet samt 3. till Rikskoncertverksamhet för budgetåret 1968/69 under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 350 000 kr.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels motionen I: 807 av herr *Lundström*,

dels de likalydande motionerna I: 808 av herr *Schött m. fl.* och II: 1046 av herr *Nordstrandh m. fl.*,

dels motionen II: 1043 av herr *Arvidson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om en utredning genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg angående ett sammanföran-

de av den verksamhet som bedreves av dels den offentliga artist- och musikerförmedlingen, dels de s. k. organisationsförmedlingarna till en statlig förmedlingsverksamhet som successivt kunde utvidgas till att gälla hela kulturarbetarområdet och som erhöles sådana arbetsformer att både effektivitet och smidighet i verksamheten garanterades,

dels motionen II: 1044 av herr *Jansson*, vari hemställts 1. att mellan 50—85 procent av rikskonserternas konsertutbud skulle anföras åt fast anställda tonkonstnärer med hel- eller halvtidsanställning, 2. att vokalsembler inrättades i två regioner, Norrbotten och Mellansverige, 3. att militärmusikernas vidareutbildning icke belastade rikskoncertverksamhetens budget utan att det i propositionen föreslagna anslaget på 0,4 milj. kr. överfördes till den aktiva konsertbudgeten för rikskoncertverksamheten, 4. att ett statens råd för rikskonserter inrättades med minst 20 ledamöter och lämpligen en heltidsanställd sekreterare, 5. att den framlagda organisationsplanen för rikskoncertverksamheten översåges i syfte att minska de administrativa kostnaderna till förmån för flera utbud av levande musik samt 6. att en central statlig upphandlingsorganisation för kvalitetsinstrument, exempelvis flyglar, inrättades,

dels motionen II: 1045 av herr *Jansson m. fl.*, vari hemställts 1. att riksdagen måtte besluta att den statliga artist- och musikerförmedlingen och organisationsförmedlingarna sammanfördes till ett statligt förmedlingsbolag med uppgift att handha förmedling av arbetstillfällen för artister och musiker samt att det statliga förmedlingsbolaget successivt utvidgades till att omfatta också övriga kategorier av kulturarbetare samt 2. att riksdagen, därest yrkandet under 1. icke vunne riksdagens bifall, måtte besluta om utbyggnad av den statliga artist- och musikerförmedlingen till att omfatta all förmedling av dessa yrkeskategorier.

Rikskonserter m. m.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 807 såvitt nu var i fråga godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats beträffande Stiftelsen Institutet för rikskonserter,

2. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1044 i vad den avsåge en översyn av Institutets för rikskonserterns kansliorganisation,

3. att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande anställningsvillkor m. m. för viss personal vid Institutet för rikskonserter,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1044 i vad den avsåge ett statens råd för rikskonserter,

5. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1044 i vad den avsåge vokalensembler och anställning av tonkonstnärer godkänna de riktlinjer som i statsrådsprotokollet angivits för anordnande av rikskoncertverksamhet fr. o. m. den 1 juli 1968,

6. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 1044 i vad den avsåge kostnader för viss vidareutbildning av militärmusiker godkänna de grunder för finansiering av rikskoncertverksamheten som angivits i statsrådsprotokollet,

7. att riksdagen måtte avslå motionen I: 807 i vad den avsåge yrkande om medel till en regionintendent utöver Kungl. Maj:ts förslag,

8. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 807 och II: 1044 i vad avsåge anslagsberäkningen till Rikskoncertverksamhet för budgetåret 1968/69 på driftbudgeten under åttonde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 7 350 000 kr.,

9. att riksdagen måtte avslå motionen I: 807 i vad den avsåge grammofonski-
veinspelningar,

10. att riksdagen måtte avslå motio-

nen II: 1044 i vad den avsåge en statlig upphandlingsorganisation för kvalitetsinstrument,

11. att riksdagen måtte i anledning av motionerna II: 1043 och II: 1045 ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört beträffande förmedling av tonkonstnärer m. fl.,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 808 och II: 1046.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Arvidson* (s).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Det är ett ganska trist ärende som nu skall avgöras.

Sedan år 1933 har det funnits en internationell konvention om kostnadsfri arbetsförmedling för alla arbetstagare. Trots detta har regeringen fortlöpande givit dispens åt privat arbetsförmedling och därtill har vi fått en rad organisationsförmedlingar för engagemang av in- och utländska tonkonstnärer.

Nu förutsattes när aktuella tillstånd utlöp att samma möjligheter att söka arbete skulle skapas för tonkonstnärer som gäller för andra arbetstagare. Därmed skulle även denna grupp av arbetstagare få en kostnadsfri arbetsförmedling, som skulle intaga en neutral ställning i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetstagare.

Det har vid sidan om de privata förmedlingarna och organisationsförmedlingarna också funnits en offentlig artist- och musikerförmedling. Men genom att andra förmedlingar har tillåtits att tävla med den offentliga förmedlingen, har man under alla dessa år omöjliggjort för den statliga artistförmedlingen att bli det naturliga centrum som den borde ha blivit.

Inför utsikten att få slut på de kommersiellt arbetande förmedlingarna för tonkonstnärer har under det senaste året en rad konstruktiva förslag väckts

Rikskonserter m. m.

om hur man skulle kunna lösa dessa frågor. Det bästa ställde enligt min mening Kulturarbetarnas socialdemokratiska förening i en PM med förslag till inrättande av kulturförmedling, ett statligt kulturserviceorgan, vilken tillställdes utbildningsdepartementet — dåvarande ecklesiastikdepartementet — den 21 december 1967.

Många diskussioner och överläggningar i denna fråga har förekommit, och ärendet har också varit ute på remiss. Jag har tidigare talat mycket ingående om dessa frågor och skall nu inte upprepa vad då sagts men vill erinra om att i remissyttrandena till proposition nr 45 uttalade sig flertalet av de berörda arbetstagarorganisationerna för ett statligt förmedlingsbolag.

I propositionen nr 45 framhålles bl. a. följande: »Flertalet av dem som yttrat sig över betänkandet anser dock att samhällets åtgärder för att förbättra förmedlingen av seriösa tonkonstnärer bör ske på andra vägar än genom utbyggd offentlig arbetsförmedling. Man ansluter sig därvid i regel till förslaget om ett statligt förmedlingsbolag.»

Till mångas förvåning framlades det sedan ett förslag, som stod helt i strid med remissyttrandena. Det innebär ett slopande av den offentliga arbetsförmedlingen. Visserligen förbjödes de privata förmedlarna att fortsätta sin verksamhet, men i stället skall de s. k. organisationsförmedlingarna överta verksamheten.

Till försvar för statsutskottets ställningstagande i denna fråga må det sägas, att utskottet i sin skrivning distanserar sig så långt som möjligt från den angivna lösningen. Utskottet skriver: »Utskottet finner det nämligen inte tillfredsställande att artisterna och musikerna inte kommer i åtnjutande av samma tjänster som andra yrkeskategorier gör genom den offentliga arbetsförmedlingen. Enligt utskottets uppfattning bör därför frågan om den nu aktuella

förmedlingsverksamheten ytterligare övervägas. Den grundläggande målsättningen bör därvid vara att kulturarbetarna framdeles skall beredas rätt till arbetsförmedling genom statens försorg på samma villkor och under samma förutsättningar som övriga arbetstagare.»

Saken kan rimligen inte framställas på ett bättre sätt. Det är ju en utmärkt tolkning av vad arbetstagarna i detta fall vill.

Det förslag utskottet stannar för står dock i strid med detta resonemang, förslaget att man skall avskaffa den statliga förmedlingen och lämna hela verksamheten i händerna på organisationsförmedlingarna. Det bör stå klart för var och en att dessa organisationer, som nu skall få ta hand om förmedlingen av de arbetstagare som det gäller, är arbetsgivare och därtill mycket stora arbetsgivare.

Det framhålles i utskottets skrivning att denna förmedlingsverksamhet skall ske på prov. Till det är bara att säga, att man redan har provat detta system i mer än 25 år. Någon ytterligare provverksamhet behöver vi alltså inte. Vi har kommit fram till att denna förmedling har övervägande negativa sidor. Splittringen i kulturutbudet kommer också att öka. För närvarande är det fem olika instanser som ansökt hos arbetsmarknadsstyrelsen om att få bedriva sådan organisationsförmedling. Men om vi knäsatte principen kommer det inte att dröja förrän ytterligare organisationer anmäler sig för att driva förmedlingar i samma syfte.

När utskottet betonar att verksamheten får bedrivas på prov skulle jag till talesmännen för utskottet vilja ställa frågan: Kan man tänka sig att tidsbestämma provet till ett år, eller möjligen två? Finns en sådan tanke bakom det resonemang som förs?

I detta sammanhang vill jag ta upp ett problem som inte är diskuterat. Om en artist blir arbetslös, vilken förmedling skall intyga att han är arbetslös och

Rikskonserter m. m.

att han därmed kan komma i åtnjutande av arbetslöshetsunderstöd och andra förmåner som övriga arbetstagare i vårt land har? Kan de här organisationsförmedlingarna vara till någon hjälp när det gäller den sidan av saken?

Herr talman! Jag tvingas uttala mitt mycket bestämda beklagande av det förslag som föreligger. Jag finner att utskottet i princip delar detta beklagande. Det är bara det, att det praktiska förslag som sedan läggs fram helt strider mot både mitt och utskottets beklagande. Sällan har jag sett en skrivning, där utskottet distanserar sig så långt från det förslag som ställts.

Den motion jag har lagt fram angående översyn av institutet för rikskonserterns kansliorganisation är närmast föranledd av att administrationskostnaderna tar en otroligt stor del av anslaget till denna organisation. Motionens förslag avvisas dock. Vidare avvisas förslaget om att inrätta ett statens råd för rikskonserter ävensom förslagen om anställning av tonkonstnärer enligt de riktlinjer som framförts i motionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motion 1044 i denna kammare.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag ber att få ta upp ett annat delspörsmål i detta ärende. I propositionen nr 45 liksom i statsutskottets utlåtande nr 114 angående rikskonserter m. m. berörs militärmusikkårens roll och uppgifter inom det civila musiklivet. Utbildningsministern förordar beträffande de nuvarande militärmusikkåren att en ytterligare utredning av organisationen göres i syfte att tillgodose såväl militära som civila behov. Statsutskottet instämmer häri och gör också följande uttalande, vilket jag gärna stryker under: »Militärmusikkåren har enligt utskottets mening uppenbar betydelse för det regionala musiklivet. Frågan om eventuella indrag-

ningar av kårer vid den aviserade förändringen av militärmusikorganisationen måste i sedvanlig ordning underställas riksdagens prövning.» — Frågan om militärmusikkåren och en eventuell minskning av deras storlek eller om indragning av kårer är alltså skjuten på framtiden. Den återkommer senare till riksdagen. Tidpunkten är sålunda inte nu den rätta att ta definitiv ställning.

Jag kan dock inte underlåta att erinra om den oro som konsertbyråutredningens förslag väckt i olika delar av vårt land. Protester mot minskning eller indragning av vissa militärmusikkårer har också insänts till departementet. Som exempel kan nämnas en protestskrivelse från Ystad med angränsande landstingsvalkretsar, i vilken det bl. a. heter: »Förslaget om indragning av militärmusikkåren i Ystad innebär ett allvarligt hot mot musiklivet i hela södra Skåne.» Det är speciellt denna delfråga som jag i detta sammanhang vill föra fram. Den berör inte bara Ystad utan hela bygden däromkring — ja, en stor del av södra Skåne, eftersom kåren betjänar en betydande räjong. Ett hot om eventuell nedläggning av militärmusikkåren i Ystad har sålunda väckt oro för det lokala musiklivet i Sydsåne.

I våra stora statsensembler utgöres mer än hälften av utländska stråkmusiker, och språkförbistringen är omfattande. Man måste fråga sig hur man skall komma till rätta med bristen i de nya musikformer som utredningen förordar i ett »statens institut för rikskonserter». För att inte blåsmusikerna i en framtid helt skall försvinna måste man även beträffande dessa tänka på rekryteringen. I det avseendet har militärmusikkåren så gott som ensamma svarat för utbildningen. Tänker man sig att i en framtid finna lösningen på detta problem genom att bygga ut konservatorierna i Stockholm, Göteborg och Malmö? Jag kan nämna att vi här i landet har en brist på bortåt 20 000 musikedare. Också i detta avseende har mili-

Rikskonserter m. m.

tärmusikkårenna varit förnämliga utbildningscentraler.

I en till departementet insänd protestskrivelse från representanter för olika rörelser och korporationer den 28 april i fjol heter det bl. a.: »Vi anser det stridande mot allt förnuft att beröva denna folkrika del av landet en så värdefull kulturell tillgång. Sett mot bakgrunden av att Stockholmsområdet med ca en miljon invånare föreslås få en 67-mans militärmusikkår förutom andra statsavlönande och på annat sätt statsunderstödda och enligt förslaget förstärkta ensembler skulle Skåne-regionen med samma invånarantal få nöja sig med *en* regional ensemble om 30 man. Förutom att kåren i så gott som hela Malmöhus' län och i stora delar av Kristianstads län svarar för synnerligen uppskattade konserter, bildar den stomme i Sydöstra Skånes orkesterförening och ett flertal av kårens musiker ingår i Trelleborgs orkesterförening. Den har också på sista tiden framträtt i skolkonserterverksamheten med synnerligen stor framgång...»

Så långt protestskrivelsen från Sydskåne. Jag vill framhålla att militärmusikerna i mycket stor utsträckning tjänstgör som lärare och musikledare i många amatörmusikkåror och ungdomsorkestrar i hela södra Skåne. Förhållandena är säkerligen likartade på andra håll. Om den ifrågavarande militärmusikkåren skulle försvinna kommer det att bli oerhört svårt att få ersättare för dessa lärare och musikledare.

Frågan om militärmusikkårens fortsatta organisation och deras fortbestånd går som sagt till ny utredning. Innan så sker har jag velat framhålla dessa synpunkter och hoppas att de skall vinna beaktande såväl i utredning som i departement. Det gäller ett enligt min mening vitalt problem, som i värsta fall — d. v. s. om en indragning av militärmusikkåren i Ystad skulle komma till stånd — får en musikalisk utarmning i våra sydsvenska bygder till följd. Något

sådant får enligt min mening inte komma i fråga.

Jag har inget yrkande.

I detta anförande instämde herrar Nilsson i Lönsboda (fp) och Josefson i Arrie (cp).

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Jansson tog upp problemet om arbetsförmedling för artister. Vi har inom utskottet mycket ingående diskuterat det förslag som förelåg i propositionen och vi har också blivit uppvaktade av ifrågavarande yrkesutövare som givit uttryck åt vissa bekymmer över det framlagda förslaget.

Inom utskottet har vi byggt på den princip som gäller för arbetsmarknaden i stort, vilket innebär att den traditionella formen för arbetsförmedling bör vara tillämplig även på detta område. Vi är medvetna om att det ordinarie arbetsmarknadsorganet måhända inte har de resurser som erfordras utan att man kanske i stället måste finna andra lösningar för denna grupp. Men vi anser att dessa yrkesutövare bör bedömas på samma sätt som yrkesutövare i allmänhet.

Propositionen föregicks av diskussioner med respektive förbund, och vid dessa diskussioner framkom att den lösning som nu förordas kan vara lämplig. Därför har också utskottet föreslagit denna lösning på prov. Om den sedan inte visar sig fylla måttet och inte på ett tillfredsställande sätt tillgodoser de önskemål man anser vara berättigade bör man, såsom utskottet i fortsättningen framhåller, pröva andra vägar för att få en tillfredsställande lösning av arbetsförmedlingen. Herr Jansson ansåg ju också att detta inte kan sägas bättre än vad utskottet gjort och då bör han väl vara nöjd med utskottets skrivning. Vi har haft en ambition att finna en tillfredsställande lösning på det problem som onekligen föreligger på detta område.

Rikskonserter m. m.

Vad sedan gäller herr Nelanders bekymmer för militärmusiken vill jag framhålla, att vi inte tar ställning till den frågan i dag. Det blir ytterligare en översyn.

Herr Nelander gav uttryck för sina farhågor beträffande den framtida utbildningen. Jag kanske kan uppmana honom att läsa det betänkande angående musikerutbildning i Sverige, som avlämnades för relativt kort tid sedan och där hela problemet om militärmusikerna kommer in i bilden. Jag tror att herr Nelander då skall känna sig lugnare och kan komma hem till Skåne och meddela, att det inte blir någon utarmning på detta område.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ARVIDSON (s):

Herr talman! Jag har tidigare i en interpellationsdebatt, som hölls för några veckor sedan, utvecklat mina synpunkter på frågan om artistförmedlingen. Inom artistorganisationerna skulle vi väl ha önskat en utveckling i motsatt riktning mot den som propositionen föreslår. Vi hade önskat att staten och samhället på samma sätt som när det gäller övriga arbetstagare skulle ha hand om förmedlingen utan konkurrens med andra organisationer och utan att ta ersättning för det. Vad som nu föreslås är, såsom herr Lindholm understök, ett prov, men detta prov innebär ju att man går i motsatt riktning, dvs. att man nedlägger den statliga verksamhet som redan existerar.

Nu föreställer jag mig att utskottet har ställt sådana villkor för ett accepterande av den ordning som propositionen föreslår, att de inte kan uppfyllas. Vad sker då, om de nya förmedlingsorganen inte kan uppfylla kravet att de skall ta hand om — som det heter — mer svårplacerade artister och även i övrigt ge en allomfattande service? Jag skulle föreställa mig att de inte går i land med detta, och då står vi inför

uppgiften att på nytt bygga upp ett samhälleligt organ för artistförmedlingen.

Jag har tidigare understrukit att den bästa lösningen inte är ett statligt bolag, såsom det har föreslagits från visst kulturarbetarhåll, utan att arbetsmarknadsstyrelsen själv har hand om saken. Herr Lindholm säger att AMS kanske inte har resurser för detta, och det har ofta invänts att förfarandet kanske inte blir tillräckligt smidigt. Resurserna måste naturligtvis byggas upp. Vi har ett konkret exempel på hur det kan göras och hur samtidigt den smidighet som jag efterlyser kan komma till stånd, nämligen Författarcentrum. Detta kommer nu att bli uppbyggt så, att det utgör en del av AMS, i varje fall så långt att AMS ger anslag till verksamheten och har en tjänsteman inom Författarcentrum. Staten kommer även att lämna bidrag, och verksamheten går i FLYCO:s, d. v. s. författarföreningarnas centralorganisations regi. Det betyder att man får all den aktivitet från de intresserade som man är i behov av samtidigt som hela verksamheten är gratis och inordnad i den statliga arbetsförmedlingen.

Jag har avstått från att formulera någon reservation. Jag har nöjt mig med en blank reservation, och jag har gjort det med anledning av den för mina synpunkter ytterligt positiva skrivning som utskottets femte avdelning har presterat.

Jag skulle emellertid ändå vilja vädja till inrikesministern och till utbildningsministern att de, under den korta tid då kaos kommer att råda, verkligen tar itu med denna fråga och försöker att tillsammans med kulturarbetarna uppnå en lösning som kan accepteras från alla synpunkter, en lösning som är effektiv och smidig. Denna utredning borde enligt min uppfattning anförtros åt arbetsmarknadsstyrelsen i samarbete med kulturarbetarna och ges sådana direktiv, att det blir en lösning inom AMS:s gebit.

Jag måste här nöja mig med en väd-

Rikskonserter m. m.

jan, men jag tror att det är möjligt att på relativt kort tid få ett grepp om denna fråga, som nu — åtminstone vid en jämförelse mellan propositionens och utskottsutlåtandets innehåll — förefaller att vara i hög grad oredig, ett kaos som det är svårt att finna något mönster i.

Jag vädjar alltså, herr talman, till de berörda departementscheferna att gemensamt med AMS försöka få till stånd en annan lösning än den som vi här kommer att besluta om.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Vad beträffar dem som skall ha hand om artistförmedlingen skulle jag för det första vilja peka på ett kort konstaterande som konsertbyråutredningens slutbetänkande gjort på s. 38. Det heter där: »Det borde också framhållas att man i länder — där man prövat andra lösningar av förmedlingsfrågorna (t. ex. med enbart statligt driven tonkonstnärsförmedling) — icke har lyckats ernå en smidigt arbetande förmedlingsorganisation.»

Jag förutsätter, att detta är riktigt. Är då inte detta konstaterande något att tänka på, när man nu talar så hett om enbart statliga insatser?

För det andra skulle jag vilja tacka herr Nelander för att han talade så vackert och ingående för min motion, syftande till att så långt möjligt skydda de existerande militärmusikkårerna. Jag behöver alltså inte ägna mig åt att ytterligare sjunga deras berättigade lov, ty det är redan gjort. Jag vill bara fastställa, att utskottet kort och koncist konstaterar att en förändring av militärmusikorganisationen måste underställas riksdagens prövning. Det är bra att få detta konstaterat i utskottets skrivning, eftersom det är ett tacknämligt uttalande. Varje administrativt manipulerande är nu uteslutet, och der oro, som varit stor på flera av de orter som har militärmusikkårer men som

känner sig hotade av konsertbyråutredningen och Kungl. Maj:t, kan nu t. v. lägga sig. Själva realdiskussionen om militärmusikkårernas vara eller inte vara får anstå till dess att förslag läggs på riksdagens bord. Jag hoppas, att detta förslag så litet som möjligt skall avse några indragningar, helst inga alls.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr KELLGREN (s):

Herr talman! Jag vill begagna tillfället att instämma i vad herr Arvidson anförde. Jag tror att de synpunkter som han anlade är alldeles riktiga, och jag skall endast utveckla en av dem.

Vi har fått detta Författarcentrum, som bedriver en förmedlingsverksamhet som jag tror att man vågar säga har utvecklats mycket tillfredsställande. De personer som tagit initiativet och stått i ledningen för detta arbete har emellertid många gånger fått eftersätta en del av sitt eget arbete för att leda verksamheten vid Författarcentrum, och detta kan de inte gärna fortsätta med. Därför får man räkna med att insatser måste göras från annat håll. Arbetsmarknadsstyrelsen har glädjande nog satt in en tjänsteman för arbetet, betalar hyran för två av rummen och kostnaderna för telefon. Vidare har även kulturavdelningen inom departementet lämnat bidrag till verksamheten.

Verksamheten vid detta centrum är så lovande och greppet så stimulerande, att man nog bör anbefalla fler kategorier kulturarbetare att försöka arbeta på samma sätt. Vi har den grupp som redan nämnts och som alldeles speciellt berörs av dagens ärende, nämligen tonkonstnärerna. Om alla seriösa musiker och tonkonstnärer verkligen bestämmer sig för att inrätta en förmedling av typen Författarcentrum, bör samhället naturligtvis stödja och hjälpa dem på motsvarande sätt.

Men även de teateranställda har givetvis intresse av att kunna nå kontakt

Rikskonserter m. m.

med föreningar och med publik på ett annat sätt än genom sin konstutövning inom en teater.

Detsamma gäller koreograferna och dansarna. Det är möjligt att de tillsammans med teaterfolket kan ha en gemensam förmedling. Men även en så stor och betydelsefull grupp som bildkonstnärer av olika slag har behov av en motsvarande förmedling, därför att de också behöver komma i kontakt med en större publik. De har ofta inte bara arbetsuppgifter inom ramen för sitt vanliga arbete utan också anknytningar på många olika håll. En förmedlingsverksamhet kan därför vara till stor hjälp även för dem.

De separata förmedlingar som på detta sätt byggs upp skulle efter ett par år kunna samorganiseras till en ny typ av förmedlingsverksamhet som måhända skulle fylla sin uppgift betydligt bättre än om man skulle gå den traditionella vägen och upprätta speciella artistförmedlingar — musikerförmedlingar och motsvarande förmedlingar — inom den offentliga arbetsförmedlingens ram. En dylik samordnad förmedling kommer ändå på sitt sätt att stå under den offentliga arbetsförmedlingen, men det blir en mera praktisk lösning. De närmast berörda kan också själva aktivt medverka inom en sådan organisation.

Jag tror, herr talman, på denna idé, och därför är jag inte så särskilt pessimistisk när det gäller möjligheterna att kunna utveckla förmedlingsarbetet på ett nytt sätt. Initiativet måste dock komma från berörda grupper. Vi kan vara övertygade om att de ansvariga för förmedlingsverksamheten och kulturarbetet i övrigt kommer att vara angelägna om att verksamheten kommer i gång och att de kommer att stödja den på alla sätt.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Med kännedom om en

av de artistförmedlingar som finns här i landet delar jag i stort sett den uppfattning som herr Kellgren nu senast deklarerade, nämligen att de enskilda förmedlingarna kanske inte helt går att inordna i formerna för den statliga arbetsförmedlingsverksamheten. Men jag tror ändå, att man skall kunna finna effektiva arbetsformer för att betjäna alla dem som skall anlita förmedlingarna. Folkparkernas artistförmedling t. ex. är väl den största artistförmedlingen här i landet. I en kommande organisation kan det väl finnas plats för den liksom för övriga enskilda förmedlingar.

Att jag t. ex. godtagit den starka skrivning som utskottet gjort beror på att jag tror att man måste försöka komma fram till en form av förmedlingsverksamhet, som ger större möjligheter för de artister och konstnärer som inte är i ropet att också få arbete.

Jag tror, att om man skall göra en utredning, så skall man göra den i fullt samförstånd med eller åtminstone ta med folk från de organisationer som nu har förmedlingar. Man måste även ta till vara det bästa som dessa har i sin organisation och den lärdom de kan ge. Man skall inte vara så förblindad när det gäller organisationsförmedlingarna att man inte kan välja någonting annat om man därmed kan nå bättre resultat på detta arbetsområde.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JANSSON (vpk):

Herr talman! Det vore kanske klokt att avsluta den här debatten innan personer, som brukar visa gott omdöme, i denna fråga yttrar sig på ett sätt som jävar denna värdering.

Herr Lindholm ansåg att jag borde vara nöjd med utskottets skrivning. Jag sade också att det i utskottets skrivning förekom riktiga påpekanden; det var bara förslaget som jag inte var nöjd med.

Rikskonserter m. m.

Herr Nordstrandh citerade uttalanden om att man i länder med enbart statlig förmedling inte lyckats skapa en smidig organisation. Jag har tidigare läst dessa uttalanden och närmast uppfattat dem bara som en beskäftig skrivning av personer som inte vet vad de talar om. Man bör rimligen kräva att dessa personer anger vilka länder de avser, men det har de inte gjort. Det finns som bekant många länder, där all artistförmedling är statlig, och i dessa länder tror jag att i varje fall inte de arbetstagare det gäller har klagat.

Herr Johansson i Norrköping säger att det är möjligt att man inte kan använda samma former för förmedlingen av dessa arbetstagare som för andra. Jag vill inte hålla med om det. Jag tror att flertalet är överens om att det för dessa arbetstagare bör gälla samma villkor som för andra. En del anser emellertid att vi bör vänta en tid med genomförandet av en sådan ordning, medan andra av oss anser att ett beslut om en riktig lösning av denna fråga borde ha fattats redan nu.

Det förefaller efter utskottets skrivning som om vi alla hade den uppfattningen att tonkonstnärer, artister och musiker bör komma i åtnjutande av samma tjänster som andra yrkeskategorier från den offentliga arbetsförmedlingens sida. Det vore då på sin plats att man tog hänsyn till vad dessa arbetstagare själva anser, och det är ju inte okänt. Låt mig citera vad Svenska teaterförbundets styrelse säger om detta förslag: »Det är svårt att tro att ett liknande förslag skulle kunna ha lagts fram av regeringen när det gäller någon annan yrkesgrupp i vårt samhälle.»

Av den formuleringen kan man utläsa att den yrkesgrupp som Teaterförbundet företräder känner sig minst sagt diskriminerad. Detsamma gäller tonkonstnärerna. Till de överläggningar som inrikesminister Johansson i en interpellationsdebatt omtalade inbjöd man inte alla berörda organisationer.

Svenska teaterförbundet, Svenska tonkonstnärsförbundet och kulturarbetaravdelningen inom Svenska musikerförbundet fick sålunda inte vara med om överläggningarna. De som inbjöds var de som är arbetsgivare och nu blir förmedlare, och de förklarade för sin del att de var beredda att handha förmedlingsverksamheten. Ingen var förvånad över den beredvilligheten. Men denna lösning strider nu mot etiken på arbetsmarknaden, där man när det gäller alla andra områden har en offentlig, neutral, avgiftsfri arbetsförmedling.

Jag kan därför inte, herr talman, finna att detta är en god lösning. Ingen talar ju heller om den med någon entusiasm — vilket i och för sig är en positiv sak. Men då är det väl också onödigt att som en del här gjort uppåda något försvar för den.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Det var ett uttryck i herr Janssons anförande som föranledde mig att trots den tunga arbetsbelastningen på nytt begära ordet. Han säger: Vore det inte på sin plats att ta hänsyn till dem som berörs av bestämmelserna?

Det är ju detta som utskottet har gjort och, enligt herr Janssons eget uttalande, i en formulering som helt täcker vad man kan önska på det här området. Den formuleringen skall i särskild skrivelse ges Kungl. Maj:t till kännna. Herr Jansson slår alltså in öppna dörrar i denna debatt, eftersom utskottet redan har tillgodosett det önskemål, som han här kämpar för.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 1044; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

§ 5

Avgift för innehav av navigeringsmottagare

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 115, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avgift för innehav av navigeringsmottagare jämte motioner.

I propositionen nr 111 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för den 29 mars 1968 begett riksdagen tillfälle att avge yttrande i anledning av vad i statsrådsprotokollet anförts rörande avgift för innehav av navigeringsmottagare.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat de likalydande motionerna I: 936 av herrar *Tistad* och *Svenungsson* samt II: 1193 av herrar *Åberg* och *Norrby*, vari hemställts att riksdagen vid sin behandling av propositionen nr 111 måtte dels avslå densamma, dels i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag om samordnade nordiska bestämmelser beträffande eventuella avgifter för innehav av navigeringsmottagare.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anförut beträffande avgift för innehav av navigeringsmottagare,

2. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 936 och II: 1193.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Propositionen nr 111 som behandlas i statsutskottets utlåtande nr 115 är ett anmärkningsvärt aktstycke. Det verkar ganska oskyldigt detta med avgift för innehav av navigeringsmottagare — en teknisk fråga som man tycker borde vara klarlagd. Propositionen är emellertid rätt knapphändig och ger inte alla sakupplysningar som är nödvändiga för frågans be-

lysning. Den är dessutom ganska oklar i sina formuleringar på en del punkter.

Man frågar sig om det här gäller en beredskapslagstiftning även när man ser de tidpunkter som anges i propositionen. Sjöfartsstyrelsen skrev den 20 mars i år till regeringen om dessa avgifter för innehav av navigeringsmottagare, och redan den 29 mars, d. v. s. nio dagar därefter, drogs propositionen i konselj. Bråttom, bråttom kan man säga, och frågan är väl om inte regeringen hade litet för bråttom. Det präglar åtminstone propositionens skrivning på vissa punkter.

Vad är då anledningen till denna proposition? Jo, den svenska marknaden för navigeringsmottagare har tidigare helt dominerats av deccamottagarna i skydd av de patent som tillverkaren har. Men i höstas dök det upp en ny typ av navigeringsmottagare, tillverkad av ITT-koncernen och försåld av Standard Radio & Telefon AB och Atlas Marin AB. Även dessa mottagare utnyttjar deccasändarkedjan. Deccakedjan finansieras delvis med avgifter från de mottagare som Decca Navigator och Radar AB hyr ut. Decca betalar alltså staten för driften av kedjorna. Det vill inte de företag som sålde dessa nya mottagare göra.

Nu har det inträffat en liten komplikation. Samverkan mellan Decca och ITT gör att dessa nya mottagare inte längre säljs på den svenska marknaden. I höstas såldes det bara fyra stycken — jag upprepar fyra stycken. Detta föranledde således en proposition. Innan propositionen läggs på riksdagens bord är emellertid den fråga som behandlas i den inaktuell genom att dessa nya mottagare inte längre saluförs på den svenska marknaden. Det är uppenbart här fråga om ömsesidiga patent-skydd, vilka gett upphov till en överenskommelse mellan de två företagen i branschen.

Det kan då synas, tycker jag, oförsynt av regeringen att i riksdagens hektiska slutspurt besvara med en propo-

Avgift för innehav av navigeringsmottagare

sition om avgifter för högst fyra styc-
ken navigeringsmottagare. Avgiften
skulle enligt propositionen utgöra 1 500
kronor. Staten skulle alltså kunna få in
högst 6 000 kronor i avgifter per år på
grund av propositionen. Regeringens
propositionsanhopning i påskas kan
vara besvärande nog för riksdagen utan
att sådana här direkt onödiga proposi-
tioner framläggs.

I propositionen säges att avgiften bör
sättas till 1 500 kronor per mottagare
och år. Detta skall man jämföra med det
avtal som staten har med Decca. Det
ger i genomsnitt 800 kronor per mot-
tagare, vilket belopp Decca betalar för
de mottagare som företaget hyr ut på
den svenska marknaden. De pengarna
skall användas av sjöfartsverket för
driften av sändarnätet.

I propositionen anges att detta bi-
drag står i relation till antalet uthyrda
mottagare men samtidigt redovisas de-
taljer i det avtal som är slutet mellan
staten och Decca, av vilket framgår att
bidraget inte står i relation till antalet
uthyrda mottagare, eftersom man beta-
lar full avgift för de första 500 motta-
garna och reducerad avgift för ytter-
ligare 200 mottagare, medan för resten
av mottagarna Decca inte behöver be-
tala någon ersättning till staten.

Det är vidare så att av de 1 100 mot-
tagare som finns här i landet hyr Decca
ut ungefär hälften till fiskare, 450 väst-
kustfiskare, 40—50 sydkustfiskare och
ungefär lika många ostkustfiskare. De
får alltså via sin hyresersättning till
Decca bidra till driften av sändarnätet.
Men så är inte fallet för t. ex. norska
fiskare med vilka de svenska fiskarna
och framför allt då västkustfiskarna
har att konkurrera. Konkurrensen sker
således inte på i detta hänseende lika
villkor, trots att deccanavigeringssyste-
met är internationellt.

Detta innebär ytterligare ekonomiska
problem för svensk fiskerinäring. De
problem som den näringen brottas med
är ju ganska välkända för kammarens

ledamöter efter åtskilliga interpella-
tions-, fråge- och motionsdebatter. Det
förhållandet att deccasystemet är ett
internationellt navigationssystem gör
att man borde eftersträva en interna-
tionell samordning av driften och av
bestämmelserna för driftkostnadstäck-
ning. Första steget mot en sådan sam-
ordning är naturligtvis gemensamma
nordiska bestämmelser, och vi har ock-
så i motionsparet I: 936 och II: 1193
yrkat på utredning härom.

Med hänsyn till att propositionen är
sakligt svagt underbyggd och till att en
vidgad internationell samordning på
detta område är en självklarhet, finner
jag mig föranlåten yrka bifall till mo-
tionerna.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Den beskrivning som
herr Norrby lämnade kan i stort sett
verifieras. Den egentliga anledningen
till propositionen var de nya mottagar-
apparater som dök upp på marknaden
och av vilka det såldes ett antal, innan
den här uppgörelsen mellan de båda
företagen träffades. Det skulle kunna
sägas att anledningen till propositionen
då bortfallit, men denna var redan
framlagd. Nu kan man ju också reso-
nera på det sättet, att varken herr Norr-
by eller någon annan har garanti för
att det inte kommer att säljas flera sän-
dare av om inte denna typ så av någon
annan. Och det vore ju inte riktigt rim-
ligt att innehavarna av dessa nya sän-
dare skulle kunna utnyttja de tjänster
som deccainnehavarna får utan att man
betalar de avgifter som uttas för decca-
sändarna.

Därför sade vi oss i utskottet att det
ligger något i tanken att ha bestämmel-
ser som gör att samtliga innehavare får
betala en tribut till kostnaderna för de
här sändarna. Det har uppgivits för ut-
skottet att det inte är något tvång för
fiskarna att hålla sig med denna appa-
ratur. Den innebär emellertid utom-
ordentligt stora fördelar på det sättet

Avgift för innehav av navigeringsmottagare

att fiskarna kan navigera med sådan säkerhet att de kan återvända exakt till de platser där de tidigare fiskat med framgång och där de i stort sett vet att fisken finns att ta. De kan även i övrigt navigera under en helt annan grad av säkerhet än eljest. Därför betalar de gärna den här rätt stora avgiften. Jag vill minnas att det rör sig om sammanlagt ungefär 6 500 kronor per år, av vilket belopp alltså en ringa del går till sjöfartsstyrelsen för dess tjänster.

Jag vet inte riktigt varifrån herr Norrby fått den siffran på 800 kronor som han nämnde. Den stämmer i varje fall inte med sjöfartsstyrelsens uppgifter. Enligt den promemoria som jag har i min hand uppgår avgiften för närvarande till 80 engelska pund, vilket efter en kurs av 12:46 motsvarar 997 kronor. Men till detta kommer en rad detaljframräknade belopp som jag inte skall besvara kammaren med att specificera men som gör att totalavgiften blir bra mycket större än det nyssnämnda beloppet, alltså ungefär en tusenlapp.

Emellertid har utskottet — det vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på för den händelse någon ledamot känner tveksamhet efter herr Norrbys anförande — bestämt skrivit att de som har deccamottagare under avtalstiden, d. v. s. fram till 1976, icke skall kunna åläggas att betala någon höjning av avgiften. De är alltså garanterade den nuvarande avgiften, och meningen är att nytillkommande abonnenter, om jag får kalla dem så, kommer att få åtnjuta samma avgift som de nuvarande eller snarast något sjunkande avgifter, eftersom avtalet är så skrivet, att avgiften kan göras lägre om fler tecknar sig för abonnemang.

Jag finner därför ingen anledning att göra en så stor affär av detta, att man skulle behöva avstyrka propositionen. Jag vill inte påstå att den i och för sig är något mästerverk, det har jag inte själv tyckt, men den är å andra sidan

heller inte sådan, att det finns anledning att avvisa den.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Som jag påpekade i mitt förra inlägg är propositionen ganska knapphändigt skriven. I den saknas bl. a. den mycket väsentliga uppgiften om antalet uthyrda mottagare. Däremot finns det en uppgift om att de erlagda avgifterna för budgetåret 1966/67 uppgick till 848 000 kronor. Antalet uthyrda mottagare har, enligt de uppgifter jag fått, under samma tid utgjort mellan 1 000 och 1 100 stycken. Det betyder att i genomsnitt per mottagare har Decca betalat in cirka 800 kronor, och notera att för de ytterligare mottagare som Decca hyr ut behöver man inte betala ett öre enligt det avtal som träffades 1960.

Det är alldeles uppenbart att detta avtal var mycket oförmånligt för staten. Man förutsåg då inte i vilken utsträckning mottagarna skulle komma att användas. I detta läge inriktar man sig nu på att försöka få en högre ersättningsnivå för eventuella konkurrerande produkter. Nu är det fråga om tekniskt så pass avancerade apparater, att det är svårt att få fram konkurrerande konstruktioner. Det finns t. o. m. tekniska möjligheter att programmera sändarna så, att konkurrenter utestängs från att använda de signaler som sändarna lämnar ifrån sig. Något sådant blir det väl inte fråga om, eftersom sändarkedjan huvudsakligen drives i sjöfartsverkets regi. Men propositionens knapphändiga skrivning har lett till att man vid utskottsbehandlingen tydligen inte fått något ordentligt grepp om frågan, och det visar att motionsyrkandet är klart berättigat.

Vad sedan konkurrensförhållandena för de svenska fiskarna angår är det inget tvivel om att de har mycket stor nytta av dessa mottagare. Den saken

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

har heller ingen ifrågasatt. De är ett utomordentligt förnämligt navigeringshjälpmedel. Men norska fiskare, som våra svenska fiskare skall konkurrera med, behöver inte betala ersättning för drift av sändarnätet. Där är det alltså inte en konkurrens på lika villkor, vilket jag tycker att man skulle kunna åstadkomma inom ramen för ett nordiskt samarbete.

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Jag vill bara i all korthet hänvisa till vad som står i statsutskottets utlåtande: »Utskottet förutsätter dock att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på området samt vidtar i anledning härav eventuellt erforderliga åtgärder.»

Den skrivningen syftar på enhetliga nordiska bestämmelser.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 936 och II: 1193; och biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 6

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 38, med anledning av motioner om åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet.

Utskottet hade till behandling i ett sammanhang upptagit följande motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 14 av herrar *Svenungsson* och *Sveningsson* samt II: 21 av herr *Thylén*;

II) de likalydande motionerna I: 43 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 61 av herr *Bohman m. fl.*, i vilka hemställdes,

1) att riksdagen måtte anta i motionerna framlagda förslag till

a) förordning om bostadssparande,

b) förordning om utbildningssparande samt

c) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa,

dels om utredning och förslag rörande premiering av allmänt målsparande genom avdragsrätt vid beskattningen för medel som insatts på särskilt sparkonto enligt de i motionerna angivna riktlinjerna,

dels att Kungl. Maj:t framlade förslag om försäljning av obligationslån till allmänheten i enlighet med de riktlinjer som angivits i motionerna;

III) de likalydande motionerna I: 261 av herr *Thorsten Larsson m. fl.* och II: 326 av herr *Josefson* i Arrie;

IV) motionen II: 790 av herr *Antby*, i vilken hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om förslag till riksdagen med ledning av vad i motionen anförts rörande premiering av personligt bostadssparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning;

V) motionen II: 808 av herrar *Jönsson* i Ingemarsgården och *Antonsson*, i vilken hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölle om förslag till riksdagen med ledning av vad i motionen anförts rörande premiering av personligt sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning samt rörande skattelättnader för målinriktat bostadssparande.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 14 och II: 21,
- 2) motionerna I: 43 och II: 61,
- 3) motionerna I: 261 och II: 326,
- 4) motionen II: 790,
- 5) motionen II: 808.

Reservationer hade avgivits

I) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Söderström* (samtliga h), vilka ansett,

dels att utskottet bort tillstyrka bifall

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

till de i motionerna I: 43 och II: 61 framförda förslagen om

1) rätt att i deklarationen göra avdrag för insättning på särskilt bostadskonto under åren 1969—1974 av medel, avsedda för förvärv av eget hem eller fritidsbostad eller för insats i bostadsrättsförening med belopp på sammanlagt högst 6 000 kr. för ensamstående och 12 000 kr. för äkta makar,

2) rätt att i deklarationen göra avdrag för insättning på särskilt konto för utbildning av egna barn intill ett maximibelopp av 1 200 kr. per år och 18 000 kr. sammanlagt,

3) rätt för ägare av en- och tvåfamiljsfastighet eller bostadsrättslägenhet att under vissa förutsättningar i deklarationen göra avdrag för amortering av skuld på fastigheten eller lägenheten, i den mån amorteringen överstiger 1,5 % av vederbörande taxeringsvärde, dock maximalt med 700 kr. jämte 200 kr. för varje hemmavarande barn under 16 år,

4) höjning av maximibeloppet för sparavdraget i inkomstkällan kapital (f. n. 400 kr. för ensamstående och 800 kr. för äkta makar) med 200 respektive 400 kr., i den mån kapitalavkastningen till motsvarande belopp utgjorde utdelning på aktier eller på andelar i ekonomisk förening, ävensom

5) rätt till sparavdrag om högst 400 kr. för ensamstående och 800 kr. för äkta makar för den som insatt sparkapital i inkomstkällorna jordbruksfastighet, annan fastighet eller rörelse, dock endast i den mån sparavdraget ej kunnat utnyttjas i inkomstkällan kapital;

dels att utskottet på grund härav under 2) bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 43 av herr Holmberg m. fl. och II: 61 av herr Bohman m. fl., såvitt här var i fråga, anta de vid motionerna fogade förslagen till

a) förordning om bostadssparande,

b) förordning om utbildningssparande samt

c) lag om ändring av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

II) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Sundin* (cp), *Gösta Jacobsson* (h), *Tistad* (fp), *Vigelsbo* (cp), *Larsson* i Umeå (fp), *Öhvall* (fp), *Söderström* (h) och *Börjesson* i Falköping (cp), vilka ansett att utskottet under 2), 4) och 5) bort hemställa,

att riksdagen måtte, med anledning av motionerna I: 43 och II: 61, II: 790 samt II: 808, i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning och förslag rörande premiering av personligt sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning samt rörande skattelättnader för bostadssparande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr SÖDERSTRÖM (h):

Herr talman! När bevillningsutskottet inledde sin behandling av frågan om åtgärder vid beskattningen för att stimulera sparandet framhöll sittande sekreteraren mycket riktigt, att det var för utskottet välkända motioner som låg till grund för ärendet. Det innebar dock inte att sekretariatet på något sätt hade tagit lättvindigt på detta ärende, utan det hade nedlagts ett mycket gott arbete i frågan. Bland annat presenterades för utskottets ledamöter inte mindre än sex bilagor med statistiska uppgifter. Av en bilaga framgick att inlåningsverksamheten i vissa sparinstitut beskrivit en uppåtgående kurva under de senaste 15 åren. En annan bilaga visade att ungdomens lönsparande under flera år hade minskat. I stället har dock det allmänna lönsparandet glädjande nog visat en kraftig ökning.

Vi fick även veta att checkräkning och kapitalsamlingsräkning för närvarande är de populäraste kontoformerna hos affärsbankerna. Av den totala inlåningen i slutet av 1967 utgjorde medlen på kapitalsamlingsräkning cirka 27

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

procent och medlen på checkräkning 18 procent. Att checkräkningarna nått en sådan storlek torde främst bero på det förhållandet att antalet dylika konton i landets affärsbanker från att år 1960 ha varit ungefär 327 000 numera ökat till långt mera än 1 miljon. Av dem är ungefär 900 000 checklöneräkningar.

Det skall villigt erkännas att det förekommer missbruk av checker, men detta kan trots allt betraktas såsom ekonomiskt ganska betydelselöst och kan på intet sätt förringa systemets många fördelar. Systemet innebär nämligen både ur privatekonomisk synpunkt och ur samhällets synpunkt en välkommen ökning av det privata sparandet. Dessutom har det förenklat både företags och myndigheters löneadministration och åstadkommit inlåningsökningar i bankerna, vilket kommit näringsliv, stat och kommuner till godo.

Det råder, herr talman, inga skilda uppfattningar om att det totala sparandet nått en ganska hög nivå i vårt land. Inte heller råder det några delade meningar om att denna nivå borde ha varit högre. Ett stort sparande är en av de viktigaste förutsättningarna för en snabbare produktionsökning. Stora, uppdämda kapitalbehov föreligger exempelvis för näringslivets strukturomvandling, speciellt kapitalkrävande i fråga om skogsindustri samt järn- och stålindustri. Att det just nu råder en viss lättnad på kapitalmarknaden kan inte heller skymma bort den långsiktiga problematiken härvidlag.

Om det således råder enighet om dessa grundteser, skiljer sig tyvärr värderingarna när det gäller avvägningen mellan kollektivt och enskilt sparande. År 1966 uppgick det totala sparandet till 21 miljarder kronor, men av detta väldiga belopp tillkom inte mindre än 69 procent genom offentligt sparande, medan 26 procent tillkom genom s. k. hushållssparande och 5 procent genom företagssparande. Under de senaste åren

har skillnaderna mellan dessa sparformer blivit allt större till det offentliga sparandets förmån, och det är bl. a. mot denna bakgrund som högerpartiets motion om sparfrämjande åtgärder bör ses. Vi motionärer hävdar — och vi anser att utvecklingen har gett oss rätt — att ökad kapitalbildning genom överskott av skatter utöver statsutgifterna leder till ökade statsutgifter och ökade lönekrav.

En av de allvarligaste följderna av den förda skattepolitiken är att den verkar inflationsdrivande. Ett frivilligt sparande kan däremot aldrig få sådana följder, och detta är ett utomordentligt starkt skäl till att stimulera användningen av detta sparande. Vi anser därför, att en av den ekonomiska politikens viktigaste uppgifter för närvarande i själva verket är att stimulera det frivilliga sparandet. Därvid finns det självfallet flera vägar att gå. Högerpartiet har i annat sammanhang pekat på möjligheterna att modernisera kapitalplaceringsreglerna för kreditinstitut och att ändra skatteskalorna för vissa inkomsttagare m. m. I denna motion har vi dock nöjt oss med att föreslå olika åtgärder i strävan att stimulera det personliga sparandet. Vi har bl. a. pekat på bostadssparande, bösättningsparande, utbildningsparande och aktiesparande.

Utskottets majoritet har — som vanligt höll jag på att säga — avslagit vår motion, bl. a. med den motiveringen att det från statsfinansiella synpunkter inte är möjligt att medverka till en höjning av de sparstimulerande avdragen eller till en utvidgning av deras användning. Statistik i utskottsutlåtandet visar att statskassan skulle då minska med cirka 80 miljoner kronor och kommunernas kassor med cirka 50 miljoner kronor. Jag vill inte bestrida riktigheten av dessa siffror, men jag anser att de bygger på ett statiskt tänkande, som inte tar hänsyn till de positiva verkningar som genomförandet skulle få i andra avseenden.

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

Det skulle i detta hänseende vara mycket intressant att få reda på hur mycket det offentliga sparandet har kostat vårt land genom att det har en sådan inflationsdrivande konstruktion. Det kan tyvärr ingen tala om, men jag är förvissad om att de belopp som man skulle komma fram till vid en sådan undersökning skulle vara så stora, att de siffror det här rör sig om skulle te sig mycket blygsamma i det sammanhanget.

Dessutom, herr talman, står vi nu inför det faktum att efterfrågan trots stor tillgång på kapital ändå är betydligt större än tillgången. Hur skall vi i framtiden kunna möta de ännu högre krav som utan tvivel kommer att ställas på kapitalmarknaden?

Vi kan redan nu konstatera att den finansiella långtidsperspektivutredningen — förkortad till FLP — i sina beräkningar har utgått ifrån att hushållssparandets andel i relation till bruttonationalprodukten borde vara 6,5 procent. Den har dock under hela 1960-talet hållit sig på cirka 3,4 procent. Detta har i sin tur medfört att det offentliga har måst öka sitt skattetryck mycket kraftigare än vad FLP har beräknat. Skillnaden rör sig om cirka 5 miljarder kronor per år, och det är inga småsummor. Det kanske skulle vara en billig premie att statskassan stod för både sina 80 miljoner kronor och för kommunernas 50 miljoner kronor, om det enskilda sparandet kunde ökas till vad som borde vara rätt storlek.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna I och II i bevilningsutskottets betänkande nr 38.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Till detta bevilningsutskottets betänkande har fogats en reservation, nr II, vari vi reserverar före-

slår en annan skrivning än utskottsmajoritetens. Vi reserverar begär utredning och förslag rörande premiering av sparandet. Det gäller två speciella slag av sparande — dels bostadssparandet, dels enskilt hushållssparande.

I detta betänkande har utskottsmajoriteten enligt min mening på ett uttryckligt sätt framhållit behovet av sparande. Majoriteten talar om betydelsen av sparandet, visar hur sparandet är fördelat och framhåller med skärpa att en ökning av sparandet är absolut nödvändig för att tillgodose det kapitalbehov som kommer att uppstå i och med att vårt näringsliv måste utbyggas.

Vidare talar utskottsmajoriteten om de olika former för sparande som hittills funnits. Man kan säga att det är den höga visan till bankerna när utskottsmajoriteten anför vilka olika vägar bankerna gått. Utskottsmajoritetens stora tillfredsställelse över detta kan utläsas ur betänkandet. På den punkten har jag ingenting att anmärka, utan jag vill bara konstatera att utskottsmajoriteten därvidlag har gjort en realistisk bedömning. Vidare säger sig utskottsmajoriteten medge att beskattningen påverkar både viljan och förmågan att spara. För övrigt innehåller betänkandet bara uttalanden om sparandets stora betydelse.

Däremot sägs ingenting om metoderna att öka sparandet — det heter endast att sparandet bör stimuleras »på annat sätt än genom lättnader vid beskattningen». Något recept för hur sparandet skall ökas ges sålunda inte. Utskottsmajoriteten konstaterar att sparandet måste ökas, att det är nödvändigt med tanke på vår framtida försörjning att vi kan konkurrera och att en förutsättning för att vi skall kunna konkurrera är ökad kapitalbildning. Men när det gäller främjandet av alla dessa viktiga ting sägs alltså ingenting annat än att det bör ske på annat sätt och ej genom lättnader vid beskattningen!

Vi reserverar har anvisat en väg som

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

det är möjligt att gå. Detta har vi för övrigt gjort flera gånger tidigare. Men ingenting har hänt, trots att det år efter år konstaterats att sparandet är för lågt med hänsyn till de behov som föreligger.

Herr talman! Det skulle vara mycket mera att säga om denna sak, men då tiden är långt framskriden begränsar jag mig till att med stöd av det anförda yrka bifall till reservationen II av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! I reservationen II yrkar vi reservanter att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall begära utredning och förslag rörande premiering av personligt sparande på särskilt sparkonto i bank eller annan penninginrättning samt rörande skattelättnader för bostadssparande.

Det är nödvändigt att det personliga sparandet blir större om vårt folks välstånd skall kunna ökas så som vi alla önskar. Inte minst den senaste långtidsutredningen har för de närmaste årtiondena påvisat behovet av ökade kapitalinsatser. Den rådande bristen på kapital bromsar utvecklingen inom olika sektorer av näringslivet och förhindrar därmed välståndsutvecklingen.

Klimatet för det enskilda sparandet i vårt land kan inte betecknas som helt tillfredsställande. Jag vill inte förneka att det personliga sparandet har ökat under de senaste åren, men ökningen är ingalunda tillräcklig med hänsynstagande inte minst till penningvärdeförsämringen. Med tanke på betydelsen av ett ökat sparande är det angeläget med sparstimulerande åtgärder.

I motion II: 808 har föreslagits vissa sparstimulerande åtgärder. Jag skall inte presentera förslaget i detalj. Jag vill hänvisa till nämnda motion för närmare studium.

Herr talman! Jag vill kort och gott yrka bifall till reservationen II av herr Yngve Nilsson m. fl.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall försöka fatta mig mycket kort.

Denna fråga har vi som redan sagts diskuterat många år i följd, och den här gången tycks vi ha skrivit utskottsbetänkandet på ett sådant sätt att herr Larsson i Umeå var mycket belåten med det hela.

Ingen kan förneka den gynnsamma utveckling av sparandet som skett. Vi har ju i betänkandet kraftigt understrukt behovet av ett ökat sparande. Att vi har ett högt sparande för tillfället får vi inte fästa oss så mycket vid. Det är ju framtiden och möjligheterna att investera då, som man måste gardera sig för. Jag tycker att man bör sluta med att säga att socialdemokraterna inte har förståelse för ett ökat sparande. Det framgick ju också förra veckan — jag tror det var då som man diskuterade bankoutsrottets utlåtande — att vi är fullt medvetna om att det är nödvändigt med ett ökat sparande.

Vi är kanske inte överens om hur det skall tillgå. Man motionerar om åtgärder för att man skall få avdrag på skatten vid insättning på olika konton o. s. v. Man vill höja det s. k. sparavdraget för inkomst av kapital och avdraget för frivilliga avgifter och premier för försäkringar m. m. Den vägen med skatteavdrag anser vi oss inte kunna beträda. Olika uppfattningar om hur långt vi skall gå med enskilt sparande och hur långt vi skall driva det offentliga sparandet föreligger också.

Tidigare i debatten har redogjorts för de tabeller som finns bifogade till utskottets betänkande. Jag skall därför inte gå närmare in på dem. Vad jag dock finner intressant är att allt fler sätter in sina pengar på långfristiga inlåningsräkningar med högre ränta. Mer än 60 procent av sparandet var vid årsskiftet placerat på detta sätt i affärsbankerna. Det visar alltså att det inte är något tillfälligt sparande utan att man alltmer har övergått till ett långtidssparande på det-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

ta sätt. I tabellerna kan vi finna att inlåningen i sparinstitutet i fast penningvärde nästan har fördubblats från 1953 till nu och från 1962 till förra året ökat med 28 procent. Till detta kommer sparandet i försäkringsbolagen, som troligen har ökat med någon miljard — jag har inte någon exakt uppgift om det — och i den allmänna pensionsfonden som nu är uppe i över 20 miljarder kronor jämfört med 3 miljarder år 1962. Det är alltså fråga om ett stort offentligt sparande, om man vill kalla det så. Sparandet utöver försäkringssparandet har från år 1962 ökat med 38,5 procent, medan bruttonationalprodukten under samma tid har vuxit med 16,5 procent. Även detta visar att vi för tillfället har ett gynnsamt sparande.

Vi vill alltså inte vara med om någon premiering via beskattningen. Den Eckerbergsska utredningen har på ett övertygande sätt klargjort att om man premierar sparande, får man ge ut mera pengar för att åstadkomma detta sparande än vad man får fram i verkligt nysparande. Det går helt enkelt inte att effektivt premiera ett nysparande utan att också betala för ett redan befintligt sparande, som bara flyttas över. Det är de största inkomsttagarna som drar den största nyttan av en sådan ordning. Därför anser vi att detta inte kan vara den riktiga vägen.

Herr Larsson i Umeå gör gällande att utskottsmajoriteten, som är fullt medveten om att sparandet är högt och att ett stort behov av sparande kommer att föreligga även i framtiden, inte har något recept för hur detta sparande skall kunna skapas. Det är en sanning med modifikation, eftersom vi hänvisar till att en av orsakerna till att lönsparandet, liksom sparandet över huvud taget, har ökat på detta sätt är den kampanj, som kreditinstitut och andra organ bedriver för att åstadkomma ett sparande. 650 000 kronor har i år anvisats i reservationsanslag till en kampanj för lönsparande under detta år. Under de

fem senaste åren har vi anslagit cirka 3,25 miljoner kronor för sparandekampanjer, och just nu företas en översyn av lönsparformerna för att få dessa ännu effektivare.

Man kan alltså följa upp de åtgärder som redan har givit så goda resultat i form av ökat sparande. Detta gäller såväl det enskilda som det offentliga sparandet. Jag anser att detta är en riktigare väg att gå än att ge skattelindringar för ett sparande som inte lämnar någon garanti för att det blir ett nysparande och som gynnar dem som redan har ett sparat kapital.

Herr talman! Jag skall inte ytterligare fördjupa mig i detta ämne, ehuru det vore intressant att gå närmare in på de aspekter som man kan lägga på frågan, utan jag vill sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets betänkande.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Herr Brandt konstaterade först att jag var belåten med vad utskottet anförde. Jag håller med om det. Vårt sparande är för litet, och det behövs ett ökat sparande — därvidlag har jag samma uppfattning som utskottet.

Sedan kom emellertid herr Brandt in på frågan om vårt sparande hittills och talade om hur förnämligt det varit. Inte heller på den punkten har vi skilda meningar med undantag för att vi reservanter anser att sparandet bör ökas ytterligare. Om herr Brandt läser det betänkande som han själv har skrivit under i utskottet, finner han där: »Även om sparandeutvecklingen varit gynnsam finns det alltså stort behov av att minska privat konsumtion till förmån för investeringsverksamhet. Utskottet ställer sig således inte avvisande till tanken att man genom olika åtgärder bör söka stimulera till ett ökat enskilt sparande.» Herr Brandt tycks därför också vara av den uppfattningen att man bör öka det enskilda sparandet.

Varför söker man inte via skattelätt-

Åtgärder vid beskattningen i syfte att främja sparandet

nader stimulera ett ökat nysparande, när man nu prövat olika åtgärder utan att nå det eftersträlvade resultatet? Ett ökat sparande försämrar inte kapitalets fördelning; tvärtom medför ett allmänt ökat sparande större bredd på kapitalbildningen här i landet.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag understryker naturligtvis också vad utskottet har sagt, att det är nödvändigt att öka det enskilda sparandet. Men jag sade att vi inte är ense om metoderna. Vi vill inte stimulera sparandet genom att medge skatteavdrag. Detta skulle medföra de konsekvenser som jag nämnde tidigare. På den punkten skiljer vi oss.

Jag kan inte underlåta att säga att för en vecka sedan ansträngde sig oppositionen för att få igenom förslag om skattelindring för folk som ger ut pengar i form av gåvor; i dag vill man i stället ge skattelindring för att få folk att spara pengar. Någon ordning får det väl vara!

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2, såvitt avsåg framlagda författningsförslag

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Söderström begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i utskottets betänkande nr 38, såvitt avser framlagda författningsförslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Söderström begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 162 ja och 32 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2 i övrigt samt punkterna 4 och 5

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2) i övrigt samt punkterna 4 och 5 i utskottets betänkande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprens-

Verkan av i annat nordiskt land verkställd kontroll av elmateriel

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 96 nej.

Kammaren hade alltså bifallit vad utskottet hemställt.

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7

Föredrogs vart efter annat tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av motioner angående rätten att utföra skolskjuts, och

nr 49, i anledning av motioner angående påföljderna vid oljeutsläpp från fartyg.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 8**Verkan av i annat nordiskt land verkställd kontroll av elmateriel**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 35, i anledning av motion angående verkan av i annat nordiskt land verkställd kontroll av elmateriel.

I den till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionen II: 929 av herr *Gustafsson* i Borås hemställdes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att, efter vederbörliga förhandlingar med de nordiska grannländerna, förslag till sådana bestämmelser förelades riksdagen att elmateriel som kontrollerats och godkänts i ett nordiskt land därefter skulle kunna säljas i Sverige utan ytterligare åtgärder.

Utskottet hemställde, att motionen II: 929 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Hamrin* i Kalmar (fp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *GUSTAFSSON* i Borås (fp):

Herr talman! Jag vill gärna säga några ord med anledning av utskottets utlåtande om min motion i detta ärende.

Det är självfallet i princip önskvärt att frågan om provning av elmateriel kan lösas på ett internationellt plan, så att så många länder som möjligt kan omfattas av samma kontrollsystem. Från denna utgångspunkt bör det s. k. CB-systemet hälsas med tillfredsställelse. Vill man se realistiskt på saken är det emellertid uppenbart att det kommer att dröja lång tid innan ett internationellt system av den typ, som omnämnes i utskottsutlåtandet och som innebär att provning enbart i tillverkarlandet blir godtagen överallt i andra samverkande länder, kan förverkligas. Givetvis bör man arbeta vidare mot detta mål. Det arbetet mot ett långsiktigt mål bör emellertid inte hindra en fortsatt liberalisering av reglerna för Norden.

Jag vill i detta sammanhang rikta uppmärksamheten på de av de nordiska ländernas statsministrar vid överläggningar i Köpenhamn den 22—23 april i år antagna riktlinjerna för ett närmare nordiskt ekonomiskt samarbete. Dessa riktlinjer innebär bl. a. att man skall söka avveckla alla sådana indirekta handelshinder som de nuvarande provningsreglerna för elmateriel utgör exempel på.

Målsättningen för det utredningsarbete, som nu inleds för att förverkliga en nordisk tullunion m. m., bör bl. a. vara att få till stånd ett system som innebär att elprovningsanstalterna i Norden sammanslås, så att de kommer att utgöra en enhet men med lokala filialer i ettbart av de nordiska länderna. Det bör vara möjligt att fullständigt förenhetliga reglerna för el-

Verkan av i annat nordiskt land verkställd kontroll av elmateriel

materielprovningen både vad gäller materiel som produceras i Norden och vad gäller materiel som importeras från land utanför Norden, med resultat att man kan nöja sig med provningen vid en nordisk institution. Provning som förrättas i ett land bör leda till att därvid godkänd elmateriel kan fritt säljas i alla de nordiska länderna utan ytterligare provning i något annat land. Den nuvarande *nationella* registrering- en av elmateriel, som godkänts i ett nordiskt land, borde icke behövas. Registrering i ett annat nordiskt land bör icke behöva föregås av en särskild provningsprocedur i registreringslandet. Om de nordiska ländernas provning sammanslås genom att de nuvarande fristående institutionerna formellt blir en enda anstalt med filialföretag i de olika huvudstäderna, kan resultatet bli att varje produkt, som prövats vid en anstalt i Norden, därmed också blir omedelbart registrerad i alla Nordens länder och kan säljas fritt i dessa.

Jag har svårt att inse att en ordning av detta slag — såsom kommerskollegium fruktar utan att direkt säga det — skulle hindra en fortsatt internationell utveckling. Följden blir allenast att samtliga nordiska provningsanstalter, som nu betraktas som fyra olika nationella institutioner, är att anse som en gemensam instans, vilken utåt i internationella sammanhang kan behandlas som en enhet. Denna nordiska instans blir då ett för Norden gemensamt organ.

Nödvändigheten av den nuvarande nationella registreringen av elmateriel är mycket svår att bevisa. Oliketerna i de olika nordiska ländernas syn på säkerhetsfrågorna vad gäller elmateriel är icke så stora att icke gemensamma normer skulle kunna antagas, vilka kunde tillämpas av alla nuvarande nordiska företag i branschen. Säkerhetskraven varierar inte från ett nordiskt land till ett annat i sådan grad att det är motiverat att upprätthålla fyra självständiga provningsinstitutioner, hänvisade

att leva på avgifter som i sista hand konsumenterna får betala.

Utskottet har uttalat sig för förenklingar av det nuvarande systemet — jag noterar detta med tillfredsställelse — men hoppas att de redan pågående strävandena på detta område skall visa sig vara tillräckligt effektiva för att resultat så småningom skall uppnås. Det hade varit värdefullt om utskottet klarare uttalat sig för ett enhetligt nordiskt system för godkännande av elmateriel. Ett sådant system bör kunna förenas med en registrering av materiel som godkänts. Denna registrering skulle icke vara nationell utan internordisk, så att de avgifter som erfordras för drivande av ett samfällt nordiskt provningsorgan med filialer i alla länderna kunde uttagas direkt i varje särskilt nordiskt land efter hand som materielen försäljes där. Det finns i själva verket inte några specifika nationella intressen att skydda på detta område. Både konsumenter och producenter skulle ha en hel del att vinna på en samnordisk provning och en samnordisk registrering av godkända elprodukter.

Riksdagen borde ge uttryck för sin önskan om en rationalisering av förhållandena på detta område. Ett undanröjande av nuvarande ordning är motiverat av allmänna skäl. För att markera denna min ståndpunkt hemställer jag om bifall, herr talman, till det av mig i motionen II: 929 ställda yrkandet om införande av en ordning, som i korthet skulle innebära att elmateriel, godkänd i ett nordiskt land, kan försäljas i Sverige utan vidare kontrollförfarande.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Under hänvisning till vad utskottet anfört i sitt utlåtande skall jag inskränka mig till att helt enkelt yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

Förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället — Lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m.

dels ock på bifall till motionen II: 929; och biföll kammaren utskottets hemställan.

dels ock på bifall till motionerna I: 296 och II: 365; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 9**Förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av motioner om förbättring av folkpensionärernas ställning i samhället.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 296 av herrar *Johan Olsson* och *Nils-Eric Gustafsson* samt II: 365 av herr *Börjesson* i Falköping m. fl. hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsam och allsidig utredning av möjligheterna att genom en aktivare serviceverksamhet, vissa skattelättnader och ökade bostadspolitiska insatser bereda folkpensionärerna en förbättrad ställning i samhället.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 296 och II: 365 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Med hänvisning till vad som anförts i motion II: 365 ber jag att få yrka bifall till nämnda motion.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag skall hålla ett lika kort anförande som i det föregående ärendet och som jag hoppas med samma resultat.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan,

§ 10

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11**Lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m.**

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m.

Genom en den 15 mars 1968 dagtecknad proposition, nr 89, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden, bl. a. föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut.

2 § i nämnda lagförslag var så lydande:

Ansökan om förnyelse göres av rättighetshavaren eller annan, vars rätt beröres, hos inskrivningsdomaren senast på sista inskrivningsdagen år 1970. Därvid skall lämnas uppgift om inteckningen och den eller de fastigheter i vilka inteckningen skall förnyas.

Utskottet hade i samband med propositionen behandlat följande i anledning av densamma väckta motioner:

Lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m.

A. de likalydande motionerna I: 950 av herrar *Ernulf* och *Skårman* samt II: 1208 av herrar *Nyberg* och *Tobé* vari hemställdes

»att riksdagen måtte besluta att göra de förtydliganden i lagtexten som för-anleds av vad som ovan anförts, att utskottet måtte utarbeta erforderlig lagtext, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att allmänheten med hänsyn till risken för rättsförkluster ges en omfattande information»;

B. de likalydande motionerna I: 951 av herrar *Sveningsson* och *Kaijser* samt II: 1207 av fru *Kristensson m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 89 måtte

1. antaga det vid propositionen fogade förslag till lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut med de ändringar att 1 och 2 §§ i lagförslaget erhåller följande lydelse:

1 §.

Inteckning som — — — i 2 §.

Besvärar inteckningen flera fastigheter, må den förnyas i fråga om endast någon eller några av dem. Inteckningen förfaller beträffande fastighet i vilken den ej förnyas.

2 §.

Ansökan om förnyelse göres av rättighetshavaren eller annan, vars rätt beröres, hos inskrivningsdomaren senast på sista inskrivningsdagen år 1970. Där-

(Kungl. Maj:ts förslag)

1 §.

Inteckning som — — — — — i 2 §.

Besvärar inteckningen flera fastigheter och förnyas den i fråga om endast någon eller några av dem, förfaller inteckningen beträffande den eller de övriga fastigheterna.

vid skall inteckningshandlingen företes eller uppgift lämnas om inteckningen.

2. i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att sprida kännedom om den nya lagstiftningen.»

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte med avslag på motionerna I: 950 och II: 1208 samt I: 951 och II: 1207, såvitt däri yrkats ändrad lagtext, antaga det i propositionen framlagda förslaget till lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut;

B. att riksdagen måtte antaga de i propositionen under 2) — 11) angivna lagförslagen; samt

C. att riksdagen måtte i anledning av ovan nämnda motioner giva Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört rörande information om den nya lagstiftningen.

Reservation hade avgivits av herrar *Alexanderson*, *Åkesson*, *Nyberg* och *From* samtliga (fp), vilka ansett att utskottet under A. bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 950 och II: 1208 samt med avslag på motionerna I: 951 och II: 1207, såvitt däri yrkats ändrad lagtext, antaga det i propositionen framlagda förslaget till lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut med den ändringen att 1 § erhöles följande såsom *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

(Reservanternas förslag)

Besvärar inteckningen flera fastigheter och förnyas den i fråga om endast någon eller några av dem, förfaller inteckningen nämnda *inskrivningsdag* beträffande den eller de övriga fastigheterna.

Lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **FROM** (fp):

Herr talman! I 1 § av förslaget till lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut anges att om en sådan inteckning, beviljad före den 1 januari 1918, ej förnyas senast sista inskrivningsdagen år 1970, så förfaller densamma. Enligt andra stycket av paragrafen gäller att om en dylik inteckning besvärar flera fastigheter och förnyas endast beträffande någon eller några av dessa fastigheter så förfaller inteckningen beträffande den eller de övriga fastigheterna.

Det är ur principiella synpunkter värdefullt att få klarlagt när inteckningen i den delen förfaller. Man kan lätt tolka ordalydelsen så, att inteckningen skulle förfalla vid den tidpunkt då den förnyas beträffande någon eller några av fastigheterna. Men det är inte meningen. Utskottet har sagt att även om lagtexten inte är fullt klar bör det ligga i sakens natur att tolkningen av denna paragraf skall vara att inteckningen förfaller enligt första stycket. För att detta skall bli fullt klarlagt har i en reservation till utskottets utlåtande intagits ett förslag till förtydligande, enligt vilket i denna paragraf efter orden »förfaller inteckningen» är inskjutet »nämnda inskrivningsdag». Då kan det inte bli någon tvekan om när inteckningen förfaller.

Jag ber, herr talman, med det anförda att få yrka bifall till reservationen av herr Alexanderson m. fl.

Fru **KRISTENSSON** (h):

Herr talman! Herr From har berört en detaljfråga i detta ärende, men han har gått förbi det som jag tycker är det väsentliga, nämligen huruvida den avvägning som är gjord i propositionen kan anses vara rimlig, avvägningen

mellan önskemålet om en fortsatt rationalisering och de krav på rättssäkerhet som måste upprätthållas.

Meningarna bland de remissinstanser som har yttrat sig över det kommittéförslag som ligger till grund för propositionen har varit mycket delade. Lantmäteristyrelsen, lantbruksstyrelsen, Svenska sparbanksföreningen och andra har varit positiva, under det att de remissinstanser som jag kanske vågar kalla de rättsvårdande, nämligen Svea hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, Föreningen Sveriges härads-hövdingar, Föreningen Sveriges stadsdomare, Sveriges advokatsamfund och andra har ställt sig utomordentligt tveksamma eller direkt negativa till förslaget.

Lagrådet som har haft att yttra sig över förslaget har varit enhälligt i sitt utlåtande och uttalat stor tveksamhet mot förslaget i dess helhet men stannat vid den slutliga ståndpunkten att de principiella betänkligheter som man kan hysa ändock får vika för den praktiska vinning som man skulle ernå. Emellertid har lagrådet haft en gentemot departementschefen avvikande mening på en punkt, och det är den som jag vill beröra något.

I propositionen föreslås nämligen att det i de fall en inteckning besvärar flera fastigheter skall åvila rättighetshavaren att tillse, att inteckningen förnyas med angivande av samtliga de fastigheter i vilka förnyelsen skall ske. Skulle man alltså underlåta att förnya inteckningen i någon fastighet innebär det att inteckningen förfaller.

Nu säger lagrådet att detta är en olämplig lösning och menar, att en ansökan bör kunna avse förnyelse av inteckningen som sådan samt att rättighetshavaren bör ha rätt men inte skyldighet att begära förnyelse i endast viss eller vissa av de intecknade fastigheterna.

Anledningen till lagrådets stånd-

Lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m.

punkt är uppenbar. Det skulle vara oskäligt att av den enskilde begära, att han fullgör ett många gånger omfattande utredningsarbete för att trygga en rätt som han i och för sig redan har. Effekten av förslaget kan, säger lagrådet, bli motsatsen till den avsedda, nämligen att rättighetshavaren helt enkelt anger de fastigheter som äganderättsbeviset upptar utan att pröva, för vilka av dessa inteckningen fortfarande är aktuell. Vid ett sådant förfarande skulle lagstiftningens syfte vara förfelat, samtidigt som man i onödan ökar arbetsbelastningen vid inskrivningsväsendet.

I en motion i anledning av propositionen har jag och några andra ledamöter föreslagit, att man skulle följa den av lagrådet anvisade vägen. Av en olycklig tillfällighet har inga högermän haft tillfälle att bevaka ärendet i utskottet, och därför har kanske motionen inte heller rönt den uppmärksamhet som åtminstone jag tycker att den borde ha förtjänat.

Utskottet anser att den enskilde bör kunna få erforderlig hjälp hos lantmäterikontoren och inskrivningsavdelningarna samt att detta bör vara till fyllest. Vi motionärer anser däremot att man skulle kräva för mycket av den enskilde vad beträffar utredningsarbete. Dessutom är det tveksamt om personalsituationen vid våra lantmäterikontor och inskrivningsavdelningar kan tåla den ökade arbetsbelastning som otvivelaktigt blir en följd av detta.

Ett annat yrkande i motionen går ut på att det är angeläget att öka informationen till allmänheten i detta ärende så att inte onödiga rättsförluster uppstår. I detta hänseende har jag ingen invändning att göra mot utskottets skrivning; man understryker kraftigt nödvändigheten av ökad information.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan under punkten 1 i motionerna I: 951 och II: 1207.

Herr EKSTRÖM i Iggesund (s):

Herr talman! Den proposition som tredje lagutskottet har behandlat i det föreliggande utskottsutlåtandet har till syfte att förenkla arbetet på inskrivningsavdelningarna vid de allmänna underrätterna och därmed också möjliggöra en övergång till framtida automatisk databehandling inom inskrivningsväsendet.

Till utskottsutlåtandet har fogats en reservation av folktopirepresentanterna, och herr From har redogjort för vad som skiljer utskottsmajoritetens uppfattning från reservanternas. I 1 § har reservanterna velat få klart utsagt vad de ansett vara oklart uttryckt.

Utskottet har framhållit att man nog anser att den tolkning som reservanterna åsyftar ligger i sakens natur. Det uttalande som tredje lagutskottet har gjort på denna punkt anser utskottet kunna vara till fyllest för att man kommer att tolka detta på rätt sätt. Utskottsmajoriteten har därför inte ansett det vara nödvändigt att göra någon ändring i det lagförslag som Kungl. Maj:t har framlagt.

När det sedan gäller den högermotion som fru Kristensson talade om och som föranlett ett visst olycksfall i arbetet för högerrepresentanterna i tredje lagutskottet, kan det tänkas kunna medföra vissa rättsförluster med det föreslagna preklusionsförfarandet, vilket anförts i motionen. Utskottet anser, att man ändå får lov att väga detta mot de fördelar som här står att vinna samt att de farhågor som här kan förefinnas i viss mån är överdrivna.

Fru Kristensson har med tillfredsställelse konstaterat, att utskottet med skärpa har framhållit att en information här måste komma till stånd. Utskottet hemställer ju i mom. C »att riksdagen i anledning av ovan nämnda motioner» — alltså även högermotionen — »giver Kungl. Maj:t till känna vad ut-

Lag om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut, m. m.

skottet anfört rörande information om den nya lagstiftningen».

Under hänvisning till detta, herr talman, vill jag yrka bifall till vad tredje lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 48.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. A

Lagen om förnyelse av vissa inteckningar för nyttjanderätt, avkomsträtt och servitut

1 § såvitt avser skyldighet att vid ansökan om förnyelse av inteckning ange berörda fastigheter

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 951 och II: 1207 i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) beträffande 1 § i det föreliggande lagförslaget, såvitt avser skyldighet att vid ansökan om förnyelse av inteckning ange berörda fastigheter, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionerna I: 951 och II: 1207 i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 157 ja och 37 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

1 § i övrigt

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr From begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller tredje lagutskottets hemställan i mom. A) beträffande 1 § i övrigt i det föreliggande lagförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Alexanderson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr From begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 150 ja och 45 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Upplysningskampanj beträffande de straffades problem**2 §**

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 951 och II: 1207 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan under mom. A. i övrigt

Bifölls.

Mom. B och C

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12**Upplysningskampanj beträffande de straffades problem**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av motioner om en upplysningskampanj beträffande de straffades problem.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 293 av herr *Dahlén m. fl.* och II: 376 av herr *Wedén m. fl.* hemställdes att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära igångsättande av en upplysningskampanj riktad till arbetsgivare och fackföreningsledare samt till de frivilliga föreningarna om de straffades problem.

Utskottet hemställde, att de likalydande motionerna I: 293 och II: 376 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Eric Gustaf Peterson* (fp) och *Ernst Olsson* (cp), fru *Nilsson* (cp) samt herrar *Hamrin* i Kalmar (fp) och *Andersson* i Örebro (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 293 och II: 376 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära igångsättande av en upplysningskampanj riktad till arbetsgivare

och fackföreningsledare samt till de frivilliga föreningarna om de straffades problem.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *HAMRIN* i Kalmar (fp):

Herr talman! I motion II: 376 har folkpartiet hemställt att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära igångsättande av en upplysningskampanj riktad till arbetsgivare och fackföreningsledare samt till de frivilliga föreningarna om de straffades problem.

Frågan har tidigare varit uppe till behandling i olika sammanhang, senast vid 1967 års riksdag. Det beslut som då fattades till följd av motionsyrkandet — som dock inte hade samma omfattning som yrkandet till årets riksdag — innebar att riksdagen beslöt att skriva till Kungl. Maj:t om problemen.

Anledningen till att motionärerna har återkommit till årets riksdag är att några åtgärder i stort sett inte har vidtagits för att lösa dessa problem. Det torde emellertid vara uppenbart att åtgärder behöver vidtagas.

Jag tror inte att vare sig utskottet eller riksdagen har någon annan uppfattning. Det framgår av fjolårets behandling av den motion som då förelåg. Av kriminalvårdsstyrelsens remissvar i år framgår det också att åtgärder är erforderliga. Styrelsen framhåller emellertid att kriminalvårdens organisation ännu är för svag för att effektivt kunna klara arbetsansaffningen för klientelet och lösa därmed sammanhängande informationsproblem. Styrelsen redovisar också vissa i sina petita framlagda förslag. Det innebär att den upprepar sina krav från tidigare år på en fortsatt upprustning av skyddskonsulentorganisationen och utbyggnad av kontakterna mellan fängvårdsanstalterna och samhällslivet, inte minst i arbetslivet, som styrelsen ännu icke vunnit gehör för.

Upplysningskampanj beträffande de straffades problem

Vidare har kriminalvårdsstyrelsen — med hänsyftning å det nyss angivna — anfört: »I sistnämnda avseende kommer styrelsen att ånyo föreslå inrättande av en tjänst hos styrelsen för allmän information, särskilda konsulenter för de intagnas fritids-, kontakt- och utbildningsverksamhet samt inrättande vid varje fängvårdsanstalt av en nämnd för att befrämja sådan verksamhet, i likhet med vad som redan är fallet i fråga om den andliga vården.»

Det är ganska märkligt att utskottsmajoriteten även i år nöjer sig med att konstatera att åtgärder behövs och att man hade hoppats att de skulle vidtas fastän kriminalvårdsstyrelsen tydligen saknar resurser. Utskottsmajoriteten har ändå funnit att trots skrivningen i fjol har inte ens den åtgärd vidtagits som utskottet då bestämt yrkade på — en översyn av de cirkulär som redogör för dessa problem och som är avsedda att distribueras till arbetsgivare och andra för att upplysa dem om angelägenheten av att lösa de frivignas problem.

Det är uppenbart att om vi över huvud taget skall nå något resultat med vår s. k. fängvård är det i första hand fråga om att skaffa arbete och bostad åt de frivigna när de kommer ut i samhällslivet. De problemen är tyvärr inte lösta. Det är alldeles tydligt att kriminalvårdsstyrelsen saknar erforderliga resurser. Därför är det inte underligt att motionärerna nu återkommer till frågan. Att deras förslag går ut på en upplysningskampanj i syfte att skapa opinion när det gäller de straffades problem är heller inte så egendomligt. Kriminalvårdsstyrelsen har uttalat att det behövs en kontinuerlig upplysning i dessa frågor och att den helst bör ske genom kriminalvårdsstyrelsens försorg. Motionärerna har säkerligen ingenting att invända mot att kriminalvårdsstyrelsen tar hand om saken. Men när kriminalvårdsstyrelsen trots påstötningar i fjol från riksdagen — som följde en rekommendation från allmänna bered-

ningsutskottet — icke, såvitt jag kan förstå, nått något som helst resultat fordras det att utskottet visar litet mera kurage än att återigen stillsamt konstatera att det behövs nya insatser för att kriminalvårdsstyrelsen skall kunna fullgöra ifrågavarande uppgifter. — Folkpartiet har för övrigt även i en partition yrkat på att åtminstone en del av de resurser, som kriminalvårdsstyrelsen år efter år begärt i sina petita, skall ställas till styrelsens förfogande. Motionen ledde dock tyvärr inte till något resultat.

Mot denna bakgrund kan det inte vara ägnat att förvåna att en reservation fogats till utskottets utlåtande. Vi reserverar påpekar där att det erfordras åtgärder för att skapa opinion för de frivignas problem på arbetsmarknaden.

Vi bortser ingalunda från att en enda upplysningskampanj inte torde vara tillräcklig utan att kontinuerliga insatser erfordras av kriminalvårdsstyrelsen i den mån styrelsen kan få de nödvändiga resurserna från regering och riksdag. Men vi tror ändå att en upplysningskampanj skulle väcka opinion och framkalla en annan inställning till det här problemet. Det har dock visat sig under senare år när kriminalvårdsfrågorna har stått i förgrunden att en upprekning har åstadkommit på många håll och att man på ett annat sätt än tidigare har fattat vilka problem som föreligger och tydligen nu är villig att på ett annat sätt hjälpa till. Även om kriminalvårdsstyrelsen förkastar samma engångskampanj är jag övertygad om att en kraftinsats i form av en sådan kampanj skulle medverka till att ruska om åtskilliga och utlösa krafter som behövs för en lösning av dessa problem.

Det är anmärkningsvärt att den relativt måttliga personalökning som kriminalvårdsstyrelsen har begärt i sina petita i år, 43 tjänster, blivit så kall-sinnigt behandlad först av Kungl. Maj:t och sedan av statsutskottet, trots att per-

Upplysningskampanj beträffande de straffades problem

sonalförstärkningen enligt till kriminalvårdsstyrelsen inkomna anslagsäskanden sammanlagt borde utgöra ett par hundra tjänster.

I det läget har det inte funnits något annat för motionärerna att göra än att återkomma i ärendet till årets riksdag och, när vi icke fått gehör i utskottet, att skriva den reservation som finns fogad till utskottsutlåtandet och till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Utskottet har yrkat avslag på motionen om en kampanj för att upplysa arbetsgivare — staten är också arbetsgivare — och arbetstagare om att de borde ha en tolerant inställning till den som varit straffad. Jag skall inte närmare gå in på det kapitlet, men motionen innehåller en del uppgifter som inte är helt korrekta och dem skulle jag vilja komplettera utlåtandet med att bemöta.

Motionärerna motiverar kampanjen med att man bör uppmuntra till frivilliginsatser. De påstår att »den privata insatsen och den enskilda solidariteten med medmänniskor i svårigheter tycks vara mindre vanlig, åtminstone i organiserade former, i Sverige än vad som är fallet i många andra länder» och att det positiva intresse för frivilliginsatser som förekommer daterar sig från senare tid. Jag vill bemöta båda dessa påståenden.

Vad beträffar intresset för de straffade vill jag be herr Hamrin i Kalmar — eller vem det är som har gjort påståendet — att peka på något annat land, där förståelsen för och toleransen mot en straffad är större. Jag kan hålla med om att det krävs ännu mer, men att påstå att det i vårt land skulle råda ett hårdare klimat än i andra länder för en straffad som blir frigiven är helt oriktigt.

Man kan bara se på allmänhetens

reaktion inför de många rymningarna i Sverige, rymningar som är naturliga, eftersom vi har en stor del av klientelet på öppna anstalter. Den är egentligen mycket hygglig. Det händer väl i något särskilt allvarligt fall att vi här i kam-maren får interpellationer och påpekanden i litet upphetsad ton från en del ledamöter — kanske mest från de borgerliga partierna — som säger att vi måste ha bättre säkerhetsanordningar för att förhindra rymningar, men annars är det inte mycken ovilja som demonstreras från allmänheten när en straffad rymmer. Hur ser det inte ut i sådana situationer i England? Där kräver folk mycket hårda åtgärder. Det är alltså oriktigt att påstå, att klimatet här skulle vara mindre tolerant.

Motionärerna föreslår att kampanjen skall vända sig till arbetsgivare och fackföreningar. Jag vill säga herr Hamrin att fackföreningsrörelsen i Sverige har en inställning till de straffade som är helt unik.

Främlingar som kommer till vårt land och får kännedom om arbetsdriften inom fängelserna här upphör aldrig att förvåna sig över att man kan ha en arbetsdrift i fängelserna som liknar arbetsmarknaden ute i samhällslivet. Vad säger fackföreningsrörelsen om detta? frågar de. Hur kan riktigt arbete få utföras inom fängelserna? Hur kan ni t. o. m. räkna med att fångarna skall kunna uppnå full arbetslön?

I alla andra länder reagerar fackföreningsrörelsen nämligen mot sådan arbetsdrift i fängelserna som konkurrerar med arbetet utanför dessa.

Jag vill peka på ett initiativ som Byggnadsarbetareförbundet har tagit, vilket innebär att straffade under fängelsetiden blir lärlingar inom byggnadsfacket och får medlemsbok i fackförbundet. De tas alltså in i produktionen, när de släpps ut från fängelset. Detta är ett mycket större initiativ, än vi här i Sverige vanligen själva förstår. Det är ett uttryck för tolerans, en känsla

Upplysningskampanj beträffande de straffades problem

för att de straffade dock är medmänniskor och att det gäller att snabbt få in dem i vanligt arbete igen. Om vi jämför denna inställning med uppfattningarna hos olika grupper ute i världen finner vi, att den svenska fackföreningsrörelsens inställning är enastående. Vi har vidare en särskild nämnd med representanter för LO och Arbetsgivareföreningen, som diskuterar det arbete, som utförs av straffade inne i fängelserna. Man är alltså väl medveten om att de straffade bör ha förtroget med vanligt arbete innan de friges.

Jag säger därmed inte att förhållandena är helt tillfredsställande, men jag anser det oriktigt att påstå att våra arbetsmarknadsorganisationer är mindre toleranta och inte skulle vilja återuppta en person som suttit i fängelse i sin krets och behandla honom som en vanlig människa.

Vi kan jämföra med förhållandena i Norge. — Nu förstår jag, att herr Hamrin i Kalmar kommer att säga, att det inte är något försvar för oss att det är sämre på andra håll. Och det är en riktig frågeställning.

Men när det påstås, att det är sämre i Sverige, måste man komma med ett genmål. I Norge tar man t. ex. inte in en person som sjöman, om han tidigare varit straffad. I den norska handelsflottan tas det emot 5 000 utlännningar, men inte en enda norsk sjöman som varit straffad. Det är en intolerans som är oerhörd och detta i ett av våra grannländer. Det är alltså felaktigt att säga att inte den organiserade världen i Sverige har sinne för att en straffad är hans broder.

Det poängteras att vi i Sverige inte har privata välgörenhetsföreningar för straffade jämförbara med dem som finns i andra länder. Detta beror på ett beslut från 1939. Ett beslut som inte trädde i kraft förrän några år senare på grund av krigsutbrottet, men enligt vilket staten skulle åta sig återanpass-

ningsarbetet. Vi byggde upp en skyddskonsulentorganisation. Vi har 10 000 frivilliga övervakare, och vi har ytterligare utbyggt den statliga vården i frihet. Jag håller med om att denna vård är underdimensionerad.

En invändning är att staten icke betalat tillräckliga ersättningar till övervakarna. Må så vara, men detta med ersättningar är också helt unikt för vårt land; sådant finns inte i andra länder. Vi har det alltså inte sämre, fastän vi inte nått dit vi bör nå. Varför då säga att vi är sämre än andra? Vi är bara sämre än våra ideal.

På 1800-talet växte det fram privata föreningar som ville ta hand om straffade. I varje län växte skyddsföreningar upp, så småningom ofta med landshövdingen i spetsen. Men det räcker inte i vår moderna tid att ha enskild välgörenhet. Hela samhället måste träda till, och därför har vi inte så många privata föreningar som driver skyddsverksamhet. Men vi har en oändligt stor skara privata människor som biträder den statliga organisationen som kontakter, som hjälpare och förmedlare av både arbete och bostäder.

Vi skall inte glömma att i kriminalvårdsorganisationen också ingår AMS-tjänstemän — AMS ombesörjer en mycket stor del av arbetsanskaffningen. Den bedriver omskolningsverksamhet även inom fångvården och förbereder sålunda straffade för arbete vid frivärningen.

Det allra viktigaste för återanpassningen är naturligtvis vår sociala lagstiftning. Den privata medkänslan behövs dock i hög grad, men själva välgörenheten är onödiggjord genom vår sociallagstiftning. En straffad har både sjukförsäkring och pension. Eftersom en straffad tvingas till en isolering av alldeles särskilt slag — kanske han blir brottslig just på grund av att han är isolerad och under fängelsetiden blir han ännu mer isolerad — är det mycket besvärligare att hjälpa honom över

Upplysningskampanj beträffande de straffades problem

fattigdomen, bristen på bostad och svårigheten att anpassa sig i arbete än att hjälpa andra människor som utan kriminalitet har råkat i svårigheter. Därför är uppgifterna oerhörda, och jag förstår helt dem, som blir otåliga. Jag kan också förstå, att de då griper ett halmstrå och t. ex. vill starta en kampanj för att människorna bättre skall ta emot den som behöver hjälp!

När motionerna säger, att mer än hälften av dem som sitter inne inte genom brev eller besök får kontakter med yttervärlden, är detta naturligtvis riktigt. Men det beror bl. a. på att mer än hälften av de intagna är rattfyllerister, som har ett straff på en eller två månader; de har i allmänhet en naturlig miljö att komma tillbaka till. Men det är sant, att det behövs kontaktmänniskor i oändlighet — allt är inte så bra att det inte behöver bli bättre.

Svårigheterna är i dag oerhörda, med det nya klientelet. Det är svårt att hitta vägarna till människor som genom missbruk av narkotika — alkoholen ej att förglömma — gör sig själva så svåra att nå och svåra att återinpassa.

Ett nej till kampanjen har inte varit för att avvisa förståelse och välvilja, som behöver strömma emot en straffad. Det är tanken på en enstaka kampanj som avvisats, liksom utskottet avvisat förslag om andra kampanjer av samma art. När utskottet behandlade förslaget om en hälsokampanj avvisades detta därför att en enstaka kampanj inte når tillräckligt långt. Den måste förankras i administrationen. Vi anförde då att det vore riktigare att låta medicinalstyrelsen sköta en sådan hälsokampanj och utbilda sina organ för den uppgiften.

Det är ungefär vad som sägs i detta fall. Men nog behöver kriminalvården mycket mer resurser för att kunna åstadkomma kontakten utåt. Det är inte det vi avvisar. Jag måste medge att det är med svidande hjärta som jag har röstat emot de motioner som väckts

från borgerligt håll i år. Jag har gjort det därför att jag kanske har svårare att avvika från partiet i denna fråga än andra. Jag vet emellertid, att det rör sig om krav som behövt tillfredsställas.

Däremot tror jag inte att förverkligandet av propån i just denna motion skulle bli till någon större nytta.

Beträffande det cirkulär som riksdagen i fjol hemställde att Kungl. Maj:t skulle skicka ut igen, beklagar jag att detta inte har blivit gjort. Vi har nu i efterhand fått besked att cirkuläret kan väntas i samband med årets regleringsbrev. Man får vara tacksam för det, men här är det onekligen fråga om ohörsamhet mot riksdagens beslut i fjol.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HAMRIN i Kalmar (fp):

Herr talman! Fru Eriksson har ibland ett ganska påfrestande sätt att polemisera mot saker och ting som inte finns i de motioner som vi behandlar, att slå in öppna dörrar. Jag skall läsa upp ordagrant vad som står i motionen och förklara varför det står så. Motionärerna skriver:

»Det är uppenbart att en verklig insats här måste ske *med hjälp av frivilliga*. I detta sammanhang förtjänar att påpekas att den privata insatsen och den enskilda solidariteten med medmänniskor i svårigheter tycks vara mindre vanlig, åtminstone i organiserade former, i Sverige än vad som är fallet i många andra länder. Den enskilda frivilliginsatsen kan inte ersätta samhällets åtgärder inom de olika grenarna av den sociala omvårdnaden, men den är ett viktigt komplement.»

Det står ingalunda att fackföreningarna och arbetsgivarna är oförstående och hårda emot de frigivna. Skrivningen skall i stället tolkas så att det behövs en kampanj för att få en opinion för hjälp med de saker som behöver

Upplysningskampanj beträffande de straffades problem

ordnas. Jag är fullt på det klara med, fru Eriksson, att frivilliginsatserna i många andra länder är av betydligt större omfattning än i vårt land beroende på att vi har det ordnat på ett annat sätt här i Sverige. Jag vill bara påminna fru Eriksson om den resa som vi gjorde tillsammans, då vi bl. a. tittade på de handikappades ställning i Holland. Jag fick då den uppfattningen, som jag tror är riktig, att det var den katolska kyrkan som tog hand om en hel del av dessa problem. Så vill jag inte att vi skall ha det här. Vi har för övrigt inte någon sådan katolsk kyrka här. Det är samhället som skall bilda en opinion för att förmå företagare och fackföreningar att hjälpa till för att klara denna uppgift. Detta är någonting annat än att överlämna problemet till frivilligorganisationerna.

Jag tror att en sådan opinionsbildning är nödvändig, eftersom behovet — precis som fru Eriksson sade — är så oerhört stort. »Svårigheterna är oerhörda», föll fru Erikssons ord. Jag kan instämma i det: svårigheterna är oerhörda. Då behövs det också stora insatser för att klara svårigheterna, och de insatserna bör vi vara beredda att göra.

Jag kan sedan i långa stycken ge fru Eriksson rätt i resonemanget om att resurserna borde ställas till kriminalvårdsstyrelsens förfogande. Fru Eriksson uttryckte sig inte riktigt på det sättet, men att det låg förstånd och hjärta bakom dessa krav framgick av hennes anförande. Och det tror jag är riktigt.

Vi behöver de insatserna. Varför behöver vi dem? Ja, jag kan citera ytterligare ett par rader ur motionen: »Med tanke på att undersökningar utförts som visar att hälften av de intagna på anstalt aldrig får vare sig brev eller besök, dvs. helt saknar kontakter utanför anstalten, ter sig denna målsättning som svår att uppnå.»

Hur skall man kunna begära att i

sluten kriminalvård vårdade personer som under hela sin vårdtid icke har någon kontakt med omvärlden — brevläses eller genom personliga besök — när de sedan kommer ut skall klara sig med de relativt små resurser som vi ställer till förfogande för att lösa deras problem? Jag tror att det är orimligt för dem som nu har dessa saker om hand att klara den uppgiften och att det behövs andra insatser för att lösa problemen.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hamrin i Kalmar begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaran bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 38, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaran bifallit reservationen av herr Eric Gustaf Petersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hamrin i Kalmar begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 128 ja och 64 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaran hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 13

Redogörelse för verksamheten inom Europarådet

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 6, i anledning av dels Kungl. Maj:ts skrivelse nr 23 med redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1967 jämte i ämnet väckt motion, dels skrivelse från den svenska parlamentariska delegationen hos Europarådets rådgivande församling med redogörelse för församlingssessionerna under år 1967.

Sedan utskottets hemställen föredragits yttrade:

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! I anslutning till Kungl. Maj:ts redogörelse för verksamheten inom Europarådets ministerkommitté under år 1967 och redogörelsen för sessionerna i Europarådets rådgivande församling under samma år har jag väckt en motion om inrättande av en europeisk ungdomsfond inom Europarådet. Detta skulle lämpligen kunna ske genom ett svenskt initiativ i ministerkommittén.

Europarådets ministerkommitté har beslutat att i Strasbourg upprätta ett permanent ungdomscentrum bestående av en kursgård med 40 platser. Den beräknas vara färdig nästa år. Men för det europeiska och internationella ungdomsutbytet utgör den här kursgården bara en dellösning. Den är rent kvantitativt en relativt liten institution, och därtill är dess uppgift begränsad till utbildningskurser. Det gäller närmast utbildning i språk, i de mera tekniska förutsättningarna för samarbete mellan ungdomsorganisationerna, d. v. s. alltså träning och utbildning rörande dessa förutsättningar, vad man kallar Europakunskap etc.

En rad anordningar för ungdomsorganisationer med europeisk eller internationell aktionsradie kan inte förläggas till detta utbildningscentrum, t. ex. kongresser, större seminarier eller in-

ternationellt delegationsutbyte. Vidare kan sådana organisationer genom detta centrum inte få bidrag till studieresor, föredragsturnéer, instruktörsresor o. s. v. för att främja olika slag av utbyte mellan organisationerna. De har över huvud taget svårt att anskaffa erforderliga medel för att fungera just som europeiska eller internationella organisationer och uppehålla ens elementära kontakter sinsemellan över nationsgränserna.

De nationella ungdomsorganisationerna har däremot relativt goda möjligheter att få statligt stöd. Så är alltså inte fallet med de organisationer, som har europeiska eller internationella kontaktabitioner. Detta är en allvarlig sak, eftersom det ju måste bli fråga om en satsning på ungdomen, om Europatanken en gång skall på allvar slå igenom och internationell solidaritet bättre förverkligas. Man måste söka direkt främja arbetet genom sådana ungdomsorganisationer som det här gäller för att träna till internationell förståelse och internationellt medborgarskap, för att få till stånd fördjupade relationer mellan europeisk ungdom och ungdom från andra kontinenter, där det europeiska bidraget kan bli av mycket stor betydelse, vidare för att söka förstärka känslan av europeisk enhet mellan ungdomsledare jämsides med ett inträngande i de aktuella ungdomsfrågorna i Europa, för att utveckla mera personliga kontakter mellan ungdomsledare i Västeuropa respektive Östeuropa och slutligen för att få till stånd utbyte av erfarenheter och konkreta lösningar på sociala och kulturella ungdomsproblem på europeisk bas.

De här skisserade behoven skulle, herr talman, tillgodoses genom inrättande av en europeisk ungdomsfond såsom ett komplement till den stimulans bland ungdom åt europatanken, som Europarådets blivande ungdomscentrum för utbildningsändamål väntas medföra.

Ett svenskt initiativ i ministerkommittén skulle nog ha mötts med välvilja och förståelse. Det förefaller nämligen

Redogörelse för verksamheten inom Europarådet

som om europarådsförsamlingen är starkt positiv till en komplettering av kursgården med någon form av stöd åt ungdomsorganisationer verka på europeiskt eller internationellt plan. Man har sålunda nyligen uttalat sig klart positivt till tanken att konkretisera en komplettering genom att skapa vad man har kallat ett »European Youth Office».

Det förefaller glädjande nog som om även utrikesutskottet ställer sig positivt till tanken på en ungdomsfond inom Europarådet med de syften jag här förut nämnt. En sådan fond måste ju komma till stånd i en eller annan form, om ett »European Youth Office» av det slag europarådsförsamlingen förordat tillskapas. Det är med stor tillfredsställelse jag såsom motionär tagit del av utrikesutskottets utlåtande med de direkta sympatier för motionsyrkandet som där uttryckes. Det är inte alltid en enkel enmansmotion med så relativt vittsyftande yrkande genast möts med sådan välvilja och så pass stort intresse.

Herr talman! Jag begärde egentligen ordet med anledning av utskottets erinran om möjligheten att ta upp den i min motion aktualiserade frågan i europarådsförsamlingen. Jag vill nu bara meddela att denna erinran föranlett mig att tillsammans med nio andra europarådsdelegater, varav sex förutom mig är ledamöter av denna kammare, väcka en motion under den nyligen avslutade majsessionen i Europarådets rådgivande församling med yrkande om en rekommendation till ministerkommittén att medverka till anordnande och finansiering av ett European Youth Office.

I motionen åberopas rådgivande församlingens positiva inställning till stöd åt ungdomsorganisationerna för upprättande av en sådan här utbytescentral, ett clearing house eller vad man alltså kallat Youth Office såsom komplement till den redan beslutade kursgården. Det anges i motionen i Europarådet att Youth Office bl. a. skulle kunna

främja ungdomsutbytet mellan de europeiska länderna, ge stöd åt möten och konferenser för europeiska ungdomsorganisationer och bidra till att utveckla ungdomskontakter mellan öst och väst i nära samarbete med det ungdomscentrum för utbildningsuppgifter, som nu är under uppbyggnad.

Jag vill uttala förhoppningen att den satsning på Europatanken och dess framtid bland ungdom, som denna motion är ett uttryck för, och som alltså tillkommit på grund av utrikesutskottets hänvisning att aktualisera saken på detta sätt, skall mötas av förståelse av ministerkommittén och då kanske i första hand av den svenska regeringens representant i kommittén, eftersom utrikesutskottet ställt sig välvilligt till den motion vi nu behandlar i anslutning till utskottets utlåtande nr 6.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Det är riktigt som herr Wiklund säger att utrikesutskottet är relativt positivt inställt till huvudlinjerna i de tankar som har framförts i herr Wiklunds motion. Men utrikesutskottet är kanske ändå inte berett att skriva under på allt som står i motionen. Den positiva inställningen skall måhända inte övervärderas, även om grundtonen är positiv i utskottets bedömning.

Detta är en komplicerad fråga. Upprättandet av internationella ungdomskontakter är en sak som spänner vidare än över Europarådets medlemsstater, vilka utgör en begränsad del av kontinentens länder och folk. Men det är möjligt att ett samarbete inom rådets länderram kan vara ett första betydelsefullt steg. Av det skälet delar jag herr Wiklunds uppfattning, att det är klokt att testa Europarådets parlamentarikerförsamling för att efterhöra om det där finns ett positivt intresse för denna frå-

Redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation

ga. Den rätta vägen synes alltså vara att aktualisera frågan inom Europarådet, vilket herr Wiklund också har gjort.

Jag instämmer, herr talman, i yrkandet om bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 14**Redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation**

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med överlämnande av redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation jämte i ärendet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr andre vice talmannen CASSEL (h):

Herr talman! Kanske det förefaller litet förvånande att Nordiska rådet session efter session ägnar en mycket betydande del av sitt arbete åt att studera och diskutera sådant som man kanske i förstone inte anser vara en nordisk fråga, nämligen den europeiska integrationen.

De nordiska ländernas situation i det här sammanhanget är dock tämligen komplicerad. Utmärkande för alla fem länderna är att de visserligen har gemensamma nordiska gränser men att de samtidigt var och en utgör komponenter i andra kraftfält. Det råder en ständig spänning mellan denna inre nordiska krets och yttrevärlden, och ingen av oss är i den situationen att vi kan acceptera att ställas inför ett val mellan att helt satsa på Norden och samtidigt avstå från förbindelserna med yttrevärlden eller att ge Norden på båten. De nordiska länderna är dessutom ganska olika till sin ekonomiska inriktning. Alla har besvärliga och komplicerade särproblem att ta hänsyn till. Jag behöver

bara som exempel nämna det danska jordbruket, det norska fisket och den norska skeppsfarten.

Nu vet jag att det finns en och annan som säger att det ekonomiska samarbetet i Norden växer fram för sakta. Men de som är otåligen gör klokt i att ägna sig en smula åt studium av handelsstatistik. De skall då finna att den nordiska samhandeln sedan 1962 mer än fördubblats. Vi har kommit i den intressanta situationen att för vart och ett av de nordiska länderna de andra nordiska länderna är den största kunden.

Via EFTA har vi fått någonting av en nordisk tullunion — den nordiska tullunion som vi inte lyckades skapa av egen kraft. Denna form av tullunion har gjort att handelshindren mellan de nordiska länderna har minskat i betydelse. Vi ser också följderna av det. Varuhusen utvidgar sina butikskedjor tvärs över gränserna, och vi håller på att få ett gemensamt nordiskt varusortiment. Man vänder sig nu inte längre bara till Sverige, Danmark, Norge, Finland eller Island, utan man vänder sig med sina utbud och varor till 20 å 21 miljoner människor. Även på produktionssidan håller samarbetet på att växa fram mycket snabbt; bl. a. pågår en uppbyggnad av ett helt nät av underleverantörer, som inte tar hänsyn till de inre nordiska gränserna utan går tvärs över dem.

Det föreligger nu praktiskt taget fullständig enighet inom de nordiska länderna om att det nordiska samarbetet på det ekonomiska området har så stort värde att det under inga omständigheter får spolieras. Samtidigt pågår emellertid strävanden i andra riktningen. Den europeiska integrationen, sexstaternas integration, börjar få allt större betydelse även för de länder som blivit ställda utanför den höga gemensamma tullmuren. För varje år känns det allt mera besvärande att inte tillhöra den inre kretsen. Vår industri och vårt nä-

Redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation

ringsliv diskrimineras alltmer år från år. Detta gäller alla de nordiska länderna. Därför är det för samtliga nordiska länder utomordentligt angeläget att undersöka hur denna besvärande isolering snarast möjligt skall kunna bringas ur världen.

Det är i dag mindre befogat än det varit på länge att uttala sig med någon säkerhet om någonting när det gäller Frankrikes position i Europa och därmed angående förhållandet mellan EEC och England. Kvar står emellertid att ingen kan veta något bestämt om huruvida och när situationer kan uppkomma, då fruktbringande samtal kan börja föras mellan de nordiska länderna och EEC. Enligt min mening är det viktigt att det alltid finns en klar beredskap för den händelse en sådan situation skulle uppkomma.

De nordiska länderna — det har många gånger omvitnats — är när de uppträder gemensamt en handelspartner av samma styrka och kvalitet och av samma värde för yttrevärlden som de stora makterna var för sig. Jag vill bara erinra om att EEC:s export till de nordiska länderna är ungefär dubbelt så stor som EEC:s export till England och lika stor som eller t. o. m. större än EEC:s export till Förenta staterna. Det är alltså med en betydande ekonomisk potential som de nordiska länderna kan förhandla, om de liksom i Kennedyronden väljer att uppträda gemensamt.

De nordiska länderna är när de uppträder var för sig alldeles för obetydliga för att göra sig gällande, och det gäller även beträffande Sverige. Jag vet att det finns krafter både i Norge och i Danmark och på motsvarande håll inom EEC-länderna, som resonerar ungefär på följande sätt: Man är inom EEC beredd att nu ta upp överläggningar med Danmark och Norge — de länder som har sökt medlemskap — men är böjd för att lägga de mera diffusa framställningarna från Finland och Sverige åt sidan till dess att förhållandena någor-

lunda har klarnat. Vidare förs på samma håll det resonemanget, att Sveriges neutralitet är en komplikation, som dock är Sveriges egen huvudvärk. Denna komplikation bör inte utgöra hinder för andra länder, som inte hävdar en neutralitet, att få sina medlemsansökningar behandlade.

Man kan förstå att det resonemanget kan innebära stora frestelser, särskilt för vissa speciella näringsgrenar i de berörda länderna. Men, ärade kammarledamöter, icke förty är en sådan lösning ur nordisk synpunkt helt omöjlig. Skulle något i den riktningen inträffa, att Danmark och Norge får medlemskap eller på något annat sätt avtal med eller inträde i den Gemensamma marknaden, medan Finland och Sverige lämnades utanför — då är olyckan skedd. Då har vi hamnat i just den situation som vi inte borde och under inga omständigheter vill råka i, nämligen att Norden kommer att splittras av en hög tullmur genom Öresund och vid Kölen. Men detta, ärade kammarledamöter, är någonting som under inga omständigheter får inträffa.

Det är därför naturligt — och jag återkommer här till utgångspunkten för mitt resonemang — att man nu senast på Nordiska rådets möte i Oslo utvecklade ett starkt engagemang för att finna former för ett nordiskt samarbete inför eventuellt blivande konversationer med EEC-staterna.

Som en direkt följd av överläggningarna i Oslo kom sedan den danske statsministern Baunsgaards initiativ till överläggningarna i Köpenhamn. Dessa överläggningar förbereddes snabbt, effektivt och noggrant av ett ämbetsmannautskott med representanter för de fem länderna. Därigenom kunde ett förslag framläggas till grund för de överläggningar som hölls den 22 och 23 april mellan de nordiska statsministrarna, utrikesministrarna och handelsministrarna. Nordiska rådets ekonomiska utskott och Nordiska rådets pre-

Redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation

sidium fick tillfälle att ta del av förslaget till överenskommelse, ett förslag som hade vuxit fram genom överläggningar och förhandlingar mellan de olika ministrarna.

Vi hade kanske inte så stora möjligheter att inverka på formuleringarna, ty de förelåg praktiskt taget färdiga, men vi fick i alla fall ett tillfälle att diskutera med ministrarna vid detta möte.

Nu kommer många människor och säger — tidningarna har gjort det — att det var dåligt att inte kunna komma längre. Många optimister hade trott att man redan nu skulle vara klar att binda sig vid vissa bestämt avgränsade mål och precisera sina ståndpunktstaganden. Till de optimisterna hörde inte jag. Man kan snarare, anser jag, vara ganska belåten med vad som har kunnat åstadkommas, därför att svårigheterna i själva verket är högst betydande.

De formuleringar man har kommit fram till är inte bindande, men de är av den karaktären att om i den skapade formen ingjutes en tillräcklig portion av god vilja, så kan det hela på ganska kort tid konkretiseras i bestämda politiska ställningstaganden.

Jag vill erinra om att det visserligen bara är beställningar och utredningar som man har beslutat sig för, men det är utredningar på åtminstone tio olika specialområden. Man har vidare kopplat in en tidsfaktor som innebär att utredningarna skall vara färdiga vid årsskiftet, vilket betyder att de får göras under en våldsam press. Vill man nå målet, som för oss alla är ett enat Norden i ekonomiskt avseende, och göra de ansträngningar som denna forcerade utredningsverksamhet innebär, bör man på den tidsrymden ha kommit ett långt stycke framåt.

Låt mig tillägga, herr talman, att det är angeläget att utredningsarbetet verkligen kan bedrivas så skyndsamt att åtminstone preliminära resultat kan presenteras för Nordiska rådet, som skall

sammanträda i Stockholm i detta hus under mars månad 1969. Detta är inte minst viktigt, eftersom det är betydelsefullt att det nordiska samarbetet på det ekonomiska området inte blir ett arbetsfält för vissa mycket specialutbildade herrar, utan ges en bred politisk parlamentarisk förankring.

Men, ärade kammarledamöter, man får i detta sammanhang inte ett ögonblick hänge sig åt några illusioner. Man får framför allt akta sig för illusionen att det nordiska ekonomiska samarbetet är någonting som vi får gratis. Detta är — liksom andra ting människor vill sträva efter — en sak av högt värde, men priset måste betalas. Inget nordiskt land har uteslutande fördelar av att öppna sina gränser i denna utsträckning ens för de nordiska broderländerna. Det gäller Sverige lika väl som de andra länderna.

Var och en måste göra klart för sig att sammanhållningen innebär betydande uppoffringar av särintressen. Inte minst vi i Sverige, som är det största, rikaste och i industriellt avseende längst komna landet, måste vara beredda att ta på oss betydande bördor.

Jag vill säga detta rent ut, så att människorna i vårt land inte skall låta sig ledas av någon alltför ljusblå optimism. Men jag tror att vi skall vara beredda att bära dessa bördor, därför att fördelarna på lång sikt för oss själva och för hela den nordiska kretsen är så påtagliga att offren kommer att vara väl värda att göras. Man bör också i detta sammanhang komma ihåg att bördorna skall bäras av hela folkhushållet. Det får inte bli på det sättet att bördorna vältras över på en enskild näringsgren — jag tänker t. ex. på det svenska jordbruket — medan de andra skall gå fria.

Jag vill inte här närmare beröra frågan om vad de olika länderna kan få släppa till, vilka prestationer det ena eller andra landet kan bli tvunget att göra. Det får härvidlag bli förhandlingar, och innan man går till förhand-

Redogörelse från Nordiska rådets svenska delegation

lingar finns det ju ingen anledning att precisera för motparten vad man är beredd att ta på sig.

Till slut vill jag bara ha sagt, att jag är helt övertygad om att Sverige — oavsett vilken regim som står för rusthållet i vårt land — kommer att gå till det förhandlingsbord, som en gång skall dukas, uppfyllt av en mycket god vilja — en vilja att göra sitt yttersta för att åstadkomma positiva resultat, till fördel för Sverige och till fördel för hela Norden.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Av hänsyn till den långt framskridna tiden, som det heter, skall jag begränsa mig till ett kortare inlägg — detta så mycket mer som jag i huvudsak kan instämma i vad herr Cassel anför.

Jag vill uttala min tillfredsställelse över att utrikesutskottet har visat förståelse för att det alltmer vidgade nordiska samarbetet kan komma att aktualisera frågor om förändrade organisatoriska former för samarbetet. Utskottet avvaktar med intresse de förslag som Nordiska organisationskommittén kommer att framlägga. Här ges väl ett litet finger åt tanken att Nordiska rådet kan komma att framstå som en organisation som bör ha ett sekretariat, vilket inte representerar någon viss delegation utan rådet i dess helhet — alltså en »överstatlig» sekretariatsgrupp.

Vidare finner jag det mycket tillfredsställande att utskottet ställer sig bakom den tanke, som regeringarnas representanter för sin del redan accepterat, att förslagen och utredningarna rörande konkreta former för nordisk samverkan av mera radikalt slag än hittills bör — i varje fall i en första utformning — föreligga i god tid före Nordiska rådets session i Stockholm i mars nästa år. På det sättet kommer i varje fall en del av des-

sa förslag, om allt går efter beräkningarna, att kunna diskuteras i parlamenten i Norden under våren. Därefter kan det finnas förutsättningar för relativt snabba beslut på viktiga punkter, även om det givetvis på en del punkter kommer att behövas ytterligare utredningar.

Herr talman! Som jag ser det är den närmaste uppgiften här att söka åstadkomma en helt ny takt i utvidgningen av det nordiska samarbetet på ekonomins område, skapandet av en nordisk ekonomisk union. Låt oss dock inte hemfalla åt illusionen att denna uppgift skulle vara lätt att lösa eller med säkerhet nära sin lösning. Det råder delade meningar på väsentliga punkter. Det kommer att fordras både god vilja och tålamod för att dessa svårigheter skall kunna övervinnas.

Detta problem sammanhänger, som också herr Cassel påpekade, med arbetet på den europeiska integrationen. Det finns anledning att understryka den mycket stora betydelse som tillrättalagandet av detta europeiska integrationsarbete kan få för utvecklingen i Norden. Det samarbete som nu diskuteras, närmast mellan de franska och tyska regeringarna i avsikt att närma de båda blocken i Västeuropa till varandra, bör Sverige naturligtvis försöka komma med i — närmast av hänsyn till detta samarbets stora direkta fördelar.

Men det finns också ett annat skäl för att vi bör vara med om detta samarbete. Om det skulle gå så att Danmark och Norge allena kommer med i samarbetet, medan Sverige och Finland inte gör det, ökar detta riskerna för en utveckling som längre fram kan medföra en allvarlig splittring av Norden. Därför framstår dessa strävanden till ett allmänt nordiskt deltagande i det nu aktuella begränsade integrationsarbetet såsom betydelsefullt både i och för sig och med tanke på återverkningarna på utvecklingen i Norden.

Jag vill, herr talman, understryka detta, men också tillägga att ju fastare

Viss kreditgaranti åt svensk varvsindustri

block vi bildar i Norden genom en ekonomisk union desto större utsikter har vi att uppnå att alla de nordiska staterna får delta i det europeiska integrationsarbetet omedelbart och på längre sikt.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Fru RENSTRÖM-INGENÄS (s):

Herr talman! En sådan allmän handelspolitisk debatt som herr Cassel tagit upp faller egentligen inte inom ramen för det här föreliggande ärendet. Jag vill också erinra om att det inte är länge sedan kammaren hade tillfälle att ägna ganska lång tid åt just en sådan debatt.

Jag vill därför inskränka mig till att med stöd av den i utrikesutskottets utlåtande framförda motiveringen yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 15

Föredrogs vart för sig

utrikesutskottets utlåtanden:

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konsularkonvention mellan Sverige och De Socialistiska Rådsrepublikernas Union, och

nr 9, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av 1968 års internationella kaffeavtal; samt

statsutskottets utlåtande nr 116, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående kostnader för FN-styrkan på Cypern.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 16**Viss kreditgaranti åt svensk varvsindustri**

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 117, i anledning av Kungl. Maj:ts pro-

position med förslag om viss kreditgaranti åt svensk varvsindustri jämte motioner.

I propositionen nr 119 hade Kungl. Maj:t under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 5 april 1968 föreslagit riksdagen att a) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 650 000 000 kr. till svensk varvsindustri på de villkor och enligt de grunder som angetts i statsrådsprotokollet samt b) beträffande de åren 1963 och 1965 av riksdagen beslutade kreditgarantierna godkänna de ändrade villkor och grunder som angetts i statsrådsprotokollet.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels motionen I: 398 av herr *Akerlund*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 1 500 milj. kr. till svensk varvsindustri enligt de grunder som angetts i motionen,

dels de likalydande motionerna I: 962 av herr *Tistad m. fl.* och II: 1219 av herr *Carlshamre m. fl.*, vari hemställts att, då kreditgarantier enligt förslaget i propositionen nr 119 ställdes i utländsk valuta, såsom ianspråktaget belopp av den totala garantisumman skulle räknas lånets motvärde i svenska kronor efter vid lånetillfället gällande avräkningskurs,

dels motionen II: 1220 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av förslaget i Kungl. Maj:ts proposition nr 119 angående bemyndigande till riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till svensk varvsindustri till högst 650 000 000 kr. måtte uttala att de anställda, stat och kommun skulle tillförsäkras ett verkligt inflytande i de företag som utnyttjade kreditgarantierna.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen I: 398 såvitt nu var i fråga samt motionerna I: 962 och II: 1219 bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garanti till ett sammanlagt belopp av högst 650 000 000 svenska kronor eller motsvarande belopp i utländsk valuta till svensk varvsindustri på de villkor och enligt de grunder som angetts i statsrådsprotokollet,

2. att riksdagen måtte beträffande de åren 1963 och 1965 beslutade kreditgarantierna godkänna de ändrade villkor och grunder som angetts i statsrådsprotokollet,

3. att riksdagen måtte avslå motionen I: 398 i vad den avsåge räntegaranti för varvsindustrin,

4. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1220.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk):

Herr talman! Med hänvisning till den motivering som återfinns i motionen II: 1220 ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleds av bifall till denna motion.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Med hänvisning till utskottets motivering ber jag att få yrka bifall till dess hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1—3

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, de's ock på bifall till motionen II: 1220; och biföll kammaren utskottets hemställan.

7—Andra kammarens protokoll 1968. Nr 26

§ 17

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 118, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm jämte motioner.

I propositionen nr 118 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 22 mars 1968 föreslagit riksdagen att till Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 52 000 000 kr.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande.

I propositionen föreslås att en förvaltningsbyggnad skall uppföras i kvarteret Garnisonen i Stockholm för att tillgodose behovet av lokaler för den statliga förvaltningen. Byggnaden är projekterad som ett generellt kontorshus med lokaler för ca 2 800 anställda. Det är emellertid möjligt att genom endast vissa smärre ändringar och kompletteringar utforma byggnaden på sådant sätt att riksdagens behov av provisoriska lokaler från början av år 1971 kan tillgodoses inom denna. Omkring två femtedelar av byggnaden beräknas härvid behöva tas i anspråk för riksdagens räkning. Byggnadsarbetena måste igångsättas redan i början av budgetåret 1968/69 om lokalerna skall bli färdiga i tid.

Med hänsyn till localsituationen för den statliga förvaltningen i Stockholmsområdet förutsätts att byggnaden uppförs och arbetena därmed påbörjas under nästa budgetår även om riksdagen skulle besluta om en annan förläggning av sina provisoriska lokaler.

Kostnaderna för uppförandet av byggnaden beräknas till 169 milj. kr., vartill kommer ca 2 milj. kr. för evakueringskostnader och 3 milj. kr. för

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

att i förekommande fall anpassa byggnaden efter riksdagens behov. För nästa budgetår behövs 52 milj. kr. Detta belopp föreslås anvisat under ett särskilt investeringsanslag.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 960 av herr *Nils-Eric Gustafsson m.fl.* samt II: 1218 av herrar *Sundkvist* och *Persson* i Heden, vari hemställts att riksdagen måtte dels avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 118, dels besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag angående lokalisering av statlig verksamhet utanför Stockholms-regionen,

dels de likalydande motionerna I: 961 av herr *Holmberg m.fl.* och II: 1217 av herr *Bohman m.fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 118.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 960 och II: 1218 i vad de avsåge viss utredning,

2. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 960 och II: 1218, såvitt nu var i fråga, samt I: 961 och II: 1217 till Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm för budgetåret 1968/69 på kapitalbudgeten under statens allmänna fastighetsfond anvisa ett investeringsanslag av 52 000 000 kr.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Ottosson* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Tobé* (fp), *Björkman* (h), *Sjönell* (cp) och *Sterne* (fp), som ansett att utskottet under 1. bort hemställa,

att riksdagens måtte i anledning av motionerna I: 960 och II: 1218, såvitt nu var i fråga, ge Kungl. Maj:t till kän-

na vad reservanterna anført rörande lokalisering av statlig verksamhet utanför Stockholms-regionen;

2) av herrar *Virgin* (h), *Axel Andersson* (fp), *Kaijser* (h), *Nyman* (fp), *Ottosson* (h), *Thorsten Larsson* (cp), *Johan Olsson* (cp), *Bohman* (h), *Eliasson* i Sundborn (cp), *Gustafsson* i Skellefteå (fp), *Björkman* (h), *Sjönell* (cp) och *Sterne* (fp), som ansett att utskottet under 2. bort hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 960 och II: 1218, såvitt nu var i fråga, samt I: 961 och II: 1217 avslå Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BJÖRKMAN** (h):

Herr talman! Statsutskottets utlåtande nr 118 gäller regeringens förslag om uppförande i kvarteret Garnisonen på Östermalm av en förvaltningsbyggnad av väldiga mått.

Jag skall återge några siffror för att injaga tillräckligt mycket skräck hos kammarens ledamöter för den byggnad som här är avsedd att uppföras.

Den blir 300 m lång, den får en fasad som är 23—24 m hög, en byggnadsvolym på 500 000 m³, en totalyta av ca 140 000 m², arbetsplatser för 2 800 personer, en rumsyta av ca 97 500 m² och i källarplanet parkeringsplatser för 1 200 bilar. Kostnaden för komplexet beräknas till 169 miljoner kronor. Det blir landets i särklass största kontorshus.

Kan det vara försvarligt att i denna del av huvudstaden resa ett monument över 1960-talets kontorisering av Stockholm?

Låt mig återge några meningar ur den år 1962 antagna zonplanen för Stockholms innerstad. Där slås det fast att »malmarna, innefattande stenstaden utanför cityområdet, bör liksom hittills väsentligen förbehållas bebyggelse för bostadsändamål». I motiveringen för denna zonplan heter det bl. a.: »Om man nu vill slå vakt om innerstadens bo-

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

stadsområden gäller det därför å ena sidan att bevara kvaliteten i miljön i bestående, ännu goda eller acceptabla bostadskvarter genom att hindra dem från att sprängas sönder av planlöst inträngande bebyggelse av kommersiell karaktär. Ur miljösynpunkt vore en sådan utveckling enligt stadsbyggnadskontorets bestämda uppfattning olycklig. Byggnader för kontor, lager och lättare industri är visserligen inbördes något olika men är dock så artskilda från bostadshus, att deras uppträdande i ett bostadskvarter innebär en försämrad bostadsmiljö. Till stor del beror detta på att den kommersiella verksamheten har väsentligt större krav på trafikutrymme såväl för rörlig trafik som för parke-ring.»

Så heter det alltså i motiveringen för zonplanen. Nu är visserligen en zonplan inte absolut bindande. Den är mera ett uttryck för önskemål, men staden söker ändå upprätthålla och genomföra zonplanen. Skall då staten genom byggnadsstyrelsen uppföra en väldig kontorsbyggnad, som står i direkt strid med zonplanen och detta i ett område som är planerat och lämpat för byggande av bostäder?

Det är, herr talman, ett långtgående statligt ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Byggnadsnämnden i Stockholm har visserligen förra året godkänt stadsplanen för området, men det torde ha berott på att nämnden knappast kunde motsätta sig statens byggnadsplaner. Det har man inte heller kunnat göra i andra fall. Att nämnden hyst betänkligheter mot förslaget framgår av det särskilda uttalande som bifogats nämndens beslut. Där heter det bl. a. »att nämnden vill framhålla, att den föreslagna 300 m långa och 23—24 m höga fasaden inger stora betänkligheter liksom de störningar som den ökade biltrafiken i området kommer att medföra för omkringliggande bostäder».

Att tala om betänkligheter är, herr talman, ett understatement. Perspektivet

borde framkalla rysningar hos var och en som kan se för sig detta hus i dess naturliga storlek och inte bara i den modell ni kan betrakta i sammanbindningsbanan.

Miljöfrågorna har diskuterats flitigt här i riksdagen, och de diskuteras med allt kortare intervaller. Kan det från miljösynpunkt vara rimligt att handla så som regeringen föreslagit i propositionen? Oppositionens representanter i statsutskottet har blivit eniga; vi tycker att riksdagen här har ett utsökt tillfälle att säga ifrån mot en miljöförstöring i Stockholm som ni, som är från andra landsändar i Sverige, inte stillatigande skulle finna er i inom era egna områden. Riksdagen får inte acceptera att försättas i en tvångssituation där det heter att »nu är det för sent, prospekteringen har gått för långt; det har kostat för mycket pengar, de kommer annars att vara kastade i sjön, nu finns inte längre något alternativ». Riksdagen borde ha all anledning att reagera mot statliga ingrepp i den kommunala självstyrelsen. Det måste åstadkommas andra alternativ!

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen 2 av herr Virgin m. fl.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman: I reservationen 1 behandlas ett yrkande, som framställts i motioner från centerpartihåll, att möjligheterna att lokalisera statlig verksamhet till orter utanför stockholmsregionen på nytt prövas. I motionerna har föreslagits en utredning härom. Vi reserverar delar visserligen motionärernas uppfattning men anser att även om den Eckerbergska utredningen inte gav så stort resultat — något gav den dock — bör man inte tillsätta en ny utredning efter så kort tid. En bättre lösning vore att inom vederbörande departement tillsätta en arbetsgrupp för att göra en skyndsam förnyad översyn av detta problem och därefter utan dröjsmål lägga fram förslag för riksdagen.

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen 1.

Herr Björkman har här ganska drastiskt beskrivit det förvaltningshus som skall uppföras i kvarteret Garnisonen. Man måste konstatera att riksdagen hamnat i ett läge som inte kan betraktas som idealiskt när det gäller handläggning av sådana här frågor. Man kan säga att riksdagen — och även regeringen — väl sent har upptäckt miljöproblemen. Men när man nu har gjort det är det väl rimligt att vi fäster sådan uppmärksamhet vid dessa problem som den ökade insikten kräver.

Ganska nyligen uttalade det nya planverkets chef, överdirektör Nilsson, att om man skall komma till rätta med problemen i fråga om planering och byggnad får man i fortsättningen inte säga: Här är vi tvungna att fatta beslut, här finns det inte tid för några alternativ. Det måste finnas alternativ. Man kan inte gång efter annan hänvisa till att man blivit försatt i den situationen, att man inte kan pröva några som helst alternativa möjligheter. Förutsättningen för att man skall nå en god lösning av stadsplanefrågor och annat är att man har alternativa förslag och inte bara kommer med ett enda, vilket finansministern har gjort i detta fall när propositionen skrevs.

Det nya planverk, som statsmakterna har beslutat om och vars generaldirektör regeringen för inte länge sedan har tillsatt, karakteriserar alltså såsom någonting utomordentligt viktigt, att man från miljösynpunkt och även av andra skäl kommer med alternativ, innan ärenden av sådant här slag skall avgöras. Här har vi ett typiskt exempel på motsatsen: man skyller på brådskan, att man inte kan vänta på några ytterligare alternativ utan måste fatta beslut nu. Därtill är det alternativ som föreligger ingalunda sådant, att man känner sig övertygad om att det passar in i de något högre miljöpolitiska ambitioner som statsmakterna nu bör visa.

Jag vill i detta sammanhang bara göra den reflexionen, att det inte ens finns ett alternativ, som visar hur det skulle se ut, om denna tomt bebyggdes med både bostäder och kontorslägenheter för att därmed också minska de stora och betydande olägenheter som kommer att uppstå i fråga om trafiken i detta område. Vi reservanter anser att man bör pröva andra alternativ än det som här föreligger. Det föreligger ingen skillnad i bedömningen jämfört med utskottsmajoriteten om att det i och för sig är önskvärt att man kan lösa det statliga lokalbehovet i större utsträckning än för närvarande genom egna lokaler för de aktiviteter som under alla förhållanden måste bedrivas inom storstockholmsområdet. Våra meningsskiljaktigheter gäller huruvida riksdagen nu skall biträda ett förslag om ett så enormt kontorskomplex som det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, med detta att få yrka bifall även till reservationen 2.

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Det finns tillfällen då man önskar att sammansättningen av riksdagen icke vore politisk. Så är fallet bl. a. då frågor av den art som den föreliggande skall avgöras.

Här finns ett utlåtande om ett Kungl. Maj:ts förslag, som inte är grundat på en ideologisk samhällssyn men som icke desto mindre är högst kontroversiellt, eftersom det gör ett djupt ingrepp i ett samhälle. Det är därför underligt att finna att utskottets samtliga socialdemokrater anser det vara helt riktigt att man inspränger denna byggnadskoloss i en bebyggelse, där den inte alls hör hemma. Reservanterna däremot återfinns på den borgerliga sidan. Den estetiska synen kan väl ändå inte formas efter partilinjer. Jag beklagar den partipolitiska uppdelningen av utskottet i denna fråga, eftersom det därigenom synes bli omöjligt att rädda Östermalm från en miljöutveckling, som varken de

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

där boende eller stadens myndigheter anser önskvärd.

Vad jag nu sagt skall inte uppfattas så, att jag skulle vara motståndare till att staten här i staden får de för förvaltningen behövliga lokalerna. Det är jag naturligtvis inte. Inte heller är jag motståndare till att de lokaler som nödvändigtvis måste ligga i innerstaden också placeras där. Men jag tror att en hel del av de ämbetsverk som nu är förlagda till stadskärnan lika väl skulle kunna ligga i ytterområdena. Därför, herr talman, kan jag inte förstå att det finns tillräckligt bärande skäl för att klumpa ihop en hel massa verk och institutioner i den mastodontbyggnad som här föreslås.

Det måste väl också kännas ganska beklämmande att vistas i en sådan byggnad med dess hundratals meter långa korridorer och med dess inrutade och numrerade fällor där man skall arbeta. När vi nu strävar efter att inom kriminalvården få fram mindre enheter och trivsammare och mänskligare miljöer, så finns det väl ingen anledning att låta de ännu ostraffade arbeta under sämre förhållanden.

Byggnadsnämnden i Stockholm har anfört starka betänkligheter mot det föreslagna husets storlek och de trafiksvårigheter som anhopningen av så många människor och så många olika administrativa organ kommer att medföra. Och nog finns det anledning till betänkligheter — det är ett milt ord i detta sammanhang. I själva verket kommer denna byggnad att helt förstöra en hittills god boendemiljö: En 300 m lång byggnad, en 300 m lång fasad, 300 m långa fönsterrader utan avbrott. Dessutom blir huset 24 meter högt. En byggnad av dylika dimensioner brukar man förlägga fristående från annan bebyggelse, men här skall den läggas utefter en helt vanlig stadsgata. Det finns i närheten en lekplats för barn, som enligt vad som sägs skall bibehållas. Men vad skall man ha en lekpark till, om

det är meningen att inom området inte skall bo familjer med barn i fortsättningen? Där kommer bara att rassla datamaskiner. Är det verkligen rätt av staten att så omvandla en stadsplanerad bebyggelse? Det kan man verkligen fråga.

Jag har tidigare i denna kammare vid ett flertal tillfällen varit nödsakad att gå emot föreslagna statliga ingrepp i Stockholms miljö — dess värre utan framgång, det må jag erkänna. Det har exempelvis gällt tekniska högskolans ansvällning ut över Djurgårdsmarken och det har gällt universitetets krav på en studentstad på det kulturhistoriskt värdefulla Lappkärrsberget, men det har som sagt varit förgäves.

Det finns i vårt samhälle en tendens eller snarare en regel att när de materialistiska synpunkterna skall vägas mot kulturella och miljöbevarande intressen så vinner alltid de förra. Det krasst ekonomiska eller rationella betraktelsesättet skall alltid väga tyngst. Man kan måhända någon gång till synes bromsa denna utveckling, som t. ex. beträffande Vindelälven, men det är bara till synes. Jag är tämligen övertygad om att även i den frågan de ekonomiska synpunkterna till slut kommer att segra. Där teknokrater och materialister verkligen sätter in sin vilja på att genomdriva ett projekt, där segrar de alltid. Detta är inte ogrundad pessimism, herr talman, utan egen erfarenhet.

Den planerade förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen har fått dessa väldiga dimensioner, därför att man har tänkt sig att riksdagen under ombyggnadstiden där skulle få tillfälliga lokaler. Nu blir det ju emellertid inte så. Riksdagen kommer inte att flyttas så långt ut på Östermalm, och då kan det ju heller inte vara nödvändigt att just nu uppföra hela detta byggnadskomplex. Kanske skulle man kunna uppföra ett betydligt mindre hus och placera in det på den befintliga tomten. De gamla gardeskasernerna behöver väl inte nödvän-

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

digttvis stå kvar som man förutsätter i propositionen. De har inget särskilt kulturvärde och ger framför allt inga skönhetsintryck. River man dem kan man få plats med en tämligen rymlig byggnad inne på området och slipper det föreslagna monstret utefter gatan. Vidare är det inte nödvändigt att på en gång bygga även för väntade behov. Jag har tidigare antytt att man kan tänka sig ytterligare byggnader i någon förort. I en av motionerna föreslås Järfältet. Ja, varför inte där eller i Vällingby eller någon annanstans?

Herr talman! Med det nu anförda vill jag ansluta mig till det avslagsyrkande som föreligger i reservation 2, till vilken det tidigare har yrkats bifall.

I detta anförande instämde herr *Rimmerfors* (fp).

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Björkman inledde sitt anförande med att säga att han skulle nämna några siffror som skulle injaga skräck hos kammarens ledamöter. Det är uppenbart att om man använder siffrorna på ett visst sätt kan man naturligtvis ge visionen av något fruktansvärt.

Emellertid vill jag vad beträffar förslaget om uppförande av en förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen framhålla att bakom detta förslag ligger en uppgörelse med Stockholms stad. Hela kvarteret har stadsplanemässigt i vanlig ordning underställts stadens myndigheter för godkännande. Jag vill erinra om att stadens myndigheter har godkänt det framlagda förslaget.

Vidare vill jag påpeka en annan betydelsefull faktor, nämligen att staden har monopol på planverksamheten och alltså kan säga bestämt nej till detta bygge om den anser att det icke är önskvärt. Vi har ju i detta hus givit städerna planmonopol, och jag förutsätter att kammarens ledamöter i likhet med mig skulle varit beredda att re-

spektera detta, därest man från Stockholms stads sida på ett bestämt sätt hade givit uttryck åt den meningen, att staden icke ville ha detta bygge. Nu har staden godkänt bygget i en uppgörelse med byggnadsstyrelsen. Därför menar jag att man, om enskilda stockholmare reagerar, inte behöver ta deras reaktion som ett uttryck för myndigheternas inställning på denna punkt.

Herr Björkman talade som sagt om att han med dessa siffror ville injaga skräck hos kammarens ledamöter. Om det då blir ett annat hus som också blir 300 meter långt och 24 meter högt, vill jag fråga herr Björkman, om inte också det injagar skräck hos honom. Är det bara när staten löser lokalfrågor för verk och myndigheter som herr Björkman får skräckkänslor?

Jag tycker det hade varit bättre om herr Björkman studerat de arbetsförhållanden som åtskilliga av de statsanställda i Stockholm har i dag. Det kunde kanske ha ingett honom en liten smula medkänsla för dessa tjänstemän och hos honom skapat beredvillighet att vara med och lösa ett för dem mycket svårt problem. Jag vill erinra om att Statstjänstemannaförbundets tidning »Statstjänstemannen» i en artikel talat om att man med tillfredsställelse hälsade förslaget om byggande av en förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen, och det framhölls att genom ett positivt beslut i denna fråga skulle de olidliga förhållanden som nu råder för många tjänstemän kunna upphöra. Artikeln slutade med orden att den dag riksdagen har beslutat att bygga förvaltningsbyggnaden i kvarteret Garnisonen och de första spadtagen tas skall statstjänstemännen hurra för detta beslut. Det var alltså ett uttryck för att det bland tjänstemännen råder en djup oro över att deras arbetsförhållanden inte kan lösas på ett tillfredsställande sätt.

Beträffande miljöfrågor i samband härmed ligger det väl ändå så till, att man har att välja mellan detta kontors-

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

hus för statstjänstemän och kanske ett kontorshus eller någonting annat i en byggnad av ungefär samma storlek. Jag undrar om inte begreppet arbetsmiljö kan ha någonting att säga esteterna i det borgerliga lägret, ty detta begrepp kan väl ändå inte vara fullständigt likgiltigt för dem som skall företräda arbetsgivarintresset på detta område. Här är det ju fråga om att lösa ett för tjänstemännen betydelsefullt problem, och det är därför som vi från vårt håll har förordat bifall till propositionen.

Med hänsyn till den sena timmen skall jag inte, herr talman, fortsätta diskussionen ytterligare med herrar Larsson i Stockholm och Eliasson i Sundborn. Men ett uttalande av herr Larsson var ändå så grovt felaktigt att jag vill få en dementi införd i kammarens protokoll — att jag inte behandlar de övriga uttalandena innebär inte att dessa var riktiga. Nu påstod herr Larsson i sitt felaktiga yttrande att man har gett denna byggnad så stora dimensioner för att en provisorisk riksdag skall beredas plats där. Det är tvärtom så, att byggnaden har fått sina dimensioner för att tillgodose statsverkets behov av lokaler. Men man har varit beredd — om riksdagen så önskar — att upplåta en viss del av byggnaden som ett provisorium. Riksdagens provisoriefrågor har alltså icke på något sätt påverkat byggnadens storlek.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Ja, herr Lindholm, det är riktigt att byggnadsnämnden i Stockholm har godkänt det här förslaget. Jag är övertygad om att nämnden har gjort det med vanda. Redan i mitt inledningsanförande förklarade jag, att nämnden har befunnit sig i något av en tvångssituation och sannolikt icke har kunnat motsätta sig detta statliga byggande.

Herr Lindholm ställde så en fråga med det där vanliga fomuleringssättet:

Är det bara när staten bygger som man injagar skräck?

Nej, herr Lindholm, jag kan försäkra att om en privat byggmästare hade uppfört detta fruktansvärda hus i kvarteret Garnisonen hade jag reagerat på precis samma sätt. Det är 300 meter långt och — höll jag nästan på att säga — skyhögt, men det är i alla fall åtta våningar. Det spelar ingen roll vem som bygger huset. Men jag reagerar emot att ha detta för svenska förhållanden enorma kontorshus i denna miljö.

Låt mig också nämna en annan omständighet ur denna zonplan, herr Lindholm, som det kan vara skäl att tänka över. I den finns nämligen de tre områden nämnda, som planen delas upp i. Det är bostäder, centrala arbetsområden och gränsområden mellan dessa bägge. Det heter där, att de delar av ett kvarter, som vänder sig mot ett bostadskvarter eller eljest har ett ur bostadssynpunkt gynnsamt läge, i första hand skall anses vara avsett för bostadsbebyggelse. Som ett sådant gränsområde är i zonplanen upptaget just kvarteret Garnisonen, som tillhör staten.

Det är inte nog med att det vänder sig mot ett bostadskvarter, det vänder sig också mot en park. Det kan självfallet vara trevligt för den som arbetar i detta kontorshus att ha utsikt över en park — det har jag inte alls något emot. Vattenfall i Räcksta, som också har byggts av byggnadsstyrelsen, tycker jag är ett utomordentligt exempel på hur man kan lokalisera ett jättebygge till ett område längre ut. Det är enligt min mening väldigt snyggt, herr Lindholm. Jag passerar det ganska ofta fast jag bor litet närmare staden. Nästan alla i detta kontorshus har utsikt över parken och det är ju förträffligt.

Det som enligt min mening är det mest principiellt betänkliga — för att göra ett s.k. understatement — är att staten inte formellt behöver underkasta sig kommunen när det gäller att bebygga Garnisonen. Staten kan alltså genom-

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

föra denna bebyggelse precis som den vill. Är det verkligen förenligt med statens ansvarskänsla mot kommunerna att bete sig så?

Det är nog så, herr Lindholm, att de statstjänstemän — hur många de nu är — som skall arbeta i dessa kontorsrum skulle hälsa Garnisonen med stor tillfredsställelse, därför att de har olidliga förhållanden för närvarande. De sitter splittrade på ett stort antal våningar på alla möjliga håll i staden — det gäller t. ex. statskontoret och övriga som skall flytta till det hus som skall uppföras i kvarteret Garnisonen. Det skulle säkert innebära en bra rationalisering och förenkling om de kunde förena sig i detta — tyvärr, måste jag säga — enorma hus.

Så säger herr Lindholm — med samma förtjusning som han gjorde i statsutskottets femte avdelning — att statstjänstemännen kommer att hurra den dag man sätter spaden i marken i kvarteret Garnisonen! Ja, man har visst redan börjat evakuera en del utrymmen och projekteringen har avancerat mycket långt.

Men, herr Lindholm, varför är det nu på det sättet? Det beror väl på att de anställda sitter i trista kontorslokaler, och inte har något annat alternativ än Garnisonen att hurra för! Det är det som är det väsentliga.

Men förhåller det sig verkligen så att alternativ har saknats? Televerket har ju flyttat ut till Farsta, som jag tycker var en bra idé, och Vattenfall har flyttat ut till Räcksta. Inte har det saknats alternativ att lösa kontorsfrågan på ett både billigare och ur lokaliseringssynpunkt mycket bättre sätt än vad det stora kontorshuset i kvarteret Garnisonen kommer att innebära.

Det alternativ jag tänker på ligger i hörnet av Sundbybergsvägen—Solnavägen i ett kvarter som heter Tegen-Albydal. Det området omfattar två kvarter på sammanlagt över 50 000 kvadratmeter. Där skulle man ha kunnat få en

kontorsbyggnad på drygt 93 000 kvadratmeters golvyta till lägre pris, och i området finns också ett parkeringshus med 2 400 platser, alltså fler parkeringsplatser än som kommer att finnas i Garnisonen på Östermalm.

Jag ser också med oro på hur man skall klara trafiken uppe på Östermalm, särskilt med tanke på den starka trafik som kommer från annan bebyggelse som där planeras av staten. Det har redan gjorts insprängningar där, ännu flera kommer att göras. Hur skall trafikfrågorna kunna klaras?

Byggnadsstyrelsen gjorde ju vissa undersökningar som skulle ha visat att man snabbt kan komma från kanslihuset till kvarteret Garnisonen och tvärtom. Men när de undersökningarna gjordes måste man ha satt in en rekordlöpare på sträckan eller också har man haft ovanlig tur i trafiken. Försök en fredag eftermiddag att åka mellan kvarteret Garnisonen och någon del av centrala staden! Det gör man inte på en kaffertid, det kan jag försäkra herr Lindholm. Ännu värre kommer det att bli när de parkeringsplatser är klara som man nu skall lägga på Östermalm. På nätterna däremot kommer området med detta stora kontorshus att vara dött.

De trafiksvårigheter som kommer att uppstå på Östermalm skulle vi inte få med en byggnad i hörnet av Sundbybergsvägen—Solnavägen och det tycker jag man bör tänka på. Vi kan inte bara bygga detta kolossala kontorshus utan att försöka finna något alternativ. Jag hoppas verkligen att ledamöterna på stockholmsbänken, som visserligen inte bor alldeles bredvid kvarteret Garnisonen utan litet längre upp i backen vid Gärdet — fru Ekendahl, statsrådet Gustafsson och herr Hermansson t. ex. — kommer att motsätta sig denna kontorisering av Östermalm.

Herr LARSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Vi skall väl inte, herr

Uppförande av förvaltningsbyggnad i kvarteret Garnisonen i Stockholm

Lindholm, tvista om ord vid denna sena — eller kanske snarare tidiga — timme, men jag tycker ändå att det förefaller som om behovet av att uppföra denna väldiga förvaltningsbyggnad inte är så trängande, eftersom man säger att riksdagen där under några år tillfälligt skulle kunna få disponera lokaler för sitt arbete. Om riksdagen accepterar detta erbjudande, kommer den att ta i anspråk mycket stora utrymmen i dessa lokaler.

Man borde alltså kunna lugna sig något år och undersöka vilka möjligheter som finns att dela upp lokalerna och att bygga ett mindre hus inne på detta område. Jag har inte alls, såsom herr Lindholm tycks tro, någon aversion mot att staten skall bebygga detta område, men det bör i så fall vara med ett mindre och vettigare planerat hus för de mest trängande behoven. Bygandet av de endast på längre sikt nödvändiga lokalerna bör kunna uppskjutas och de bör läggas på något annat ställe.

Vidare vet herr Lindholm förmodligen lika väl som vi övriga ledamöter av denna kammare, att staden här handlar i ett tvångsläge. Det gäller en överenskommelse om kvarteret Fältöversten, vilket sedan länge ägts av staten. Detta har varit en veritabel sophög med barrackmässig bebyggelse mitt i en i övrigt fin boendemiljö, och staden har varit tvungen att göra något åt detta. Det förekom en del bytesförhandlingar, varvid även andra i detta sammanhang uppkommande frågor behandlades. När det gällde dispositionen av kvarteret Garnisonen befann sig staden alltså i ett visst tvångsläge.

Herr LINDHOLM (s):

Herr talman! Herr Björkman påstod att staten kan genomföra detta projekt precis så som den vill. Nej, det kan staten inte, ty Stockholms stad har planmonopol. Om Stockholms stad ut-

nyttjar sitt planmonopol, skulle riksdagen i så fall bryta den rätt som staden har på detta område att själv bestämma. Det förhållandet föreligger alltså inte, att staten gör som den vill i detta fall. Det framlagda förslaget är godkänt av de ansvariga myndigheterna.

Herr Larsson i Stockholm försöker göra gällande att det för staden föreläggat ett tvångsläge, men detta har ingalunda varit fallet. Det har varit en fri förhandling om vissa markfrågor. I dessa markfrågor har givetvis ingått frågan hur man skall disponera marken. Den uppgörelsen har godkänts av Stockholms stad. Det har inte förmärkts något tecken på att staten på något sätt tvingat Stockholms stad till denna uppgörelse. Jag skulle tvärtom tro, att man inom Stockholms stad anser att det var en relativt god uppgörelse som man vid det tillfället träffade med staten.

Herr Björkman fruktar att det skulle uppstå enorma trafiksvårigheter just här uppe på Östermalm. Men, herr Björkman, är det inte trafiksvårigheter överallt runt omkring Stockholm? Åtminstone har jag den erfarenheten; jag har bott någon tid även utanför Stockholm och har konstaterat att det är väldiga trafikproblem som uppstått under s. k. rusningstid. Så blir det i alla storstäder; det är inget speciellt för Östermalm, utan det gäller i praktiskt taget alla huvudstäder i Europa. Det är således inget skäl som kan åberopas. Om man däremot koncentrerar alla dessa administrationsbyggnader till en förort som Farsta vore det risk för att där skapa mycket allvarliga problem.

Vi har vid ett besök i Washington haft tillfälle att se hur man löst problemet i Pentagon, där omkring 35 000 personer är anställda i samma kontorshus. På en sådan plats kunde man tala om enorma trafiksvårigheter.

Vad jag vill understryka är att ett bifall till reservationen skulle konservera de svårigheter, under vilka de tjänstemän det gäller skulle arbeta, för en

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

tidrymd av minst tre år. Det är den tid det tar att rita ett nytt hus, därest kammaren skulle förkasta det framlagda förslaget. Jag tycker nog att man i en debatt, där man gör anspråk på att mer än andra beakta miljöfrågorna, även bör ta hänsyn till den miljö i vilken tjänstemännen skall arbeta.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 1) i utskottets utlåtande nr 118, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eliasson i Sundborn begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 92 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets utlåtande nr 118, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 89 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 18

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 119, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m. jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen nr 83 under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

för den 29 mars 1968 föreslagit riksdagen att dels godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för teknisk och medicinsk högre utbildning och forskning i Linköping samt för organisationen av denna verksamhet, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta professorer enligt vad i statsrådsprotokollet förordats, dels bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal den 13 mars 1967 mellan staten och Östergötlands läns landsting om läkarutbildning vid regionsjukhuset i Linköping, dels godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för organisationen av den högre utbildningen och forskningen i Lund.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat

dels de likalydande motionerna I: 945 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 1202 av herr *Gustafsson i Kårby m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att huvudlärartjänster vid den medicinska enheten i Linköping skulle inrättas minst ett halvt år innan undervisningen i resp. ämne börjar,

dels de likalydande motionerna I: 946 av herr *Nyman m. fl.* och II: 1205 av herrar *Tobé* och *Nyberg*,

dels de likalydande motionerna I: 947 av herr *Wallmark* och fröken *Stenberg* samt II: 1204 av herr *Nordstrandh m. fl.*, vari bl. a. hemställts att riksdagen måtte besluta att tekniska högskolan i Lund även framdeles skulle ges en fristående ställning i förhållande till Lunds universitet,

dels motionen II: 1138 av herr *Hugosson*,

dels motionen II: 1203 av herr *Hugosson m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte besluta att uppbyggnaden av Linköpings tekniska högskola i princip skulle följa den plan som hade framlagts av utredningen och att principbeslut redan nu fattades om att i framtiden inrätta det antal högre tjänster som angäves av utredningen.

Utskottet hemställde,

1. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 946 och II: 1205, såvitt nu var i fråga, godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för teknisk och medicinsk högre utbildning och forskning i Linköping samt för organisationen av denna verksamhet,

2. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att inrätta professorer enligt vad i statsrådsprotokollet förordats,

3. att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal den 13 mars 1967 mellan staten och Östergötlands läns landsting om läkarutbildning vid regionsjukhuset i Linköping,

4. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 947 och II: 1204, såvitt nu var i fråga, godkänna de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för organisationen av den högre utbildningen och forskningen i Lund,

5. att riksdagen måtte i anledning av motionen II: 1203 om uppbyggnaden av enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,

6. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 947 och II: 1204 i vad de avsåge behovet av högre tjänster vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping,

7. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 946 och II: 1205 i vad de avsåge vissa tjänster i medicinsk teknik vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping,

8. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 946 och II: 1205 i vad de avsåge en professor i nationalekonomi vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping,

9. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 945 och II: 1202 i vad de avsåge en professor i klinisk bakteriologi och en laboratur i medicin vid enheten för medicinsk utbildning och forskning i Linköping,

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

10. att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 945 och II: 1202 i vad de avsåge tidpunkten för inrättande av huvudlärartjänster vid enheten för medicinsk utbildning och forskning i Linköping ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,

11. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 946 och II: 1205 i vad de avsåge undervisning i miljövardsteknik vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping,

12. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 946 och II: 1205 i vad de avsåge utbildning av ekonomingenjörer vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping,

13. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 946 och II: 1205 i vad de avsåge teknisk personal vid sjukhusen,

14. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 946 och II: 1205 i vad de avsåge den pedagogiska uppläggnings av undervisningen och behovet av lärare vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping,

15. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1138 i vad den avsåge en överbibliotekarietjänst,

16. att riksdagen måtte avslå motionen II: 1138 i vad den avsåge provisoriska åtgärder i fråga om biblioteksverksamheten i Linköping.

Reservationer hade avgivits

1) beträffande riktlinjerna för organisationen av den högre utbildningen och forskningen i Lund av herrar *Virgin, Kaijser, Ottosson, Bohman* och *Turesson* (samtliga h), som ansett att utskottet under 4. bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 947 och II: 1204, såvitt nu var i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag om godkännande av de i statsrådsprotokollet förordade riktlinjerna för organisationen av den högre utbildningen och forskningen i Lund;

2) beträffande vissa tjänster i medicinsk teknik vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping

a) av herr *Nyman* (fp),

b) av herr *Turesson* (h) och

c) av herr *Tobé* (fp);

3) beträffande en professur i nationalekonomi vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping av herr *Tobé* (fp);

4) beträffande undervisning i miljövardsteknik vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping av herr *Tobé* (fp);

5) beträffande utbildning av ekonomingenjörer vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping av herr *Tobé* (fp);

6) beträffande teknisk personal vid sjukhusen av herr *Tobé* (fp);

7) beträffande den pedagogiska uppläggnings av undervisningen och behovet av lärare vid enheten för teknisk utbildning och forskning i Linköping

a) av herr *Turesson* (h) och

b) av herr *Tobé* (fp).

Reservationerna 2)—7) hade avgivits utan angivna yrkanden.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *TURESSON* (h):

Herr talman! Riksdagen fattade år 1965 ett principbeslut om att inrätta en fjärde teknisk högskola i landet och förlägga den till Linköping.

Redan då uttalades det starka betänkligheter mot förslaget, eftersom den nya tekniska högskolan skulle få betydligt färre högre tjänster än de tekniska högskolor vi redan har. Nu, när principbeslutet från 1965 skall realiseras, föreslås i den föreliggande propositionen ett ännu lägre antal professurer och laboraturer. I statsrådet Mobergs proposition föreslås endast ungefär tre fjärdedelar av det antal sådana tjänster som utredningen på sin tid hade räknat med, vilket redan då var mycket lågt.

Det intressanta i historien är att det är samme man, statsrådet Moberg, som under sin statssekreterartid i egenskap

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

av utredningsman föreslog den större organisationen, den som han nu går ifrån. Jag skulle tro att om det förslag som nu läggs fram i propositionen hade varit känt för riksdagens ledamöter, när vi hade att ta ställning till principbeslutet år 1965, hade det ingalunda rått någon massiv enighet i riksdagen om den fjärde tekniska högskolans inrättande.

Jag tvekar inte att säga att beslutet från år 1965 i den nu föreliggande propositionen har förfuskats på ett sätt som nu är ägnat att inge mycket allvarliga betänkligheter. En av landets främsta experter på högre teknisk utbildning, generaldirektören Woxén, har också ifrågasatt om man verkligen kan acceptera en s. k. teknisk högskola som måste komma att ligga på väsentligt lägre nivå än de tre övriga. Han påpekar också att med den mycket låga lärartäthet som kommer att finnas på denna tekniska högskola kommer de vetenskapligt skolade högre befattningshavarna att få mycket liten tid över för forskning. Detta är särskilt betänkligt, eftersom ett av skälen till att förlägga den nya tekniska högskolan till just Linköping var att man ville tillgodose ett nytt behov som vuxit fram av samverkande forskning mellan de tekniska och medicinska disciplinerna. Man har verkligen anledning att nu fråga sig vad det blev av den fina tanken, ty den var onekligen god. Men hur skall den kunna förverkligas om de vetenskapligt skolade högre befattningshavarna på detta sätt inte kommer att få någon tid över till forskning?

Även Svenska Teknologföreningen har i en mycket skarp inlaga till statsutskottet angripit propositionens förslag.

Nu kan det enligt min mening inte bli fråga om att yrka på en omprövning av 1965 års principbeslut om att inrätta den fjärde tekniska högskolan i Linköping. Vi måste fullfölja detta beslut. I den situationen är det dock inte bara angeläget utan klart nödvändigt att, såsom statsutskottet enhälligt har uttalat, beho-

vet av mycket kraftiga förstärkningar av den nya högskolans personalorganisation beaktas redan vid instundande hösts budgetarbete.

Det gäller både basorganisationen på högskolan, som måste göras väsentligt bredare och mera förstärkt än på de andra högskolorna, där man har tillgång till en större lärartäthet. Men jag tror att det då är nödvändigt att vederbörande statsråd också omprövar sin inställning till antalet högre tjänster.

Också på en annan punkt i sitt utlåtande nr 119 intar statsutskottet en kritisk hållning till propositionens förslag, nämligen i fråga om biblioteksorganisationen för de båda enheterna för teknisk och medicinsk utbildning. Den överbibliotekarietjänst, vars innehavare skall svara för bibliotekets uppbyggnad och framtida administration, är enligt propositionen avsedd att inrättas fr. o. m. den 1 juli 1969, d. v. s. två månader innan undervisningen skall påbörjas. Att detta är orimligt behöver jag väl inte närmare orda om.

Statsutskottet har pekat på möjligheten att, även om tjänsten formellt inte inrättas förrän den 1 juli 1969, anställa den blivande innehavaren eller någon annan tillräckligt kvalificerad person som expert långt tidigare. Det borde ske praktiskt taget omedelbart. Att statsutskottets majoritet inte har yrkat något annat, utan förlitar sig på att denna utväg med expert skall användas, bör vara en anvisning till vederbörande statsråd, som man hoppas att han skall efterkomma. Vid utländska högskolor som nyetableras har man i flera fall följt den modellen — har vi hört — att bibliotekarierna anställs och biblioteket börjar byggas upp minst två år innan undervisningen skall påbörjas. Här skulle man alltså enligt propositionen bara ha två månader på sig.

Sedan jag på detta sätt, herr talman, har strukit under några av de ställen i utlåtandet, där statsutskottet förlitar sig på att Kungl. Maj:t vid fortsatta budget-

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

arbeten beaktar vad utskottet anfört, vill jag också med några ord beröra den motiverade reservation — reservationen 1 — som är fogad till detta utlåtande. Den gäller den administrativa och organisatoriska ställning som tekniska högskolan i Lund föreslås få från och med nästa budgetår. Denna är liksom de båda andra tekniska högskolorna en fristående organisation, men i propositionen om teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m. är litet löst påhängt ett förslag om att administrativt sammanföra tekniska högskolan i Lund med Lunds universitet.

Det kan tänkas att en sådan utveckling kommer beträffande samtliga våra tekniska högskolor; det vill jag inte bestrida, även om jag inte är övertygad om att detta är en lämplig och nödvändig åtgärd. Det är viktigare att få en utökad samverkan mellan olika utbildningsanstalter inom samma område över hela landet, alltså i detta fall mellan de olika tekniska högskolorna.

Om det emellertid nu av rationaliseringsskäl skulle anses lämpligt att sammanföra tekniska högskolan i Stockholm med Stockholms universitet och Chalmers tekniska högskola med universitetet i Göteborg o. s. v., bör detta sammanförande företagas samtidigt för alla de tekniska högskolorna. Man bör inte plocka ut tekniska högskolan i Lund och ge denna en särställning redan nu.

Av denna anledning har vi i en reservation som följer upp ett motionspar yrkat avslag på Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende, d. v. s. avslag på förslaget att sammanföra tekniska högskolan i Lund med Lunds universitet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservationen.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Med anledning av det stora antal blanka reservationer som jag fogat till detta utskottsutlåtande ber jag att få säga några ord.

Redan år 1965 beslöt riksdagen att inrätta en teknisk högskola i Linköping. Förutsättningarna var då att lärare, lokaler och utrustning i tillräcklig utsträckning fanns på plats den 1 juli 1969.

Den proposition som nu är framlagd har företagit vissa nedskärningar, delvis av mycket allvarlig art. Tidigare har här sagts att den s. k. teknolog-professortätheten, d. v. s. antalet platser för ordinarie studerande dividerat med antalet inrättade topptjänster, som vid de tre nuvarande högskolorna utgör 9:1, om vi tar teknologerna först, i Linköping föreslagits få relationen 17:1. Enligt propositionen blev det nu 23:1 plus att man skall tillgodose teknisk magisterutbildning och vidareutbildning i ekonomi.

När man gör en så liten enhet som nu föreslås för Linköping, är det särskilt viktigt att den blir kvalitativt rätt sammansatt och från grunden så tillrättalagd att den redan från början får ett gott anseende. Det är riskabelt med små enheter över huvud taget ur forskningssynpunkt. En del av kammarens ledamöter har tidigare i dag varit på ett sammanträde med Rifo. Där talades det om att vi var för små i Skandinavien — vi borde kanske bara ha en teknisk högskola i Skandinavien för att kunna motsvara de stora ländernas forskningsbaser.

Några av övriga saker vi har tagit upp i en motion, skulle jag nu vilja beröra. Vi hade föreslagit att man skulle införa ett ämne som hette miljövårdsteknik. Det är sålunda inte fråga om en professur utan om ett ämne. Motiveringen var att teknikerna omskapar vårt samhälle och därför borde veta mera om konsekvenserna av detta omskapande.

Utskottet har avstyrkt motionen och säger att förslag har lagts fram om en samverkan mellan sektionerna för väg- och vattenbyggnad, arkitektur och lantmäteri vid de tekniska högskolorna, och

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

detta förslag innefattar även en särskild studieinriktning mot miljövård. Vi motionärer anser emellertid att väg- och vattenbyggare, arkitekter och lantmätare främst har att ställa till rätta vad de andra teknikerna exploaterar. Vår tanke är att de exploaterande teknikerna på industrier etc. också behöver få undervisning i miljöfrågor så att de får klart för sig vad deras anläggningar innebär i dessa avseenden.

Den medicinska tekniken har också tagits upp i motionen. Vi påpekar att sjukhusens tekniska utrustning har ökat alltmer och att det därför föreligger behov av rena ingenjörstjänster vid sjukhusen. I propositionen föreslås bara hälften så många toptjänster som föreslagits av utredningen och dessutom senareläggs tjänsternas inrättande, vilket vi tycker är betänkligt.

Utbildningen av ekonomingenjörer utsattes för ganska stark kritik 1965. Man var enig om att många civilingenjörer behövde ekonomisk utbildning, däremot inte tvärtom — civilekonomer ansågs inte ha behov av teknisk utbildning. Här skulle man emellertid ge en utbildning som varken var det ena eller det andra, och detta möttes av stark kritik både från remissinstanserna och i riksdagen. Nu har man utformat sektionen för ekonomingenjörer som riksdagen beslöt, men man har tagit bort en av de viktigaste tjänsterna, nämligen tjänsten som professor i nationalekonomi. Både i propositionen och utlåtandet skyller man på att det är ont om kompetenta sökande till en sådan tjänst och därför vill man inte inrätta den. Men man säger ingenting om huruvida man kan få kompetent undervisning, och det borde man göra om man säger att vi inte kan få kompetenta sökande. Lyckas man inte få till stånd kompetent undervisning, skall inte denna studielinje inrättas. Jag utgår från att man i varje fall tror sig kunna hitta sådan expertis.

Det är intressant att följa utvecklingen på detta område. Man känner inte

till åtgången på ekonomingenjörer. Om detta experiment inte skulle lyckas kan det bli ganska dyrbart för staten men även för eleverna.

Motionen tar också upp några pedagogiska frågor. Det är viktigt att pröva nya pedagogiska metoder, en sak som också har uppmärksammats av utredningen. Den talar om intern television och andra hjälpmedel. Intern television fordrar dock lång förberedelse när det gäller att göra program; det fordras filmarkiv o. s. v.

Vi framhåller i motionen att dessa åtgärder måste vidtagas ganska snart. Utskottet tröstar sig med att den s.k. TRU-kommittén — som betyder kommittén för försöksverksamhet med TV och radio i utbildningsväsendet — skall klara den här saken. Kommittén består av 7 ledamöter, 44 experter och en sekreterare. Det förefaller mig som om det vore en mastodontkommitté. Inom denna kommitté lär dock pågå undersökningar i Stockholm och Lund som skall kunna tillämpas också när det gäller Linköping.

Utskottet avstyrker motionen men tycks acceptera våra allmänna synpunkter.

Statsutskottet har, som herr Turesson också påpekade, gett departementschefen en del anvisningar. Jag har faktiskt skrivit upp tio olika punkter, men jag skall inte dra dem här, eftersom herr Turesson drog en del av dem. Vi utgår från att departementschefen kommer att ta dessa anvisningar ad notam och göra en bättre högskola än den han har föreslagit i propositionen. Den blir väl inte så bra som utredningskommittén har velat ha den. Men vi fattade redan för tre år sedan beslut om att inrätta den, och när man nu är på väg att göra det vill jag bara lyckönska och hoppas att det blir en fullgod teknisk högskola även om den blir liten. Den kan ju bli liten och naggande god.

Jag har inget annat yrkande än om bifall till utskottsutlåtandet.

Teknisk och medicinsk utbildning och forskning i Linköping m. m.

Herr NORDSTRANDH (h):

Herr talman! Jag skall bara säga ett par ord om sammanförandet av den tekniska högskolan i Lund och universitetet där.

I andra avdelningens diskussion med universitetskanslern om denna fråga fördes också förhållandet mellan Chalmers tekniska högskola och Göteborgs universitet in i bilden. Kanslern ansåg, att ett sammanförande var högeligen önskvärt och beklagade att ett sådant inte kunde ske exempelvis i Göteborg. Jag vet inte vad han stöder sig på när han tar denna ställning. Efter vad jag kan bedöma talar inget för att man skulle vinna något på att göra Chalmers tekniska högskola till en fakultet vid universitetet. Och jag tycker, att detta rätt bra illustrerar den situation som också torde vara för handen i Lund och under alla förhållanden ger en liten påminnelse om att man inte skall skynda alltför fort. Det samarbete mellan en teknisk högskola och ett universitet som förekommer i Göteborg är nödvändigt och ändamålsenligt men behöver inte tagas till intäkt för att göra högskolan till en fakultet under universitetet. Med de erfarenheter man där har anser man, att ett sammanförande, om det skall komma till stånd, bör ske så att säga av sig självt, på grund av ett inneboende behov och icke genom ett yttre maktbud. Jag tror, att inställningen på tekniska högskolan i Lund är densamma som den på Chalmers tekniska högskola; man önskar alltså ingen fusion. En tvångsfusion har, anser man, alla förutsättningar att bli misslyckad och få ogynnsamma och oberäknliga effekter. Man vet vad man har men inte vad man kan komma att få.

På grund av dessa erfarenheter ber jag att få yrka bifall till reservationen nr 1.

Fröken OLSSON (s):

Herr talman! Både herr Turesson och herr Tobé har redovisat motionärernas

betänkligheter, men båda fann sig i slutomgången kunna yrka bifall till utskottets hemställan. Utskottet har alltså lyckats göra uttalanden som motionärerna åtminstone delvis anser sig vara nöjda med. Jag tror inte att vi i nuvarande läge kan komma längre, och det finns ingen anledning att här upprepa vad utskottet sagt på de olika punkterna. Jag skall därför bara ta upp det enda moment, beträffande vilket det föreligger en motiverad reservation, nämligen frågan om den gemensamma administrationen i Lund.

Herr Turesson var inte helt främmande för tanken att det i framtiden kan komma att göras en sammanläggning av de tekniska högskolorna och universitetet, men han ansåg att det i så fall skulle ske på en gång. Vi skulle alltså bygga upp de nya högskolorna efter mönster av de gamla och sedan eventuellt kunna genomföra en reform på hela fältet. Men en av anledningarna till att vi beslöt oss för att inrätta ytterligare tekniska högskolor, i Lund och i Linköping, var ju att man inte var nöjd med de förhållanden som rådde utan ville slå in på nya vägar; det var då lättare att bygga upp nya institutioner än att rucka på de gamla. Avsikten var att, när man i de nya högskolorna visat att det gick bra, försöka rå på de gamla. Längre tillbaka var inte samarbetet mellan de två tekniska högskolorna och universitetet på respektive orter tillfredsställande. Det har lossnat åtskilligt på de sista åren, och nu är det betydligt bättre än det har varit förut. Det är mycket på gång, och vi hoppas att denna utveckling skall fortsätta, men det är inget skäl till att vara så försiktig när det gäller de båda nya högskolorna — den i Linköping och den i Lund — utan där bör vi från början kunna pröva nya vägar.

Med dessa få ord, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen**Mom. 1—3**

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Turesson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i mom. 4) i utskottets utlåtande nr 119, röstas

Ja;

Den, det ej vill, röstas

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Virgin m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Turesson begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 159 ja och 32 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 5—16

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 19**Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen**

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 43, i anledning av Kungl.

Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m., jämte motioner.

I proposition 1968:88 hade Kungl. Maj:tt föreslagit riksdagen att anta därvid fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

2) förordning om uppskov i vissa fall med beskattning av realisationsvinst.

Det huvudsakliga innehållet i propositionen sammanfattades sålunda.

I propositionen föreslås vissa kompletteringar av de vid 1967 års höstrikssdag antagna bestämmelserna angående beskattningen av realisationsvinst vid avyttring av fastighet. Lika med avyttring av fastighet skall således enligt förslaget anses sådan marköverföring som omfattas av det utvidgade ägoutbytesinstitut, varom förslag framlagts i prop. 1967:167. Vidare föreslås att engångsersättning, som erhålls vid upplåtelse av nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastighet på obegränsad tid, vid realisationsvinstbeskattningen skall likställas med köpeskillning för avyttrad fastighet. Detsamma föreslås även i fråga om motsvarande engångsersättningar för inskränkning i förfoganderätten till fastighet som utgår enligt naturvårdslagen. Har fastighet tagits i anspråk genom expropriation eller liknande förförande eller har den skattskyldige erhållit sådan engångsersättning som nyss nämnts, skall han enligt propositionen i vissa fall få möjlighet till uppskov med realisationsvinstbeskattningen, om han inom tre år anskaffar ny fastighet.

De nya bestämmelserna skall i princip tillämpas första gången vid 1969 års taxering.

Med anledning av propositionen hade väckts följande motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I:948 av herrar *Eskilsson* och *Sveningsson* samt II:1206 av herrar *Eliasson* i *Moholm* och *Björkman*, vari hemställts, att

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

riksdagen måtte antaga det i proposition nr 88 framlagda förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen att *dels* 35 § 2 mom. erhöles i motionerna angiven lydelse, *dels* till punkt 4 av anvisningarna till 35 § fogades ett stycke av den lydelse som framginge av motionerna, *dels* ock att ikraftträdandebestämmelserna finge i motionerna likaledes angiven lydelse, vilka yrkanden innebure

att uppskov med realisationsvinstbeskattning skulle medges också vid sådan fastighetsavyttring, som föranleddes av att den skattskyldige av sysselsättnings-skäl tvingades flytta till annan ort och där anskaffade ersättningsfastighet,

att ersättningsfastighet skulle anses jämförlig med den avyttrade fastigheten även om fastigheterna icke vore av samma beskattningsnatur samt

att övergångsbestämmelserna utformades så, att äldre bestämmelser fortfarande skulle tillämpas i fråga om engångsersättningar för nyttjanderätts- eller servitutsupplåtelse på obegränsad tid och för inskränkning i förfoganderätten till fastighet enligt naturvårdslagen eller andra författningar, om avtal träffats eller beslut meddelats före den 1 januari 1969;

II) motionen I: 949 av herr Åkerlund, vari hemställdes,

A) att riksdagen måtte besluta att engångsersättningar för inskränkning i förfoganderätten till fastighet enligt naturvårdslagen den 11 december 1964 (nr 822) eller för motsvarande inskränkningar enligt andra författningar vid realisationsvinstbeskattningen skulle anses som avyttring av fastighet men att i övrigt någon ändring icke vidtoges i gällande bestämmelser rörande beskattningen av engångsersättning för upplåtelse av nyttjanderätt eller servitut till fastighet;

B) att vederbörande utskott måtte utarbeta förslag till erforderlig författningstext.

I detta sammanhang behandlades även följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 92 av herr Strandberg och II: 132 av herr Petersson;

2) de likalydande motionerna I: 387 av herr Tistad och II: 483 av herr Larsson i Umeå, vari hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära förslag om sådan ändring av gällande bestämmelser att vinst, som uppkomme vid försäljning av villa på grund av ägarens flyttning från orten, icke skulle beskattas om han inom viss tid på den nya orten köpte ny bostadsfastighet;

3) de likalydande motionerna I: 392 av herr Werner och II: 473 av herr Hermansson m. fl., vari såvitt nu var i fråga hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning om sådan utformning av mark- och aktievinstbeskattningen att sådana vinster beskattades i minst samma utsträckning som löneinkomster;

4) de likalydande motionerna I: 636 av herr Axel Kristiansson och II: 806 av herr Josefson i Arrie m. fl., vari hemställdes, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av 36 § kommunalskattelagen att interpolation av taxeringsvärdet under perioden mellan två allmänna fastighetstaxeringar må tillåtas enligt i motionerna anförda riktlinjer samt att vederbörande utskott utarbetar förslag till ändrad lagtext»;

5) de likalydande motionerna I: 650 av herr Sveningsson och II: 813 av herr Magnusson i Borås m. fl., vari hemställdes, att riksdagen måtte antaga i motionerna framlagt förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), avseende tillämpningen av skatteflyktsbestämmelser vid fastighetsöverlåtelser mellan närstående.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 88 och med avslag på motionerna I: 948

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

och II: 1206 samt motionen I: 949 anta de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskatte-

(Kungl. Maj:ts förslag)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och tillämpas första gången vid 1969 års taxering. Äldre bestämmelser om engångsersättning för upplåtelse av nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastighet på obegränsad tid eller för inskränkning i förfoganderätt till fastighet enligt naturvårdslagen eller för motsvarande inskränkningar enligt andra författningar gäller fortfarande, om avtal träffats eller beslut meddelats om ersättningen före den 1 juli 1968. Utgår sådan engångsersättning på grund av expropriation eller liknande förfarande, gäller äldre bestämmelser om talan i målet väckts före den 1 juli 1968 eller om rättigheten börjat utövas eller inskränkningen trätt i kraft före nämnda dag.

2) förordning om uppskov i vissa fall med beskattning av realisationsvinst med den ändringen att övergångsbestämmelserna erhöles i utskottets hemställan antagen lydelse;

B) att riksdagen måtte avslå följande motioner, nämligen

1) motionerna I: 92 och II: 132,

2) motionerna I: 387 och II: 483,

3) motionerna I: 392 och II: 473, i vad de behandlades i detta betänkande,

4) motionerna I: 636 och II: 806,

5) motionerna I: 650 och II: 813,

i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar Yngve Nilsson, Enarsson och Magnusson i Borås (samtliga h), vilka ansett, att utskottet under A 1) bort hemställa,

lagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen att övergångsbestämmelserna erhöles följande såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Utskottets förslag)

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och tillämpas första gången vid 1969 års taxering.

Äldre bestämmelser om engångsersättning för upplåtelse av nyttjanderätt eller servitutsrätt till fastighet på obegränsad tid gäller fortfarande, om upplåtelsen ägt rum före den 1 juli 1968. Har rättigheten tagits i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande, gäller äldre bestämmelser om talan i målet väckts före den 1 juli 1968 eller om den exproprierande tagit egendomen i besittning före nämnda dag.

I fråga om engångsersättning på grund av inskränkning i förfoganderätt till fastighet enligt naturvårdslagen eller andra författningar gäller äldre bestämmelser, om inskränkningen trätt i kraft före den 1 juli 1968.

att riksdagen måtte med anledning av motionen I: 949 anta det vid propositionen nr 88 fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med de ändringar, att 35 § 2 mom. samt punkt 4 av anvisningarna till 35 § ävensom övergångsbestämmelserna erhöles i reservationen angiven lydelse;

2) av herrar Yngve Nilsson, Enarsson och Magnusson i Borås (samtliga h), vilka

dels anfört, att skäl saknades för att ge de nya bestämmelserna beträffande realisationsvinstbeskattning vid nyttjanderätts- och servitutsupplåtelser giltighet i fall där avtal träffats eller beslut meddelats före utgången av år 1968,

dels ock ansett, att utskottet under A 1) bort hemställa,

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

att riksdagen måtte med anledning av motionerna I: 948 samt II: 1206 anta det i propositionen nr 88 framlagda förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) med den ändringen, att ikraftträdandebestämmelserna erhöles i denna reservation angiven lydelse;

3) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Stefanson* (fp), *Sundin* (cp), *Enarsson* (h), *Tistad* (fp), *Magnusson* i Borås (h), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Enskog* (fp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Börjesson* i Falköping (cp), vilka under åberopande av innehållet i motionerna I: 387 och II: 483 samt I: 948 och II: 1206 ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t förelade 1968 års höstriksdag förslag till sådan ändring av 35 § kommunalskattelagen att skattskyldig, som haft skattepliktig realisationsvinst på grund av sådan avyttring av bostadsfastighet som föranletts av att han av sysselsättningskäl måst flytta till annan ort, skulle få uppskov med beskattning av realisationsvinsten om han avsåge att på den nya orten förvärva ersättningsfastighet;

4) av herrar *Yngve Nilsson* (h), *Stefanson* (fp), *Sundin* (cp), *Enarsson* (h), *Tistad* (fp), *Magnusson* i Borås (h), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Enskog* (fp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Börjesson* i Falköping (cp), vilka ansett att utskottet under B 4) bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 636 och II: 806 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till nästa års riksdag angående sådan ändring av anvisningarna till 36 § kommunalskattelagen att interpolation av taxeringsvärdet under perioden mellan två fastighetstaxeringar kunde medges vid tillämpning av schablonberäkning vid innehav av fastighet under längre tid än 20 år enligt alternativregeln;

5) av herrar *Yngve Nilsson*, *Enarsson*

och *Magnusson* i Borås (samtliga h), vilka betecknade den i kommunalskattelagen införda regeln — enligt vilken fastighet, som före ingången av 1968 förvärvats från närstående utan att lagfart sökts senast den 8 november 1967, skulle vid en framtida realisationsvinstbeskattning anses förvärvad genom det köp, byte eller därmed jämförliga fång, som skett närmast dessförinnan från annan än närstående — såsom orättfärdig och på grund härav, under åberopande av innehållet i motionerna I: 650 och II: 813, ansett att utskottet under B 5) bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 650 och II: 813 anta det vid motionerna fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Stefanson* (fp), *Sundin* (cp), *Tistad* (fp), *Eriksson* i Bäckmora (cp), *Enskog* (fp), *Larsson* i Umeå (fp) och *Börjesson* i Falköping (cp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! I reservation 3 till detta bevillningsutskottets betänkande nr 43 behandlas frågan om uppskov med beskattningen vid försäljning av villa på grund av ägarens flyttning från orten.

När den nuvarande lagen på sin tid infördes, var den väl rent allmänt sett ganska generös mot fastighetsägarna och gav möjligheter till en förhållandevis rimlig beskattning. Nu gäller det emellertid folk som av brist på arbete tvingas flytta från sin villafastighet, sälja den och ta arbete på annan ort. Då måste de i vissa fall betala skatt, trots att de inte har gjort någon vinst. Så blir bl. a. fallet när en villaägare flyttar från en expanderande ort till en annan. Han säljer sin villa men vill ha samma boendeform och köper då en liknande fastighet. Om han flyttar från en ort där

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

det är ont om fastigheter och där priserna ligger högt gör han ofta en vinst på försäljningen, men han köper en liknande fastighet och betalar ungefär samma pris som han har fått för den han sålt. Resultatet blir att han får en beskattning på den sålda fastigheten och han gör alltså en förlust, och har i verkligheten inte haft någon vinst. Vi har begärt i reservationen att man skall se över och rätta till denna oformlighet i lagstiftningen.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen nr 3.

Vi har vidare avlämnat en reservation nr 4, där vi begär sådana ändringar att vissa tröskelproblem kan undvikas. På grund av den sena timmen skall jag inte vidare utveckla vad saken gäller utan endast yrka bifall till reservationen nr 4.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Propositionen nr 88 som behandlas i bevillningsutskottets betänkande nr 43 utgör en komplettering till fjolårets beslut om realisationsvinstbeskattning på fastighetsförsäljningar.

I tidigare lagstiftning har upplåtelse på obegränsad tid mot engångsersättningar betraktats som avyttring av mark. Genom fjolårets beslut om införande av en evig realisationsvinstbeskattning skulle dock en del besvärliga problem med ett sådant förfarande uppstå. Näringslivets och jordbrukets skattedelegationer påpekade detta i sina yttranden, och därför kom dessa upplåtelser i fjolårets beslut att jämföras med vad som stadgades i fråga om lös egendom.

I den proposition som vi nu diskuterar föreslås den radikala ändringen att upplåtelser på obegränsad tid mot engångsersättning behandlas som avyttring av fastighet. De starka skäl som i höstas ansågs tala emot att samtliga upplåtelser mot engångsersättning behandlades såsom fastighetsavyttring äger självfallet alltså giltighet. Särskilt vid framdragande av ledningar för elektricitet kan

det bl.a. vara fråga om intrång på många fastigheter. Uppskattningsvis torde det röra sig om dylika upplåtelser till ett antal av 20 000 å 25 000 per år. Det kan inte vara rimligt att behöva räkna fram ingångsvärdena på samtliga dessa affärer. Härigenom minskas också viljan till frivilliga uppgörelser, och vi får en kostsam och långsam procedur. I reservation 1 har därför samtliga högerledamöter reserverat sig mot en sådan anordning.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1968. Vi finner det mindre välbetänkt att på detta sätt bryta beskattningsåret och föreslår därför att bestämmelserna skall träda i kraft den 1 januari 1969.

I propositionen föreslås vidare att den som säljer sin fastighet skall under viss tid kunna få uppskov med erläggande av skatt på realisationsvinsten. Under vissa bestämda förhållanden kan också vederbörande undgå beskattningen om en liknande ny fastighet anskaffas. I denna bostadsbristens tid förekommer det ju inte sällan när en person måste flytta från en ort till en annan, att det kan dröja innan en bostad kan anskaffas på den nya orten. Det kan inte rimligen betraktas som en realisationsvinst i vanlig bemärkelse, om en person måste sälja sin fastighet på en ort för att sedan köpa en liknande på en annan. I reservation 3 yrkar vi därför på skattebefrielse i sådana fall.

Vid föregående års riksdag påpekade vi i motioner och reservationer den orättvisa som den nya realisationsvinstbeskattningen innebär vid beräkning av ingångsvärdena då jämförelseåret infaller mellan två fastighetstaxeringsperioder. När fastighetstaxeringar skett flera år före jämförelseåret borde en häremot svarande ökning av ingångsvärdet få vidtas genom uppräkningsmedanledning av den penningsvärdeförsämring som under dessa år förekommit. I en motion har nu föreslagits, att en viss interpolation skall ske mellan taxeringsåret och

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

jämförelseåret, och i reservation 4 yrkas att en sådan utredning härom företas.

Vid fjolårets behandling av realisationsvinstbeskattningen väckte en motion från socialdemokratiskt håll stor uppmärksamhet. I motionen krävdes att vissa köp mellan närstående inte skulle äga giltighet med mindre än att ansökan om lagfart inlämnats före den 8 november 1967. Detta godtyckligt valda system står helt i strid mot rättssäkerhetens principer, då en ren slump blir avgörande för så stora frågor. I reservation 5 har vi därför fullföljt fjolårets yrkande om borttagande av denna bestämmelse.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 4 och 5.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I anslutning till behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 88 har bevillningsutskottet även tagit ställning till motioner med yrkanden om vissa kompletteringar av bestämmelserna angående beskattningen av realisationsvinst vid avyttring av villafastighet och jordbruksfastighet, som 1967 års höstriksdag beslutat om.

Bl. a. har i motionerna I: 636 och II: 806 yrkats på möjligheter till interpolation av taxeringsvärdet under perioden mellan två allmänna fastighets-taxeringar, detta för att undvika de tröskelleffekter som uppstår vid tillämpningen av tjugoårsregeln vid beräkning av ingångsvärdet i samband med försäljning av jordbruksfastighet. Genom de höjningar som med 5-åriga intervaller skett av taxeringsvärdet på jordbruksfastigheter sedan år 1945 kommer ingångsvärdet vid tillämpningen av tjugoårsregeln att få helt olika utslag beroende på inom vilken taxeringsperiod man hamnar. För den som avser att sälja sin jordbruksfastighet kan ett uppskjutande av försäljningen ur beskattningssynpunkt ställa sig fördelaktigare, om det nya taxeringsvärdet blir gällande vid beräkningen av ingångsvärdet. Om interpolation tillämpas på sätt som har yr-

kats i motionerna och som har tagits upp i reservation 4, skulle dessa tröskelleffekter undvikas. Jag ber därför att få yrka bifall till reservation 4 som är fogad till bevillningsutskottets betänkande nr 43.

I reservation 3 har upptagits ett yrkande som gäller beskattning av vinst vid försäljning av villafastighet, där försäljningen är föranledd av att ägaren av sysselsättningsskäl måste flytta till annan ort. I sådana fall anser vi reservanter att vederbörande bör medges uppskov med beskattningen i avvaktan på att han på den nya orten förvärvar en ersättningsfastighet.

Med det anförda ber jag få yrka bifall också till reservation 3.

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! I detta utskottsbetänkande behandlas också, som herr Eriksson i Bäckmora nämnde, motionerna I: 636 och II: 806, och som en av motionärerna i denna fråga ber jag att få säga ett par ord om motiveringen för vårt yrkande.

När riksdagen i höstas fattade beslut angående markvärdebeskattningen var motivet att ge det allmänna del av de stora markvinsterna men däremot inte att beskatta små, måttliga vinster. Beslutet innebar att vinst som uppkommer vid icke yrkesmässig avyttring av fastighet skall inkomstbeskattas oberoende av den tid fastigheten innehafts. För att åstadkomma ett system i enlighet med nyssnämnda motiv antogs vissa alternativa regler. Vederbörande skulle i vissa fall själv få välja vilken regel han ville använda. En av dessa regler var att som ingångsvärde välja det taxeringsvärde fastigheten hade 20 år före försäljningsåret. Motivet för den regeln var enligt propositionen hänsyn till de utredningssvårigheter som kunde föreligga beträffande gamla innehav.

Som bekant brukar vi ha fastighets-taxering vart femte år. Vid taxeringarna 1952 och 1957 höjdes fastighetsvärde-

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

na med 56 respektive 62 procent. Med så stora höjningar av taxeringsvärdena kommer det sannolikt att skapas ett visst motstånd mot försäljningar åren innan ett nytt taxeringsvärde kommer att ligga till grund för beräkningen av skattepliktigt belopp. Vi motionärer har därför ansett att man borde tillåta interpolationer av taxeringsvärdena under perioden mellan två allmänna fastighetstaxeringar. En sådan konstruktion med ett för varje år glidande taxeringsvärde skulle i hög grad minska de ogynnsamma effekterna av trösklarna vid de allmänna fastighetstaxeringarna och därmed ge ett rättvisade resultat vid tillämpningen av 20-årsregeln.

Ett ofta förekommande uttalande i förberedelserna för denna markvärdebeskattning var att man borde undvika en sådan utformning av reglerna att tröskelproblem skapas, detta för att förhindra att faktorer tidvis finns som förhindrar ett utbud av fastigheter. Här har vi ett sådant moment, och därför anser vi motionärer liksom reservanterna att vi borde följa den ursprungliga målsättningen att undvika tröskelsteg och samtidigt skapa ett system där man i största möjliga utsträckning bjuder alla likvärdiga regler, oberoende av vilket år de säljer sin fastighet.

Utskottsmajoriteten har skrivit att en schablonmässig vinstberäkning slår mer eller mindre ojämnt i det enskilda fallet. Men sedan fortsätter utskottet: »Man kan å andra sidan inte bortse från att 20-årsregeln för beräkning av ingångsvärdet i många fall är mycket förmånlig. En rätt till interpolation bör enligt utskottets mening inte kombineras med nuvarande regler om indexreglering av ingångsvärdet.» Det är just de två sistnämnda meningarna som har förvänat mig och som jag därför vill säga några ord om.

Utformningen av 20-årsregeln bygger enligt min uppfattning — och jag tror att denna är riktig — på ett lika sakligt underlag som de andra beräkningsgrun-

derna. Jag bygger detta mitt påstående bl. a. på att utredningen, finanministern i sin proposition och även bevillningsutskottet och riksdagen i höstas var eniga om den föreslagna och beslutade utformningen av regeln. Att slopa indexberäkningen vid rätt till interpolation är därför orimligt.

Motivet för 20-årsregeln har hela tiden varit att den, som haft en fastighet under många år och har svårigheter att åstadkomma en fullständig redovisning för hela den tid han innehaft fastigheten, skall ha möjlighet att som alternativ välja denna regel. Det är inte riktigt att betrakta 20-årsregeln som speciellt förmånlig. Detta påstående grundar jag på den prövning regeln undergick innan den blev fastställd och på de erfarenheter jag fått när jag vid ganska många tillfällen gjort beräkningar med tillämpning av 20-årsregeln eller alternativt av ingångsvärdet.

Jag är något förvånad över att utskottsmajoriteten inte kunnat biträda det förslag vi motionärer framfört. Ett bifall till vårt yrkande innebär genomförandet av en rättvisare ordning, ett borttagande av ett utbudshämmande tröskelsteg och införandet av ett system som är lätt att tillämpa. De berörda fastighetsvärdena fastställs nämligen 15—20 år innan de skall användas som utgångspunkt för en beräkning.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade reservationen 4. Utan att närmare gå in på någon motivering ber jag också att få yrka bifall till reservationen 3.

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk):

Herr talman! I motion II:473 har vi föreslagit raka motsatsen till vad de borgerliga motionärerna vill. Vi anser nämligen att markvärdestegringsvinsterna skall beskattas till fullo, d. v. s. på samma sätt som vanliga löneinkomster.

Jag vill med hänvisning till motionens

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

motivering härför yrka bifall till motionen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter har hört är detta ett invecklat problem som skulle tarva en ganska lång redogörelse. Jag har en känsla av att kammaren kommer att rösta likadant oavsett om jag håller mitt långa anförande eller inte. Jag ber därför att få hänvisa till vad utskottet anført. Såväl departementschefens uttalande som utskottets motivering för sitt ställningstagande finner jag vara så starka att jag anser det osannolikt att någon skulle rösta för någon av reservationerna.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande punktvis, varvid i fråga om punkterna A 1 och B 5 först upptages de stadganden i kommunalskattelagen som omfattas av de till utskottets betänkande fogade reservationerna 1, 2 och 5.

Punkterna A 1 och B 5

35 § 2 mom. samt punkt 4 av anvisningarna till 35 §

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan, såvitt avser 35 § 2 mom. kommunalskattelagen samt punkt 4 av anvisningarna till 35 §, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Yngve Nilsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering med elst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 160 ja och 30 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

35 § 3 mom.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5) i motsvarande del; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan, såvitt avser 35 § 3 mom. kommunalskattelagen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Yngve Nilsson m. fl. i motsvarande del.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppres-

Kompletteringar och ändringar av lagstiftningen rörande markvärdebeskattningen

ning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 157 ja och 32 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Övergångsbestämmelserna

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2) av herr Yngve Nilsson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna A 1 och B 5 i övrigt

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna A 2 och B 1

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten B 2

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B 2) i utskottets betänkande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Larsson i Umeå begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 93 nej, varjämte 2 av av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten B 3

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 392 och II: 473; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkten B 4

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B 4) i utskottets betänkande nr 43, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4) av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Eriksson i Bäckmora begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 99 ja och 93 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 20

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 29, i anledning av motioner om utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering.

I motionerna I: 71 av herr *Dahlén m.fl.* och II: 107 av herr *Wedén m.fl.* yrkades att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om en parlamentarisk utredning med uppgift att lägga fram förslag till en förbättrad och utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering i enlighet med vad som anfördes i motionerna.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 71 och II: 107 hos Kungl. Maj:t hemställa om en parlamentarisk utredning rörande förbättrad statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering i enlighet med vad utskottet anförde.

Reservation hade avgivits av herrar *Ståhle, Åke Larsson, Palm, Lundin, Hagnell, Franzén* i Motala, *Bengtsson* i Landskrona och *Ekström* i Iggesund (alla s), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte avslå motionerna I: 71 och II: 107.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **BENGSSON** i Landskrona (s):

Herr talman! I föreliggande utskottsutlåtande har vi haft att behandla en lång rad av problem förknippade med den ekonomiska planeringen på nationell och regional nivå. Utgångspunkten för kraven i motionerna, som ligger till grund för utlåtandet och som stöds av den borgerliga utskottshälften, vilken genom lottens hjälp står för utskottets skrivning, är att en utökning och förbättring av den statliga ekonomiska planeringen skall komma till stånd. Man eftersträvar en planering som skall innefatta goda prognoser, klarlägga olika handlingsalternativ och deras konsekvenser.

Den långsiktiga ekonomiska planering som bedrivits och bedrives i vårt land syftar till att skapa en gynnsam miljö för en snabb utveckling mot höjd produktivitet vilken ytterst siktar till att öka tryggheten för människorna i det svenska samhället. Med den ekonomiska planeringens hjälp vill vi skapa förutsättningar för fritt konsumtions- och yrkesval och en fri, produktionsfrämjande konkurrens.

Motionärerna och utskottsmajoriteten vill att långtidsutredningarna skall arbeta med olika alternativ. Man önskar en ekonomisk prognos som kompletteras med viktiga politiska slutsatser och ställningstaganden. Man vill att långtidsplaneringen skall göras rullande. Man önskar en förbättrad långsiktig arbetskraftsplanering, och man vill att de stabiliseringspolitiska medlens långsiktiga verkningar skall analyseras. Vi har i reservationen utförligt behandlat alla dessa önskemål. Jag skall därför inte nu ytterligare gå in på dessa utan hänvisar till reservationen. Alla frågorna är i olika sammanhang föremål för beaktande varför jag nu nöjer mig med att hemställa om bifall till reservationen.

Herr **BERGLUND** (fp):

Herr talman! Man kan väl säga att kravet på en förbättrad ekonomisk pla-

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

nering alltmer ställs från praktiskt taget alla politiska meningsriktningar. Detta uppmärksammas särskilt då det gäller den kommunala och den statliga sektorn. Tyvärr är det dock så att olika meningar även på detta område gör sig gällande då man vill försöka nå ett resultat som har praktisk tillämpning.

Frageställningen är nu hur och i vilken omfattning sådana planer skall uppgöras men även vem som skall planera och vem som skall handla för att förverkliga planerna.

En huvudlinje är den som med krav på ökad ekonomisk planering avser en ökad offentlig, närmast statlig centraldirigering och detaljreglering av ekonomin. Den innebär vad man benämner planhushållning i motsats till marknads-hushållning. Det är den linje som socialdemokraterna lanserar. En annan huvudlinje innefattar krav på ökad och förbättrad ekonomisk planering och avser en ökad planmässighet, främst i användandet av de generella ekonomisk-politiska medlen, för att göra marknads-hushållningen effektivare.

Dessa synpunkter uttryckes i folkpartimotionerna I:71 och II:107, som behandlas i bankoutskottets utlåtande nr 29. Jag kan givetvis inte här, herr talman, närmare gå in på och analysera allt det som detta omfattande motionspar innehåller. Herr Bengtsson i Landskrona har ju delvis redogjort för det. Motionärerna tar i skilda punkter upp vart de avser att nå med den ekonomiska planeringen. Den skall underlätta en god samordning av det offentligas åtgärder inom olika områden. Motionerna ger en klar bild av vad detta innebär. Man önskar vidare en plan med politisk förankring och jämför vår planering med den som kommer till användning i olika andra länder.

Man talar om en rullande planering och menar att denna bör ha den flexibilitet, som ligger i begreppet rullande, utan att fördenskull eftersätta den fasthet i handlandet för längre perioder, som ligger i begreppet långtidsplanering.

Värdefullt vore om den långtidsbudget, som regeringen framlägger i samband med kompletteringspropositionen, kunde utvecklas till en flerårig statlig rambudget, självklart av mindre precist slag än den vanliga budgeten. I motionerna gör man sig även till förespråkare för en regional aspekt i planeringen samt en anknytning till lokaliseringsfrågorna.

Arbetskraftsplaneringen är, inte minst i dagen situation, en viktig detalj i denna planering. Den gäller arbetskraftens utbildning och inriktning i ett samhälle som vårt, med fritt yrkesval o. s. v. Tillgången på arbetskraft av olika slag är ofta den faktor som sätter en gräns för den möjliga expansionen inom olika områden.

Stabiliseringspolitikens anknytning till den ekonomiska planeringen innebär till skillnad från den medellånga planeringen, som i många fall är inriktad på utvidgning av kapaciteten, mera en anpassning till efterfrågan på den redan existerande kapaciteten.

Motionärerna begär en parlamentarisk utredning för att komma till rätta med dessa förhållanden; denna bör få till uppgift att lägga fram förslag till en förbättrad och utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering.

Utskottet, som företrädes av de tre borgerliga partierna, har i sin skrivning analyserat motionen i dess olika avsnitt och intar i sin kommentar en positiv inställning till de i motionsparet framhållna synpunkterna. Bl. a. anför utskottet, att en betydande brist i den nuvarande ekonomiska planeringen är att det i Sverige inte framläggs någon ekonomisk prognos som kompletteras med viktigare politiska slutsatser. Utskottet är för övrigt positivt inställt till de framförda synpunkterna och biträder motionärernas krav i sitt utlåtande, som slutar sålunda:

»Vad som erfordras för att en mera tillfredsställande prognosverksamhet och ekonomisk planering skall komma till stånd är inte bara ett successivt för-

Utbyggd statlig prognosverksamhet och ekonomisk planering

bättringsarbete utan en grundlig och förutsättningslös översyn av hela problemkomplexet. I likhet med motionärerna anser utskottet att en sådan översyn, vid vilken åtskilliga principiella frågor av stor politisk vikt kommer att aktualiseras, bör genomföras av en parlamentariskt sammansatt kommitté.»

Detta, herr talman, var en mycket kortfattad redogörelse för innehållet i motionsparet och utskottets syn på detta. Jag ber med detta att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Den motion som ligger till grund för detta utskottsutlåtande har diskuterats en gång tidigare i denna kammare. Det skedde under remissdebatten, då finansminister Sträng inte hade mycket till övers för motionen. Bl. a. tyckte han att det var litet egendomligt att representanter för folkpartiet skulle begära att en planering skulle räkna med flera olika alternativ. Han tyckte inte att detta var motiverat. Det är därför intressant att se att när man i den framlagda kompletteringspropositionen gör en avstämning av långtidsbudgeten — vilket vi tycker är bra — ställer man sig sympatisk till dessa alternativresonemang och har tagit upp den tanken. Det är också intressant att se hur reservanterna på flera punkter instämmer i motionernas syfte. Det visar att det finns behov av en planering av annat slag än den vi varit vana vid.

Detta är inte direkt tidpunkten att ta upp en debatt i denna fråga; jag tror att vi har möjlighet att återkomma här till i den allmänna ekonomiska debatten. Jag nöjer mig därför med dessa reflexioner och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och

fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Bengtsson i Landskrona begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutsittets hemställan i utskottets utlåtande nr 29, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 94 ja och 98 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen av herr Ståhle m. fl.

Ordet lämnades på begäran till

Herr BERGMAN (s), som yttrade:

Herr talman! Vid voteringen om bankoutsittets utlåtande nr 29 råkade jag tyvärr rösta fel. Jag avgav en ja-röst men ämnade rösta nej.

§ 21

Föredrogs bankoutsittets memorial nr 41, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 22

Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 42, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! Bankoutskottet uttalar i sitt memorial: »Verksamheten skulle sålunda inriktas på forskning som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna — med andra ord miljöfrågor i vidaste mening. Utskottet finner en sådan inriktning av verksamheten vara önskvärd även framgent och förutsätter att den bidragsgivning utanför den angivna ramen som förekommit under år 1967 inte är uttryck för någon principiell förändring av de nämnda riktlinjerna.»

Den kritik som detta utlåtande innehåller har bankoutskottet ansett sig finna stöd för i den bilaga till verksamhetsberättelsen som fondstyrelsen avlämnade förra året. Det citat som bankoutskottet hämtat ur denna berättelse råkar emellertid vara lösryckt ur sitt sammanhang, och jag ber därför att få placera citatet i dess rätta sammanhang. I denna bilaga står:

»I stadgarna för fonden har det angetts att den skall främja och understödja vetenskaplig forskning som är anknuten till Sverige. Verksamheten skall ges en betydande flexibilitet och i princip skall inte något forskningsområde vara uteslutet från möjligheten att erhålla bidrag. Men fonden bör ge företräde åt forskningsområden som inte är väl tillgodosedda genom andra bidrag.»

Det sägs vidare att fondens medel skall användas speciellt för att stödja stora och långsiktiga projekt — en van-

lig tidsram är tre år. Fonden skall uppmärksamma nya forskningsuppgifter som kräver snabba och kraftiga insatser och slutligen skall fonden söka främja kontakter med internationell forskning.

Styrelsen har vid en principdebatt om fondens verksamhet bl. a. uttalat att samhällsforskning skall ha ett visst företräde. Den har också tagit fasta på en formulering i förarbetena som innebär att fondens verksamhet inriktas på »forskning som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna — med andra ord miljöfrågor i vidaste mening».

Första delen av citatet är en förkortad version av 3 § i stadgarna för jubileumsfonden. Andra delen av citatet är en i denna bilaga likaledes förkortad version av de riktlinjer för fondens verksamhet som finns formulerade i bankoutskottets utlåtande nr 44 år 1964 och lyder: »De i skrivelsen angivna grunderna innehåller ett förslag om att fondens verksamhet till en början skall inriktas på sådan forskning som syftar till att öka kunskapen om de verkningar som tekniska, ekonomiska och sociala förändringar framkallar i samhället och hos de enskilda människorna. Sistnämnda förslag, som kommittén närmare motiverar och belyser genom exempel på tänkbara forskningsuppgifter, utgör alltså ett mera kortsiktigt program, vilket icke är avsett att för framtiden vara bindande för fondens styrelse på samma sätt som stadgarna utan skall kunna inom den ram som dessa anger modifieras med hänsyn till ändrade behov, önskemål och förhållanden i övrigt.»

Herr talman! Denna miljöforskning, som bankoutskottet i sitt utlåtande i år har gjort till huvudområde för fondens verksamhet, har enligt av riksdagen lämnade direktiv endast varit ett av de forskningsområdena fonden skall stödja. Fondens verksamhet skulle till en början inriktas på forskning av denna art,

Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning

men både enligt här citerade utlåtande från år 1964 samt enligt stadgarna för fonden har avsikten aldrig varit att fonden ensidigt skulle vara inriktad enbart på att stödja miljöforskning i vidaste mening.

Mot bakgrunden av här lämnade fyligare referat från de memorial från år 1964 och 1967 som bankoutskottet i år hänvisat till ber jag att få rikta en begäran till bankoutskottets ledamöter att närmare precisera den kritik de framfört mot fondstyrelsen. Jag vore tacksam om bankoutskottets talesman ville ange vilka anslagposter under år 1967 som stått i strid mot stadgarna för riksbanksfondens verksamhet och var fondstyrelsen alltså brustit i sina bedömningar.

I detta anförande instämde herr *Martinson* (s) och fröken *Ljungberg* (h).

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Vi har här hört en rad citat läsas upp och har därigenom fått en repetition som styrkt att man från början avsåg att riksbankens jubileumsfond företrädesvis skulle stödja forskning som rör miljöfrågor, konsekvenserna av den förändring som försiggår på olika avsnitt inom samhället, hur den enskilda människan och vårt samhälle i stort påverkas härav. Sedan har man tydligen funnit dessa riktlinjer för snäva.

Jag har hört sägas att det rent av varit svårt att placera de stora belopp som stått till förfogande, eftersom det inte funnits forskare inom de från början förutsedda disciplinerna som haft ledig tid för ytterligare arbetsuppgifter. Man har därför avlägsnat sig allt längre från de ursprungligen avsedda forskningsområdena. Det finns ju också uttalanden som gör det möjligt att på det sättet tillgodose andra projekt än sådana som från början var avsedda. Under loppet av det år som nu granskas har man som

utslag av detta t. ex. meddelat anslag för ett mikroskop, som det säkerligen är mycket tacknämligt att få hit till landet, även om det har sagts att mikroskopet tekniskt sett kanske är något akterseglat redan innan det hunnit skeppas till Sverige. Man lär ha kommit fram till förnämligare konstruktioner än den som här har inköpts. Detta sistnämnda är ett besked som jag inte kan stå för, men det har sagts så i sammanhanget.

Personligen tillhörde jag dem som när riksbankens jubileumsfond lades upp ställde sig skeptiska till hela tanken. Jag menade att det var en dubbling av anslagposter som redan fanns och en dubbling av det administrativa arbete som vill till för att fördela anslag. Det är välbekant att det fortfarande finns forskare som har denna uppfattning. Forskarna säger naturligtvis inte nej till pengarna som sådana — senast då riksbanken firade sitt jubileum omvittnades det att de satsningar som gjorts varit till väsentlig nytta på många områden. Men fortfarande finns det de som anser att denna satsning i de fall där kanaler redan upparbetats hade kunnat ske genom att ökade resurser ställts till förfogande och fördelats via dessa kanaler. Ett uttryck för den tankegången är det när bankoutskottet understryker önskvärdheten av att man så långt som möjligt håller fast vid det genom andra bidragsformer mindre väl tillgodosedda område som från början ansågs böra ges företräde inom riksbankens jubileumsfond.

Fru SJÖVALL (s):

Herr talman! När jag citerade de tidigare handlingarna var det för att belysa de områden som riksbanksfonden skall syssla med enligt av riksdagen fastställda stadgar. I första delen av 3 § står — vilket jag hoppades hade framgått av mitt anförande — att i princip icke något forskningsområde skall vara utesluttet från möjligheterna att erhålla bidrag

Verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning

från fonden. När man sedan under förarbetena till jubileumsfonden även diskuterade miljöforskning, togs miljöforskningen inte upp i stadgarna, därför att den bedömdes vara av för kortsiktig karaktär för fondens verksamhet. Sedan kan man ju tvista om vad »kortsiktig» betyder i år.

Det är för att tillrättalägga den missuppfattning som bankoutskottet i sitt utlåtande alltså gjort sig skyldigt till, nämligen att fonden skall syssla enbart med miljöforskning i vidaste mening, som jag har bett om ett förtydligande både till protokollet och av bankoutskottets talesman. Men, herr Regnell, den formulering som finns i utskottets utlåtande i år är fortfarande ett missförstånd. Den formuleringen stämmer nämligen icke med riksbanksfondens av riksdagens godkända stadgar.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 23

På hemställan av herr talmannen beslöt kammaren, att statsutskottets utlåtanden nr 121—127 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 33 och 37 i nu nämnd ordning skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 24

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. av försvarets materielförvaltning i central instans m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 och 6 §§ lagen den 4 januari 1956 (nr 2) om socialhjälp jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 265, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om procentsatsen för uttag av avgift under åren 1970—1974 till försäkringen för tilläggspension jämte i ämnet väckta motioner.

§ 25

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 124, med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648), överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 26**Meddelande om enkla frågor**

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr Nilsson i Bästekille (h), till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående ersättning till minkgårdsägare för vissa förluster, och

herr Hamrin i Jönköping (fp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående åtgärder med anledning av försäljning av avlyssningsapparater.

§ 27

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 2.14 på natten.

In fidem
Sune K. Johansson